

AMERICAE TERTIA PARS

Memorable provinciae Brasiliae Historiam continēs, germanico primū sermone scriptam à Ioāne Stadio Homburgensi Helso, nunc autem latinitate donatam à Teucro Annæo Priuato Colchanthe Po: & Med: Addita est Narratio profectiois Ioannis Lerij in eandem Provinciam, quā ille initio gallicè conscripsit, postea verò Latīnam fecit. His accessit Descriptio Morum & Ferocitatis incolarum illius Regionis atque Colloquium ipsorum idiomate conscriptum.

Omnia recens evulgata, & ciconibus in aes incisīs ac ad styrum expressis illustrata, ad normam exemplaris praedictorum Auctorum: studio & diligentia Theodori de Bry Leodiensis, atque civis Francofurtensis anno M.D.XCII.

Venales reperitur in officina Theodori de Bry.

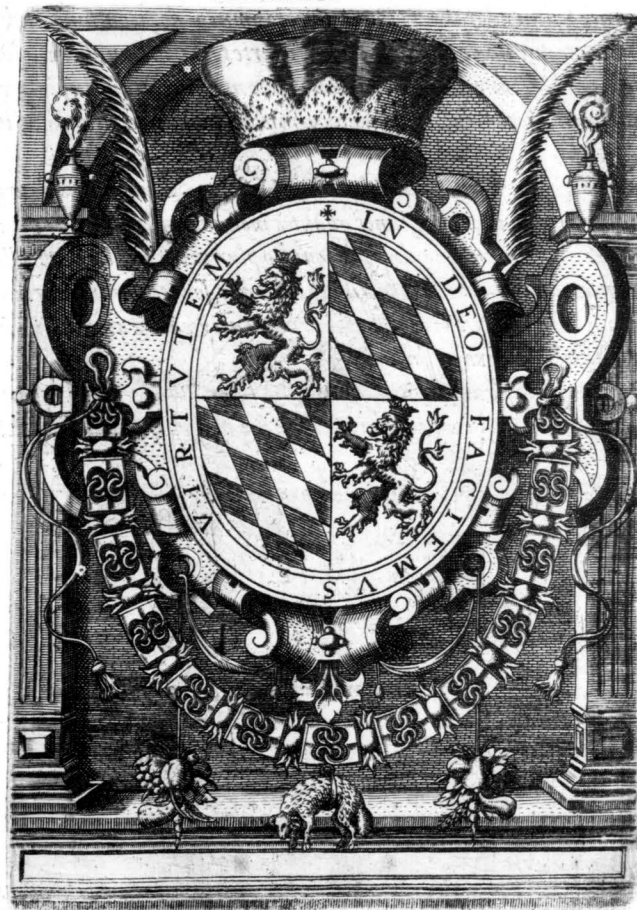

(3)

Q-1569186x

SERENISSIMO PRINCIPI AC
DOMINO, DOMINO GVILLELMO,
COMITI PALATINO AD RHENVM,
& vtriusque Bauariae Duci, &c. Domino suo Cle-
mentissimo.

VIDIT Ser^{ma} V. C. Virginiae Historiam, vidit & Floridae, vtramque ipsius no-
m:ni consecratam; priorem Gallico, alteram Germanico idiomate scriptam: nūc
tertiam adfero BRASILIAM, Latino sermone loquentem, quam non minus
gratam Ser^{ma} V. C. futuram confido, quam duae superiores, quas adeo benigne
excipere dignata est, quandoquidem illis auctior haec est, & rerum varietate
vtramque aliam longe superat.

Epistola dedicatoria.

Conscripta est autem à diuersa nationis hominibus; priore Germano, qui ante quadraginta annos in ea regione captus, multas ærumnas passus est: altero Gallo, qui aliquot post annos in eandem regionem uetus, plurima incommoda, præsertim in reditu, pertulit. Utrumque tamen Deus pro sua immensa benignitate è tantis periculis eripuit.

Magnum porro inter incolas istarum Regionum est discrimen, cum in cultu, tum in moribus & Religione. Nam priores uerecundi magnam corporis partem tegunt, pacis amantes sunt & prouisi ad ueram Religionem (si monitorem nanciscantur) amplectendam, quandoquidem animorum immortalitatem credunt: Alij uerenda quidè tegunt, sed reliqua parte corporis nudi incedunt, uasri & uindictæ cupidi Solem adorant. Hi uero abiecto omni pudore, omnino nudi semper ambulat tam uiri quam femina: ne minima quidè ulla corporis parte tecta, & tam efferata sunt rabie, ut quotquot hostes in ipsorum potestatem ueniunt, pecudum instar mactent, atque insuper uorent: nullum præterea numen agnoscunt, præter fructum quendam iniectis lapillis crepitantem, ita à suis Sacerdotibus persuasi.

Ceterum ut nitidior in lucem prodiret hæc Historia, illam multis figuris affabre in areas tabulas incis, illustraui, quas nemo æstimet quantis meis impensis, & quanto meo meorumque liberorum labore constiterint: nam singula figuræ multo plura continent, quam ulla superiorum. Adieci præterea Chorographiam non modo totius illius Regionis, sed etiam uicinarum Prouinciarum summa diligentia concinnatam, ut Historiæ plus ornamenti & lucis accedat, & Lectores tanto facilius Regionis illius situm obseruare possint.

Benigne ergo excipere dignabitur Ser^m V. C. hanc BRASILIANAM Historiã ipsius nomini consecratam, perinde atque duas superiores, & me meosque apud ipsam clementer commendatos esse patietur.

DEVS opt. max. omni felicitatis genere prosequatur Ser^m V. C. Francofurti ad Mænum Kal. Martij, M D X C II.

Ser^m V. C.

humilimus cliens

THEODORVS de BRY
Leodienfis.

THEODORVS de BRY
LECTORI.

QVANDO QUIDEM, beneuole Lector, Diuino instinctu Primam & Secundam Americam euulgauit, Deique beneficio hanc Historiam cum prioribus VIRGINIAE & FLORIDAE descriptionibus plurimam affinitatem habentem nactus sum: mei officii esse putavi illam denuo in lucem dare, eiconibus tamen ad uiuum expressis, & à me meisque liberis in aes incisus, non mediocriter illustratam, quemadmodum & superiores, ad facilius demonstrandum, quanta sit in feris his hominibus diuersitas, cum in moribus & uitae ratione, tum in corporis ornatu, ita ut nullo negotio (licet nudi incedant) dignosci possint. Nam Virginiae incolae, gallinae cristae instar capitis capillos praescindunt, obscenasque corporis partes tegunt viri & feminae ab umbilico aut supra, ad genua usque. Floridenses contra comam alunt, quam in nodum colligant, ut petasum capiti imposuisse videantur, verendaque tegunt, viri quidem cingulo è pelle ceruina confecto, feminae uero arborum musco: & differenter utraque natio punctiunculis corpus pingit, ut obseruare potuisti in eorum Historia. At quos tibi nunc propono: vulsis crinibus caput nudant, occipite excepto, cuius capillos tondent monachorum modo, & sine pudore omnino nudi incedunt viri & feminae. Ipsorum Religio non minus differens est: Virginienfes enim Deum esse credunt, qui omnia condidit, sine vlla tamen eius notitia, nisi quod mortuorum resurrectionem credunt: Floridenses, alium Deum non agnoscunt praeter Solem & Lunam: Isti autem in nullam rem credunt, sed magnum rotundumque quendam fructum instar oui Struthiocameli (ita à suis Sacerdotibus persuasi) pro numine habent, tanta ignorantia premuntur miseri isti homines. Moribus praeterea valde inter se differunt: nam Virginiae incolae placidi sunt, simplices, & ad recipiendam veritatem proni: Floridenses uafri & maligni, qui que difficulter ad verae Religionis cognitionem pertrahi possunt: Brasilienses adeo pertinaces sunt, ut (licet à daemone sapissime caedantur & torqueantur) nulla ratione ad fidem amplectendam induci queant: verum quidem est, subinde polliceri illam amplexuros, sed statim ad ingenium redeunt, in tantum furorem euadunt, ut sese mutuo vorare non vereantur, quemadmodum ex huius Historiae lectione deprehendes.

Haec porro sunt immensa Dei opera, è quibus, qui communi iudicio non carent, si considerabunt quantum à Dei cognitione absint miseri isti homines, amplam

Ad Lectorem Praefatio.

amplam inueniant materiam gratias illi agendi, ipsumque celebrandi, quod diuina sua prouidentia illis veram salutis viam patefecerit. Nostrum igitur est, o Christiani, haec diligenter perpendere, Deoque gratias agere, pro ingenti misericordia, qua erga nos usus est, & cottidie adhuc utitur. Cuius sane exemplum insigne apparuit in utroque nostro Auctore, primo Germano, altero Gallo, qui, ob collocatam in Deum fidem, à tam variis mortis periculis sunt liberati.

Quia uero prior, ut diximus, Germanus fuit, in communis patriae gratiam, Caesareae Maiestatis, Serenissimorumque Principum Electorum insignia in aes incidi, quae huic Historiae praefigerentur. Tuum igitur est, candide Lector, eo quo tibi offeruntur animo, haec accipere, aliaque à me expectare maioris momenti, si Deus huius lucis usuram diutius concesserit; quem rogo, ut omnia prospera tibi largiatur, gratiamque Sancti sui Spiritus communicet, quo perfectiore eius notitia adepta, gratias immortales illi agere queas.

EXEMPLAR CÆSAREI PRIVILEGII,

RUDOLPHVS II. Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, Germania, Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Sclauonia, &c. Rex, Archidux Austria, Dux Burgundia, Styria, Carinthia, Carniola, Wirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore presentium vniuersis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry, ciuem Francofurti ad Mœnum, humiliter nobis exponendum curasse, quod magna cura & magnis sumptibus Incolarum Americae habitus, ritus & mores in aeneas tabulas inciderit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demisse etiam supplicasse (quandoquidem nemini id aduersum, sed multis gratum futurum sit, magniq; in eam rem sumptus sint ipsi faciendi) vt Cæsareo nostro priuilegio eum munire clementer dignemur, ne cuiquam alteri, qui suum commodum cum ipsius summo detrimento querit, aeneas istas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa nostræ Cæsareæ Maiestatis scientia & auctoritate hanc gratiam & priuilegium prædicto Theodorico de Bry concedimus, vt prædictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius operis editione supputandum, quispiam, quicumque tandem ille sit, istas icones ad imitationem excudat, aut sic impressas inuehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus singulis nostris & sacri Imperij subditis & fidelibus, cuiuscunque dignitatis, status & conditionis sint, præsertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliisque librariam negotiationem exercentibus, nisi nostram indignationem & grauem pœnam incurrere velint; & vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, prædictas aeneas tabulas & icones, quas sæpe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad imitationem imprimat, aut sic impressas circumuehat, venales proponat aut quoquo modo distribuatur, aliosve id facere permittat, sub pœna nostræ indignationis & amissionis singulorum exemplarium dictæ impressionis, quæ sæpe dictus Theodoricus de Bry, vrbicumq; locorum nactus fuerit, per se, vel suos, propria auctoritate & sine impedimento sibi vendicare, atq; illis pro suo arbitrio vti poterit, libere, & sine detrimento.

Debet tamen sæpe præfatus Theodoricus de Bry, nisi hac nostra gratia & priuilegio priuari velit, tria præfata impressionis exemplaria propriis impensis ad nostram Imperialem Cancellariam transmittere. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri impressione munitarum, Datum in nostra Regia arce Pragæ, vigesima quarta Martij, Anno Domini Millesimo quingentesimo & nonagesimo, Regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimo octauo, & Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Jacob Kurz von
Senftenau.

Admandatum sacræ Cæs.
Maiest. proprium.

A. Erstenberger.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO. DOMINO
PHILIPPO, LANDGRAVIO HASSIÆ,
Comiti Cattimelibocensi, Ditzij, Zigenhanij & Niddæ, &c.
Domino & Principi suo clementis.

ILLVSTRIS ac clementissime Princeps, Regius ille Propheta Dauid in Psalmo suo CVIII. magnifice in hæc verba canit:

Qui descenderunt mare in nauibus, perficientes negotiationem in aquis multis;

Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo:

Dixit, & stetit Spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius;

Ascendunt vsque ad celos, & descendunt vsque ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat.

Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est;

Et clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos:

Et statuit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius:

Et latati sunt, quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Confiteantur Domino misericordia eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Et exalcent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum.

Pares & me referre gratias Deo, Conditori omnipotenti caelestium & terrestrium omnium, & eorum quæcunque mare vastum ingenti complectitur alueo; pares quoque filio eius Iesu Christo, & Spiritui Paraclito grates agere me, æquum est, pro inexhausta illa misericordia, quæ in me præter omnem humani ingenii captum collata fuit, dum immanissima nouem mensium captiuitate pressus, in summo verfarer vitæ discrimine, & virtute Sacrosanctæ

Præfatio.

Trinitatis multa grauiſſima mala & pericula ſuperans, vitam inter homines traherem ferociſſimos, in regione Braſilienſium, cuius incolæ ſunt Tuppin Imbæ, genus in homines ipſos crudeliſſimum, & *αἰρησιπρόφαρον*.

Nec vero me quiſquam ingratum, & huius beneficii vnquam arguet immemorem, quod videlicet poſt diuturna & varia hæc exantlata pericula, tuæ ditioni, Princeps clementiſſime, & patriæ meæ longæ chariſſimæ tandem ſim redditus ſoſpes & incolumis. Hos itaque itineris mei ſiue nauigationis labores humillimè Illuſtriſſimæ V. C. expoſitos volui, quos in compendium redegì, vt Ill. V. C. tempore ſibi maxime opportuno ex eorum lectione intelligat, quænam maria circumuectus, in quas terras delatus, & quæ dictu audituq; miranda, diuina gratia aspirante, expertus ſim. Ne verò Illma V. C. de meæ narrationis fide dubitet, meas ſalui conductus, vt vocant, litteras (quæ huic narrationi multum lucis adferre poſſunt) eidem Illma V. C. ipſemet offerre decreui. Soli Deo gloria. Datum Wolfſhagij 20. die Iunii, Anno Domini 1556.

Illma V. C.

humillimus ſubditus,

Ioannes Stadius Hombergensis
Hessus, ciuis modo
Wolfſhagij.

GENERO SO DOMINO, DOMINO PHILIPPO, COMITI NASSAVIÆ ET SARBRVCK, DOMINO

SVO CLEMENTISSIMO S. P. D.

Ioannes Dryander.

INSTITIT apud me honeſtus & egregius vir Ioannes Stadius, auctor huius operis, ſiue Hiſtoriolæ ſuæ recens publicanda, vt eam, antequam in manus Lectoris veniret, cenſuræ meæ ſubmitterem, tum reuidendo eam, tum corrigendo, & ſicubi opus foret, etiam reformando & reſtituendo. Huic petitioni multis ſane de cauſis locum dedi. Quarum vti prima, ita præcipua eſt hæc, quod pater huius auctoris iam circiter annos quinquaginta mihi familiariter notus fuerit: eſt enim is popularis meus, ſiquidem vterq; noſtrūm Wetteras, oppidum Haſſiæ, patriam & nutricem noſtram agnoſcimus. Illum vero ego non tantūm Wetteris in patria, ſed & Hombergæ Heſſorum (qua ciuitate nunc donatus eſt) ſemper virum bonum, honeſtum, & egregium ciuem cognoui, qui mediocriter etiam in literis humanioribus verſatus ſit. Quod itaque venuſtiſſime & grauiſſime Poëta canit:

Eſt in iuuenis, eſt in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces

Progenerant aquila columbam,

non temere & hunc Ioannem noſtrum Stadium, laudati patris filium, virtute & pietate parentis veſtigiiſ inſiltere iudicabimus.

Deinde & hunc cenſuræ laborem animo alacriore & promptiore ſubeo, quod plurimūm delecter Hiſtoriis, quæ cum Mathematicis diſciplinis aliquid commune habent, qualia quidem Coſmographica exercitia cenſeri debent, quæ delineationem & dimensionem regionum, terrarū & urbium, locorumq; diſtancias multifariam proponunt, vt in hoc opuſculo non pauca eiufmodi leguntur. Magis autem afficior hoc argumenti genere, ſi candorem hiſtoriar, & fidem relationis deprehendo, quemadmodum de hoc noſtro Stadio minime dubitare velim, quin Hiſtoriam ſuam, & profectiōem minime aliorum relatu, ſed ſua ipſius experientia comprobata, bona fide, ſincere & ingenuè proferat, abſque omni fuco; ſiquidem eam animo nec ambitioſo, nec gloriæ alicuius auido, ſed in gratam ſaltem commemorationem beneficiorum ſuæ redemptionis, & in honorem diuinæ maieltatis conſcribat, & in lucem edat; vt palàm fiat, quam præter omnem ſpem & exſpectationem, ſolius Dei beneficio ac nutu liberatus, & in Haſſiam patriam ſuam chariſſimam, incolumis reductus ſit, ex tyrannide crudeliſſimorum hominum, inter quos nouem meſes vitam

Præfatio.

miserrime traduxerat, singulis momentis atrocissimam mortem expectans, & se deuoratum iri existimans.

Hæc reputans, & vt animum DEO gratum pro ineffabili misericordia, beneficiorumq; memorem declararet, historiam suam in testimonium diuinæ celebrationis publice prostare voluit. Sed dum honestum hoc institutum in effectum deducere cogitat, ordo postulat, vt seriem actorum & peregrinationis nouem annorum, quibus à patria abfuit, consequenter obseruet.

Accedit etiam hoc ad fidem huius historiæ asserendam, quod stilo adeo humili & simplici, nec vllis verborum phaleris siue ampullis, vel argumentorum argutia & apparatu vllò vtatur. Quod si vtique falsa pro veris reponeret, quid quæso commodi illum sperare inde credas?

Incolunt sedem fixam & stabilem in his oris, tam auctor ipse quam ipsius parentes; nec agyrtarum aut circulatorum more circum oppida & regiones oberrat: vnde si vim veritati inferret, nullo negotio à viris peregrinâtibus, quibus res ea aliter perspecta esset, conueniri, & mendacii conuinci posset.

Nitor autem maxime sequenti argumento, quo veritatem huius relationis asserere non dubito, quod tam accurate circumstantias describat, locum, tempus, &c. in quo ingeniosissimi & celebratissimi Poëtæ, Eobani Helli filius, Heliodoros nomine (quem iam longo tempore inter peregrinos abesse norunt omnes, nec fere nostri in viuis superesse crediderunt) secum conuersatus fuerit in exteris illis mundi partibus, & is præfens spectarit, quam misere in manus ferocium istorum inciderit, adeoque abreptus sit. Quod si Heliodoros hic ferius ocyus, quod precamur, in patriam reuertatur, & narrationem hanc fabulosam comperiat, certe futilem hunc virum arguere, illumq; infamem reddere non immerito posset.

Sed hæc hæcenus in fidem certitudinis pro auctore nostro adducta sint. Nunc causas breuiter explicabo, quæ fiat, quod eiusmodi narrationibus fides adeo derogetur.

Principio id fit propter absurda & impudentissima vanissimorum hominum erronum mendacia: nam cum illi præter nugas nihil proferant, in causa sunt, vt viris fide dignis, qui peregrina loca perlustrarunt, simul fides abrogetur. Hinc vulgo obiicitur: quandoquidem fidem nemo in iis tantopere expectat, vt eam propria experientia vel oculari obseruatione probatam velit.

Hæc vero ad rem ipsam nihil omnino faciunt, siquidem iniquissimum erit, vt veritas pro mendacio luat. Quare hoc potius considerandum, plurima esse vulgo quidem incredibilia, quæ intelligentibus tamen certissima & probatissima esse demonstrantur.

Eam rem vno atque altero exemplo ex Astronomia petito declarabo. Qui habitamus Germaniæ superficiem, vsu edocti callemus, quo anni spacio æstas ferueat, quo hyems rigeat, & quæ reliquorum vices sint. Nouimus item solstitiorum metas & dimensiones in nostro horizonte. Si vero auditum fuerit esse in orbe loca, in quibus Sol per semestrem non occidat, ita vt dies longissimus apud illos orbis incolæ sex mensibus continuetur (quod similiter de bru-

ma tem-

Præfatio.

ma tempore accipi debet) item aliquibus in locis quatuor anni tempora duplicata recurrere vno eodemq; anno, ita vt hyems illic certo bis redeat, & æstas similiter secundo reuoluatur, &c. item solem & reliquas stellas, licet minutissime humanis oculis appareant, orbem tamen terrarum mole sua longe superare, atque alia eiusmodi complura: hæc si vulgus audit, risu excipit, contemnit, & impossibilia censet.

Sed hæc naturaliter se ita habere à Mathematicis adeo luculenter demonstratum est, vt nemo artis vel mediocriter peritus de iis ambigat.

Proinde non necessario inferitur, quod quæ vulgo fabulosa creduntur, re vera falsa esse deprehendantur.

Pessime sane cum Astronomiæ studio ageretur, nisi demonstrationes corporum cælestium edocere, & ex certis fundamentis Eclipses eorum multis ante seculis exacte prædicere nosset; quæ deinceps per ipsam experientiam liquidò comprobantur. Sed audi caluam ignorantiae excusationem. Quis cælum (inquiunt) ita digito attigit, & tam præcise ea delineauit? His respondetur, quoniam experientia quotidiana demonstrationibus correspondet, tam hæc vera esse necesse est, quam quod tria & duo iuncta quinque efficere notorium sit. Ex iisdem etiam artis fundamentis certa iniri potest supputatio, quanta sit hinc ad Lunarem globum distàtia, & inde ad reliquos Planetas, postremo ad ipsum vsque firmamentum: quanta etiam Solis & reliquorum cælestium corporum sit amplitudo, tum collatione proportionali facta Astronomiæ cum Geometria, præcise elicimus terreni globi quantitatem, secundum omnes suas dimensiones. Quæ sane omnia vulgo abscondita sunt, & tanquã absurda æstimantur.

Hæc vero licet supina ignorantia, rudi forsitan plebeculæ facile condonari posset, vt quæ non admodum de Philosophicis studiis sollicita sit: sed quod viri auctoritate graues, & in liberalibus disciplinis non mediocriter versati, hunc errorem tuentur, illud profecto non minus noxium & damnosum, quam absurdum est & ridiculum, siquidem vulgus imperitum illorum auctoritate nititur, & his ignorantiae tam crassæ patrocinantibus, non veretur veritatem hisce & similibus argumentis confidenter ac palam oppugnare, ad eum modum inferens; quod si hæc se ita haberent, non confutata esset opinio à tantæ auctoritatis hominibus: sequitur ergo, &c. D. Augustinus & Lactantius Firmianus, vterque sanctitate & doctrina insignes, & in artibus liberalibus viri probe exercitati, in dubium vocant, & negant posse fieri, vt Antipodes in orbe reperiantur, hoc est, esse quosdã homines, qui in altera orbis parte nobis aduersa habitent, & ex opposito versis contra nos pedibus inambulent, capite & reliquo corpore deorsum versus cælum vergente, nec tamen de statione decidant. Auribus quidem hæc insueta sunt; nihilominus tamen doctis ea probantur, & re vera ita se habent, quantumuis id viri tam sancti, tamq; eruditi, quos modo citavi, impugnent. Necessario enim & indubitato sequitur, eos qui ex diametro per centrum terræ habitent, esse Antipodas. Vera item est propositio. *Omne versus cælum vergens ubicunque locorum, sursum est.* Nec opus habemus, vt in orbe inferiore Antipodas quæramus, siquidem & in hac superficie superiore præsto sunt.

Præfatio.

Si enim extremas occidentis oras, hoc est, Hispaniam opponas finibus orientis in India, videbis hos vtrinque extremos hominum, quandam Antipodum rationem habere.

Hinc aliqui ex Theologis colligunt, petitionem matris filiorum Zebedæi ratam esse factam, quæ CHRIS TVM rogabat, vt alter filiorum ad dextram, alter ad sinistram eius sederet. Diui enim Iacobi Apostoli in Compostella non procul à Celtico siue Nerio Promontorio, quod vulgo Capo de finis terræ dicitur, sepulchrale monumentum extare, & magna in veneratione haberi: alterum in India, hoc est, in Oriente, sepultum conquiescere.

Et hoc pacto eiusmodi Antipodes iam ante multa secula in nostro hemisphærio extiterunt. Nec obstat quod America siue nouus ille orbis, qui ex diametro in inferiori parte terræ nobis oppositus est, tempore Augustini nondum cognitus fuerit: possunt enim eo quo dixi modo & alii demonstrari. Quidam Theologorum, præcipue vero Nicolaus Lyra, qui aliàs vir excellens est, contendunt globum terræ ita aquæ innatare, vt alterum hemisphærium, quod à nobis inhabitatur, supra aquam sese exerat, alterum vero demersum in aquis subsidat, & ob id nullo modo habitari possit.

Hæc omnia cum Cosmographiæ demonstrationibus aperte pugnant, & à frequentibus Hispanorum & Lusitanorum nauigationibus secus multo esse compertum est, orbem videlicet terrarum ab omni parte habitabilem esse, imo sub Zona etiam torrida coli; cui tamen paradoxo veteres vno ore reclamarunt. Aromata, quæ nobis quotidiano in vsu, saccharum, vniones & eiusmodi mercimonia ad nos ex illis regionibus aduecta, manifeste ea omnia conuincunt. Multa sunt & alia, quæ huic meæ sententiæ suffragantur, quibus recensendis modo supersedeo, ne Epistola hac verbosiore nauisem & tædium generosæ tuæ Clementiæ conciliem.

Sufficiant ergo duo illa paradoxa huic instituto, quorum alterum de Antipodibus, alterum de dimensione corporum cælestium tractat, quæ non sine causa hoc loco explicanda mihi proposui.

Et legentur eiusmodi complura in libro *Reuerendi & Clarissimi viri Casparis Goltwurms G. V. C.* Superintendentis vigilantissimi in Weilpurga: is in sex tomos distinctus, varia miraculorum & prodigiorum genera, cum Paradoxis insolentibus, qualia præteritis seculis, & hac etiam nostra ætate obseruata sunt, explicabit, & breui lucem videbit. Ad hunc ergo miraculorum Thesaurum, & alios eiusdem argumenti libros, quales sunt *Galeotti scripta De rebus vulgo incredibilibus*, lectorem remitto, vnde vberiore horum cognitionem petere poterit.

Satis itaq; superq; demonstratū esse arbitror, veritatē rei non ex vulgi iudicio pendere, qualis quidem hæc est Historia, quæ homines eius regionis plane nudos commemorat, qui nec iumenta alunt, nec alia vitæ necessaria comparant, quib. nos in humanos vsus abūdamus, vtpote vestimentis, lectis plumeis, equis, porcis, bubus, imo nec vino illi, nec cereuisia, sed se o more vitæ vtrūq; sustentat.

Nunc ergo Præfationem ad vmbilicū deducturus, perstringam prius causas, quibus auctor ad editionem vtriusq; sui Itinerarii siue Nauigationis impulsus

Præfatio.

sus fuit. Multi enim sinistre hoc factum interpretabuntur, non aliter ac si inanem nominis inde gloriam venetur. Ego vero multo secius ex ipso auctore intellexi, & animum eius longe diuersum esse deprehēdi, quod passim per totam Historiam videre est. Is enim propter tot exhausta pericula, totque aduersitates, & labores exantlatos, cum maximo sæpe vitæ discrimine, vnde nec fumum, quod dicitur, de patriis laribus, nec vllam libertatis spem ne somniare quidem potuisset; diuinæ tamen Maiestatis nutu atque numine, cui soli se precibus ardentissimis semper commendabat, non solum hostium immanitatem effugit, sed precibus suis tantum apud Deum valuit, vt non vno modo Deus se inter infideles hosce & Barbaros patefecerit, se verum & æternum numen omnipotentia & maiestate sua etiam nunc suis præsto esse. Satis constat, preces fidelium Deo nullo modo præscribere: sin Deo visum fuit, omnipotentiam suam per Ioannem hunc Stadium inter homines illos efferos & indomitos ad eam rationem exerere, quis refragabitur? Cui nō abunde animaduersum est, ærumnas, tribulationes, fortunam aduersam, animiq; & corporis ægritudines, quam maxime homines ad diuinum auxilium implorandos adducere? & longe ardentioribus votis in ipso discriminis articulo, quam extra periculi aleam positos, DE VM exposcere? Itaque ne hic Ioannes Stadius vllō ingratitude vitio laborare, neve tantorum beneficiorum immemor esse putetur, Deo opt. max. per hanc historiæ suæ commemorationem, & eiusdem publicationem gratias agere, animoq; homine Christiano digno, opera & mirabilia Dei, quæ ipsi cōtigerunt, publica esse, & in ore populi decantari voluit. Et nisi ad hunc scopum tam laudabilem tamq; honestum respexisset, à laboribus & impensis, quæ non leues in editionis huius adorationem, ob iconum apparatus, & sumptus typographicos factæ sunt, à curis item molestiisque abstinere potuisset.

Licet vero Historia hæc per auctorem ipsum humiliter dedicata sit Illustrissimo Principi ac Domino, Domino Philippo Landgrauio Hassiæ, Comiti Cattimelibocensi, Ditzij, Zigenhanij & Niddæ, &c. Principi ac Domino suo Clementissimo, in cuius ditione viuit: multo tamen ante tempore ab eodem Principe & Domino nostro Clementis. tum in mea ipsius, tum in aliorum multorum præsentia, Ioannes Stadius super ea accurate interrogatus, & de singulis itineris & captiuitatis suæ articulis specialiter, probe, & diligenter, examinatus fuit: quod ipsum iam pridem tum G. T. Cel. tum aliis viris heroicis abunde aliquoties commemoravi: nihilominus tamen cum dudum obseruauerim, G. T. C. singulari studio ac beneuolentia profequi hæc Astronomiæ & Cosmographiæ exercitia, hanc meam Præfationem ipsius nomini consecrare, & officiose dedicare volui. Quod Generositas tua pro sua clementia tantisper boni consulat, donec maius aliquod opus sub eiusdem nominis tui celebritate

in lucem proferam. Hisce ergo me simul, meaque G. T. Cel.

officiose offero. Datum Marpurgi, feriis D.

Thomæ Apostoli, Anno

1556.

ARGUMENTVM TOTIVS
NARRATIONIS.

I.

Summatim describuntur duo itineraria naualia, quæ confecit Joannes Stadius intra nouennium.
Primum ex Portugallia in Brasiliam instituitur.

II.

Secundum ex Hispania, in noui orbis America Prouinciam, Rio de Plata, suscipitur.

III.

Sclopetarii vicem obit Joannes Stadius, & arci ab incurfu hostili defendenda præficitur, in Brasiliæ quadam parte cuius incolæ Tuppin Iki: sũ sunt, & Lusitaniæ Regi subest.

IIII.

Capitur ab hostibus Barbaris & misere abripitur, ubi nouem mensium captiuitatem sustinet, non nisi in cruentam hostibus escam reseruatus.

V.

Liberatur tandem miraculo potius diuinæ Maiestatis, quam vlllo vel rationis vel humanitatis beneficio, & incolumis patriæ suæ dilectæ redditur.

*Ipse DEVS vigili nisi muniat oppida cura;
Proficiet vigilum prouida cura nihil:
Et Deus in medio nisi dirigat æquore classem;
Vana gubernantum sollicitudo perit.*

ARGV-

Americæ Tertia pars.

I

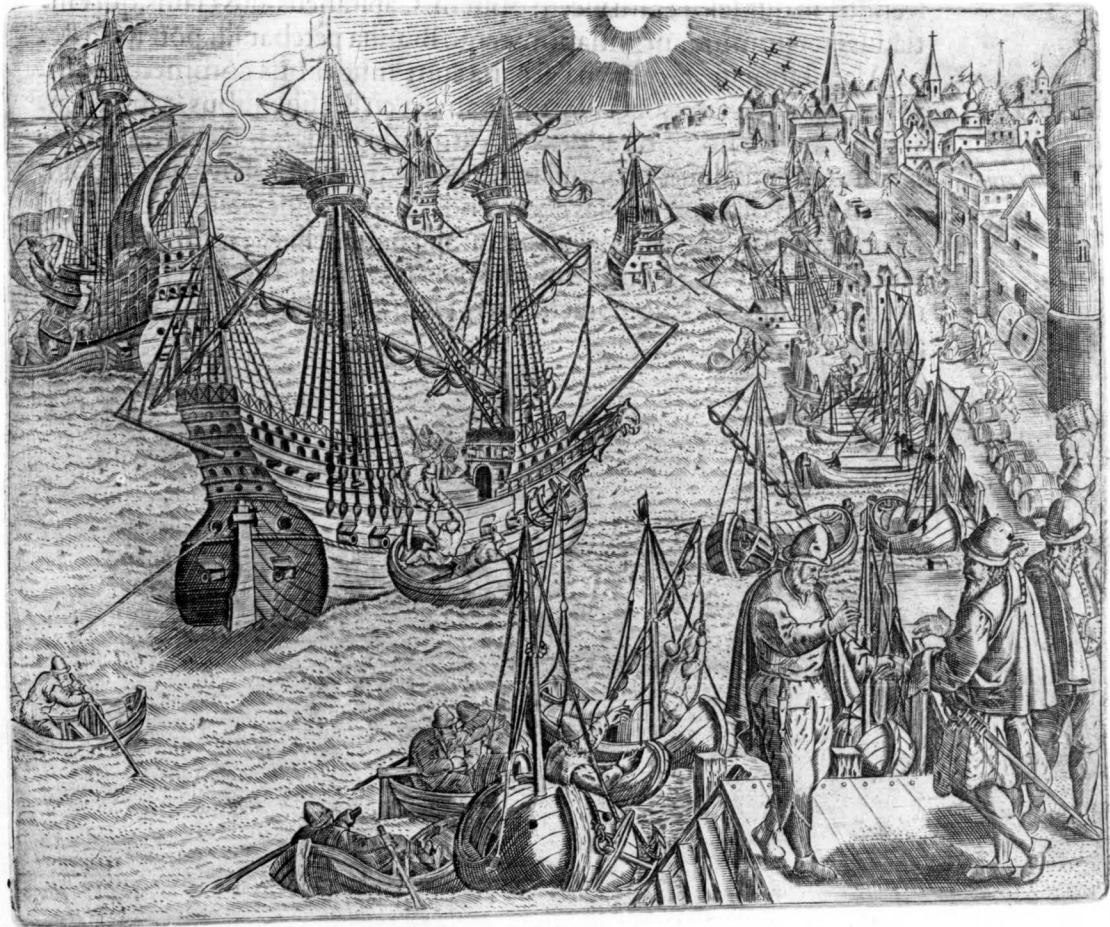

ARGUMENTVM.

Prima partis Historiæ Brasiliæ Ioannis Stadij Hessi, in qua summatim describuntur eius duo itinera, quæ confecit intra nouennium. Horum primum è Lusitania in Brasiliam instituitur.

CAPVT I.

Primum iter Nauale Joannis Stadij, factum ex Vlyssibona Portugalliæ in Brasiliam, Indiæ Orientalis, siue Americæ Prouinciam.

A

1547,
I O A N N E ego cognomento Stadius, patriæ Hombergensis, natione Hefsus, Indiam perlustrare in animo meo proposueram. Bremâ itaque Westphaliæ oppidum transiens, Hollandiam petii, eò delatus, offendi in vrbe Campensi naves, quæ salis inuehendi causa in Portugalliam nauigabant: iis ego me socium adiungo, & mensẽ integrum continuando, ad tertium kal. Maij Anni 1547. appello, ad urbem Setubal dictam: Hinc emensis quinq; miliaribus veni Vlyssibonam. Istic aliquandiu commoratus, hospiti meo, viro ex Germania oriundò, propositum meum expono, ex quo cum intelligo classẽ regiã iam ante aduentum meum soluisse, rogo, vt ad aliam me classẽ promoveat, vtpote cui idioma eius gentis familiare foret. Eius ope nauem conscendo, in qua sclopetarii vicem obirem. Capitaneus eius classis, qui Pintiadus erat nomine, negotiationis ergo Brasiliã petebat: illi potestas à Regia Maestate naues, quas in Barbaria cum infidelibus commercia instituentes, & quæcunq; Gallorum nauigia cū Brasiliensibus contrahentia offendisset, hostiliter adoriendi, atque depraedandi facta erat: adhæc captiuos secum ducebat quosdam Regios, qui capitis damnati, ad colonias in nouas illas prouincias deducendas deportandi referuabatur. Classis nostra erat instructissima, ab omni apparatu bellico, qui in naualibus vsui esse solet. Tres autem omnino erant Germani inter ceteros in naui nostra, Ioannes videlicet Brachusius, Henricus Brandt Bremensis, & Ioannes ego Stadius.

C A P.

De ijs quæ acciderunt circa primam nauigationem.

Oluimus Vlyssibona, & naui alia minore adiuncta, quæ sub eodem nostro erat Capiteo, deferimur primum ad Insulam, cui Madera cognomen: hæc Portugalliæ Regem agnoscit, & à Lusitanis incolitur, vini & sacchari fertilis: prope oppidum huius Insulæ quod Funtschallū dicunt, nauim nostram com meatū denuo instruximus. Hinc in Barbariam ad urbem Capo de Gel, (quæ nunc Mauritanorum cuidā Regi Scheriff dicto pareat, Regi Portugalliæ ab eodem vi erepta) prouecti, in spē erigebamur, fore, vt istuc in naues cum infidelibus contrahentes incidere- mus: offendentes autem quandam piscatorū Castiliensū multitudinem certiores reddimur naues quasdā apud eam urbem esse. Dū aduehimur vela ex portu facit quædam probe onusta, ea nos potimur vi, sed quos ue- hebat homines, scapham ingressi, sibi fuga consuluerant. Interea vacuam lintrem peropportune in littore conspicimus, quā naui captæ pro præda deportanda, quæ ex saccharo, amygdalis, dactylis, corio caprino, & gum- mi Arabico constabat, jungimus. Mauritanī in magna copia pro lintre de- fendenda equis aduolabant, sed re infecta tormētis nostris bellicis repul- si sunt. Hac præda potiti repetimus Insulam de Madera, celocem nostrā versus Vlyssibonam præmittentes, nunciatū Regi factum, & simul quid de præda nobis facto opus sit, consultum. Valentinorum enim & Castili- anorum mercatorum erant eæ merces, quas in potestatem redegeramus.

Rex vt relicta in ea Insula præda, iter nostrum prosequamur, man- dat, donec interea temporis Maiestas sua de circumstantijs penitus edo- ceatur. Nos dicto audientes & iter versus Cape de Gelremensi, sed aduer- so vento luctantes, incassum prædam vltius prosequimur.

Nocte Kal. Nou. præcedente, impetuoso turbine acti Barbaria reli- cta Brasiliam cōtendimus: cum nunc quadringentis milliariibus à Barba- ria in altum prouecti essemus, multi pisces ad nostrum nauigium adna- tarunt, quorum plerosque hamis cepimus, nautæ maiores eorum Al- bakore dicunt, minores Bonitte, alios vero Dorado. Aderat & aliud pis- cium genus, Halecis instar, sed vtrinque alatum more vespertilionis, hisce reliqui maiores piscium admodum infesti erant: proinde simul ac à tergo sibi instantes hostes animaduertissent, supra mare ad duas orgyas ele- uati, alij supra summam aquam tantum, cateruatim volabant, & intra conspectum nostrum vndas repetebant, non raro per noctem in naues delapsos offendimus. Hi Portugallensium lingua vocantur Pisce Bolador hoc est, Piscis volans.

Deinde ad altitudinem linæ æquinoctialis peruenimus, quæ quia circa tempus diei meridionale nobis verticalis erat, æstū duplicabat. Ven- ti per dies aliquot plane siluerunt, nisi quod noctu interdū tonitrua im- bribus & vento permixta subito exoriebantur, repente etiam sedabantur: quos attente admodum obseruare necesse erat, ne nos sub velis latentes improuiso obruerent.

Exoriens autē denuo ventus, tēpestatem nobis aduersam p aliquot dies

Albakore.
Bonitte.
Dorado.

Pisce Bolador.

dies excitauit, quæ metū nobis attulit (si diu p̄sisteret) ne fame periclita- remur. Propterea Deū orare cœpimus vt secundū ventum nobis immit- teret. Sed ecce, dum impetuosiores ventorū procellæ quadā nocte irrue- rent, & multū laboraremus apparuerunt nobis in naui multæ flammulæ coloris cærulei, quales à me prius visas non memineram: in ipsa autem prora, qua fluctus maxime æstuabant, conspiciabantur. Portugallenses omen hoc faustum agnoscentes, & cælum serenum prædicentes (nec enim sine numine in summo discrimine ea apparere aiebant) Deo gratias egerunt, precibus exactis simul illa luminaria, quæ Santelmo, siue Cor- pora sancta vocant, disparuerunt.

Postquam illuxisset, serena se cæli facies explicauit, ventique secundi aspirarunt, ita vt manifeste videremus, eiusmodi lumina admirandum Dei opus esse. Secundo igitur vento delati, ad 82. Ianuarij in conspectum nobis venit terræ quidā angulus, Capo de Sanct Augustin vocatus, vn- de ad octo milliaria progressi portū Fernanbuco intrauimus, octuagin- ta octo dies inter fluctus continue versati.

Portugallenses eo in loco oppidulum extruxerant, cui Marino no- men indiderant. Præerat hisce Artus Coellius, cui captiuos aduectos cum mercibus quibusdam aliis tradidimus, & illic nos expedientes, iam vlti- us vela tendere constituimus, ad locum videlicet, in quo naues mercibus instruere animus erat.

Santelmo,
Corpora san-
cta.

Promontoriū
S. Augusti.

Marinum.

CAPVT III.

Siluestres in Fernambuco, seditione orta, ad quoddam Portugallensium oppidum deuastandum accinguntur.

Garafu.

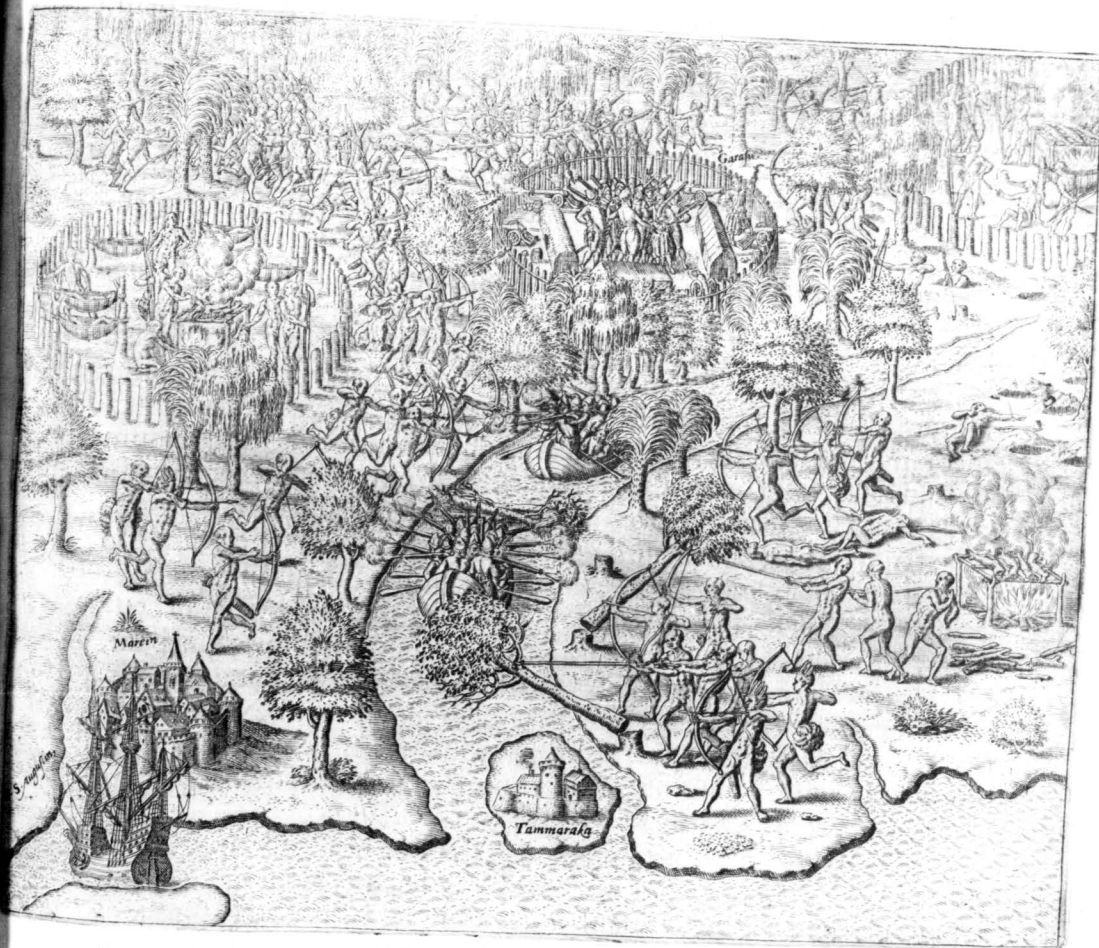
Accidit interea, vt siluestres incolæ eius loci contra Lusitanos insurgerent, cuius seditionis ipsi Lusitani auctores erant: nam ante hac nihil eiusmodi in ipsos tentatum fuerat. Præfetus itaque nos precibus suis sollicitauit, vt oppidum Garafu (quod à Marino miliaria circiter quinque abest, & à Barbaris tum oppugnabatur) præsidio nostro defenderemus. Incolæ Mariniani nihil suppetiarû vicinis suis afferre poterant, siquidem & ipsi similem obsidionem metuebant. Nos itaque Garafuanis cum 40. viris ex nostris hominibus in defensionem concessis, & scapha eo legatis subuenimus. Oppidû illud in sinu maris, quod ad duo miliaria in continentem protendebatur, erat cõditum. Omne in eo præsidium, ex 90. viris Christianis, & 30. Æthiopibus ac mancipiis Brasiliensibus constabat. Qui vero nos oppugnatum venerant, ad octo millia barbarorum censebantur. Nos qui obsidebamur nullo alio propugnaculo, præterquam sepe ex perticis erectis contexta circumuallabamur.

CAP.

CAP. IV.

De modo obsidendi, & obsessos oppugnandi.

Silua obsessum cingebat oppidum, in ea hostes duas munitiones è truncis arborum cōstruxerant, in quas noctu se reciperent, si forte eruptione facta illos adoriri nobis libitū fuisset. Oppidū ipsū circumquaque latibulis effossis occupauerant, in illis latitabant interdū, & incursionibus in nos pugnabant. Petiti telis nostris, proni ad terram omnes prosternebantur, si qua teli iactum ad eum modum declinare valerent. Omnē autē aditū nobis intercludentes ad ipsa mœnia appropinquabant & missis in altū jaculis relapsu eorū nos ferendos putabant. Tela in super bombace & cera religata atque incensa in ædificiorum tecta spargebant, minis nos territantes, & quam crudeliter nos dentibus dilaniaturi forent, si victoria potirentur, significantes.

Dum hæc geruntur, victus in castris nostris fere jam defecerat. nam pro consuetudine eius regionis singulis diebus, aut ad summū alternis radices recenter effodiunt, ex quibus farinam molunt, ac liba pinunt, sed hostes vias omnes præcluserant, quo minus illæ peti possent. Videntes ergo victus penuriam. duas scaphas ad conquiendam in vico Tamaraka annonam instruimus. Hostes gregatim vtrinque ripas tenentes grandes arbores transversas flumini obiecerant quæ nobis progressis impedimento essent. Nos villorum molimina perrumpimus. Interea æstu nos deferente in sicco hæsimus, nihil tamen ab hostibus detrimenti afferri poterat. Ipsi autem ligna arida confertim inter ripam & nauim nostram conijciunt, quibus incensis illud genus piperis quo terra ea abundat, inspergere & fumo hinc exundante nauibus nos exturbare tentabant. Sed conatus illorum fuerant inuti. Interea æstu marino redeunte, in vicum Tamaraka incolumes peruenimus, à cuius incolis comœtu accepto, ad oppidum obsessum reuertebamur: sed hostes eodem, quo prius loco iter denuo obstruxerant, hoc quidem pacto. Arbores vt ante transflumen strauerant, ripam vtrinque occupantes, tum alias item duas fere resectas non omnino inciderant, ad earum cacumina religatis lentis quibusdam sarmentis Sippo illis dictis, lupuli sarmentis non absimilibus, nisi quod paulo sint crassiora, extremitates huiusmodi funium in oppugnaculis suis retinebant, eo videlicet animo, vt cum obiecta rursus perrumpere tentarem, arbores incisæ, tractis funibus in naues nostras corruerent. Nos ad remigantes obiecta deturbamus, illi arbores nutantes in ruinam attrahunt: corruit vna versus munitionem ipsorum, altera præcisè post nauē nostrā vix elapsam in flumen concidit.

Priusquam vero obiectum illud in flumine obstaculum demoliri conaremur, alta voce socios nostros obsidione cinctos in clamabamus, vt subsidio nobis adessent: quanto nos vocem acrius intendebamus, tanto intensius hostes clamorē tollebant, adeo vt non exaudiremur à quocquam nostrum, obiecta enim silua nostrum conspectum illis adimebat, alioquin voci audiendæ satis vicini si absque hostium clamoribus fuisset. Annona in oppidulum inuecta, cum hostes viderent se molimine suo frustra-

mum repetunt. Obsidionis tempus fere ad mensem integrum trahebatur. Cederunt quidam ex hostibus, sed nullus ex nostris desideratus. Pacatis ergo iam Barbaris, ad nauem nostram onerariam reuertimur, quæ ante Marinum in anchoris hærebat, illic aqua dulci & farina radice Mandiocæ in naues assumptis, & Præfecto qui nobis humanissime grates egit, salutato digressi sumus.

B

CAPVT V.

Ex Fernanbuco digressi petimus regionem Buttugaris, sed in nauem Gallicam incidentes, praelio cum ea decertabamus.

Hinc

III. Pars.

II

Hinc soluentes, & circiter miliaria quadraginta emensi, in portum nomine Buttugaris intramus, vt nauem ibi ligno Brasili-
co oneremus, & annonam à Barbaris redimamus. Ingressi nauem Gallicanam, ligno Brasili-
co onustam conspicimus, eam
hostiliter inuadimus, potiri ea sperantes; verum maiorem nauis nostrae malum tormenti per illos emissi ictu corruerunt, & vela confregerunt. Pars nostrorum nauarum globulis pixidariis vulnerata fuit, pars traiecta occubuit.

His actis constituimus cursum in Portugalliam conuertere, quia venti nobis erant aduersi, vt portum, in quo annonam conquirere in animo erat, ingrederemur. Victu ergo admodum tenui Portugallia repetitur, fame adeo confictamur, vt pars nostrorum coria hircina, quibus nauis onerata erat, deuoraret. Cuilibet in diem sextarius aquae dulcis praebeatur, & modicum farinae radices Brasiliae. Dies centum & octo in pelago versati, ad 12. Augusti in Insulas Acor-
las Acoris.
res vulgo nuncupatas deferimur, quae Regis Portugalliae Imperio subsunt. Iacta hic anchora respirantes piscando tempus fallimus. Interim in mari nauim conspicimus, & piraticam esse agnoscentes vi adorimur, & strenue sese defendente superiores facti capimus, piratis ipsis in cymba elapsis versus insulas. abundabat ea nauis vino & pane, quibus vires restaurantes in alias insuper quinque incidimus, quae ad Regem Portugalliae pertinebant, missae vt redeunt ex India iuxta has Insulas opperirentur, & eas in Portugalliam deducerent. Quibus nos adiungentes, vnam ex India reuersam in Insulam Terceram dictam deduximus,
Tercera.
ibique substitimus. Plurimae interim ex noua India reuertentes istuc congregatae, quarum aliae Hispaniam, aliae Lusitaniam petebant. Naues circiter centum numero socio agmine ex Tercera soluentes, Vlyssibonam ad S. Idus Octobris Anni 1548. deuenimus, Mensibus sedecim in ea navigatione insumtis. Vlyssibonae me aliquantulum quieti dedi, donec animum inducerem, cum Hispanis in nouas, quas occuparunt orbis partes, navigationem instituere. Conscendi ergo nauem quaedam Anglicam, qua ad urbem, cui Portus S. Mariae nomen est, in Batavia sita, delatus sum, quo in loco ii qui aduenerant, nauem vino onerare constituerant. Hinc in urbem Hispalim pergo, vbi tres naues instructas ad iter in Regionem Americae, quae ad flumen Rio de Platto dictum sita est, suscipiendum reperio. Sunt autem Regio illa ad flumen Argenteum sita, & regnum illud Peruanum auro fertilissimum, & Brasilia ipsa perpetuum continens, non Insulae mari circumfusae, vel in pelago sparsae.

Ante annos iam aliquot naues in eam Regionem dimissae erant, vt eam porro occuparent: vna ex iis redierat, quae auxilia relictis mitti petebat, & multa de auri fertilitate huius regionis magnifice praedicabat, quae auxilia apparabantur, indicta trium nauium classe, cuius Praefectus Don Diego de Senabria dicebatur: illi à Rege Praefectura in eam Regionem commissa erat.

Tota ea classis erat instructissima, cui & ego me comitem adiungo.

B 2

1548

Secunda pars.

A R G V M E N T V M.

Stadius secunda Navigatione ab Hispali in eam America partem, qua Flumine vulgo dicto Rio de Plata irrigatur, proficiscens, post longos errores Naufragium patitur.

C A P V T VI.

Secundum iter Nauale, susceptum in Prouinciam America Rio de Plata, ex Hispali Hispaniarum urbe institutum.

S. Lucae.

Hispali ergo soluens ad S. Lucam portum peruenimus, vbi Bætis fluuius Hispalim alluens, in mare se exonerat. Hic ventos secundos opperiri constitutum erat.

Anno ergo 1549. feria quarta à festo Paschatis à S. Luca soluens, aduerso flante vento Vlyssibonæ portum ingressi sumus: secundis deinde flantibus ventis ad Insulas Canarias cursum dirigimus: anchoram autem prope Palmam (quæ & ipsa vna est ex prædictis) in profundum demittentes, aquas illic dulces pro classe nostra haurimus. Naucleri quoque scopum sibi definiunt, ad quem nimirum se colligerent, si forte tempestatibus acti in mari dispergerentur, videlicet gradum 28. ad latus meridionale lineæ æquinoctialis.

Capo Verde.

Ex Palma nauigantes Hesperion cornu, quod vulgo Capo Verde, id est, Caput viride dicitur, vento petimus: is locus in Æthiopia situs est, & parum abfuit, quin istuc naufragium faceremus: sed & hinc progressi Cossam nostram sequebamur. Ventus aduersus aliquoties nos terræ Guineæ allidebat, quæ similiter ab Æthiopibus incolitur. Tandem ad Insulam S. Thomæ deferimur, quæ Regi Portugalliæ subest, & saccharo abundat, sed aer in ea parum salubris habetur. Eam Portugallenses habitant, qui multa secum ex Æthiopum genere mancipia alunt: nos aqua hausta iter institutum prosequimur. Interea duæ nostræ naues sociæ nocturno turbine è conspectu nostro sublatae solos nos destituerant: venti autem nobis valde aduersi erant. Ea enim est natura illorum in hoc

in hoc mari, vt sole peragrante latus septentrionale æquatoris, à meridie flent, sin vero Sol ad meridiem declinet, venti à Septentrione irruant. Et hunc quoque morem constanter tuentur, vt per quinque menses continue ex vno loco profient. ita factum est vt moram quatuor mensium ducere, necessum habuerimus: nec enim aliter Cossam nostram directe instituire nobis possibile fuerat. Mense itaque Septembri iam ingruente, venti conuersi à Septentrione spirabant. Cossam itaque inter Austrum & Austro-africum dirigentes, versus Americam cursum tenuimus.

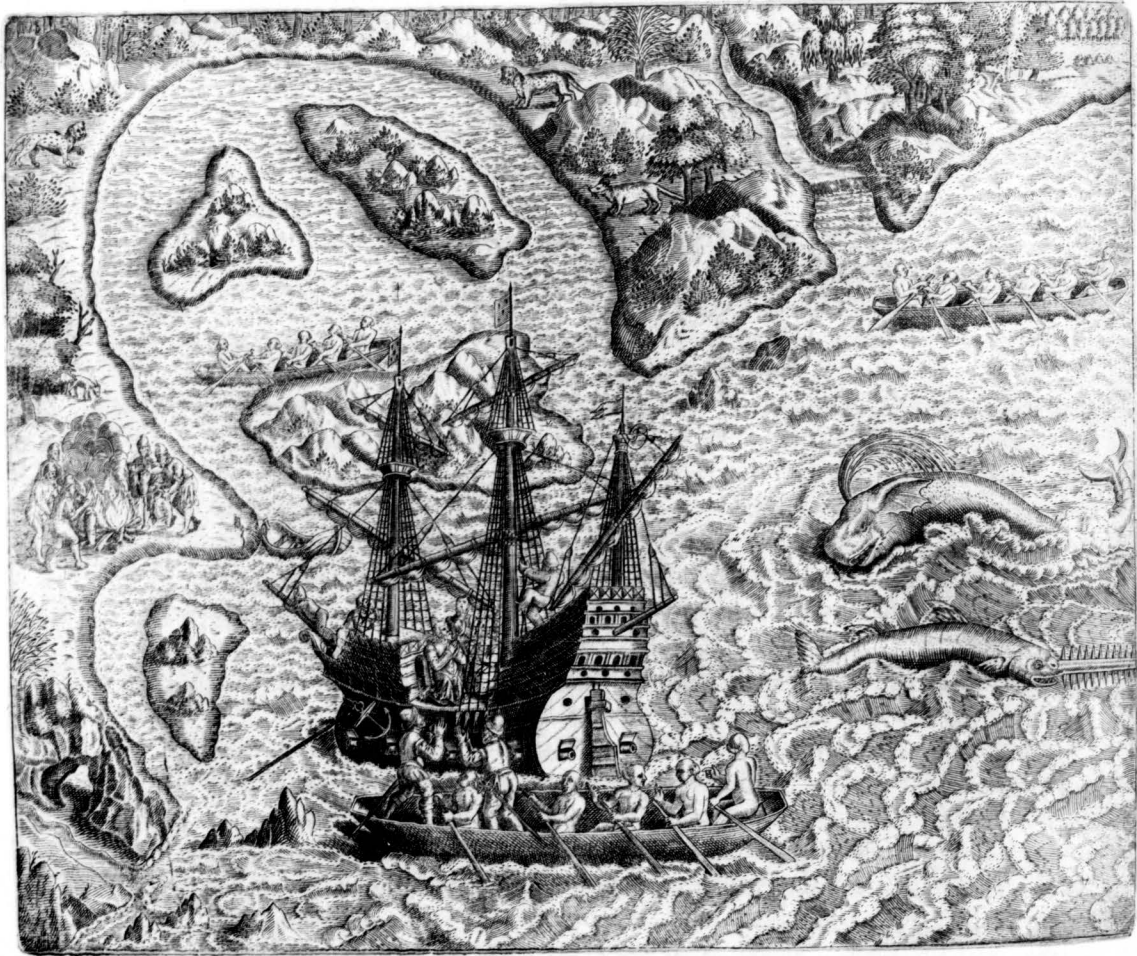

CAPVT VII.

Ad altitudinem 28. graduum peruenientes, Americam contigimus: Portum autem vnanimi consensu designatum, non agnoscimus: exoritur turba insolens circum littora.

Ad

AD 18. Nouembris diem, Nauclerus altitudinem graduum explorat, seque ad 28. peruenisse deprehendit. Nos itaque in occasum vergentes, terram inuestigamus. Ad 24. mensis iam memorati diem apparet tellus. Sex menses mare inter grauissima pericula emetientes, & iam continenti viciniore facti, nec oram eam, nec portum à Nauclero designatum agnoscimus; nec tutum remur ignotum portum ingredi. Secus tellurem ergo radentes oras cursum tenebamus: ventus interea ingrauescebat in tantum, vt de vita nobis in istis scopulis certo periclitandum videretur. Proinde dolia puluere tormentario implemus, eaque obturamus, & illis arma nostra alligamus, vt si fors naufragium faciendum foret, & aliqui euassissent; ii arma sua in littore requirerent, siquidem doliis à fluctibus eiectis affixa essent.

Velis obliquis nauigare cœpimus, vt oras terræ declinarem, & in altum efferri possemus, sed nihil profecimus; ventorum enim impetu in scopulos fluctibus coopertos, & ad quatuor orgyiarum altitudinem subtus vndis latitantes impellimur, ac propter æstum maris nimium intumescens, ad terram tendere cogimur, nihil aliud æstimantes, quam nos fluctibus hauriendos.

DE o tamen aliter prouidente, vicini scopulis facti, quidam ex focis nostris portum vicinum ex insperato conspicit, in quem illabimur. Ibidem conspecta Cymba quædam fugit, & post insulam è conspectu nostro se abdidit, vt quænam illa fuerit non licuerit tum cognoscere, nec eam ulterius insequeremur, sed iacta anchora Deo pro liberatione benedicentes quieuimus, & vestimenta desiccata refecimus.

Circiter secundam pomeridianam anchoram iecimus. Vespera ingruente, aduentarunt ad nauem nostram onerariam plurimi eius oræ incolæ, aduerti in scapha satis capace, qui cum sermones nobiscum miscere cuperent, à nostris ægre, & ex parte tantum intellecti accipiebant quosdam cultellos & hamos, quibus se domum recipiebant. Eadem nocte & alia denuo scapha ad nos nudis istis hominibus onusta adnauigat, ac inter cæteros duo Lusitani; hi quærunt ex nobis qui simus & vnde: respondemus nos Hispania aduenisse: hoc audito, dicebant, oportet vos Nauclerum admodum sagacem & peritum habere, qui portum eum ingredi ausi fueritis: se quidem portum perspectum habere, sed tali cœlo nunquam id tentaturos. Nos factum illis exponimus, ventos & fluctus naufragium minitatos fuisse, & cum iam de nobis actum crederemus, insperato portum apparuisse, DEVM nobis ducem adfuisse, & à naufragio seruasse. Nobis vero ne nunc quidem constare, quonam locorum ageremus. Perceptis iis, in admirationem adducuntur, & DE o acceptum referentes, portum eum Supravvai dici aiebant, & abesse nos ad octodecim circiter milliaria ab Insula S. Vincentii, quæ imperium Portugalliæ Regis agnosceret, cuius se esse inquilinos affirmabant. Tum vero eos, quos in scapha se post Insulam abdere paulo ante conspexissemus, credidisse nos Gallos fuisse, & ob id sibi fuga prospexisse innuebant. Porro de situ & distantia Insulæ S. Catharinæ quæ sita, quod eo nobis proficiscendum esset, respondebant eam ad triginta milliaria abesse, ad

B 3

meridiem sitam, nationem Barbarorum istic esse Carios nuncupatorum, quos circumspicte admodum cauisse oporteat, Barbaros qui circa portum praesentem habitent, Tuppin Ikinios appellari, quibus familiariter ipsi vtantur, nec ab illis quicquam nobis imminere periculi. De altitudine item Solis in ea regione ex illis sciscitantibus, 28. graduum esse nobis indicatum, quod quidem ita se habebat. Ceterum & alia nobis eius orae dignoscendae signa & notas perhumaniter com-
monstrarunt.

CAP.

CAPVT VIII.

*De regressu ex portu supra VVay, & inuestigatione
terrae nobis definitae.*

SILENTE Vulturno, quem nauae Septentrionales Ost Sud Ost appellant, tempestas serena cooritur, ventus autem Aquilo proflabat. Nos itaque plenis velis iter remetimur, portum determinatum inuestigantes, verum toto biduo nullo modo eumprehendimus, terra tamen ipsa indicium erroris faciebat, & nos praeteruectos arguebat. Sole enim sub nubibus latitante, de altitudine eius apparebat. Ad haec ventis infestantibus acti, diuersi huc illuc errabamus.

DEVS vero, qui in angustiis consolatur, nobis in auxilium vocatus adfuit, siquidem exactis vespertinis precibus, quibus à Deo veniam petebamus, & antequam nox irruisset, nubes ex meridie, qua nos vento abacti eramus, condensantur; Aquilo quidem adeo conticescere, vt vix in sensus incurreret. A meridie vero Auster procedens, qui sub id tempus rarissime suum imperium exercet, tantis tonitruis & fulgetris ingrauescere, vt horrorem mortalibus incuteret, Mare erat aestuosissimum, siquidem Auster & Boreas certatim vtrinque fluctus inspirare; Tenebrae insuper tantae oboriri, vt omnem oculis conspectum eriperent. Tum vero mortales quotquot aderant, & ipsi nauae quoque consternati coruscationes tam formidabiles, & horrenda illa tonitrua expauescere, vt quid prius quid posterius in conuertendis velis corripere, dubii plane & incerti ambigerent, nec aliter vnicuique persuasum erat, quam omnibus ea nocte simul pereundum esse. Sed tempestas ea Dei beneficio paulo post sedata viam velis praebat, vt iter quod de die factum erat, de nocte illa retro legeremus, & de integro portum nostrum requireremus, sed nullo nobis indicio eum dignoscere concedebatur, quando quidem plures Insulae propter continentem istic essent. Post ubi 28. gradum denuo contigimus, Praefectus noster Nauclerum post insulam nauem deducere, & anchoram istic figere iubet, exploraturus quidnam terrarum occurrisset. Duas itaque vtrinque positas tellures medio transeuntes, potum amoenissimum intramus, & anchoram fundo affigimus, constituentes cymba demissa portum eum
vltius explorare.

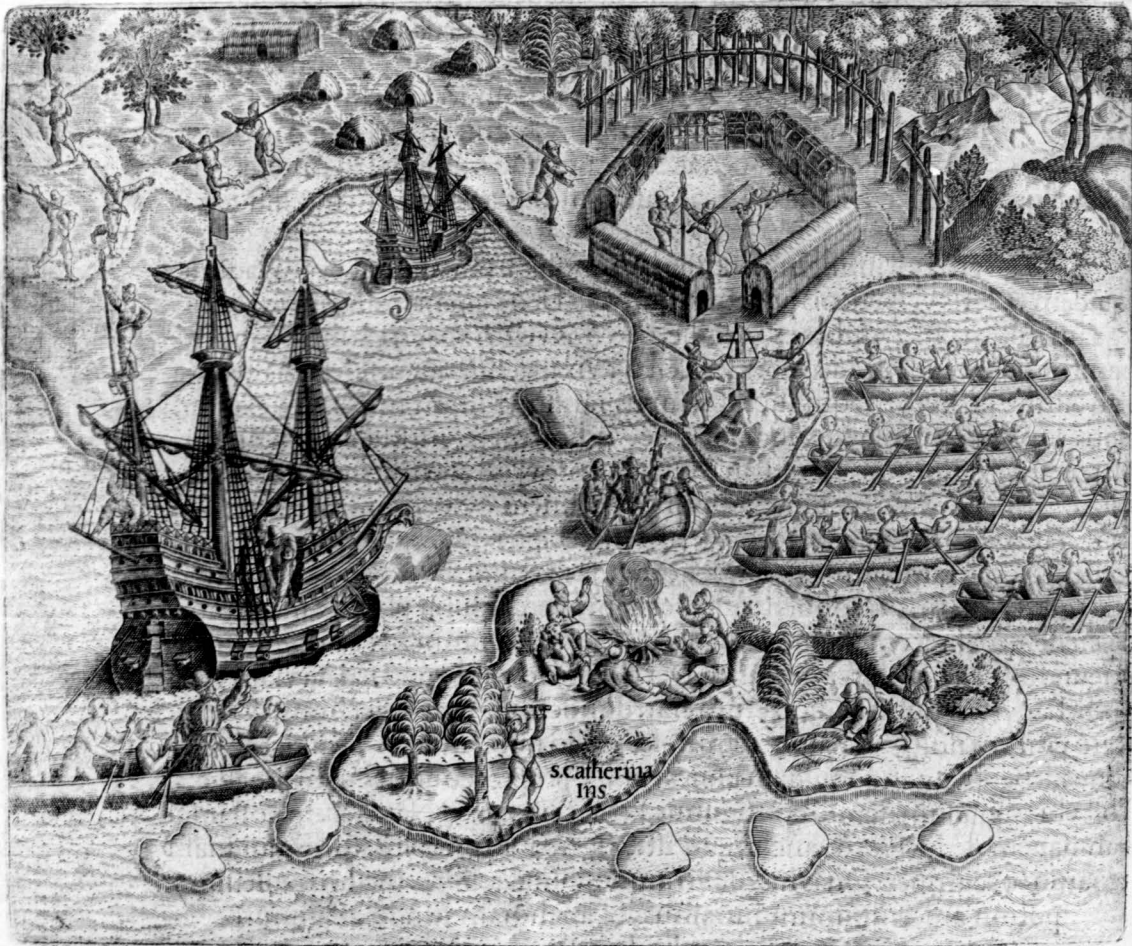
C

CAP. IX.

*Cymba speculatum missa, quidam nostrorum portum explorantes,
cruce[m] in scopulo positam reperiunt.*

Hinc

III. Pars.

ERIIS D. Catharinæ Anno 1549. anchoram fundamus, & eodem die quidam ex nostris probe instructi, speculatum in nauicula mittuntur portus illius opportunitatem. Videbamur enim intrasse flumen Sancti Francisci, quod in illa prouincia etiam est: quo longius progredimur hoc latius patet portus. circumactis ergo circumquaque oculis sicubi fumum conspiceremus, sed nullus apparuit. Interea tuguria prope desertum conspiciamus in conualle: accedimus, videmus casas quasdam ruinosas, hominibus desolatas: pergimus, interea nox ruit. Erat in flumine Insula non ita magna, ad quam tendimus, ut istuc noctem traduceremus, siquidem custodiam commodius istuc disponi posse credimus, sed ob noctis tenebras non satis tutum erat terræ nos exponi, ut quiete in ea reficeremur: erant qui nihilominus insulam circumirent, sed neminem inueniunt. focum ergo instruimus, palmam arborem incidimus, encephalum eius comedimus, & istuc pernoctauimus. Mane summo diluculo iter instamus. nec enim absistere propositum erat, priusquam de hominum præsentia constaret: ex indicio enim conspensorum tuguriorum facile de incolis colligere erat. Dum propositum vrgemus, casu lignum procul conspiciamus in scopulo erectum, formam crucis referens, quod multis absurdum videbatur. Appropinquantes videmus ingentem crucem esse ligneam, lapidibus impactis in scopulo firmiter herentem, cui tabulæ pars de dolij orificio alligata erat, in tabula characteres incisi visabantur, non admodum legibiles. Miramur quænam naues hoc monumentum statuissent, dubij de portu, vtrum determinatum ingressi fuerimus nec ne. Progredimur hinc longius, assumpta tabula illa dolij: dum vehimur, quidam literas tabulæ insculptas examinans, paulatim eas colligit, & sensum elicit. Erant autem Hispanico idiomate hæc verba in ea consignata: Si ven por ventura aqui la armada de su Majestad, tiren vn tire y averan recadant se disploso tormento bellico, & certiores fient de reliquis. Confestim ergo locum crucis repetentes, incenso tormento, quod Falconetum dicunt, signum præsentia nostræ damus, porro remigantes nihilominus. Conspicimus interea quinque scaphas plenas Barbarorum, illæ nos recta petunt: nos pixides nostras sulphureas directe illis opponimus. Vbi appropinquassent, videmus hominem stantem in prora, barbatum & vestitum, agnoscimus esse Christianum, inclamamus eos ut consistant, & vna scapha præmissa in colloquium ille adueniat. Aduectum interrogamus de portu: Respondet, dici eum Barbaris Schirmi rein, sed ut rectius assequamini, esse Portum Sanctæ Catharinæ; quod nomen illi ab inuentoribus inditum sit.

Gratulamur ergo inuicem nobis de inuenta statione, quam inscii in ipso S. Catharinæ die appulsemus. Hinc sane euidenter constat, quantum valeant preces afflictorum apud Deum, si ex animo proueniant.

Quærenti de aduentu nostro, significamus, nos esse Regis Hispaniæ, & petere prouinciam Rio de Plata, affuturas & alias propediem naues, si DEO ita visum foret: constituisse enim in eo portu conuenire. Hæc audiens nobis gratulatur, & simul commemorat, quod ante triennium ex prouincia illa Rio de Plata

A M E R I C A E.

à loco qui Assumptio vocatur, & Hispanis paret, descendisset per trecenta miliaria ad mare, vbi nunc ageret, vt nationem eam Barbarorum, quæ Carios dicitur, & bene cum Hispanis conuenientem, hortaretur ad radices colendas, quas Mandiocas vocant, vr naues eo delatæ, si penuria premerentur eo in loco, com meatu à Barbaris petito reficerentur. Quod Capitaneus Salafar, qui Hispanis de rebus Indicis retulerat, ita fieri curasset. Is Capitaneus in nauibus nostris socijs iam reuertebatur.

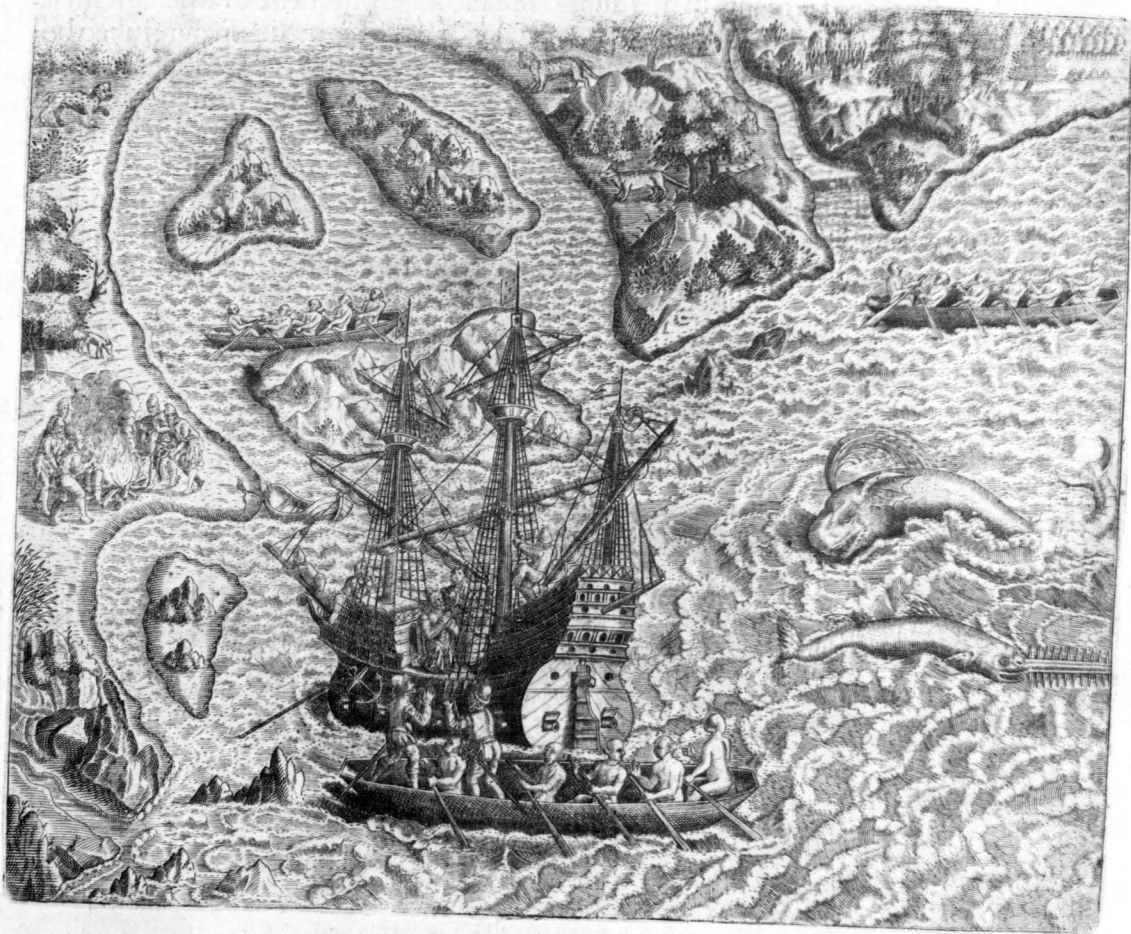
Demum cum homine illo ad tuguria illorum deuecti, humanissime pro more & facultate eius gentis accepti fumus.

CAP.

CAPVT X.

Scapha plena Barbaris mittor ad nauem nostram onerariam.

C 3

DEIN Capitaneus hospitem nostrum rogat, vt scapha instructa aliquem ex nostris ad nauem onerariam relictam mittat, eam adductum.

Mittor ego, iussu Capitanei. iam triduum abfueramus, socijs quid de nobis actum esset ignorantibus.

Vbi intra teli iactum ad nauem accessi, qui inerant, clamore sublato ad arma accelerant, arcentes me cum Barbarorum comitatu; inclamant, & quæ hæc noua sit facies exquirunt: vbi reliqui hæreant: vbi quid solus ego cum tot Barbaris adueniam. Cōticesco, nec respondeo quicquam. Capitaneus enim me informarat, vt vultu essem tristi, quo videret quid qui in naui tentarent. Illi cum nihil à me responsi ferrent, turbantur, inuicem dicentes, non falua hæc res est, reliqui procul omni dubio interierunt, hunc autem solum adducunt, alijs forsitan in insidijs locatis, quo nauem tali apparatu occupent. Hæc versantes, ad tormenta in nos dispergenda accinguntur, denuo tamen me inclamant. Hic demum subridens illos placide alloquor, & melius sperare iubeo bonum omen nuncians, faciant modo accessum liberum, vt quid apportem intelligant. Accedo, rem enarro, illi præ gaudio exultant. Barbari interea domum remeant. Nos nauem castris Barbarorum subducimus, & iacta anchora reliquorum, qui per tempestatem dispersi erant, aduentum expectamus.

Vicus in quem Barbari nos exceperunt, Acutia vocatur. quem offenderamus inter illos virum, Ioannes Ferdinandus erat, Cantaber ex Bilbao oppido oriundus. Natio illa Carios dicta, ferinam & pisces in copia nobis offerebat, pro quibus nos hamos ferreos rependimus.

CAP.

CAPVT XI.

Socia Nauis quæ vento abacta erat, aduentat: illa Nauarchum vehebat.

TRIBVS illic septimanis exactis venit in portum nauis, quæ Nauarchum vehebat. Sed tertia quæ nobis socia fuerat, penerat, nec quicquam de ea relatum fuit.

Nauibus ergo in sex menses annonæ instructis, itineri, quod trecentorum milliariū restabat, perficiundo accingimur. Paratis iam rebus omnibus nauem onerariam in ipso portu amittimus, quo casu in sperato, mora nostræ profectiōni iniecta.

Hæsimus biennium in deserto illo loco, fame conflictantes. Esca erant lacti, glires, cochleæ petris affixæ, & alia insolita.

Barbari qui primo victum sufficientem ministrarant, postquam satis mercium sibi parauerant, in diuersas oras commigrabant, nec satis erat tutum illis per omnia fidere.

Pertæsi ergo & loci & penuriæ, vnanimiter decernimus vt maior pars pedibus iter in Prouinciam Assumptionis nomine insignitam conficeret, (aberat illa ad trecenta miliaria) reliqui in nauis residua subsequerentur.

Capitaneus delegit quos secum nauis auhere constituerat. Qui pedestre iter ingressi erant, victum pro deserti transitu capiebant, iunctis sibi quibusdam ex Barbaris. Pars illorum fame in itinere perierat, reliqui ad metam deuenerant, quod ex aliorum relatu nobis postmodum innotuit. Sed nec nauis

ferendis omnibus, quos Capitaneus referuarat, satis capax erat.

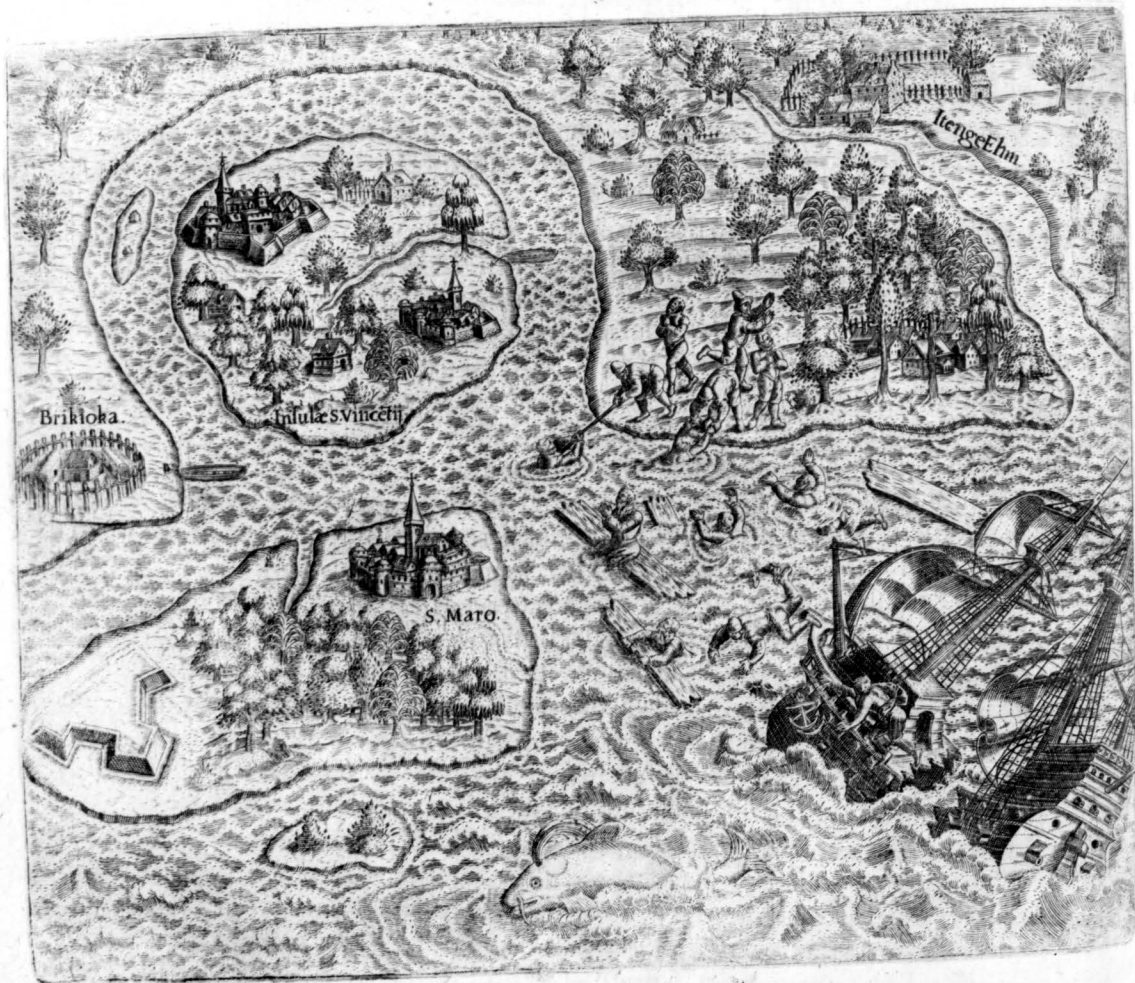

CAP. XII.

*De Consilio inito Insulam S. Vincentii petendi, quam Lusitani possident, spe
nauem ab ipsis obtinendi, atque itineri ita finem imponendi: sed
orta tempestate naufragium facimus, cæli
locique ignari.*

Portu-

PORTUGALLENSES tenent Insulam non longe à continente sitam, quam vocant S. Vincentij, Barbari vero Vrbioneme: is locus ad 70. miliaria aberat: proponimus nobis cursum eo dirigere, vt nauem à Lusitanis conduceremus, qua in Prouinciam Rio de Plata iremus, nec enim ea quæ restabat omnibus sufficiebat. Dilecti ergo qui duce Salasare eam Insulam peterent, nec erat quisquam, qui hoc iter prius tentasset, præter quendam Romanum nomine, is videbatur sibi, se iter hoc relegere posse.

Velaitaque ex Portu Byassape facimus, qui ad 28. gradum & dimidium ab Æquatore positus est, intra biduum ad Insulam ferimur, quæ de Alkatrafes dicitur, 40. circiter miliaribus distantem ab eo loco vnde solueramus: venti autem aduersi nos ad anchoram fugere compellunt. In hac insula frequens est genus auium marinarum, Alkatrafes eas vocant, nullo labore capi possunt, & forte sub id tempus aduecti eramus quo pullos ex ouis excludere solent.

Ingredimur, & quærentes fontes aquarum dulces reperimus casas desolatas, & ollarum testas hinc inde sparsas: inuenimus etiam venam exilem seu scaturiginem aquæ, è rupe promanantem. Aues quas commemoravi in magna copia captas cum ouis nauis inferimus, & dapes ex ijs instruimus. Postquam iam cibo relecti eramus, consurgit Auster tanta cum violentia, vt vix anchoram redixerimus, solliciti ergo, ne ad scopulos ventorum impetu allideremur, & vespera iam ingruente, portum tamen Carinee contingere præsumimus. Nox autem nos anteuertit, proinde littus declinantes, in maximo versabamur periculo: fluctus nauem tanta importunitate verberabant, vt de nauis actum putaremus, siquidem fluctus ad oras terræ magis intumescunt, quam in alto. Ea nocte tanto interuallo à littore abacti sumus, vt orto sole ne conspectus quidem eius appareret.

Redit tandem tellus in conspectum, tanta tamen erat turbinis importunitas, vt vix subsisteremus. Romanus ille credebat se insulam S. Vincentij agnosce-re: vela eò dirigimus, sed terra nubibus ac nebulis cooperta atque inuoluta dignoscenda non erat. nauem ergo propter procellarum impetum exonerare cogimur, supellectile grauiore submersa. His constituti in angustijs vela vtcunq; facimus, quærētes portum Potugallensium, sed labor omnis in cassum abit. Difficilis vtcunq; nubibus, Romanus portum illum in conspectu esse affirmat, nobis modo recta in scopulos iter instituendum, post quos ille lateret. Aduecti nihil præter diræ mortis horrendam contuemur imaginem, nam & portus omnis aberat, & in oppositam terram recta incursum erat propter ventos impellentes, & naufragium faciendum. Procellæ littus tanto impetu feriebant, vt horrorem animis incuterent. Deo ergo iam supplices, ac delictorum veniam atq; animæ salutem rogantes præsentis animo in periculum inuitabile accingimur. Littori viciniore facti, adeo in fluctibus sublimes ibamus, vt cernui in profundum non aliter ac de muro prærupto despiceremus. Nauis primo ictu ad littus collisa tota fathiscit. Pars saltu corpora in mare mittentes, tranādo euadit, pars in tabulis correptis ad littus adigitur, & omnes tandem diuina seruati omnipotētia incolumes terram contingimus, ventis autem, & imbribus omnes dirigimus.

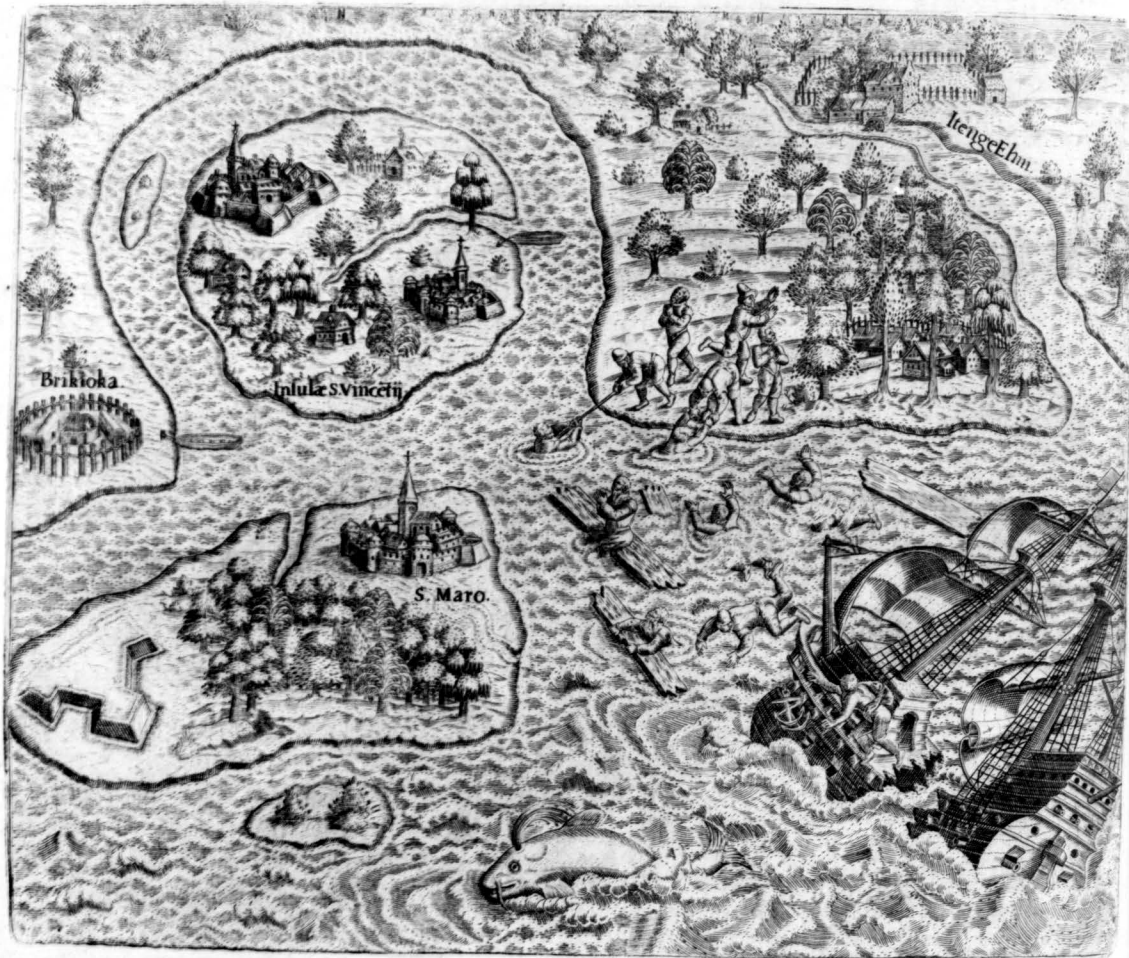
D

CAPVT XIII.

Certiores reddimur de loco & regione Barbarorum, in qua naufragium feceramus.

Terra

ERRÆ incolumes redditi, DEO grates soluimus, solliciti admodum de finibus. Romanus eam Regionem non satis agnoscebat, vnde de situ Insulæ S. Vincentij nihil plane affirmare norat, nec leuis nos metus Barbarorum terrebat, si qui ex vicinia forsân nobis imminerent. Interim quidam sociorum temere per littus discurrens, vt agitatione & motu membra excalefaceret (erat is Claudius nomine, Gallus natione) pagum post siluam conspicit, in quo ædificia ad formam Christianorum constructa erant: accurrit, videt esse castellum quod Portugallenses incolunt: Nomen illi est Itenge Ehm, & duo miliaria ab Insula S. Vincentij distat. Edocet ergo incolas de naufragio nostro, & madidos omnes horrere, nec quo se refocillent, habere conqueritur. Illi intellectis nostrorum miserijs, obuiam nobis procurrunt, ædibus suis nos excipiunt, & necessaria pro vestitu conferunt. Hic respirantes per aliquot dies commorati sumus.

Post, S. Vincentij Insulam pedestri itinere petimus, vbi à Portugallensibus honorificentissime excepti, aliquandiu publicis sumptibus vitam sustinemus, tandem vnusquisque se certo vitæ generi applicat, vnde vitæ necessaria pararet. Destituti iam omnibus nauigijs, Capitaneus noster quendam ex Portugallensibus ad socios in Byasape relictos ablegat, qui illos aduehendos curaret. Et factum est quod imperauerat

Capitaneus.

D 2

CAP. XIV.

De situ Insulae S. Vincentii.

QUAE S. Vincentij nomine fertur, ea Insula est continenti fere iuncta: sunt inibi extructa duo Castella, quorum alterum Portugallensibus quidem S. Vincentij, Barbaris vero Orbioneme, alterum circiter sesquimiliare distitum Barbaris Yvavva-Supe dictum est: Sunt & tuguria quaedam, ingenio vocata, saccharo praeparando destinata. Habitat a Portugallensibus, qui amicitiae foedus colunt, cum natione, qui Tuppin Ikinsij nomen habent. Regio eius nationis, quam incolunt, patet in interiorem continentem, ad octoginta miliaria, sed ad mare extenditur in quadraginta.

Natio ea utrinque ad Meridiem videlicet & Septentrionem vicinos sibi infestos habet, qui meridionales sunt Carios, qui vero Boreales Tuppin Imbae appellatur. Ipsi vero Tuppin Ikinsij ab utrisque suis hostibus Tavvayat, quod hostem sonat, appellantur. Hoc posterius Tuppin Imbarum genus multa saepe & magna damna intulit Portugallensibus, & in hunc quoque diem ipsis metuiatque terrori existit.

Tertia

Tertia pars.

ARGUMENTVM.

Sclopetarij vicem obit Ioannes Stadius, & arci ab incursu hostili defendenda praeficitur, in Regione cuius incolae Tuppin Ikinsij sunt, & a Portugallorum Rege gubernatur.

CAP. XV.

De Situ & Nomine loci, ex quo Tuppin Ikinsis plus damni ab hostibus, quam ex aliis inferabatur.

EST locus ad quinque miliaria a S. Vincentio situs, Brickioea illi nomen est, illic primum congregabantur hostes Tuppin Ikinsiorum, & iter medium inter Insulam S. Marci & continentem tenentes, illac transire assueverant.

Hunc transitum hostibus pracludere conabantur quinque fratres Germani, patre Lusitano & matre Brasiliiana nati, religionem Christianam amplectentes: callebant autem utriusque gentis, tam Christianorum, quam Barbarorum mores, ingenia, & idiomata. Nomina eorum haec sunt, 1. Ioannes, 2. Diego, 3. Dominicus, 4. Franciscus, 5. Andreas. Patri etiam Diego, omnibus simul cognomen erat de Praga.

Hi quinque fratres iunctis aliquibus Barbaris, qui illis confederati erant, constituerant biennio ante meum aduentum, munitionem in eum locum contra hostium incursus construere, more & forma Barbaris usitata, & quidem executi illud iam fuerant.

Id cum viderent aliqui Lusitani, eo commigrarunt & ipsi: erat enim amoenus & peropportunos locus. Hoc Tuppin Imbae hostes illorum explorant, & se in sua regione, cuius fines circiter quinque miliaria inde absunt, omni apparatu bellico, pro more gentis probe intruxerant, ac septuaginta scaphis noctu aduectis, mane hora vna ante diluculum, quod usitatum illis est, hos adorti fuerant. Quinque ergo illi fratres, cum Portugallensibus domum quandam ex luto confectam occupantes, in hostes fortiter pugnarunt. Reliqui qui

adfuerant Barbari coniunctim in tugurijs suis se defenderunt, dum vires sufficerent, & donec plurimi hostium occubuisent. Tandem hostes superiores facti vicum Brickioca incendio vastant, & Barbaros capiunt. Christiani, quorum octo vel circiter fuerant, & fratres illi quinque nihil damni tulerant. nam se strenue in domo illa gesserant: Deus enim illorum protector erat. Barbaros autem, quos ceperant, absque mora dissectos inuicem distribuerant, & in patriam suam hoc peracto facinore remeantes discesserant.

CAP.

CAP. XVI.

Portugallenses post restorationem Brickioca, Propugnaculum quoque in Insula S. Maro instruunt.

DE VASTATO COVICO, Seniores & ipse populus Portugallensium vnanimi consensu decernunt locum dirutum denuo restaurare, & quam possint munitissimum reddere: nec enim consultum videbatur, vt desertus relinqueretur, siquidem solus tantum murus, pro tota ea regione in hostes opponebatur. Restauratur ergo Brickioca.

Hac re ab hostibus animaduersa, munitionem eam firmiorem videlicet factam, quam vt expugnari ab illis posset, noctu nihilominus transitum illac scaphis tentant, & simul vi secum abripiunt, quemcumque capere possent, in confinio S. Vincentij.

Qui in medio regionis habitabant, secutos se viuere propter Brickiocam restauratam & munitam existimabant, sed hæc confidentia seu securitas ipsis damnosa erat.

Commodum ergo videbatur incolis, vt aliud quoddam propugnaculum quoque struerent, in vicina insula S. Maro (quæ è regione Brickioca est) ad fluminis ripam & tormentis illud æneis, ac præsidio firmo instruerent, vt hostibus transitus eo expeditius intercluderetur.

Cœperant illud moliri, sed imperfectum reliquerant: causa erat, vt ab ipsis mihi relatum fuit, quod nemo Sclopetariorum Portugallensium, se illi credere auderet.

Ego speculatum illud eo: incolæ vbi me Germanum intellexissent, & aliquam rei tormentariæ peritiam habere, instant vt tuendi Propugnaculi curam suscipiam, & si ita opus facto esset in hostes strenue depugnarem, promittentes se socios mihi addituros, & honesto stipendio donaturos. Addunt simul fauorem & Regis benevolentiam promeriturum, si id muneris obirem, siquidem Rex esset benignissimus in omnes, qui in regionibus istis recens inuentis consilio atque ope sua ipsi adesse non vererentur.

Pacificor cum illis in menses quatuor, dum Capitaneus ex Hispania à Regia Maiestate cum classe missus aduheretur, & ex lapidibus illud Propugnaculum instauraret & perficeret, quod postea in effectum deductum fuit. Ego, adiunctis saltem duobus, assidue fere me contineo in propugnaculo, instructus aliquot tormentis, non tamen sine ingenti periculo, propter imminentes Barbaros. Edificium per se non satis erat munitum, & excubiæ noctu maxime

agenda, ne hostes tenebris freti clam præterirent, quod licet aliquoties tentarent, ab excubantibus tamen obseruati sunt. Elapsis aliquot mensibus Capitaneus, cuius supra facta est mentio, à Rege legatus aduentat. Senatus enim Regem per literas monuerat, de insolentia hostium, ab illa parte, tum de amœnitate loci, qui non temere deferendus esset. Quare vt consuleret huic malo, Capitaneus, Thomas de Suse, cum Regia potestate missus, locum collustrat, de quo muniendo populus scripserat.

Ad hæc exponunt Capitaneo præstita à me officia, in domo illa protegenda, quod nemo tentare ausus fuerit, ob loci & ædificij infirmitatem.

Is laudabat factum, & se apud Regem negotium meum diligenter acturum pollicitabatur, vbi Deo volente Portugalliam repeteret, meque re ipsa cogniturum pondus aliquot suæ commendationis fuisse.

Pactum tempus Prefecturæ meæ elapsum erat, peto ergo officium resignari. Sed Capitaneus & ipsi Primores populi me hortantur solliciti, vt in officio persistam. Obtempero precibus illorum, & in biennium meam addico operam, ea tamen conditione, vt elapso termino cū prima quaq; naue in Portugalliam reueri absq; tergiuersatione permittar, & præcium meritorum accipiam. Capitaneus illud nomine Regis signatis literis ratum facit, & priuilegio mihi cauet, qualiter Sclopetarijs Regijs petentibus illud fieri moris & iuris est:

Instauratur ergo propugnaculum ex lapidibus, & maioribus tormentis instruitur, ego præficior, & de excubijs & officio commisso sedulo obeundo admoneor.

CAP.

CAP. XVII.

Statis quibusdam anni temporibus, hostes ob certas causas accuratius obseruandi erant.

D V O B V S præcipue anni temporibus, hostes nostri frequentiores imminebant, & violenta manu suorum inimicorum fines ingrediebatur. Primum Nouembri mense accidebat, cum fructus illis Auati dicti maturefcunt, ex *Anati* quo illi potum Kaavy coquunt, cui interdum miscent *Kaavy* radicem Mandioca, quæ apud illos in copia prouenit. Is potus causatur expeditionem eam, circa tempus messis seu maturitatis Auati, quem reuerfi ex prælio in immolatione captorum hostium solenniter potent. Illud tempus per totum anni circulum magno desiderio expectunt.

Deinde Augusto etiam mense impressiones plerunq; faciunt, quando videlicet genus quoddam piscium sequuntur, quod ex mari conscendit in flumina aquarum dulcium, & in illis concipit: Barbaris Bratti, Hispanis vero Lysses dicuntur. Circa iam dictum mensem armati, & cum *Lysses* vicinis depugnare parati, fines egrediuntur, vt penum instructiorem reddant, & frugalius victitent.

Capiuntur ab illis, reticulis, ab alijs sagittis petuntur, post tostidomum reportantur. Sunt qui ex tostis illis piscibus farinam molant, quæ Pirakui nuncupatur.

Pirakui.

E

Quarta pars.

ARGUMENTVM.

Capitur ab hostibus Barbaris, & misere abripitur, ubi nouem mensium captiuitatem sustinet, non nisi in cruentam hostibus escam reseruat.

CAP. XVIII.

Hibe.

III. Pars.

HABEBAM Barbarum mancipium è natione Carios oriundum, quod mihi feras im mensæ vsum venabatur, nec dubitabam & ipse illo comite nemus ingredi. Forte tum me Hispanus ex S. Vincentij Insula inuiserat, quæ miliaribus quinque à S. Maro abest, simul Germanus quidam illum comitatus aduenerat, is erat Heliodorus Hessus, ingenio-^{Heliodorus Hessus.} fissimi Poætæ Eobani Hessi sanctæ recordationis filius, qui in S. Vincentio in INGENIO, quo nomine feruntur tuguria, vbi saccharum conficitur, negotia sua curabat. Illud vero ingenio spectabat ad Genuensem mercatorem Iosepe Ornio, alias Iosephum Ornionem vocitatum. Heliodorus autem illi à rationibus & negotijs erat. contraxeram iam ante cum illo familiaritatem; naufragium enim cum Hispanis passus, admodum hospitaliter ab eo habitus sum. Is ergo aduenerat, vt de valetudine mea cognosceret, qua me aduersa frui forsitan relatu acceperat. Pridie mancipium meum in siluas venatum ire iusseram, postridie captam prædam ipse petiturus, vt mensa hospitibus meis instructior foret & lautior: nec enim Regio ea fert alias lautitias, præterquam quas silua præbet.

Dum igitur per siluam iter facio, vtrinque ingentem clamorem Barbarorum more, ex audio, vno simul omnes impetu in me feruntur: agnosco hostilia agmina, illi me circumfluunt, spicula intendunt, & ea in me conijciunt. Voce igitur ad Deum miserabili sublata, in manus tuas, o Deus, exclamo, commendo spiritum meum. Vix finieram, humi verberibus me prosternunt, telis ac ictibus in me furentes, quanquam, Deo ita providente, præterquam in femore vulnus nullum accipio. Illi vestibus mihi detractis alter pallium, alter pileum, tum interulam alius auferunt: oriuntur contentiones, & rixantur quis prior in me impetum fecisset: dum illi altercantur, ceteri me arcibus suis probe contundunt. Tandem duo præcipue me sibi vendicant, terra subleuant, & brachijs vtrinque innexis, quam poterant ocysime ad scaphas suas in littore absconditas accelerantes me abripiunt, præcurrentibus alijs, alijs à tergo insequentibus. Vbi ad mare ventum est, video intra vnum atque alterum teli iactum scaphas eorum in ficcum subductas, & post sepem ac dumeta abditas, & ingentem simul cateruam in custodiam illarum relictam. Illi me conspecto gregatim in aduentum occurrunt, cristis omnes pro more gentis ornati, & dentibus frendentes, ac in lacertos mordicus impressis, minitabantur similiter de me futurum esse.

Præcedit me Regulus, gestans clauam, qua captiuos obruncat, & conceptis verbis talibus profatur; Captum nunc te Perot (qua appellatione Portugallenses notant) & mancipium vilissimum in potestate nostra constitutum habemus, nunc tu mortem amicorum nostrorum, quos tui vmbri demiserunt, condigno lues supplicio.

Postquam ad naues accessum fuit, pugnis petor: illi inuicem feruent, & naues in flumen promouere contendunt, quoniam sibi metuebant à tumultuantibus Brickiocacensibus, qui ceruicibus, vt euentus probauit,

imminebant. Priusquam scaphæ in vndas reductæ essent, manus vinculis innectunt. Qui aderant non ex eodem vico progressi omnes erant. Ergo male quosdam habebat, quod præda vacui domum reuerti cogerentur, exoptulantes cum fratribus illis duobus, qui me asseruabant, quoniam æque vicinos se fuisse in capiendo aiebant, hinc sibi quoque partem prædæ deberi contendunt, & simul in conspectu me obruncare festinant.

Ego inter sacrum saxumque constitutus Deum inuoco, & clauam anxie respectans in mortis discrimine versor. Tandem Regulus, in cuius eram potestate, talibus inquit: Viuum deducamus eum domum, vt & coniuges nostræ hoc spectaculo recreentur; deinde Kavvi pepike morietur, hoc est adornaturi illud portionis genus, quod victimis solenne est, festum celebraturi, & publico epulo exhibito illum manducaturi sumus. Huic sententiæ acquiescunt, & quatuor funes à collo religant, in scapham me protrahunt, & extremitates quatuor illorum funium ad oras scaphæ expansas affigunt in litore constituti, tandem in flumen eas protrudunt, & domum repetunt.

CAP. XIX.

Dum Aues Urvaras speculatum regrediuntur, nostri homines aduentant, qui me recuperare certant: sed illi, in quorum potestate eram, conuersi cum illis congregiuntur, & aperto Marte decertant.

VICINA Insulæ, vbi in manus hostiles incidi, est quædam alia non perinde magna: in ea nidulantur aquaticæ quædam aues, rubeis velatæ corpora pennis, quas Vvvara vocant. Sciscitantur ex me nunquid Tuppin Ikinsij hostes sui eam illo anno ingressi, ceperint grandiores pullis incubantes: affirmo factum: illi nihilo minus insulam adire instituunt, quia pennæ illarum magno æstimantur, & omnis eorum ornatus vt plurimum ex plumis constat. Insuper hoc proprium est auibus istis, vt pullis primum cinerei coloris plumæ succrescât, post adultis commutentur in fuscum colorem. Hoc colore induti annum circiter integrum vagantur, tandem conuertuntur in elegantem rubrum colorem. Has itaque captatum ibant. Dum ad vnus atque alterius displosi globi spatium progressi forent, conspicantur à tergo aduenientes conferto agmine Tuppin Ikinsios, & illis mixtos Portugallenses. Namque mancipio comitatus in siluam abieram: illud me capto fuga sibi consulens vicinos euocarat, qui pro me recuperando accelerarent.

Iamque

Iamque instantes prouocant Tuppin Imbas, vt si viri essent congregiantur. Conuertunt ergo scaphas in hostes, & hinc inde sagittis & tormentis acerrime certant. Ibi manus meas vinculis exsoluunt, funibus ta-

men à collo strictè ligatis. Tradunt mihi pixidem sclopetariam, & modicum sulphuris, quam à Gallis pro ligno Brasiliano acceptam gestabat Regulus meus, eam in hostes displodere cogor. Dum hæc geruntur, verentur Tuppin Imbæ, ne hostes scaphis allati suppetias alijs ferant, & per flumen se insequantur. Vela igitur conuertunt, tribus nihilominus ex ipsorum numero globo plumbeo læsis, ac Brickiocacense propugnaculum, cui ego præfectus fueram, intra Falconij tormenti displosi spatium præterlabuntur. In transitu erectum me in scapha sistût, vt à nostris conspicerer, qui in propugnaculo erant, nos duobus maioribus globis petunt, sed breuius æquo iactum collimant. Iamque aderant Brickiocacenses in lintribus, sed Tuppin Imbæ acriter insistentes remos fortiter impellebant. Sic infecta Brickiocacenses absistunt.

E 3

CAP. XX.

*De iis quæ acciderunt in itinere versus fines Tuppin
Imbarum.*

BI Brickiocam ad 7. miliaria versus fines suos Tuppin Imbaræ prætergressi erant, quantum ex solis altitudine conijci poterat, imminabat quarta pomeridiana. Illo ipso quo me ceperant die allabuntur ad Insulam, in qua pernoctare constituerant, subducunt scaphas, meque in solum pertrahunt: terræ expositus nec oculis cernere, ob faciem verberibus tumidam, nec pedibus insistere ob vulnus femori inflictum, valeo: illi me in arenam proiectum circumstant, & acerba de me deuorando minitantur.

His calamitatibus expositus, voluebam in animo meo, quæ sane nunquam prius in mentem venerant, quam ærumnosa hæc vita esset, quam caduca & fluxa: & obortis lachrymis, ex intimis animi penetralibus melodiam insequentis Psalmi canere incipio:

*Dum vita in medio conuertitur anxia lætu,
Imploro superi numinis æger opem.
Tu DEVS atque hominum Rector miserere precantis,
Et patula querulas aure reconde preces.
& reliqua quæ sequuntur.*

Hæc audientes Barbari: Ecce, inquiunt, iam lamentatur, & fortem suam infelix deplorat.

Sed locus is non videbatur commodus pernoctationi: terram igitur continentem repetunt, vbi tuguria quædam deserta occupant, ab ipsis antea extructa (nox autem intempesta aduentates præoccupauerat) scaphas in terram subducunt, focumque instruunt, cui & me admouent. Deinde in pensilem retiformem lectum cubitum deducunt, hoc Barbaris Inni vocatur: nec enim lectos plumeos in vsu habent. Inni illud ad duos palos supra terram, sin in siluis egerint, ad arbores suspensum alligant; funes quos collo gestabam, ad arborem colligant, & circumcirca accubant, tum illudentes, tum sua lingua captum incessentes, Schere Inbau ende, quod idem sonat, ac si dicas: Tu es bestia mea, quam vincam detineo. Antequam illucesceret iter ingrediuntur, & toto eo die remos impellunt: restabant

bant duo miliaria ad locum, vbi pernoctandum erat, cum aduersperasceret. Conspicit interea nubes densissima, & formidanda nos pone sequens: illi eam cernentes, vt tempestatem euitarent, remos qua possunt agilitate impellunt. Sed vbi illam effugere se non posse vident, his me verbis aggrediuntur: Ne mungitta dee Tuppan do Quabe, amanasû y, an dee Imme Ranni me sis se. quorum sensus hic est: Tu precibus apud Deum tuum effice, ne tempesta hæc nos obruat. Conticebam & clam preces ad Deum in animo fundens his verbi inuoco: Omnipotens æterne Deus, cæli terræque Monarcha, qui omnes nomen tuum inuocantes exaudis, & à periculis protegis vel inter medios etiam infideles, fac mecum misericordiam tuam, vt videam quod tu Deus præsto mihi sis, & gentes hæc, quæ te non cognorunt, intelligant, quod preces meas exaudias.

Hæc orans in naui vincus & proiectus iacebam, nec ceruices ad nubem inflectere potis eram, reliqui autem assidue respectantes, O qua moa amanasû, inquiunt, id est, tempesta illa tremenda retrorsum agitur. Hæc audiens subleuo me paulum, sed ægre admodum, & nubes dissipari videns, Deo ex animo grates agebam. Postquam ad terram appulimus, prius illi mores retinentes, ad arborem me colligant, & circum excubant, & se postridie sub noctem ad suos reuersuros lætabundi gloriantur.

Verum ego non admodum mihi de eo gratulabar.

CAP. XXI.

*Quid eo die mecum designarint, quo ad eorum mansiones
deuentum.*

SUBSEQUENTIS diei pomeridiano tempore, cum sol ad occasum inclinaret, conspicimus habitationes petiras, tri- duo integro in reditum infumpto: triginta enim miliari- bus aberamus à Brickioca, quo in loco in manus hostium incideram. Vicini facti, video esse vicum non perinde ma- gnum, septem tugurijs duntaxat constantem, cui Barbari nomen fecerant Vvattibi. Scaphas ad littus appellimus istic in vicinia v- xores horum inter radices Mandiocæ agebant, occupatæ eis euellendis. Eas me his verbis compellare iubent: A lune sche been ermi vramme, quod est, En adsum vobis ego esca vestra. Nobis è nauibus egressis, omnes cateruatim ex tugurijs, tam senes quam iuuenes spectatum me confluunt. Viri armati arcibus & pharetris ad tuguria procedunt, & me mulieribus tractandum committunt. Illæ medium assumptum, pars præibant, pars pone sequebantur, cantantes, & ad numerum saltantes, vt solent cum captiuos mactationi destinatos comitantur. Cum iam me ad tugurio- rum suorum mœnia, illis Yvvara dicta, quæ ex crassis perticis ac contis ere- ctis constant, & sepis hortum ambientis instar extructa sunt, ad sua habi- tacula contra hostes defendenda, perduxissent: ingressum mulierculæ ca- teruatim incurrunt, & pugnis miserum male mulctant, tum barbam vel- licant lingua illis familiari dicentes: Sche innamme Pepikea, e, hanc pla- gam luis nomine amici mei, quem hostes nostri, inter quos vixisti intere- merunt.

In habitaculum deductus in Iuni lectum pensilem componere me debui: mulieres autem vndiquaque nunc tundeant, nunc vellicabant miserum, & me deuoratum iri minitabantur.

Kaavy.
Tammaraka. Viri alio in loco simul congregati potione Kaavy se exhilarabant, nu- mina sua Tammaraka vocata, apud se habentes, quibus honorifice acci- nebant, pro responso tam veraci, quod præda se potituros prædixissent.

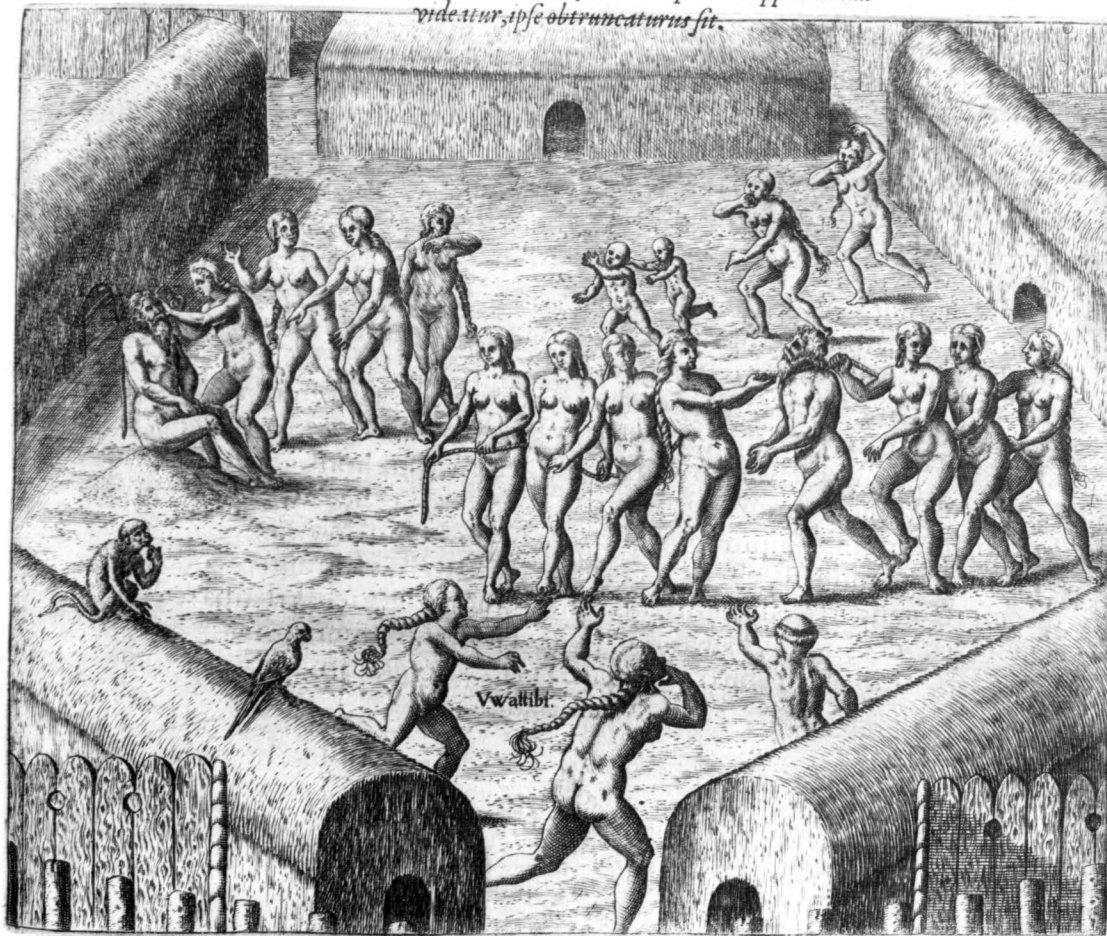
Cantus quidem exaudiebam, sed intra horæ mediæ spacium, nullus virorum me adiit, sed à solis mulierculis & pueris mirum in modum exagitabar.

CAP.

CAP. XXII.

Vterque herus significant mihi se dono dedisse me cuidam amicorum, qui me asser- uaturus, & ad solemnitatem Epularum, quando opportunum videatur, ipse obtruncaturus sit.

F

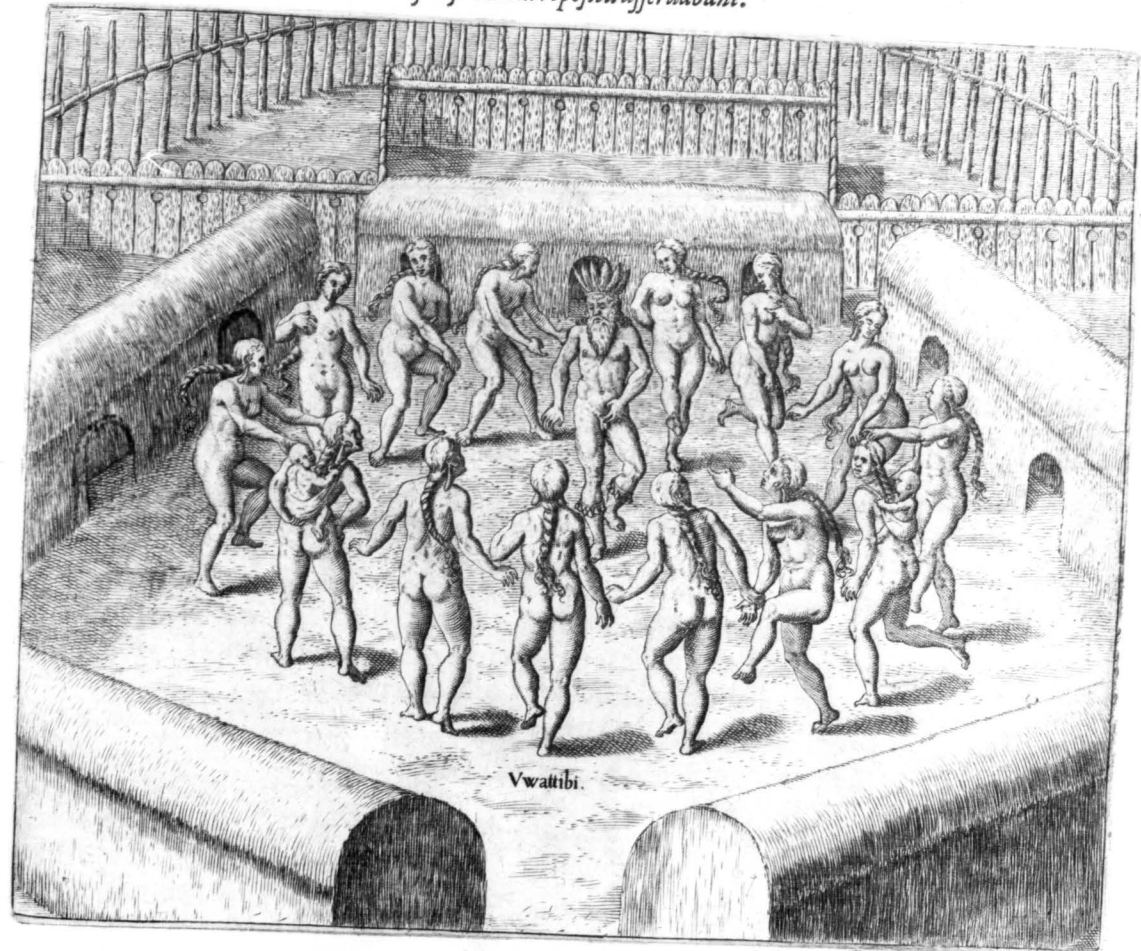
Ores huius gentis non tam perspectos prius habebam, quam post edoctus didicim: credebam ergo viros interea apparere ea, quæ mactationi vsui forent. Sed non longe interuallo accedunt me duo illi fratres, qui me primi ceperant, alter Ippipo Wafu, alter vero Alkindar Miri nomine, significant quod meamicitiæ ergo dono dederint patruo suo Ipperu Wafu, in cuius custodia posthac futurus, & à quo, si tempus epularum adueniat, obtruncandus sim: vnde nominis aliquam gloriam adipiscatur. Anno præterito ceperat mancipium quoddam idem Ipperu Wafu, quod bencuolentiæ gratia Alkindari Miro concesserat, qui eadē illius nomen acquisiuerat, sed ea tamen lege, vt primum, quemcunque Alkindar capiat, in vicem Ipperu patruo remuneret. Huic pacto soluendo me modo fors parum fida destinarat. Præterea hoc mihi commemorant: iam aderunt tibi mulierculæ, & deducunt te Aprassē. Eius verbi sensum non assequebar, sed nostra lingua, saltare, est. Restibus ergo ceruici innexis me in aream protrahunt, quæ ante tuguria strata erat. Confluunt quotquot in septem illis tuguriis erant mulierculæ, & nudum pro libitu contrectant. Viris aliò abscedentibus, aliæ brachiis me comprehendunt, aliæ funibus ceruici innexis ductitant, adeo stringendes vt ægre respirarem: deducor ignarus quid de me fieri deberet. Hic subiit miseranda imago sacrosanctæ passionis Domini ac redemptoris nostri IESU CHRISTI, qui sub perfidissimis Iudæis mortem ignominiosissimam pertulit. hac consolatione erigebar, & sufferebam æquiore animo tribulationes. Promoueor interea ad mansionem Vratinge Wafu Reguli, id si nomen interpreteris, magnam & candidam auem sonat. In vestibulo seu proscenio terræ recens fossæ cumulus aggregatus erat, cui me imponunt, & ne corruerem, erant quæ me sustentarent. Hic mortem sane in oculis esse credebam, & circumspiciebam an claua Ywara Pemme, qua homines mactare solēt, parata esset: sciscitor, num mihi illico moriendum sit, negant; accedit mulier fragmentum cristallinum ligno infertum inflexo, tãquam vimini gestitans, eo instrumento mihi palpebras superciliis deradebat. Barbam autem eodem rescare tentantem repuli, cum barba, dicens, moriar; illæ relicta barba respondens nondum instare tempus cædis, nihilominus paucis diebus post forcipe à Gallis accepta eam detondebant.

CAP.

CAP. XXIII.

Choreas mecum instituunt ante tuguria, in quibus Tammaraka numina illa sua seu idola reposita asseruabant.

Vvattibi.

F 2

Hinc relinquentes locum tonstrinae procedunt in vestibulum tabernaculi, in quo idola sua Tammaraka reposuerant. Ibi in circum me cingunt, in medio cum duabus mulieribus à latere vtrinque positis constitutum: tum ad crura religant quaedam crepitacula ex filo pendentia, post tergum ad ceruices flabellum ex cauda auium quadrata forma concinnatum, & supra ceruices eminens annectunt, quod illorum idiomate Arafoya nominatur. Dehinc mulierum turba vno ore cantiones inchoat; ego ad vocis concentum pedibus, quibus crepitacula innexuerant, terram ferio, vt crepitaculorum resonantia cum concentu illarum congrueret, quanquam crus ex accepto vulnere, nec dum religato, tantopere doleret, vt ægre subsisterem.

CAP.

CAP. XXIV.

*Post Chorearum ritus deducor ad Ipperu Vvasu, qui me
mactaret.*

Enitis choreis trador in manus Ipperu Vvasu, ille significat mihi superesse adhuc tempus aliquod vitæ meæ: deinde in publicum producunt idola illa seu numina sua, quotquot in tabernaculo habebant, & me in medio illorum cōstituto, affirmant, horum numine & responso prædictum fuisse, Lusitanum siue Portugallensem captum iri.

Ego contra arguebam, nullum esse numen idolorum istorum, nec ea vocis beneficio esse prædita, mentiri etiam in hoc, quod me ex Portugallia oriundum prædicent, esse enim amicum Gallorum & cōfœderatum, patriam meam Alemaniam dici. His auditis, mentiri me illis dicebant, siquidem si amicus Gallorum forem, vt quid inter Portugallenses versatus sim. Sibi satis constare Gallos æque cum Portugallis inimicitias exercere atque seipfos. Gallos etiam quotannis aduectos commutare cum ipsis cultros, secures, specula, pectines & forfices pro ligno Brasiliano, Bombace, pipere, & preciosis auium suarum pennis ac plumis. Ab his Portugallenses multum dissidere, & longe aliter in se affectos, vt pote qui iam ante annos aliquot, eas oras ingressi, cum hostibus suis amicitias contraxerint, & domicilia in illorum Regione extruxerint, quæ etiam num incolant. Post ad se Tuppin Imbas quoque commerciorum gratia nauibus progressos, ad quorum nauigia dum, animo nihil sinistri suspicante aduecti, & ea ingressi essent (non aliter ac nunc quoque ipsis Gallis conuersari assueverint) post vbi illi naues hospitibus complerint, tum comprehensos vinculis cōstrinxisse, atq; in manus hostium tradidisse, à quibus trucidati & deuorati sint. Multos insuper ex Tuppin Imbis, globulis pixidariis traiectos procubuisse, & vt rem verbo expediam, Portugallenses damna intulisse ipsis plurima, cum summa insolentia. Adhæc cum hostibus sæpius pugnatum, seque captatum venisse.

CAP. XXV.

Illi in quorum custodia eram animo indignante mihi conqueruntur de trucidato patre suo à Portugallensibus, quod factum in me vlcisfi statuerint.

Commemorabant mihi fratres illi duo, qui me captiuum detinebant, vt Portugallenses patrem suum brachio vno cum pixidario globulo truncharint, ex qua plaga vitam finierit: quem parentis sui interitum, ego iam deberem luere. Respondeo, vt quid in me hoc vlcisfi velint, me nō esse ex ea natione; sed paulo antecum Castilionensibus ex naufragio eo delatum, hoc modo inter ipsos hæsisse.

Aderat adolescens quidam ex hoc ipso hominum genere, qui Portugallensium mancipium ante fuerat. Nam ea natio Barbarorum, inter quos Portugallenses habitant, armata manu Tuppin Imbarum dominium ingressi integrum pagum ceperant. Seniores ex captis deuorant iuniores quosdam, quorum ex numero & hic adolescens in confinio Brickioæ apud herum suum ex Gallicia oriundum, Anthonium Agodinum nomine, seruitutem seruiert. Hic ante tres menses ab iisdem, à quibus & ego denuo, captus fuerat.

Sed quod esset ex eorum genere, vitam illi condonarant: ex hoc igitur, vt cui à facie notus eram, de statu meo sciscitabantur, is affirmabat nauem in illa ora periisse, & qui euaserint Castilionenses appellatos, quibus cum Portugallensibus amicitia intercederet, meque vnum ex illis tum fuisse, nihil vltius sibi de me constare.

Cum ergo audirem, quod & ante iam perceperam, inter hos homines versari Gallos, qui eo nauigare solerent, constanter protestabar me ex Gallorum confederatis esse, ne me proinde mactarent, priusquam à Gallis agnitus forem. custodiunt me interim magna cum diligentia.

Versabantur autem inter ipsos aliquot Galli, qui à negotiatoribus piperi colligendo istic relictī fuerant.

CAP.

CAP. XXVI.

Gallus quidam à negotiatoribus istic relictus me inuisit, is deuorandum me esse pronuntiat, falso me Portugallensem dicitans.

Vatuor à tugurio meo miliaribus aberat Gallus, is accersitus ingreditur tugurium illud, quod mihi è regione positum erat. Barbari igitur ad me accurrentes; Venit iam, aiebant, homo Gallus: hinc nobis constabit, vtrum & tu Gallus sis nec ne.

Ego equidem mihi de aduentu eius gratulabar, reputans vtique hominem esse Christianum, nec fieri posse quin pro me sententiam ferat.

Deducor ad eum nudus plane, nulloq; velamine tectus: video hominem iuuenem, Karwattuware ab illis vocitatum: eius me compellantis Gallice verba non satis assequabar. Barbari circumfusi auscultabant: vbi non exacte responsum expedire vidit, Barbaris illorum lingua ait: occidite hunc, & deuorate hominem nequam. Lusitanus est, vtrisque nostrum & hostis & infestus.

Hæc verba satis intelligens, per sacra rogo hominem, vt cum illis agat, ne me dilanient: ille autem, deuorabunt te, referebat.

Tum alte suspirans, recordabar verba Ieremiæ Prophetæ, vbi ait Cap. 17. Maledictus qui confidit in homine. atque ita summa animi consternatione digrediebar.

Humeros forte tunc integebam panno linteo, quem ab illis acceperam, quamuis vnde haberent non constabat: eum inde deripiēs, ad pedes istius Galli proiicio: si vtique mihi moriendum, dico, ad quid carnem meam alterius ingluuici referuauero?

Reducor inde in tuguriolum meum circumspecte custodiendus, illic me in stratum retiforme conicio. Deum testem facio, quibus angustiis animus tum contristatus fuerit, inchoo voce admodum lamentabili paragraphum hymni subsequētis primum:

*Sanctum precemur Spiritum
Vera beare nos fide,
Vt nos in hac reseruet:
In fine nempe vitæ*

*Hinc quando commigramus**Doloribus soluti**Kyrie eleison.*

Ecce inquam, vere hic Portugallensis, iam horrore mortis eiulat. Gallus prædictus biduum in tuguriis illis commoratus, tertio demum die perrexit. Barbari autem primo quoque die simul ac omnia in promptu haberent, neci me tradere decreuerant. Interea asseruabar accuratissime, sed & ab omnibus petulantissime proscindebar.

CAP.

CAP. XXXVII.

Grauisſimis dentium doloribus diuexor.

Dum tot in ærumnis vitam traho, verum esse quod dicitur, nullum malum euenire solum, re ipsa comperio. Namque ex dentis dolore adeo laborabam, ut marcescerem. Herus percontabatur me, qui fieret quod tam parce cibum sumerem, respondeo, me dentis cruciatu infestari. Affert instrumentum ligneum, quo dolentem euelleret, ego dolorem sedatum iam desuisse dico. Ille nihilominus extrahere instat. Resisto ego quantum poteram maxime, donec inceptum relinqueret. Monet ergo ut comedam, nisi probe faginer occumbendum ante iustum tempus. O quoties, si ita visum fuisset superis, inopina morte intercidere optabam, saltem ne impiam eorum & insatiabilem explem ingluuiem.

G

CAP. XXVIII.

Sistor coram Rege Konyan Bebe, qui in reliquos omnes eius nationis Regulos imperium obtinebat, ubi variis modis excipior.

Diebus aliquot elapsis, in vicum Arirab ad summum eorum Regem Konyan Bebe deducor, qui reliquis omnibus imperabat. Spectatum eo conuenerant plures, tanquam ad solenne quoddam festum, ipse etiam ex Regis mandato adueneram. Cum appropinquarem tugurio, ingens tubarum clangor & exultantium iubilatio exauditur. ante vestibulum praefixa in contis seu perticis capita circiter quindecim erigebantur, ab hostibus suis deuoratis, quibus Markayas nomen est, ablata: haec inter deducendum mihi monstrabant, gloriantes has exuuias hostibus suis Markayas detractas. Totus equidem angebar animo, de me similiter agendum suspicans. Ingredientem tabernaculi portam, praecurrit quidam ex custodibus mihi adhibitis, alta voce exclamans: Producimus in conspectum vestrum mancipium Portugallense. Persuasum enim habebant egregium quippiam esse, hostem suum in potestate habere.

Haec ergo & alia multa blaterans me coram Rege sistit, qui simul cum reliquis in potando erat strenuus, donec ex potione illa simul incalescerent; illi vero toruum me intuentes dicebant: venisti tandem o hostis noster. quibus refero, Veni quidem, sed animo minime in vos hostili. quo audito & mihi poculum hauriendum praebuerunt.

Pridem iam mihi innotuerat fama Regis huius Konyan Bebe, quod & vir magnus esset, & tyrannus in vorandis humanis carnibus crudelissimus. Videbam autem quem inter illos ex coniectura Regem esse suspicor, accedo & compello hominem idiomate ipsis familiari, sed verbis satis inconditis, & ut cunque in buccam venerant: Tune, inquam, es Konyan ille Bebe, & aura adhuc vesceris? Viuo ego equidem refert ille tum laudes illius praedico: nomen tuum, dico, valde celebratur, & magnanimitas tua multum laudis meretur. His auditis, fastu intumescens, assurgit, & in conspectu meo obambulat.

Ex labiis eius pendeat pro more gentis lapis crassus viridis, haud exiguae magnitudinis: ex collo suspenderit monile globulis, e cochleae marinae genere quodam confectis, & serie quadam iunctis ad orgyiarum fere sex longitudinem, quod mihi indicium fecit, ut inde eum vel ex primoribus aliquem esse conicerem, vel Regem ipsum.

Rex interea denuo sessum iuit, deinde ex me quaerebat, quid hostes sui Tuppin Ikinsij & Portugallenses consilij contra ipsum capiant, & cur nam eum globo

globobombardico petere in confinio Brickiocae non sim veritus, rescuerat enim illic mesclopetarium egisse. Responsum fert, me per Portugallenses in eam stationem locatum, & mandato meo munere ac officio perfunctum fuisse. Sed & me Portugallensem dictitabat, adducens testem Gallum illum, quem filii nomine dignabatur: (erat ille, qui supra in colloquium ad me vocatus venerat) cuius me linguam non callere dicebat, & ob id me vere Portugallensem etiam natione esse. Affirmo, me quidem linguae Gallicae non perinde peritum, quod diuturna absentia eam dedicerim. Sed se quinque iam cepisse & deuorasse Portugallenses, aiebat, qui similiter falso se Gallos venditarint. Vnde de salute desperans Deo me commendo, omnes enim pariter mihi moriendum esse innuebant. Rex plura percontabatur, de Portugallensibus, quidnam de ipso sentirent, aut quem virum eum existiment, num & illis formidini terrorive foret. Verum esse aio, quod satis experti sint, qui vir fiet, & quas ipsis clades inferat, verum Propugnaculum Brickiocacense iam validius esse, & munitum firmiter assero: infert ille, eodem ergo modo eos, quo & ego fuerim, per siluas aucupados esse. Ad haec praemoneo ipsum: Hostes tui, dicens, Tuppin Ikinsij 23. scaphas expediunt, quibus propediem te aggredientur (quod euentus paulo post probauit.) Illo sciscitante reliqui auscultant, & ut rem expediam, multa quaeritans, multa iactitans de variis gloriabatur, praesertim quot iam ex Portugallensibus, & reliquis hostibus fudisset.

Potus interea eius tugurii exhaustus fuit, quare ad aliud procedunt, ubi similiter quod biberent in promptu erat: vnde finis colloquio nostro impositus est.

Tugurium ingressi, variis me scommatibus & ludibriis denuo proscindunt. Regius in eo filius tribus nexibus alternatis crura mihi religauerat: & ita constitutum plano pede per solum insultare cogebat: illi risu dissolui, dicentes, Ecce subsultantem nostram hancefcam. Compello herum meum, qui me adduxerat, & num eo in loco mihi moriendum sciscitor: negat is quidem, Sed hos tamen ritus de more institui cum mancipiis exoticis dicebat.

His actis vincula laxantes, & circumfusi membra mea petulanter contrectant, hic capitis cutem, alter femoris carnem sibi destinando.

Nec haec satis, cantantem quoque me audire volebat, canto, quos solitus, hymnos pro tempore sacros: eos ut interpretarer hortantur; ego me laudes Deo meo concinuisse aio; illi Deum meum impurum conuitiantur, quod illorum lingua Teuire sonat. Aegerrime profecto hoc ferens, animo meo immensam Dei indulgentiam in hos reputabam.

Finito eo per vicum spectaculo, postridie REX KONYAN BEBE custodibus meis iniungit, ut diligenter me obseruent.

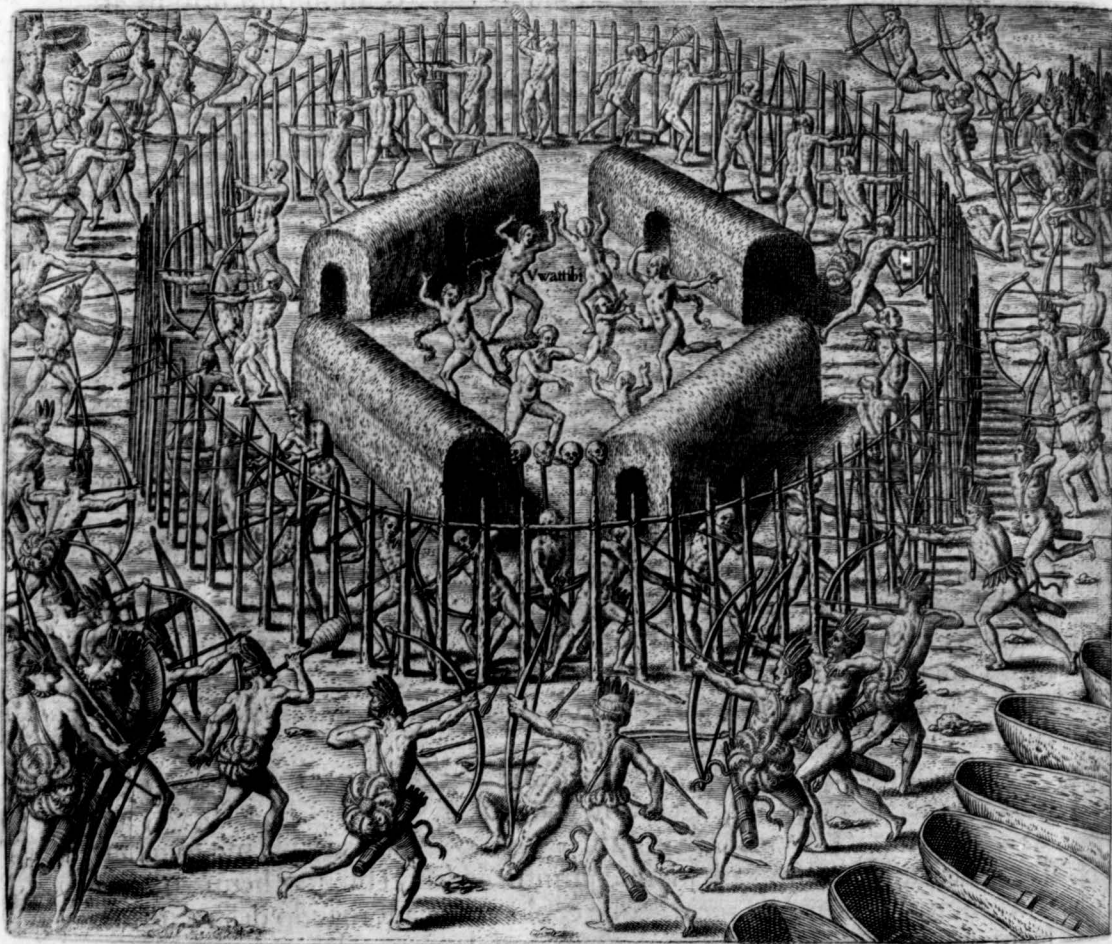
Eductum ita ex vico ut in pagum VWatribi reducerent, ubi me mactandum volebant, sarcasmis amaris insequuntur, videlicet breui ad herum meum se accessuros, & de morte mea, deque epulo ex me adornando deliberaturos. Herus autem meus assidue formidantem consolatur, nondum imminere mortem dicens, iubetque animo esse aequiore.

CAP. XXIX.

Tuppin Ikinsij, de quibus Regem prae monueram, pagum in quo diuertebam oppugnant, & tabernaculum, in quo morabar, diripere aggrediuntur.

Interea

Interea 25. scaphis aduecti Tuppin Ikinsij, hostes huius nationis & cum Portugallensibus confœderati (quos supra antequam reducebar, dixi expeditionem in hanc oram adornare) summo diluculo pagum, in quo detinebar, hostiliter adoriuntur, & ad casas nostras diripiendas accelerant: volant iam vtrinque tela, illi in tectis trepidabāt, & mulieres se in pedes conijcere decreuerāt.

Tum eos his verbis aggredior: Vos quidem me hostem vestrum creditis, suppeditatē iam nunc arcum mihi atque sagittas, & laxate vincula, & me tuguriorum vestrorum protectorem modo strenuum experiemini. Illi arma expediunt, ego exhortando, inclamando, & tela dispergendo quibuscunque modis poteram, illorum ritus & mores imitabar egregie. Hortor vt forti & præsentia animo hostium impetum sustineant, nihil imminere periculi. Sed nihilominus paratus eram crates seu cancellos obtensos perrumpere, & ad hostes transire, quibus fatis iam ante innotueram, & quod ibi detinerer eos non latebat, sed nimis diligenter obseruabar.

Videntes ergo Tuppin Ikinsij conatus suos irritos, & se spe frustratos, cymbas repetunt, & abeunt. Pulsis & fugatis hostibus, ego pristinae reddor custodiae.

CAPVT XXX.

*Primores populi ad Lunam vesperi conuentus
agunt.*

Eodem quo hostes depulsi erant die, sub vesperam Luna exorta, in arcam intra tuguria patentem, conueniunt, deliberant, & tempus decernunt, quo me solenniter mactent, ipsum quoque in medio statuunt, & deluso multa minantur atrociam. Co-tristabar & Lunam fixis oculis intuens, Deum ex animo rogebam, vt finem tandem beatum malorum horum omnium largiatur. Interrogant illi me, vt quid Lunam tam intente suspiciam: respondeo, apparet in ea manifeste, quod admodum ira commota sit, (figura enim quæ in orbe Lunæ cernitur, aspectu tam formidabilis mihi videbatur, vt DEO simul & omnibus creaturis me infensum crederem) Regulus Ieppipo Wasu, qui comitia de capite meo instituerat, rogat cui nã Luna indignaretur. Tuam, inquam habitationem respicit, ob quod responsum verbis me asperis obiurgat. Ego vt effata alio detorquerem: Non equidem tibi indignari existimo, sed Caryos illud seruile genus (sunt enim & ipsi Barbarorum quædam natio) toruo & concitato vultu intuetur. Sic esto, inquit ille, & omnino eos pessime perdat.

CAP.

INTEREA ex Brikioca Lusitanorum nauis appellit, ea in vicinia anchoram iacit, atq; aduentum tormento disploso indicat, quo Barbari audito in colloquium aduentarent. Illi animaduersa nauis, hisce me alloquuntur: Adfunt amici tui Portugallenses exploratum forsã, num superstes adhuc sis, & precio te redempturi. Respondeo, fratrem forsã meum adesse: facile enim mihi persuadebam, si qua Portugallensium naues isthac præterirent, eas quo in statu viuerem quæsituras. Ne vero Barbari me Portugallensem suspicarentur, prætendebam fratrem meum inter Portugallenses versari, natione similiter Galum, quem aduenisse fingebam. Illi autem me non alium nisi vere Portugallensem semper credebant. Ad nauem ergo in colloquium aduecti, quid de me fieret interrogãtur, sed responsum adeo frigidum reddunt, vt vltius nihil ex ipsis quæsitum sit. Nauis discedit, persuasum fortan habens, me iam pridem è medio sublatum. Quis mihi tunc animus talia cernenti fuerit, Deum testem habeo. Barbari autem mutuo sibi gratulantes, inuicem dicebant, hic ipse est quem volumus, quemque habemus: naues in eius gratiam missæ exploratum veniunt.

H

CAPVT XXXIII.

Frater Reguli Jeppipo VVasu, ex pago Mambukabe reuersus, conqueritur de fratre suo, de matre, & reliquis simul omnibus agrotantibus, petit vt cum Deo meo agam, quo valetudini restituantur.

DVm indies aduentum eorum, qui necessaria in mei immolationem conquisitum profecti erant, anxie expecto, exaudio interea ciulatum in absentis Reguli tugurio. Trepidabam equidem valde eos iam reuersos existimans (Barbarorum enim consuetudine, si vel per quadriduum absens reuertatur, eum cum lachrymis & ploratu, præ gaudio excipiunt.) Non longo interiecto interuallo accedit ad me, qui indicaret aduenisse fratrem heri mei, nuntiantem reliquos omnes grauiter decumbere. hoc audito, gaudeo in sinum tacite, & Deum aliquid miraculi operaturum confido. Paulo post idem frater Reguli me conuenit, assidet, & plorans conqueritur fratrem ipsum, matrem, & fratris liberos omnes morbo correptos esse, se autem missum vt diceret, quo apud Deum meum pro salute ipsorum intercederem. Frater meus, inquit ille, plane sibi persuasum habet, Deum tuum ira in ipsum suosque admodum commotum esse. Omnino vobis, inquam, Deus irascitur, qui me hominem vobis amicum deuorare instituitis, in quem finem etiam profectioem in Mambukaben suscepistis, vt istic necessaria comparetis. Adhæc me Portugallensem dictitatis, cum nihil minus sim. Iubeo autem ad fratrem abeat, & illi nuntiet, vt reuertatur, ad tugurium suum, vbi cum Deo acturus sim, vt plane conualescat. Respondet ille, viribus eum adeo prostratis esse, vt mutando loco non sufficiat, se tamen esse eius fiduciæ, & satis ex antea actis perspexisse, si precibus saltem cum Deo agam, aut animo in ipsos essem beneuolo, valetudini pristinae restitutum iri. Affirmo, tantum illi virium superesse, vt ad domum suam redeat, istic salutem plene recuperaturum. Hoc accepto responso regreditur in pagum Mambukaben, qui milliaribus circiter quatuor aberat.

CAP.

CAPVT XXXIV.

Jeppipo VVasu Regulus eger cum suis dominis reuertitur.

H 2

DIEBUS aliquot elapsis, domum reuertuntur omnes ægri sistor coram Ieppipo VVasu vocatus, is enarrat, vt omnes valetudinem amiserint, cuius rei præsciis fuerim: se enim recordari verba mea, qui Lunam irasci suis ædibus prædixerim. Audito hoc eius sermone, ipse mecum reputo, plane nutu diuino factum esse, quod de Luna sub vesperam illam vaticinatus fuerim. Lætabar admodum, & Deum hoc ipso die manifesto numine mihi præsto esse agnoscebam. Annuo ergo, & aio, omne hoc malum ex eo esse, quod me, cum hostis non sim, nihilominus deuorare velit. Ille fidem facit me saluum posthac & tutum fore, efficerem modo vt valetudini reddatur. Hærebam dubius quid prius facerem. cogitabam enim, si conualuerit, æque mihi percundum erit, si morietur, dicent ceteri; Occidamus hunc, priusquam nobis plus mali ab eo immineat. & hi quidem sermones inter ipsos iam tum spargebantur. Quapropter Deo rem omnem committo. Ieppipo instat apud me precibus, vt ipsis in hoc discrimine præsto esse velim: circumibam, & manus in capita eorum imponebam, quando quidem ita fieri ipsi à me flagitabant, sed Deo visum erat aliter: illi animas paulatim efflant. Infans primum expirat, dehinc mater eius mulier admodum decrepita: hæc occupata fuerat in parandis vasis fictilibus ad potiones coquendas necessarias, quando epulum ex me institueretur. Aliquot dierum interuallo post frater illius decedit, & infans alius, mox frater item alius, is nimirum, qui primus nuntiarat, illos ægros esse. Ieppipo videns liberos, & matrem cum fratribus iam mortuos, de sua & coniugis salute admodum sollicitus, orat me vt Deum rogem, quo iræ suæ moderaretur, nec odiis vterius tenderet, vitam reliquam ipsi condonet: consolor ipsum magnifice, & melius sperare iubeo; saltem ne de me trucidando posthac vbi melius habuerit, in animum inducat. Neget se id facturum, & simul omnibus per tugurium illud sermo edicit, ne mihi posthac negotium facebant, neve mortem minitentur. Decubuit is quidem adhuc aliquanto tempore: verum valetudini integræ vna cum coniuge tandem redditus est. Perierant autem circiter octo, sanguine huic Regulo iuncti, præter ceteros, omnes dum viuerent, mihi molestissimi.

CAP.

CAP. XXXV.

Duo præterea Reguli ex ceteris tuguriis me adeuntes somnia visa enarrant, mitus ipse ab illis deinceps tractor.

PRÆERANT præterea duo Reguli, alter Vratinge VVasu, alter vero Kenrimakui nomine. Vratinge ille VVasu in somnis viderat, me coram ipso comparentem mortem ipsi prædicere: is summo mane me accedit, & somnium recitat. Ego melius ipsum sentire iubeo, & si in meam internecionem nõ consentiat, nec reliquos consilio iuuet, ipsum euasurum incolumem dico: protestatur ergo se nec consilia sua conferre, nec damni mihi quicquam inferre in animum inducturum, maxime cum videat eos, qui me cepissent, se continere: aut si utique immoler, se tamen ab esu carniū mearum abstinere decreuisse.

Viderat & alter Kenrimakui somnium, ex quo admodum consternebatur. aduocat me in tugurium suum, & conqueritur, quod Portugallensem aliquando à se captum, & occisum, tam auide manducasset, vt ex eo etiam nunc pectoris angustia laboraret, proinde posthac illorum carnes se non appetiturum. Nunc vero somnium adeo horrendum de me illi apparuisse, vt sibi mortem inde præfagiat. Hortor ego eum, vt sibi nihil inde metuat, modo ne carnibus humanis posthac vescatur.

Vetulae præterea mulierculæ, quæ passim per tuguria minis, vellicationibus & plagis me plurimū diuexerant, iam me Scheraeire vocant, quod idem sonat, ac si dicas, mi fili esto salutis meæ propitius. Namque quod de modis tam indignis tractauimus, factum id fuit à nobis persuasis te Portugallensem fuisse: illud enim genus hominum extreme odimus. Nam & nos Portugallenses iam aliquot absumpsimus, nec tamen illorum Deum adeo irritauimus. Hinc vero nobis iam liquido constat, te non esse Lusitanum.

Inter illos ergo aliquandiu versor, incertos vtrum Gallus an Lusitanus essem: barbam enim rubere mihi instar Galli dicebant, visos autem sibi Portugallenses, barbas plerunque nigras alere.

Incusso hoc illis terrore, & hero meo iam conualescente, conticebant reliqui de esca ex me sibi paranda: Interim nihilo secius custodibus adhibitis obseruor, nec libere inter eos vagari etiam dum mihi concedebatur.

H ;

CAPVT XXXVI.

*Gallus, qui me Barbaris manducandum prodiderat, reuersus, rogatur
ut me sibi adiuncto abitum pareret: verum neuter
herus permisit.*

GALLVS Karvattuvare, postquam, vt supra monui, Barbaris comitantibus, à me discessisset, & colligendis mercibus in ea regione natis, vtpote piperi, & cuidam plumarum generi, ab aui- bus apud illos etiam vulgaribus vulsis, varia iam loca peragra- set, illi transeundum erat in reditu per pagum mansionis meae, si loca maritima Mungu VVappe & Iterro enne vocata, vbi naues appellere solent, petere destinaret. Is digrediens primo non aliter colligere poterat, quam quod me deuoraturi essent, vt præceperat, & quia diutius iam ab- fuisset, plane me deuoratum esse existimabat. Is reuersus in tugurium meum, alloquitur me vinculis solutis libere incedentem, lingua barbara, & quid adhuc in viuis supersim rogitat: annuo, & id Deo acceptum ferre me dico. Quoniam vero à Barbaris intellexisset, vt facile colligere poteram, quid interea temporis acciderit, seorsim eum auoco, ne colloquium nostri Barbari obseruarent, & in hanc sententiam compello. Vides o amice, inquam, quod ex diuina gratia super- sim, nec sim ex Portugallia oriundus, sed Germanus natione, cum Hispanis au- tem naufragium passus ad Portugallenses euaserim: propterea Barbaros ea de re plenius edoce, quod videlicet ex confœderatis Gallorum amicis originem traham, & ad nauium stationem, quam petis, me adiuncto proficiscere; metue- bam enim (nisi hoc diceret) mendacii me insimulatuos, & tandem, cum ira corriperentur, me necaturos. Adhæc lingua ipsum Barbaris familiari obtestor, vt ingenue pronuntiet, quid senserit, num animum Christianæ charitatis igni- culo delibutum habuerit, si re futuræ vitæ memoriam recoluerit, quod cædis meæ autorem se & reum fieri non fuerit veritus. Ille respiscens respondit, sibi non aliter persuasum, quam me Lusitanum esse, qui adeo crudeles sint, vt si quos Gallorum in Brasiliana provincia obseruent, illico suspendio eos afficiant. & res se non aliter quidem habet. Adhæc tempore hoc in loco esse inseruien- dum, ac multa ferenda ac facienda in Barbarorum gratiam, quorum sententiæ & consuetudini tractandis hostibus suis, æquum sit acquiescere, quandoqui- dem illi forent Portugallensium hostes infensissimi.

Tantum ergo preces meæ valuerunt, vt me Barbaris excusaret, qui princi- pio ab ipso non agnotus fuerim, & Alemannum natione Gallis amica esse di- ceret,

ceret, cupere etiam me sibi comitem ad nauium stationem habere. sed ab heris meis responsum, non me dimissum iri, nisi pater meus aut fratres ipsi met adue- niant cum naue instructa ex securibus, speculis, cultris, pectinibus & forficibus, quibus redimere me filium suum velint: esse enim me modo seruum ipsorum & mancipium, siquidem in hostium territorio per ipsos captus sim.

His perceptis, satis, inquit, assequeris, quod te non dimittent: obsecro itaq; hominem, vt curet me prima classe auocari, & in Galliam deportari: ille data fi- de, hoc se curaturum recipit, & Barbaris, vt mei rationem habeant, & salutem con- sulant, hortatur, affuturos enim propediem consanguineos meos, & magno me redempturos: quibus finitis ad iter ille accingitur. Post abitum Galli istius quærebat ex heris meis alter, Alkindar Miri, quidnam ab Karvattuvare Gallo acceperim dono? & nunquid contreraneus meus ille fuerit? annuo fuisse. per- git animo concitato, vt quid ergo cuktellum, aut quid eiusmodi tibi non tradi- dit, quod mihi offerres?

Illi omnes tandem valetudini pristinae redditi, denuo succensent, & ami- mo in me ab alienato murmurant; Gallos simul & Portugallenses eiusdem fari- næ esse dicentes.

CAPVT XXXVII.

*Manducant captiuum quoddam mancipium, & me spectatum
illud sibi adiungunt.*

ALIVOT diebus post, captiuum quendam, quem habebant epulandum, apparant, in pago Tickquarippe ad sex milliaria ab eo loco, vbi captiuus detinebar, disito: qui ex nostro tugurio illis epulis interesse cupiebant, me sibi comitem adiungunt. Mancipium esca futurum, natione Markaya erat. Scapha ergo eo vecti sumus.

Vbi tempus potationi destinatum aduenit (mos enim est vt hominem deuoraturi, potionem Kavvai appellatam e radicibus conficiant, qua epota, demum victimam cadant) sub vesperam qua precedebat diem victimae, accedo & compello eum: Age tu, inquam, iam probe neci accinctus es? Affirmat subridens, & omnia sic satis parata, ait, praeter Mussuranam (ea est retinaculum seu funis deuinciendis captiuus ex Bombace contortus, & digiti crassitudinem excedens) qua aequo breuior sit, & sex orgyis eam longiorem esse conueniat, qualis quidem in patria, vt aiebat, sua, multo foret excellentior. Verbis eiusmodi festiuis ille tanquam sacris aut ludis affuturus animum demulcebat suum.

Habebam forte librum in manibus, lingua Portugallica scriptum, quem Barbari in naui ope Gallorum capta acceperant, mihi que obtulerant. Relinquo captum illum hominem miserum, & librum lego, sed dolens vicem eius, reuertor paulo post ad eum denuo, (est enim natio ea Markayas amicitiae foedere Lusitanis iuncta) & his verbis consolor eum: O amice, ne putes me tui vorandi causa huc aduentasse, sum enim perinde captiuus ac tu: sed heri mei huc me perduxerunt. Tum ille, Satis, inquit, mihi constat, vos humana carne non vesci.

Addo etiam animum illi, quia carnem duntaxat eius deuoratum iri, animam vero alio (quo nimirum & nostrae solent, vbi gaudia infinita regnent) commigraturam. Querit ille, num vera commemorem? omnino affirmo: sed Deum se oculis, ait, nunquam vidisse: at in futura vita id contingere respondeo, & finem colloquii faciens digredior.

Oboritur sequente nocte tanta tempestas, venti que tanto impetu consurgunt, vt tecta aedificiorum partim diruerent.

Barbari

Barbari indignari, atque sua lingua dicere: Apo Meiren geuppaouy Wittu Wasu Immou, hoc est, Scelestus ille homo diuinator hos ventos causatur. Vidi- mus eum heri pelles tonitruum reuoluere (hac periphrasi librum a me inspectum describebant) quoniam victima sit ex amicis Lusitanorum, vt eo pacto tempestatibus coortis festiuitas impediatur. Verum ego Deo supplicans his verbis precabar: Domine, fuisti haecenus protector meus, ne subtrahe manum tuam, quoniam fremebunda Barbarorum turba in me consurgit ferociter.

Sol mane sereno caelo procedit, illi potiones suas animo pacato pro more euacuarunt. Redeo ad mancipium caedi destinatum, & Deum in praeterita ventorum procella animum eius ablatum venisse significo. Postridie eius diei caesus ille & deuoratus fuit.

Quos vero ritus inter haec sacra obseruari mos sit, lector beneuolus in secundo libro, capite 29. requiret.

i

CAP. XXXVIII.

De iis qui acciderunt in reditu post comestum illud mancipium.

Peraeta

Peraeta ea solennitate, habitationes nostras repetimus : herus meus portionem assæ carnis in reditum assumpserat. Triduum autem in itinere, quod alias vnus diei erat, insumpsimus. Ventus enim vehemens nobis aduersabatur, & pluuia erant continua. Sub noctem primi diei cum tuguriola in siluis parabamus, instabant Barbari, vt efficerem, quo tempestate dissipata celi serenitas effulgeret. Erat puer inter nos, qui carnes ossi ex epulis reseruati adhuc inhærentes dentibus rodebat, quod cernens, iubeo illud proiicere. Ille autem & simul reliqui fremebundi respondent, has esse lauticias ipsorum.

Iam quartam miliaris partem duntaxat domo aberamus, sed ob ventos aduersos, & fluctus æstuanes vltius tendere non licebat. Scapham ergo subducimus, postredie domum in ea reuersuri, si æstus maris placaretur: sed tempestas nihil remiserat. Conuenitur de itinere pedibus ingrediendo, & scapham pulsus nubibus reducendo.

Dum itineri paramur, quisque quod in promptu erat comedunt. Puer, quem supra dixi, os suum rodebat gnauiter, donec probe rosum tandem proieceret. Illo proiecto pedibus iter facimus, cælum renitescit. Videtis iam nunc, aio, nunquid illuserim vobis, cum Deum iratum dicerem, ob puerum, humanum os illud rodentem? illi respondent, nihil futurum fuisse periculi, dummodo me incio comedisset.

Vt in tugurium redii, interrogat me alter eorum, in cuius potestate eram Alkindar nomine, nunquid vidissem, quod in hostes suos statuerent? vidisse quidam aio, sed epulas illas multo crudeliores, quam mortem ipsam me existimare. Ita est, inquit, & hunc morem in ipsis etiam Portugallensibus obseruamus.

Erat Alkindar ille mihi admodum infestus, atque optasset, vt cui dono me dederat, me occideret. Nam Ipperu wasu, vt dictum est, eidem donauerat mancipium, cædendum, vt maiorem nominis gloriam ex eo cæso sibi adquiret. Alkindar contra se primum quemcunque cepisset, illi donaturum promiserat. Quod pactum cum in me non exsoluere ipsi liceret, nihilominus grata ipsi cædes mea fuisset: sed obstabat frater, qui sibi plura infortunia inde metuebat.

Insper, priusquam ad festiuitatem epularum superius institutam cum reliquis profisciscerer, denuo mortem minatus mihi erat Alkindar.

In absentia mea tantopere ex oculis laborare coeperat, vt decumbere cogere, ad tempus plane cæcutiens. Urget ergo me assidue, vt cum Deo agant de oculorum suorum valetudine. Adsentior, sed ea lege, ne post-hac iterum in me irriteretur: quod vbi promississet, visum paucis diebus præteritis recuperat.

CAP. XXXIX.

*Alia denuo nauis à Lusitanis ad statum meum explorandum
mittitur.*

Mensem

Mensem iam quintum inter miserias hæc vitam ægerime trahebam, cum denuo alia nauis ex Insula S. Vincentij aduentabat. Lusitani enim etiam hostium suorum fines, probe tamen instructi ingredi solent negotiationis ergo, permutantes cultros & falces messorias pro farina Mandioca, quæ apud Incolas illas abunde quibusdam locis asseruatur. Hac maxime indigent Lusitani, qui mancipiis abundant, quorum opera ad coquendum saccharum vtuntur, vt ea sustentare possint.

Moris autem est, dum qui in nauibus sunt, negotiationem cum Barbaris exercent, vt vnus atq; alter ex Barbaris in scapha ad eos accedant, & merces suas quam possunt ocys offerat, reposcentes vicissim, quæ sibi maxime vsui videntur, quæ à Lusitanis accepta expedite auferunt. Interim dum duo isti in contrahendo occupantur, alia adhuc scapha Barbaris referta è longinquo hos obseruant, donec se expediant, quo facto Barbari sparsis iaculis sæpius acriter cum Lusitanis ex scaphis proeliantur, & tum demum reuertuntur domum.

Nauis, quam supra diximus, tormentum bellicum in aduentus sui indicium explodit: Barbari scaphis appropinquant, ex quibus an adhuc ego supersim quærent. His affirmantibus, vt in conspectum venirem petunt: esse enim cistam p:nes se mercibus plenam, à fratre meo etiam Gallo, qui ea in nauis simul aduectus sit, mihi apportatam.

Erat autem in nauis inter Portugallenses quidam natione Gallus, Claudius Mirandus nomine, quo antehac familiariter vsus fueram: eum ego fratrem meum dictebam, & cum illis quæsitum me aduentasse, vt pote qui in proxima nauigatione quoque iam ante adfuisset.

Reuersis itaque & referentibus mihi fratrem meum cum cista mercibus referta denuo aduentasse, & conspectum meum expetere, peto vt à longe me ad nauem vehant, vt in fratris colloquium venirem. Portugallenses nostram linguam non assequi posse. Illi quoque me iniucturum dico, vt reuersus domum, patrem hortetur, quo naue probe instructa, variis mercibus me redemptum veniat. Illi quidem contenti erant, sed verebantur, ne nostrum colloquium etiam Portugallenses assequerentur, quandoquidem graue bellum ad mensem Augustum proximum in oras Brickiocacenses apparabant, & quod omnium illorum consiliorum particeps essem, metuebant ne quid ipsis proderem. Sed constanter affirmantem Portugallenses nostræ linguæ plane ignaros, intra lapidis iactum me ad nauem aduectant, nudum plane, vti semper inter ipsos versabar.

Aduectus saluto eos, & vt vnus quispiam ipsorum solus mecum colloquiū instituat, hortor, nec non nisi me Gallum profiteatur. Incipit quidam Ioannes Sanches Cantaber, mihi familiarissime notus, his verbis: Tui gratia, ô frater optatissime, aduenimus, dubij de incolumitate tua, quâdoquidem prior nauis in hoc missa, plane nihil de te nobis relatum affirmare poterat.

Bras cupas Capitaneus, qui in Sancto est, nobis iniunxit, vt si te superstitem videremus, de redimendo te actionem instituamus, sin hac non procedat, vt quosdam ex hostibus capiamus, quorum permutatione re recuperare liceat.

Respondeo, Deum hoc officij recompensaturum, me quidem in extremo versari periculo, nec scire quid de me posthac statuere velint, & nisi Deus tam clementer auertisset, iam dudum ipsorum esca fuisset, de redimendo me ne cogitent, saltem constanter me natione Gallum dicant, & hamos ac cultros propter Deum mihi communicent. Offerunt illi prompte quod rogabam: & Barbarorum quidam scapha ad nauem aduectus merces oblatas excipit.

Animaduertens autem non ulterius mihi per Barbaros colloquium concedi, prae-moneo Portugallenses de bello, quod denuo contra Brickiocacentes magno apparatu adornent, ad quae & illi similia respondent: nihilo segnius enim etiam suos Barbaros idem moliri, qui recta ad pagum, in quo ego detinear, deuastratum venturi sint, proinde iubent esse animo forti, Deum omnia in melius dispositurum, me ipsum satis intelligere, modo nihil cum fructu posse confici, ad quae talibus respondeo: cum haec peccatorum meorum culpa sit, fatius esse in hac vitam, quam in futura luere. Intercedant & ipsi pro me apud Deum, ut liberum ex his malis me pro sua clementia eripere dignetur. Hisce colloquium abrumpens, licet illi potrahere cuperent, valedico illis, siquidem Barbari domum me abducentes id vetabant.

Cultellos autem & hamos ipsis trado, quae à fratre meo Gallo me accepisse affirmo. Quæ-runt ex me: quidnam frater meus tam longo sermone sibi voluerit & quid ego responderim: dico, fratri me iniunxisse, ut à Portugallensibus aufugiat; ac patriam repetat, ubi nauem mercibus oneret, quibus me redimat, quoniam vos viros probos experior, qui me satis humaniter tractetis, quam pro beneficio gratiam allata naue vobis relaturus sim. Hac ratione omnia, quae ipsis arridebant loquendo, mihi deliniendi erant, idque maximopere ipsis gratum erat.

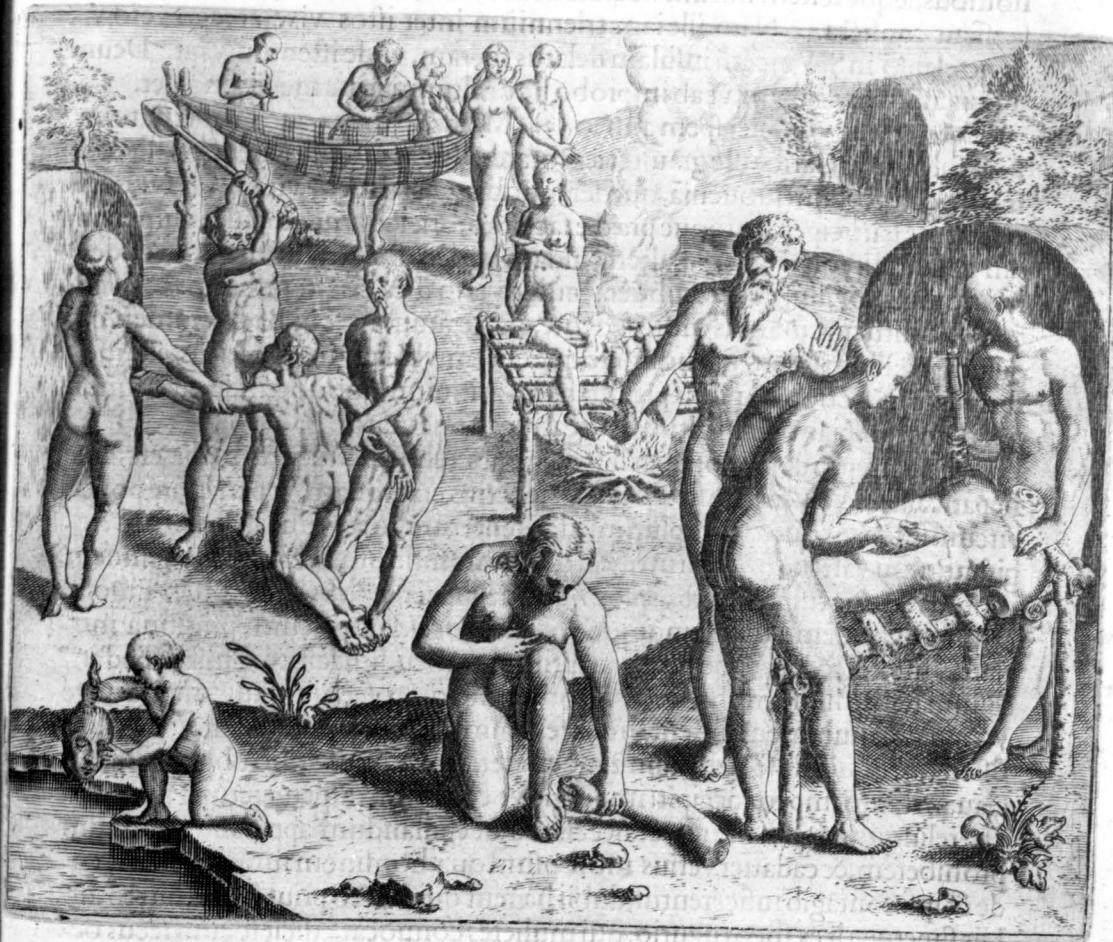
Hinc se vltro inuicem compellantes, dicebant: Reuera Gallus est æstimandus, eaque causa clementius deinceps cum eo erit agendum. Si ergo tempus inter illos terehs, frequenter nauem propediem affore inculcabam, tractent modo me interim humanius. Siluas ergo libere cum illis frequentabam, tum si quid conficiendum erat, & ego in partem laboris simul adhibebam.

CAP.

CAP. XL.

Mancipium quoddam me apud Barbaros frequenter calumniabatur, optans, ut ab illis deuoratus perirem; vice autem versa id ipsum casum, me presente, voratur.

Gebat inter illos mancipium natione Carios, qui & ipsi inimicitias agunt cum Barbaris, quibus Lusitani amicis vtuntur. Auferat autem iste à Lusitanis, in quorum potestate fuerat, & ad hos se receperat. Nec vero ad se confugientes occidunt, nisi quid magni designarint, sed pro seruis habentes, illorum opera atque ministerio vtuntur.

Carios ille iam per triennium inter Tuppin Imbas vitam traduxerat, affirmabat nihilominus impudentissime, quod me inter Portugallenses vidisset aliquoties globis petentem Tuppin Imbas, quando militatum eò aduentassent.

Lusitani ante annos aliquot traicerant globo quendam ex Regulis Tuppin Imbarum: id per me factum ille mentiebatur, & vndiquaque calumniandi occasionem captabat, vt me occiderent: esse enim me ex ipsorum infensissimis hostibus, seque testem horum oculatum asserbat, cum tamen omnia malitiose essent conficta. Nam ille iam triennium inter istos vixerat, ego vero vix anno elapso in S. Vincēti insulam delatus fueram, vnde iste auferat. Deum itaque assidue rogabam, vt ab improbo hoc calumniatore me defenderet.

Accidit ergo præter spem anno 1554. Mense sexto, ex quo in potestate horum fueram, vt Carios iste grauiter ægrotaret. Rogat me ipsius herus, vt illi consulam, & ægrotanti subueniā, quo feras nobis venaretur in vitæ subsidiū, quippe qui me participem quoque prædæ faciat, quotiescunque cepisset quippiam: Sin de salute ipsius desperem, alteri cuidam amico dono daturum, qui cædeius nomen sibi illustret, decubuerat autem iam dies circiter decem.

Vtuntur in curandis morbis dente, ex ore animalis, cui Backe nomen est, desumpto: illum solerter acuunt, illoque cutem, vbi sanguis molestus est, incidunt, ex qua sectione sanguis profluens imminuitur, quod perinde est, atque si apud nos quispiam cucurbitulis seu scarificatione vtatur.

Ego arrepto dente conabar illi venam brachii dextri quæ media est, siue hepaticam, incidere: sed instrumētum hebetius erat, quam vt penetrare posset. circumfistebant autem me plurimi: deserentem ergo ægrum desperatum, rogitant, num valetudini restitui queat? Dico, me nihil profecisse, nec sanguinem more debito potuisse elicere, ipsos quoque præsentis hoc obseruasse. Ergo actum est, vt videmus de eo inquit, proinde occidamus eum, priusquā moriatur. Interdico id illis, quod forsan pristinae valetudini restitui posset. Sed incassum resisto illorum conatibus. Protrahitur in proscenium tugurii Vratinge V Vasi, duo nutantem sustentant: Vires enim adeo prostratae erant, vt nec subsisteret, nec quid de se fieret animaduerneret. Accedit cui dono oblatus erat, & clauam tanto impetu occipiti impingit, vt cerebrum dispergeretur. Hoc peccato relinquunt eum in area, & necessaria ad epulandum apparant: quod cum prohiberem, & cadauer verius morbosum quā hominem fuisse dicerem, vnde & ipsi contagio inficerentur, dubii hærent quid facto prius fore arbitrentur. His superuenit ex meo tugurio, qui mulieres conuocat, edicit focum secus occisum instruant, & simul caput à trunco auferit: fuerat enim vnoculus, & ex morbo luridus, ob id caput abiiciens, trūcum flammis vstulabat, ad cutis vsq; decortica-

decorticationem, post in æquales partes sectum distribuit pro more inter reliquos comedendum, excepto capite & intestinis, à quibus abhorrebant, quod morbosus fuisset.

Dum per tuguria obambulo, & hic crūra, istic brachia, alibi segmina lumborum supra prunas torreti video, simul illis hæc commemoro: Carios ille, inquit, dum viueret, studio me apud vos assidue calumniatus fuit, dictitans me ex amicis vestris quosdam globis peremisse, dum inter Portugallenses egerim, quod mendacium sane impudentissimum fuit: nam me nunquam istic conspexit. Omnibus autem vobis abunde constat, & notorium, quod iam annos aliquot vobiscum iste transegerit, valetudine vsus satis commoda. Is mendacio suo Deum meum irritauit, qui ipsi morbum immisit, & vt cæsus à vobis comederetur, animos vestros incitauit. Hoc exemplum Deus in omnes peruersos statuet, qui mihi molesti extiterunt, aut in posterum negocium facessent. Hæc audientes multi ex ipsis consternebantur. Ego vero Deo omnipotenti grates immensas agebam, qui in omnibus se tam præsto, tamque propitium mihi exhiberet.

Hæc scribens beneuolum lectorem obtestor, vt attendat meæ narrationi: nec enim hæc quod animus nouis delectetur, in lucem protuli, sed vt mirabilia Dei, & beneficia in me collata palam confitear, quod quicquid huius laboris est, subire non grauatus fui.

Interea tempus militiae appropinquabat, cui sese tribus iam mēsis præparant, & sperabam fore, vt domi mecum mulieribus relinquerent: quod si fecissent, ego fuga in illorum absentia elabi decreueram.

K

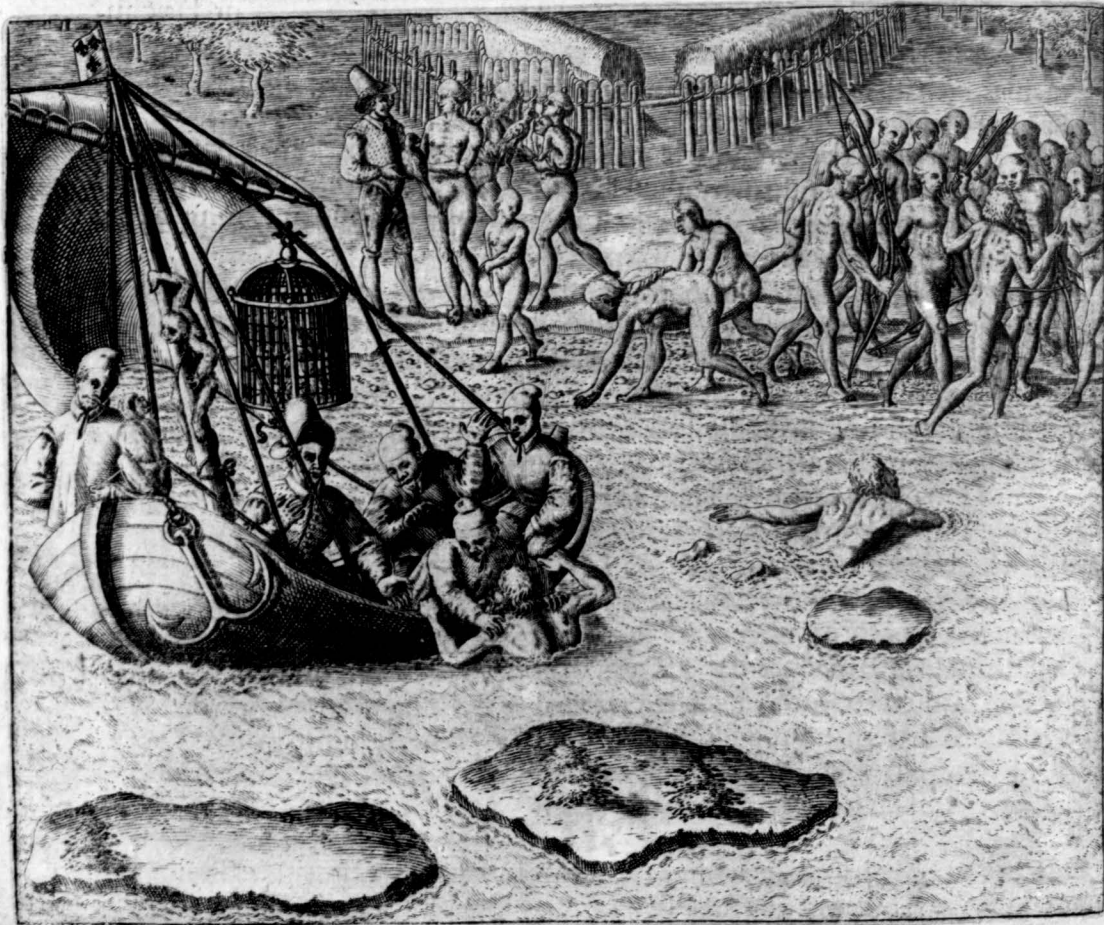

CAP. XLI.

*Appellit nauis Gallica: qui inerant, redimunt à Barbaris Gossippium, & lignum Brasiliicum.
huic ego me committere optabam, sed Deus non permisit.*

Octiduo

III. Pars.

Octiduo circiter ante, quam domo egredi militatum decreuis-
sent, nauis quædam ex Gallia aduenerat, & ingressa erat Portum,
Portugallensium lingua Rio de lencero, Barbaris vero Iteronne vo-
citatum, ad miliaria octo à mansione mea distitum, vbi Galli
plerunque lignum Brasilianum nauibus auerendum conqui-
runt. Aduentant ergo lintread vicum in quo eram, & piper, Cer-
copithecos & Psittacos à Barbaris commutatione accipiunt. Quidam è nauis
in terram descendit, Iacobus nomine, qui Barbarum idioma callebat, is contra-
hebat cum ipsis. Ego precibus apud illum insto, vt me in nauem suscipiat: sed he-
ri mei abnuebant: nec enim me nisi magno redemptum dimittere statuerant.
Ago cum illis, vt ipsi me ad naues comitentur, vbi mercium abunde ab amicis
meis accepturi sint: negant se facturos: nec enim hosce esse, qui vere mihi amici
sint: siquidem ij qui lintreaduenerant, vel me sic nudum incedentem interula
aliqua donassent, sed vides inquit, quod te non admodum curent (id res ipsa
docebat.) Ego id in nauis oneraria futurum dico, vbi accesserim: sed illi nauem
non tam cito soluturam, sed expeditionem prius conficiendam aiunt, quibus
peractis, comitatus ad nauem accedere deberem.

Cymba abitum parante, quæ vna nocte ad anchoram hæserat, prope vi-
cum nostrum, sic mecum rationes instituo: Si & hæc nauis me relicto discefferit,
procul dubio mihi inter hos erit pereundum, qui longe sunt perfidissimi. Hæc
ita voluens, simul tuguria desero, littus sequor: at illi præsentientes, insequun-
tur, & præcurrentem occupare contendunt: proximum ego quinque vi repel-
lo, & licet me subsequerentur omnes eius vici incolæ, euado tamen, & tranan-
do ad lintrem peruenio, quam vbi conscendere tentabam, repellor à Gallis, ve-
rentibus ne si me inuitis Barbaris suscepissent, contra se illi hostili animo insur-
gerent. Ergo ripam anxius renatando repeto, & Deo visum esse diutius me hæc
mala tolerare statuo: qui nisi vere fugam tentassem, me ipsum incussassem, & in
culpa fuisse credidissem.

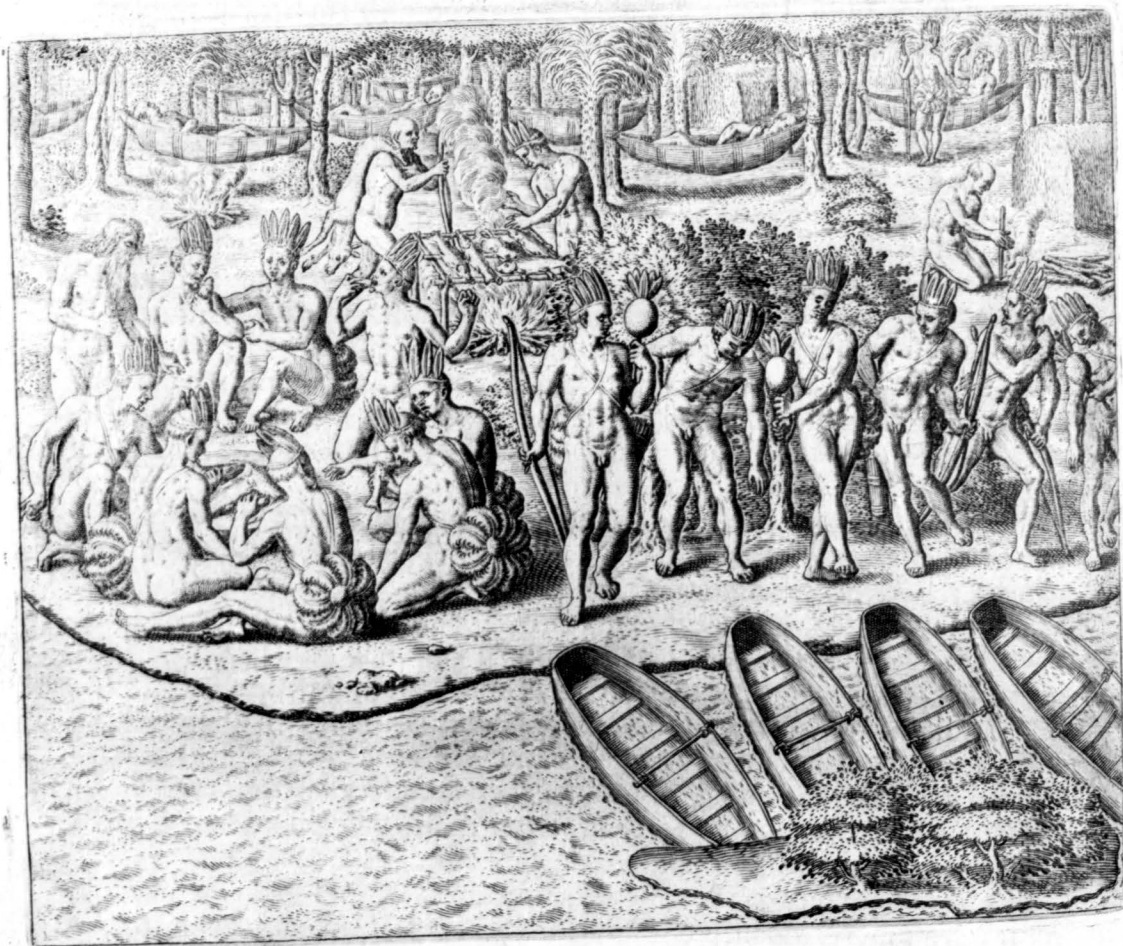
Ad terram reuersum cum vident, gratulatur sibi: Salua, inquit, res est, vl-
tro ad nos reuertitur. Ego vero succensens illis: putatis ne tam perfide me au-
fugitum, inquam? Accessi ad lintrem, & conterraneos præmonui vt se parent?
quo mercibus vobis offerendis instructi sint, quando ex bello
reuerfi, me illis sistetis: probant illi factum, & animo in
me placato, tali responso placide ac-
quiescunt.

CAP. XLII.

*De expeditione à Barbaris suscepta, cui me socium faciunt, & de iis quæ
in itinere acciderunt.*

Inter

INtra proximum octiduum congregatæ ad vicum nostrum scaphæ quædam, quæ expeditioni accinctæ erant. Adfuit & supremus ille Konyan Bebe, stipatus suorum caterua, herus meus & me in hoc bellum socium sibi esse vult; ego ut me domi relinquat insto, quod quidem factum fuisset, nisi Konyan Bebe tecus sensisset. Volebam utique videri inuitus quasi consentire, ne si me promptum intellexissent, de fuga suspicio illis oboriretur, vbi ad fines hostium ventum esset. Si vero domi me reliquissent, nauem Gallicam requirere, & eam conscendere omnino mecum decreueram. Profectus ergo cum exercitu triginta octo scaphis instructo, quarum singulæ viginti octo milites plus minus vehebant, & erant qui responsa ab idolis suis super hac expeditione quæsierant, alij somniauerant, alij, nescio quid ineptiarum pro more consuluerant, vnde animo alacriore, & fiducia pleno expeditionem hæc suscipiebant. Constituerant autem fines Brickiocacenses, vbi me ceperant, recta ingredi, & per siluam circa oppidum latitando, obuios quosque corripere, & secum auhere.

Hæc expeditio suscepta circa 14. Augusti diem, Anno 1554. quo tempore genus quoddam piscium, ut supra monui, alueum maris relinquens, in flumina aquarum dulcium conscendit, ut in illis concipiat. Vocantur autem pisces illi Lusitanis Doynges, Hispanis Lyffes, Barbaris vero Bratti & Leitpirakaen. Circa illud tempus, utrinque fines suos Barbari egressi, armata manu hosce insequuntur, ut captos in victus commoditatem referuēt. In profectioe remos leniter ducunt, sed reuertentes, quanta possunt contentione, eos impellunt.

Interim sperabam fore, ut nobis obuiam procederet ea quoque Barbarorum natio, quæ Portugallensibus confœderata est, quæ similiter in horum fines impressionem facere constituerat, ut supra ex Portugallensibus intellexeram.

Inter nauigandum frequenter ex me sciscitantur, quid mihi de hac expeditione videatur, num aliquos ex hostib. capturi simus? Ego, ne crabrones irritarem, affirmo ita fore. & hostes obuiam nobis processuros pronuncio. Pernoctabamus tum forte in loco, cui idem cum vico, in quo commorabar, nomen erat Vvattabi. Illic pisces Bratti, qui mediocri Lucij piscis magnitudinem æquant, in magna copia capiebamus. Ventus ea nocte fuit admodum vehemens, super quo illi varia ex me sciscitantur. Respondeo eam ventorum procellam multa hominum cadauera perflare. Namq; alia eiusdē nationis caterua lintibus militatum nos præcesserat, aduerso flumine Paraibe in interiora continentis progressa. Forfan ergo, inquiunt, socij & amici nostri iam hostes adorti sunt, & pars illorum procubuerunt, quod post euentus probauit.

Itinere iam vnus diei distantes à loco, in quem expeditionem destinarāt, castra disponunt per siluam prope Insulam S. Sebastiani Lusitanis, Barbaris May enbipe dictam. Vespera ingruente, supremus Rex Konyan Bebe per castra incedit, & hanc orationem habet: iam fines hostium vicini sunt; proinde singuli somnium suum per eam noctem diligenter obseruent, curentque, ut ea sine

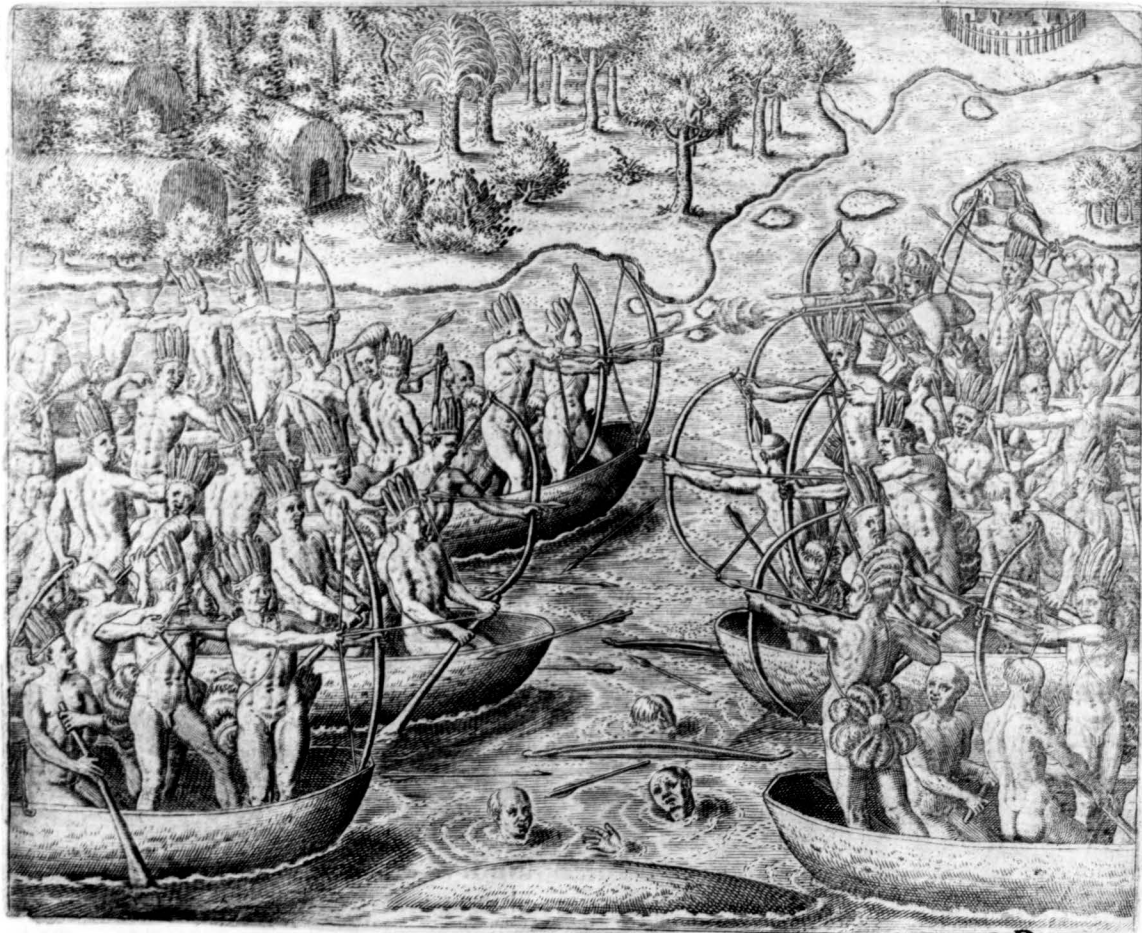
1554

prospera. Finita concione, saltarunt cum idolis suis, in multam noctem, deinde cubitum se contulerunt omnes. Herus meus cubitum iturus, iubet ut & faustum aliquid somnium: ego somnia inania & fallacia, nec me de iis sollicitum esse dico: At tu nihilominus cum Deo tuo agas, inquit, ut hostes frequentes capiamus.

Orto sole primores militiae ad patinam coctis piscibus plenam conueniunt, pisces comedunt, & somnia visa exponunt, quae satis concinna & apposita illis visa. Alij interea choreas cum idolis instituunt. Animus autem erat eo die fines hostium contingere, & ingredi circa locum quendam, Boy Wassu kange nominatum, eo in loco ad vesperam usque commoraturi.

Deserentes mane locum May-enbipe, denuo sciscitantur quid sentiant: tum ego in euentum pronuncio hostes prope Boy-Wassu kange affuturos, & ut animo sint forti exhortor. Staueram autem ubi illuc ventum esset aufugere, quia locus, ubi ab ipsis captus fueram, tantum sex miliaribus istinc aberat.

Dum

Dum littus legimus, cernimus post insulam quandam scaphas nobis aduersum procedere. Nostri acclamant: En hostes nostros Tuppin Ikinsios. scaphas tamen post rupem abscondere tentant, ut improviso illi in nos inciderent; verum obseruauerant nos Tuppin Ikinsij, ideoque in patriam fuga sibi consulere tentant. Nos ocyssime remis ad 4. horas continuas actis eos insequimur, nec abstitimus, donec illos assequuti, manus confereremus. Quinque erant omnino scaphae, & omnes qui iis vehebantur Brickiocacenses, optime mihi noti. vna illarum sex vehebat Christianos Brasiliama matre natos, sacro Baptismatis fonte ablutos, inter quos duo fratres, Iacobus & Dominicus de Praga, vterque in hostes strenue se gessit, alter quidem sclopeto, alter arcu pugnantes, & soli ad duas horas hostium impetum, in pluribus quam triginta scaphis ipsos oppugnantium fortissime sustinuerunt, donec iaculis omnibus dispersis a Tuppin-Imbis obruti caperentur. Pars caesa quam primum & iaculis transfixa procubuit: Fratres illi duo illesi quidem perstiterunt, sed duo alij ipsorum sodales cum quibusdam ex Tuppin Ikinsijs, & muliere quadam grauius vulnerati & abrepti sunt.

CAP. XLIII.

Quomodo captiuos in reditu suo tractarint?

Ad

Ad duo miliaria satis ampla in altum subuecti erant, vbi in manus hostium inciderant. Tuppin Imbæ hac præda potiti, magna contentione & studio cymbas impellunt, vt in eodem loco de-
nuo pernoctarent, in quo priorem noctem transegerat. Vbi ergo fines May-enbipe contigimus, iam aduersperascebat, & sol in occasum inclinauerat.

Captiuos quisque suum in domicilium sibi destinatum deducunt: qui vero lethaliter fauciati erant, protractos in terram obruncant, & in partes (pro suo more) sectos assant. Inter eos, qui ea nocte tosti sunt, duo erant Christiani; alter Portugallensis, Georgius Ferrero Capitanei filius, quem ex foemina Brasiliiana susceperat; alter Hieronymus cõsanguineus Iacobi de Praga, quem ceperat Barbarus quidam eiusdem, in quo habitabam, domicilii, Parvua dictus: is noctu assabat Hieronymum inter vnus passus spatium à meo cubili.

Sub eam vesperam, vbi se stratis reliqui composuerant, ingredior tugurium, in qua fratres illi duo asseruabantur, vt cum ijs conferrem sermones: amici enim mei non vulgares ante meam captiuitatem fuerant in Brickiõca. Querunt illi ex me, num & ipsi esca Barbaris futuri sint? respondeo, id penes Deum esse conditorem, & filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, qui pro peccatis nostris crucifixus sit, & in cuius nomine cum ipso simul in mortẽ baptisati simus: illi nos fidere decere, qui me hucusque inter infideles clementissimi me protexerit. Quicquid ergo de nobis ipse in posterum pro sua benignitate statuatur, illi nos acquiescere, æquum esse. Quærebant insuper de Hieronymo suo consanguineo, eum ad prunas positum assari, tum partem etiam de filio Ferreri iam manducari vidisse refero. Hæc audientibus lachrymæ oboriuntur; sed erigebam illos vicissim consolatione, me illis exemplum proponens, qui iam ad menses circiter octo inter hos diuina fauente gratia conseruatus sim, quam & ipsis, si fiduciam suam in Deum collocent, contingere non impossibile sit. Addo etiam, quod ea calamitas me propius tangat, qui ex remotissimis orbis partibus aduenerim, infuerus tituum, & ferociæ tam immanis, ipsos vero istuc natos, ac à teneris hisce moribus assuefactos: sed illi me iam ad ea mala adeo obduruisse dicebant, vt negligerem.

Dum hæc cum illis communicabam, Barbari me iubent secedere, & quidnam tam prolixè cum illis egerim rogitant. Miserebat me illorum, moneo itaque, vt euentum omnem Deo committant: ante oculos enim omnibus esse positum, quales & quantæ miseræ in hac lachrymarum valle nobis subinde deuorandæ sint. Illi se nunc demum intelligere respondent: proinde cum fataliter morti obnoxij sint, animo hoc æquiore eam oppetere decreuisse, quod me sibi socium adhuc superstitem videant. Talibus tugurium illud desero, & reliqua castrorum tentoria peragrans, visitabam passim omnes captiuos, solus nullo custode inambulans. Et fuisset quidem tum commodissima fugæ occasio, si quidem prope Insulam Mayenbipen consideramus, quæ circiter decem miliaria à Brickiõca abest, sed propter captiuos Christianos, quorum adhuc quatuor in viuis erant, nihil eiusmodi tentant, sic colligens, si in pedes me coniecero, irritauero Barbaros, & Christianos simul ad vnum omnes interneconi

L

tradent; atqui forsân omnes diuina clementia seruati, simul liberabimur: quare apud illos hærere, & consolando subleuare consternatos (quod sedulo & constanter à me factum) in animo propono meum. Ego equidem Barbaros habebam admodum beneuolos, quod forte fortuna ipsis vaticinatus essem aduentum hostium, qui cum prædictioni respondisset, certiore me prophetandi spiritu præditum esse, quam Maraka sua prædicabant.

CAP.

CAPVT XLIV.

Chores cum hostibus institute in loco, ubi pernoctandum erat.

DOstridie non longè à finibus patriis, ad præaltum montem, Ocarasu vocatum peruenimus. Illic per noctem castra figunt. Ego tentorium summi Regis Konyan Bebe ingredior, & inquirō, qd in Christianos captos statuat. Respondet ille, in escam sibi futuros, & mihi simul colloquium cum illis interdicit, seque illis valde succensere, quod se hostibus ipsius adiunxissent, cum domi illis hærere licuisset. Moneo eum, vt vita illis condonata, amicis defendat, sed frustra intercedo, quippe qui illos epulis destinarat.

Rex ille Konyan Bebe ingentem corbem humanis carnibus plenam sibi appositam habebat, & femur mandebat, quod ad os meum admouēs, rogat, num liberet manducare. Respondeo, nec bruta quidem animalia vix sese mutuo vorare: quæ ista est immanitas, vt homo hominem deuoret? Ille dentes carni infingens, ait lavvare sche: Tygris ego sum, & his fruor delitijs. Tum illum suis relinquens moribus digredior.

Sub vesperam edicit, vt quisque suum captiuum in planitiem prope siluam ad ripas fluminis producat. Illi parentes dicto, in magnum se & amplum circum cogunt, captiuos in medio sistunt, quos simul concinere, & crepitacula cum idolis seu numinibus suis Tammaraka pro more insonare iubent. Cantionibus absolutis, capti hæc verba simul omnes ordine magna audacia pronuntiant: Nos egressi sumus fines nostros tanquam viri strenui, vos hostes nostros captaturi & deuoraturi: victoria autem penes vos stetit, & redequistis nos in potestatem vestram, quod equidem parum nos sollicitos habet: viri enim bellicosi & fortes in hostili terra gloriose & viriliter occumbunt. Regio insuper nostra satis ampla est, & viris habitata pugnacibus, qui cædem nostram inultam non sinent. Tum reliqui ad ea respondent: Imo ex nostris iam complures sustulistis, quod nunc in vobis vlciscemur. Finitis his sermonibus, quisque suum in stationem reducit mancipium.

Tertio demum die sedibus nostris redditi domum suam quisque repetit, & simul quos ceperat, abducit. Qui pagum Vvattibi, vbi ego commorabar,

incolebant, illi octo Barbaris viuis potiti erant, & tribus illis Christianis, videlicet Iacobo, ipsius fratre, & Antonio, quem herilis filius ceperat. Præterea duos alios Christianos iam affatos domum retulerunt, istic vorandos: vnde cum omnino diebus in expeditionem insumptis.

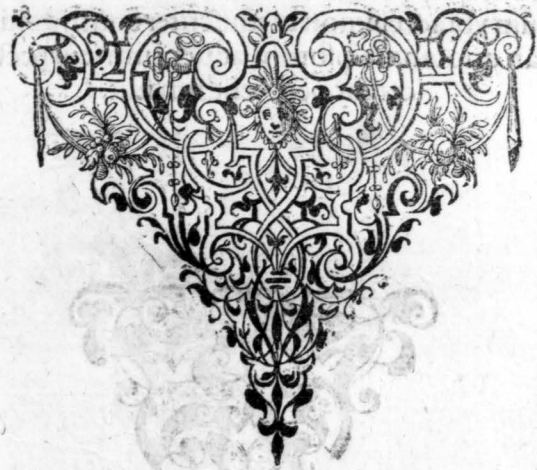
CAPVT

CAPVT XLV.

Nauis Gallica nondum abitum parauerat, ad quam me deducere promiserant, vbi ex bello reuersi essent.

Reuersos rogabam, vt ad Gallorum nauem me abducerent, quoniam & militatum cum ipsis profectus essem, & eos in capiendis hostibus iuuissem, à quibus satis cognorint, me minime Lusitanum esse. Consentiunt, vbi prius tamen respirarint, & se cum Mokaen refecerint, hoc est, carne tosta Christianorum.

CAPVT XLVI.

Alterum ex tostis Christianis comedunt Georgium Ferrerium, Capitanei apud Lusitanos filium.

Regulus Tatamiri directe è regione nostri tugurij habitans, assauerat Ferrerium. Is potiones pro more gentis confici curat, conueniunt plurimi, compotant, concinunt, & genialiter conuiuuntur. Postridie carnem tostam denuo bullitione coquunt, absumunt. Hieronymi autem caro ad tres septimanas in calathio supra focum mei tugurii pependit, & fumo indurata fuit fere ad tres septimanas, vt tam arida, quam lignum redderetur. Causa dilationis erat, quod Parvva, ad quem spectabat, radices pro potionibus in solemnia pocula conficiendis, conquisitum peregre abierat. Nec enim ante ad nauem me comitari statuerant, quam Hieronymi carnes solemniter epulati essent. Interea Gallorum nauis discedit, quæ circiter octo miliaria à nostris mapalibus abfuerat.

Quod nuncium vbi accepi, non mediocriter contristatus sum: sed cum Barbari quotannis ipsorum aduentum se expectare dicerent, perferendum fuit.

CAP.

CAPVT XLVII.

Prodigium diuinitus factum.

CRucem ex transuerso ligno in vestibulo nostri tugurij erexeram, ad hanc prostratus sæpe preces ad Deum fundebam. Edixeram autem Barbaris, ne eam demolirentur, nisi infortunium sibi accersere vellent: illi securi mea verba contemnunt. Forte cum illis piscatum aliquando procedo, foemina quædam euulsam crucem viro offert, vt sibi sphaerulas ex cochleis marinis confectas in ligno eius læuigaret, ob commoditatem formæ rotundæ. Ægre id tuli admodum: Interim magni cadunt imbres, & venti aliquot diebus perflant. Accedunt illi me, & rogant, vt à meo Deo pluuiarum finem impetrem, ne plantationem, cuius tempus instabat, impedirent. Culpam pluuiarum in illos regero, & coortas ob reuulsum lignum, cui facto Deus meus succenseat, pluuias eas affirmo, quod id signum, vbi colloquia cum Deo instituerem, fuisset. Illis ita à me persuasis, herilis filius in alia erigenda mihi auxilio fuit, circa horam primam pomeridianam. Ea erecta, simul nubes discedunt, & cœlum serenum effulget. Illi admiratione suspensi, plane sibi persuadebant, Deum à nutu meo totum pendere.

CAPVT XLVIII.

Dum sub vesperam cum Barbaris piscibus retia tendo, Deus miraculose pluuiis & tempestatibus ad preces meas imperat.

Parvva, qui Hieronymum torruerat, & ex primatibus erat, adiuncto me & alio quodam tertio, piscibus retia tendit. Sub vesperinum crepusculum pluuiæ largæ decidunt, cum ingenti fragore, nec longe à nobis, sic vt eas venti in nos propellerent. Instat apud me socii cum meo Deo agam de auertendis pluuijs, vt piscatio faeliciter procedat: nō enim me esse ignarum, nullam amplius in mapalibus superesse annonam. His motus Deo ex animo supplico, vt omnipotentiam suam manifestet Barbaris id petentibus, quo suum numen semper mihi propitium, & præsto esse intelligant. Vix preces finieram, ventus propellit ad nos nubes & imbres magno impetu, intra tamē sex passus à loco, in quo constiteramus, perstiterunt. Tum Parvva ad me: nunc manifeste intelligo, quod apud Deum tuum intercesseris pro nobis. Retibus ergo pisces aliquot, ad vitæ subsidium includimus.

Reuersi in habitationem, vterque quid factum esset, reliquis exponunt, enumerantes singula ordine: quod in magnam admirationem eos rapuit.

CAP.

CAPVT XLIX.

Ut alterum è carnibus Hieronymi epulum instituitur.

M

PArvva instructus ab omnibus, quæ necessaria erant, potiones Hieronymo depotando conficit. Illis exhaustis, adducunt ad me duos illos fratres captos, & Antonium, quem herilis filius ceperat, & quatuor nobis Christianis iunctis propinant; nos priusquam biberemus, Deo supplices pro animis defunctorum, & ut nobis ipsis in hora mortis propitius sit, oramus. Barbari sermones nobiscum conferunt, & animo erant hilari; at nos crudelitatem intuentes epularum non admodum lætabamur. Postridie carnes ebullitione recoquunt, & breui spatio, vniuersas absumunt. Eo ipso die alio abducor alteri donandus. Discedentem me rogant fratres illi duo, ut Deum votis meis pro salute ipsorum sollicitarem: ego vero & id me facturum polliceor, & demonstro simul viam, quam per montium deuia sequerentur, si fuga forsan elabi possent, ne à Barbaris inuestigati deprehendantur: perspecta enim habebam omnia montium diuerticula. Illos dictorum memores, vinculis solutis, fuga sibi consuluisse postmodum intellexi, sed num salui euaserint, ne dum quidem compertum habeo.

CAP.

CAPVT L.

Deducor alteri dono offerendus

DEducor in vicum Trackvvarafutibi, ut Regulo isti dono cederem. Dum scapham aliquatenus promoueram, conuerto me respiciens vicum vnde excefferamus, animaduerto supra illud formidabiles nubes consistere. Eas sociis commonstro, & Deum ob Christianorum carnes deuoratas iratum dico. Vbi ad locum destinatum venimus, tradunt me Regulo Abbati Bossange, & simul illi iniungunt, ne vel ipse me molester, vel per alium mihi negocium facessat, siquidem Deus ille, quem diuino cultu afficiam, grauitè puniat omnes, qui mihi vim inferant: manifesto indicio sibi id constare, dum inter ipsos vixerim. Hortor & ipse Regem, ac fratrem meum cum naui prope onusta propediem affuturum dico, agant proinde mecum humaniter, me fratris aduentu mercibus id abunde compensaturum. Certo autem mihi constare, Deum secundo vento fratris nauem, non longo interiecto tempore feliciter in portum deducturum. Rex delectatus hac oratione, filii appellatione me dignatur: & libere per siluas venatum progressus, filiis Regis comitatus incedo.

M 2

CAP. LI.

Barbari commemorant mihi de abitu nauis Gallorum.

Significant mihi Barbari illi, nauem Gallorum, quæ Mariæ Belle nomine insignata erat, & à Diepa aduenerat, merces iusto onere sufficientes ab illis accepisse, utpote ligna Brasiliana, piper, Xylon, plumas, Cercopithecus, Psittacos, & alia eiusmodi, quæ apud illos proueniunt. Adhæc quod nauem Portugallensem in Rio de Ienero vi occuparint, & captum quendam Lusitanum donarint Regulo Itavvu, qui eum vorarit. Tum Gallum cum, qui Barbaris iniunxerat, ut me deuorarent, in ea naui patriam suam repetere. Erat autem hæc ea ipsa nauis, quam supra commemoravi, ad cuius linternam profugus adnataueram, sed à Gallis repulsus fui. Perierat autem ea dum domum repetit: nec enim quicquam de eius reditu in patria constabat, cum Diepam perueni, ut postea dicitur.

Quinta

Quinta pars.

A R G V M E N T V M.

Liberatur tandem miraculo potius diuinæ Maiestatis, quam ullo vel rationis, vel humanitatis beneficio, & incolumis patriæ suæ dilectæ redditur.

CAPUT LII.

De alia naui, quæ breui post ex Gallia ad eas oras appulit, Catharina Vattanilla dicta: tum, quomodo ab ijs, qui in nauis erant, diuina prouidentia motis redemptus sit.

Rosteaquam quindecim diebus in vico Tackavvara Suttibi vixissem, apud Regulum Abbati Bossange, Barbari quidam nunciunt, exauditum esse displosum tormentum, ex Iteronnensi portu, qui aliàs Rio de Ienero vocatur. Certus ergo quandam nauem aduenisse, peto ut me eo deducant, forsân enim fratrem ea vehi. Assentiuntur illi quidem, sed nihilominus id per dies aliquot differunt.

Interea Galli, qui aduenerant, certiores de statu meo redduntur. Capitaneus duos sociorum, & aliquot Reges Barbarorum (quibus amice utebantur, & in nauis simul aduenerant) ablegat in vicum, vbi commorabar. Aduentantes ingrediuntur mapale, cuius Regulus Sovvarasu vocatus erat, contiguum tugurio, in quo versabar, nunciatur mihi illorum aduentus per Barbaros: hoc autem gratulor mihi ex animo, accedo, & saluto homines Barbarorum lingua.

Illi intuentes miseriam meam, sortem miseruntur, & vestes suas mihi communicant. Sciscitor ex illis, ut quid aduenerint. Respondent in mei gratiam aduectos, & habere in mandatis, ut quibus possint modis & rationibus, efficiant, quo nauem eam conscendam. Hæc audienti, animus de ingenti misericordia Dei effuse lætatur. Tum alterum illorum Perottum nomine, qui Barbarorum linguam didicerat, talibus instruo, ut videlicet se fratrem meum simulet, & attulisse mihi cistas quasdam mercibus plenas, ac petere, ut nauem ingressus,

eas accipiam. Tum instruo eum vt simulet, fore vt istic inter Barbaros mihi commorandum sit, ad piper & alia id genus congerenda, donec anno sequente naues reuertantur. His ita compositis, impetrat mihi liberum in nauem ingressum, sed & herus meus ipsemet comitabatur me. Quotquot in ea erant aduenienti condolent, & omnia inopi humanitatis officia deferunt.

Diebus circiter quinque in naui transactis, quaerit ex me herus & Regulus meus Abbati Bossange, vbinam cistæ istæ sint, eas mihi tradi iuberem, quo tempestiue domū redeamus. Ego Præfecto nauis mentem Reguli expono, is monet vt quas possem morandi causas necterem, donec iusto onere & sufficientibus mercibus nauis instructa esset, vt expeditis sibi, minus ab illis metuendum sit, si forsā irritati vim molirentur, aut turbas alicui mouerent, si videant mihi in naui retento non reuerti licere. Est enim genus hominum infidum, nec vlla virtute præditum. Herus vero meus non aliter persuasum habebat, quam se domum rediturum. Ego verbis eum ductito, & ne tantopere festinet oro, ipsum non latere, aio amicos fures esse temporis, qui si inter peregrinos conueniant nō facile diuelli inuicem, causasque moræ vndiquaque conquirere: quādo vero nauis instructa iam itineri accingentur, tum & nos domum reuersuros, his rationibus ipsum distinui.

Tandem paratis iam omnibus, Galli in nauis simul omnes in vnum congregantur, accedo & ego, illisq; me adiungo: aderat etiam herus meus Regulus cum ea Barbarorum turba, quæ ipsum comitata fuerat. Capitaneus Regem Barbarorum talibus per interpretem alloquitur: Se pro magno id beneficio ducere, quod vitæ capti pepercerint, quem inter hostes suos ceperint: addit præterea, vt me honestius ab ipsis abduceret, ea lege me in nauem vocatum, vt merces quasdam mihi communicaret, quibus tam fidam & liberalem custodiam recompensarem: tum quod decreuerit, alias apud me merces deponere, ac constituerit, vt diutius, quoniam moribus & lingua illorū iam assuetus essem, inter ipsos hærerem, ac piperi atq; aliis ipsis necessariis colligendis interea occuparer, donec ipse anno elapso reuertatur. Sed conuentum erat inter nos, vt decem plus minus nauis, qui quodammodo facie me referrent, vno ore me fratrem suum dicitent, ac vnam initer atque pertinaciter me repetant secum in patriam reducendum. Proponitur ergo Barbaris hæc nostrorum sententia, videlicet fratres meos nullo modo concedere velle, vt in terram reuerterer, sed recta in patriam pergerem, vrgere, quoniam pater conspectum meum desideret antequam moriatur. Capitaneus se Barbaris ad eum modum excusat: Se quidem Præfectum classis esse dicens, & maluisse, vt hero comitatus reuerterer: verum se solum, fratres autem meos numero complures quibus omnibus resistere non valeat. Sed hic prætextus in eum tantum finem fiebat, vt saluo honore, & amicitia à Barbaris commodissime discederet. Tum ipse quoq; hero meo Regi sic me purgo, cupere me vtique cum ipso regredi, sed importuna fratrum meorum flagitatione impediri.

Vbi ergo hæc ordine percepisset, lamentari & eiulare occipit, quod si vtique me ducere velint, orat, vt proxima nauigatione me reducant, se filii me lo

co di-

co dilexisse, & grauius indignari in incolas Vvattibicenses, qui mortem mihi comminati fuerant.

Aderat vna ex vxoribus Regis, eam me lachrymis suis pro more gentis prosequi Rex ipse iubet: tum ego, eosdem ritus obseruans, eiulatus inuicem reddebam. Finitis ergo ploratibus, Capitaneus Regi offert nonnullas merces, quæ precium quinque scutorum aestimari poterant, cultros videlicet, secures, specula, & pectines: quibus assumptis, ad terram, & in habitacula sua redeunt.

Hunc ad modum omnipotens & misericors Dominus, Deus Abraham, Isaac & Iacob, de potestate & truculentia tyrannorum immanissimorum me clementissime eripuit: cui soli laus, honor & gloria, per Christum Iesum

filium eius dilectum & redemptorem nostrum, Amen.

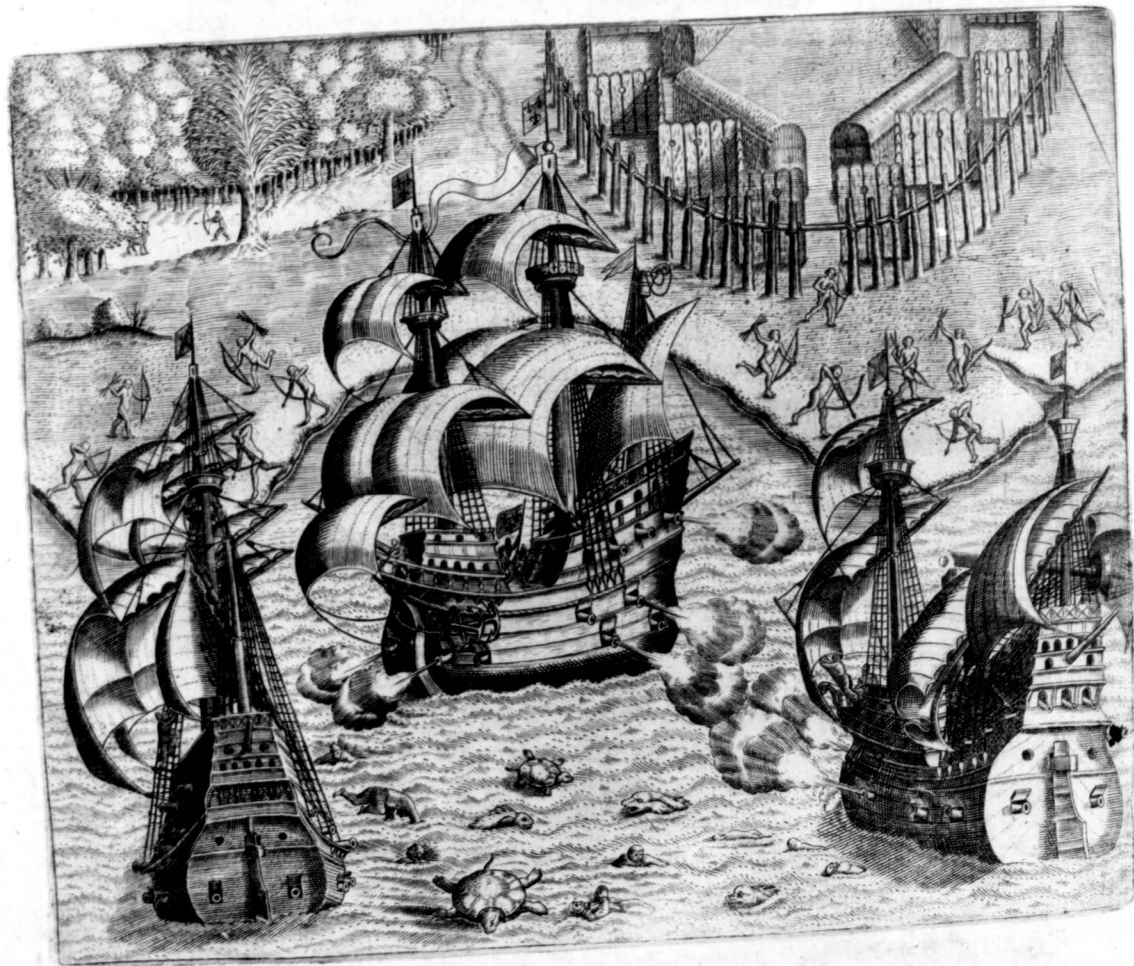

C A P. LIII.

De nominibus Praefectorum in naui, & cuius ea fuerit: Item de iis, quae acciderunt, antequam portum relinqueremus, & quantum temporis in Galliam redeundo insumptum.

Nomen

Nomen Praefecti eius Naui erat V Vilhelmus de Moner: Naucle-
ri, Franciscus de Champs: Naui ipsius, Catharina de Vattauil-
la, &c.

Dum nauem instruunt, vt Galliam repetant, nec dum portu
tamen Rio de Ienero egressi essemus, conspecta nobis summo
mane nauicula Portugallensium, quae merces cum Barbaris ijs
commutarat, quos sibi deuinctos habent, & Markayas vocitantur: sunt autem
vicini Tuppin Imbarum, quibus Galli familiariter vtuntur, quae ambae natio-
nes inuicem inimicitias exercent. Erat ea ipsa nauis, quae me ante quaesitum ve-
nerat, vt supra monui, spectans ad Petrum Rosselium, curatorem negotiorum
pro mercatoribus quibusdam. Videntes igitur Galli, eam e portu egredi tentare,
tormenta per lintrem disponunt, nauiculam inuadunt animo depradandi. Ad-
iungunt etiam me, vt illos de deditioe compellarem: cōgredimur ergo, sed re-
pellimur, & quidam ex Gallis traiecti procumbunt, quidam fauciantur: sed &
ipse multo grauius vulnus accipio, quam quisquam fauciorum. In hoc discrimi-
nē cōstitutus (nec enim, nisi mortis angustius circumdatus eram) Deum im-
ploro, & ardentibus votis exposco, vt vitam mihi suppeditare dignetur, donec
inter Christianos beneficia in me collata, pleno ore depradicare liceat, quando-
quidem me ab immanissima tyrannide liberarit. Restituor ergo pristinae valetu-
dini, quod sane beneficium soli Deo Opt. Maxim. acceptum refero, cuius laus &
gloria internum.

Anno 1554. vltimo Octobris die vela in portu Rio de Ienero expandimus, iter
versus Galliam instituentes. Ferebamur ventis adeo prosperis, vt nautis ipsis ad-
mirationi esset, & pro singulari Diuinæ Maiestatis beneficio, ventis tam secun-
dis metam vsquequaque contingere agnoscerent: quod manifesto etiam mira-
culo Deus in medio mari nobis comprobauit.

Pridie enim Natalitiorum Saluatoris nostri Iesu Christi, Delphines magno
agmine ad naues nostras alludebant, eos in tanta copia capimus, vt ad dies ali-
quot nobis sufficerent. Similiter quinta Ianuarij pisces ad facietatem nobis se of-
ferunt: nec enim fere alius victus, præterquam qui ex mari obuenerat, nobis sup-
petebat.

Tandem ad 25. Febr. Anno 1555. appellimus ad Regnum Galliae prope oppidu-
lum Honfleur in Normandia, nec vlla per totum iter nobis tellus, totis fere qua-
tuor mensibus apparuerat. Nauem itaq; exonerantibus, & ipse operam meam
locabam. Hoc demum labore cōfecto, omnibus gratias ago pro beneficiis mihi
præstitis immortales, & tandem à Capiteo veniam, & literas rogo liberi trās-
itus. Maluisset is quidem me iter denuo in eas oras cum ipso suscipere, sed vbi me
induci non posse videt, impetrat mihi à Gubernatore Normadiae, Domino Ad-
mirallio siue Thalassiarcha, vt honesto testimonio dimitterer, qui de aduentu
meo certior redditus, vocat me in colloquium, & ipse literas signatas præsentem
mihi tradit. Capiteus vero meus de viatico mihi prospicit. Venia er-
go impetrata, Honfleur, Hableneuf, & inde Diepam
proficiscor.

N

C A P V T L I V.

Diepe ingredior ades matrona, cuius coniux erat Capitaneus in nauis Bellete, quæ velis nos ex Brasilia præcesserat, sed nec dum quidem in patriam reuersa erat.

IN vrbe Diepenfi, à qua exierat nauis Bellete, quæ vehebat interpretem illum, qui me Barbaris deuorandum propinauerat, & similiter in Galliam tendebat, spectans ad eos, qui me profugum à lintre repulerant, cuius etiam Capitaneus Barbaris Lusitanum ad deuorandum donauerat (vt ipsimet Barbari retulerant) occupata nauis quadam Portugallensibus erepta, vt supra monui. Ea nauis nondum, sub aduentum meum in patriam redierat, quanquam tribus mensibus præcessisset nauem Vattauillam, quæ me redemptum vehabat.

Illorum, quos nauis Bellete vexerat, vxores & consanguinei accedunt me, & rogitant, num obseruassent eos: omnino respondeo, sunt ex ijs multi homines impij, quocumque demum locorum agant, tum commemoro, quendam ipsorum, qui inter Barbaros vixerit, & nauim eam conscenderit, Barbaris suasisse, vt me deuorarent, sed diuina tamen prouidentia seruatum fuisse. Addo etiam, vt lintre ad tuguria nostra accesserint, permutantes merces pro pipere & Cercopithecis, ipse vero à Barbaris profugus ad lintrem tranarim, sed ab ipsis nulla mei miseratione commotis repulsus, terram Barbarorum repetere coactus fuerim, quod sane me extreme cruciarit.

Insuper Barbaris obtulisse virum Christianum Portugallensem deuorandum. Ex quibus me iam colligere, id ex singulari Dei prouidentia factum, vt præcederem illos incolumis, & redux vobis nuntiarem, quæ euenerint.

Appellat illi quocumque licuerit, interea augur vobis ero, non impunitam illis fore tyrannidem illam & crudelitatem, quam in me exercuerint, in media illa Barbarie, quocumque demum id fiat tempore: manifestum autem esse preces meas ardentissimas, Deum ipsum in cœlis exaudiuisse. Tum recensio, quam secundis in reditu fuissent vsi ventis, qui me à Barbaris pretio redemptum in naues assumpserint, quod sane res ipsa docuit. Deus enim cœlum nobis serenissimum, ventosque secundissimos largitus est, & in medio mari pisces abunde in vitæ subsidium suppeditauit.

Hæc

Hæc audientes animis prorsus fuerant consternati, sciscitantes anxie, quid tandem ergo sperare ipsos iubeam, num qua spes salutis ipsorum & reditus adhuc superesse putandum sit. Ego, ne plane desperarent, fieri posse aio, vt patriam contingant reduces: pleriq; tamen nostrum firmiter credebamus, nauem ipsam cum hominibus perijisse.

Finitis tandem hisce omnibus, digredior ab illis, & reliquis aduentum meum, vbi sospites patriæ fines contigerint, annunciate iubeo.

Diepam ergo deserens, Londinum Angliæ metropolim naue aduehor, illic diebus aliquot tranfactis, Selandiam peto, & tandem Antuerpiam.

Atque hæc est mea peregrinatio, qua, confectis & exhaustis immensis malis & laboribus, ex solius numinis omnipotentia, superata, in dulce patriæ solum saluus & incolumis reductus sum, cui laus & honor in secula.

Precatio, qua in Barbarorum potestate constitutus, & destinatus epulis, Deo supplex fiebam.

O immensa Dei omnipotentia, per quam cœlum ipsum & terra fundata sunt! O Deus maiorum nostrorum Abraham, Isaac & Iacob, qui populum tuum Israeliticum valida manu eduxisti de potestate hostium per rubri maris aquas, qui inter Leones seruasti Prophetam Daniel, te æternum mundi gubernatorem rogo, per dilectum filium tuum Iesum Christum, qui omnes nos ab æterno redemit carcere, vt me quoque ex manu horum tyrannorum eripere digneris, qui in tenebris ambulantes te non cognouerunt. Sin, ô Domine, hæc voluntas tua est, vt vitam tam truculenta morte finiam, inter gentes has, quibus tui notitia abscondita est, quique audientes per me nomen tuum annunciari, nullum tibi numen inesse effutiunt, neque potestatem ex manu illorum liberandi me, tunc spiritum meum in hora mortis vltimæ corroborato, quando hostis cæde mea se fatiabit, ne desperem, nec de tua misericordia diffidam, ô Domine: tu quietum & placidum mihi finem, vitæque tranquillitatem posthac largire, meque ab æternis cruciatibus clementissime defende, quos formidarunt omnes quotquot fuerunt maiores nostri. Sed, ô Deus, tua hæc est potestas, ex manu illorum liberandi me: adesto mihi & eripe me, tu enim adiutor meus es. Si eripueris me, non fortunæ illud neque euentui ascribam, sed opus brachij tui erit. Non enim est homo, nec potestas in terris, quæ eripere me valeat. Vbi ergo eripueris me de potestate illorum, beneficium illud & misericordiam tuam palam faciam, & prædicabo eam inter omnes gentes,

A M E N.

N 2

Non ego crediderim quemquam penetrabilibus imis
 Pectoris ardentem funderem posse preces:
 Ni medios inter versabitur anxius hostes,
 Et miser arumnas perforat ipse graues.
 Nam caro si libitis genialiter errat habenis,
 Sape creatori commouet arma suo.
 Ergo reluctantem, qui senseris undique sortem,
 Hic tibi iam placidum noueris esse Deum.
 Nec dubita, tibi numen adest, tu vincere certus,
 Saluificam placida concipe mente fidem.
 Tuque age tranquillam, qui vis traducere vitam,
 Et bene prospectum prolibus esse cupis:
 Responsa edoceas diuina fideliter illos,
 Unde salus misero tempore certa venit.
 Cum vita in medio conuertitur obruta luctu.
 Et stat in ancipiti sors malefida loco.
 Qui vis iudicium de nostro ferre libello,
 Nolo putes famam nominis inde peti.
 Queritur aethereo non gloria vana tonanti,
 Intima qui praesens mentis ubiq; videt.
 Illius arbitrio teque & tua consecro Lector,
 Ille animi faciat prospera vota mei.

Libri prioris exitus:

HISTO-

HISTORIAE

Brasilianæ Ioannis Stadii Hefsi

LIBER SECVNDVS,

Continens succinctam quidem, sed fide dignam Expositionem de rebus
 & moribus Tuppin Imbarum, quorum Regio in America, sub vi-
 cesimo quarto gradu ultra Equatorem versus Antarcticum sita
 est, illi plagæ contigua, ex qua Fluuus de Ienero à Lusitanis cogno-
 minatus in Oceanum influit. Apud quos nouem fere mensium spa-
 tio captiuus fuit.

CAPVT I.

De instituenda nauigatione in eam America oram, quam flumen Ite-
 ronne Brasilianis, Lusitanis vero Rio de Ienero vocatum irri-
 gat, & Tropico Capricorni, siue 24 gradui poli
 Antartici subiacet.

LYSSIBONA ciuitas est Lusitanorum, cuius eleuatio triginta
 nouem graduum ad Arctos: qui hinc soluunt petitori prouin-
 ciam, quæ est ad flumen de Ienero in Brasilia America, primum
 ad Insulas Canarias feruntur, quæ Hispanis parent, & quarum
 sex nomina hic recensentur. I. Gran Canaria. II. Lancerotta.
 III. Forte Ventura. IV. il Ferro. V. la Palma. VI. Teneriffè.
 Hinc occurrunt Insulæ, quæ vocantur las Islas de Capo Verde, hoc est, Insulæ
 Capitis Viridis (Gorgones siue Hesperides olim dictæ.) Id Caput siue Promon-
 torium in Æthiopia est, quæ à quibusdam Guineæ appellatione insignitur. In-
 sulæ hæc, quas modo dixi, omnes sunt sub Tropico Cancræ, & Regem Portuga-
 liæ agnoscunt.

Illis relictis, in vasto hoc Oceano iter dirigendum est inter Austrum &
 Austroafricanum, versus Brasiliam, eaque nauigatio sæpissime trium mensium,
 aut plurium est, priusquam in Brasiliam deuenias. Superato ergo primum Tro-

Canariæ Insulæ

Capo Verde & Hesperides

pico Cancrī, Æquator transmittendus est; quo retro actō, & Septentrionali plagā iam decursa, neutra Vrsarum, nec Helice, nec Cynosura vsquam apparet, qui-

bus polus noster Arcticus describitur. Post per ipsam Ecclipticam ad Tropicum Capricorni conscenditur. Vbi ergo trans brumale illud signum præteruectus fueris, solem iam ad Septentrionalem plagam conuersum circumagi inclinato orbe conspicias. Æstus inter Tropicos est perpetuus: inter quos Brasilia ex parte iacet.

CAPVT

CAPVT II.

De situ Brasilia, quam ex parte ipsemet perlustrauī, & simul de habitu seu vestitu nationis Carios.

Brasilia per se ampla est Regio, multas Barbarorum nationes completens, quæ inter se linguis variant. Varia ferarum genera nutrit. Ipsa cōspectu est amœnissima: arbores enim perpetuo virent, nec fere vllam cum nostris similitudinem habent; homines nudi incedentes, obscenas corporis partes nullo integunt velamine.

Ea Regionis pars, quæ inter Tropicos posita est, nunquam adeo frigescit, vt cum autumnō nostro conferenda sit. Altera vero, quæ vltra Capricorni signum extenditur, paulo rigidior est, vbi natio Carios habitat, quæ tergoribus ferarum commode sibi preparatis obuelatur. Mulieres eius nationis contexunt ex Bombace indusia sine manicis, ad facci formam vtrinque aperti, quibus se induunt, ea sua lingua Typoy nuncupant. Sunt in ea regione fruges quædam, & arbores etiam frugiferæ, quæ victum hominibus pariter & animantibus præbent. Corporis color illis à Sole adustus est aquilinus. Agiles sunt, & iusta membrorum proportione, vafri & malitiosi admodum, hostibus suis adeo infesti, vt extreme eos prosequantur, & captos deuorent. Regio ipsorum aliquot centena miliaria patet inter Septemtrionem & meridiem, quorum quidem vel quingenta ipse maris oras legens emensus sum, & pleraque etiam continentis eius loca perlustrauī.

CAPVT III.

De montibus eius Regionis eminentissimis, & de natione quadam Barbarorum in iisdem versante, quam VVaygannates vocant.

Sunt montes in ea regione, qui intra tria miliaria, & alicubi longius, ad mare pertingunt. Ii paulatim confurgunt prope vicum Boiga de Todosos Sanctos, quem construxerunt & incolunt Portugallenses. Secundum littus maris plus vltra ducenta quatuor miliaria protenduntur illi montes, & sub vicesimum nonum gradum vltra Æquatorem, versus polum antarcticum desinunt. Quibusdam vero locis octo miliaria in latitudinem patent. Vltra illos est planities aperta: tum plurimi fontes ex illis scaturiunt; feras insuper educant in copia.

Natio quædam Barbarorum habitat in ipsis montibus, VVayganna dicta, quæ nullis certis sedibus fixa hæret, reliquorum more, qui citra & vltra montes

*Bahia de Todos
Santos*

incolunt, hæc etiam sola in ceteros omnes bella mouet, ac captos nullo discrimine deuorat, à singulis rursus paria expectans.

Feras per deferta venatur, quas ingeniose admodum iaculis configere nouit, tum multa alia in venatione habet compendia, utpote cassibus positis, & decipulis.

Vescitur melle etiam apum siluestrium, quod illic abundat.

Norunt adhuc ferarum voces & clamores, tum auium linguas & concentus ingeniose imitari, quo facilius illis imponant, & iaculis etiam consequantur.

Focum instruentes more reliquorum scintillas ex lignis collisis, seu sibi inuicem attritis eliciunt.

Carnes quibus vescuntur, ut plurimum ad ignem torrent.

Libere autem per montes vna cum liberis & vxoribus vagantur.

Quando prope fines hostium castrametantur, tum sentes ac dumos circum casas detortos intexunt, ne de improviso obruantur ab hostibus, & ut tygres arceant. Adhuc spinas acutas circum tuguria figunt, Maraga eibeiu dictas, perinde ac nos murices: fit autem ab illis hoc præ metu hostium. Tota nocte viuum alunt ignem, quem illuscete die extinguunt, ne fumo proditi ab hostibus comprehendantur.

Comam alunt, & vngues non præcidunt, tum crepitacula illa Maraka pariter cum reliquis pro numinibus colunt, & paribus etiam potionibus & saltationibus indulgent. Præterea dentibus ferarum in secado vtuntur: lapideis etiam cuneis ad ligna cædenda vicem securis præbentibus, quales reliquis quoque nationibus in vsu fuerant, antequam cum nauibus commercia instituerent.

Nec raro ad hostes captandos progrediuntur, in insidijs post truncos seu arbores aridas prope hostium tuguria positas latitantes, donec illi ligna peticum veniant, & ita casses eorum incidant.

Sunt autem longe crudeliores in suos hostes, quam illi in ipsos, quippe qui sæpe viuos ex mero odio brachijs simul & cruribus detruncant: cum tamen ipsi à reliquis prius morte affecti in partes demum dissecentur.

C A P.

C A P. IIII.

Tuppin Imbarum, quorum captiuus fui, Regio à quibus nationibus cineta sit.

Vppin Imbæ ad mare habitant, ante mootes illos supra commemoratos, & post eosdem eorum Regio ad 60. miliaria patet. Ex ipsis montibus promanat fluuius, cuius ripam ex altera parte tenent, eius nomen est Paraeibe. Quæ ad mare habitant, plaga ea ad 28. miliaria secundum littus extenditur. Vndique autem ab hostibus premuntur. A Septentrione imminet ipsis, quos VVeitaka appellant, ad meridiem Tuppin Ikinij, in interiore regione Karayæ. In montibus autem ipsis VVaygannas, insuper & Markayates inter ipsos habitantes, & quidem infestissimos habent, à quibus posterioribus maximæ affliguntur. Reliquæ nationes inter se ipsas etiam dissident, & bella inuicem gerunt, & quos vtrinque ceperint, eos deuorant.

Ædificant plerumque prope siluas & flumina, ut feras, pisces, & ligna in promptu habeant. Vbi locum aliquem deuastrant, commutant eum cum alio.

C A P. V.

Tuguriorum forma, & quo genere valli, ipsorum viciniantur.

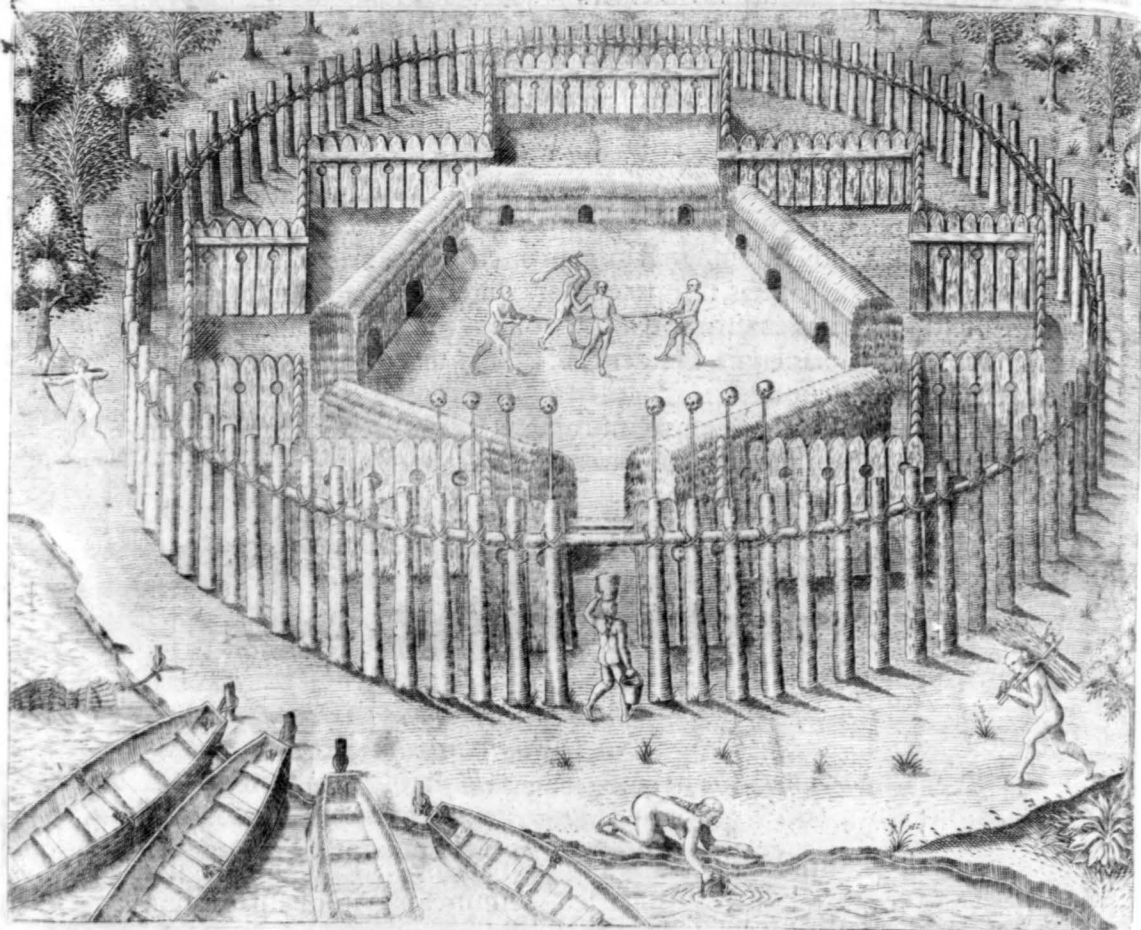

I Tuguria quædam construere in animo habent, tum Regulus conuocat vel 40. familias: conueniunt tam viri, quam fœminæ, quotquot haberi possunt, qui ut plurimum omnes inter se cognati sunt. Tum casam construunt, quæ in latum quatuordecim pedes, in longum autem centum quinquaginta patet, prout plures eam inhabitauerint: in altum autem duas circiter orgyias asurgit. Lacunar conuexum est, in formam cellæ vinariæ, quod ramis palmarum solide insternunt, ut imbres arceat. Casa ipsa nullo interstitio distincta est, nec sunt in ea conclauia: quodque par, vir videlicet cum fœmina locum peculiarem occupant, ex vno latere ad duodecim pedes latum; ex altero similiter fit ab alijs, donec totum tugurium compleatur: singulæ autem familiæ suum peculiarem focum habent. Regulus eius tugurij in medio locum occupat. Casæ ipsæ pleræque omnes tribus duntaxat foribus seu ostijs patent, ad vtramque videlicet extremitatem & in medio: sunt autem humiliiores, quam ut erecti ingredi possint.

O

Raro vicum videas, qui vltra septem eiusmodi casās contineat, in quarum medio area est, immolandis captiuis destinata.

Muniunt tūguria ad hunc modum: includunt ea circumcirca palmarum truncis sesqui orgyiam, siue nouem pedes altis, per medium fissis, & ex ordine erectis, ac satis arcte coniunctis, ne qua fissura sagittæ transitum præbeat. Ipsi autem foramina minuta aperiunt, per quæ spicula sua dispergant. Tum vero circa hanc munitionem crates circumstruunt, ex præaltis & robustis palis factas, non tamen adeo arcte compactas, nec etiã adeo laxas, vt quis perumpere possit subducto corpore. Quibusdam moris est capita occisorum & deuoratorum illis præfigere in ipso introitu tūguriarum.

CAPVT

CAPVT VI.

De modo ignem eliciendi.

Igna illis nascuntur, quæ vocant Vrakuciba, illa exiccant, dehinc duo ex illis digiti vnus crassitudinem æquantia inuicem terunt, ex quo attritu puluis deraditur, qui calore attritorum lignorum inflammatur, atque hoc modo focum instruunt.

CAPVT VII.

De stratis, quibus noctu incubant.

Noctu indormiunt reti ex Gossipio contexto (Inni vocant) & ad duos palos supra tertiam religato. Focus autem tota nocte collucet, nec facile in tenebris tuguria egrediuntur, vt naturæ opus reddant, nisi ignem prælucentem habeant, adeo Dæmonium, In-gange ipsorum lingua dictum, exhorrent, quod sapius ipsis obuium conspiciunt.

CAPVT VIII.

Quam sint exercitati in feris ac piscibus iaculis configendis.

Sive nemora petant, siue flumina, vbiuis arcu ac sagittis instructi incedunt. In siluis obuerrantes, oculos sursum in arborum cacumina perpetuo figunt, si quas ex maiorum auium genere conspiciant, vel Cercopithecus, aut alia animalcula, quæ in arboribus versari solita. Vbi quid deprehenderit, eo vsque sectantur, donec prædam nanciscantur, raro admodum vacui domum reuertentes, si venatum exeant. Pisces non minus solerter inuestigant in ipso litore: viso enim acuto præditi sunt. Vbi quem natantem viderint, eum iaculis figunt, vix vnquam aberrantes. Fixum autem natando quam primum consequuntur. Sunt quidam maiores pisces, qui vbi vulnus senserint, fundum petunt. Illos ipsos etiam, sese sub aquas mergentes, vel ad sex orgyias in profundum sequuntur, & captos protrahunt.

Sunt & illis reticula, contexta ex filo detracto è folijs quibusdam oblongis & acutis, ipsorum lingua Tockaun vocatis: quo reti, si piscari instituunt, conueniunt aliquot, quisque suum affert, ingrediuntur mare, quæ vnda alta non est, & reticula ea in circum componunt, tum alij orbem eum ingrediuntur, & aquas ietibus verberant, quo facto, pisces profundum petere volentes, in retia incidunt. Qui plures ceperint, diuidunt eos cum reliquis.

O 2

Sapenumero & illi, qui longe à mari absunt, aduentantes pisces eiusmodi in magna copia capiunt, & ad ignem torrefactos contundunt in farinam, quam probe exiccant, ut aetatem ferre possit, sic præparatam domum auerunt, & cum farina radicum mixtam comedunt: si pisces torridos auerent, corrumpentur illi ante iustum tempus, utpote qui sale macerati non sunt. Adhæc farina ætius conuafatur, quam pisces integri, licet aridi.

CAPVT IX.

De statura, & habitu corporis eius gentis.

Gens est concinna & iusta corporis proportionem prædita, in utroque sexu, nec differt à nostris hominibus, nisi quod à sole adulti colore sint aquilino, quippe qui nudi incedant, cuiuscunque uel ætatis uel sexus demum fuerint, nec ipsa uerenda aliquo modo contendant. Deformant autem se ipsos coloribus ascititijs. Barbam non alunt, sed pilos radicitus euellunt, quotiescunque succrescunt. Perforant etiam labia, & auriculas, quibus lapillos appendunt in ornatum scilicet corporis. Adhæc uarie se plumis exornant.

CAPVT X.

De instrumentis, quibus in secando & findendo utuntur, is uidelicet in locis, in quæ cultri, secures & forfices non perferuntur.

Riusquam naues in eas oras appellerent, & nunc quoque quibusdam in locis, quo nullæ uehuntur, quoddam genus lapidis colore ueneto aut cæruleo saturo in modum cunei formant, tum partem latiore obtuso modo acuunt: is spitamæ longitudinem habet, palmæ autem latitudinem, & duorum digitorum crassitiam; variant autem magnitudine: hinc lignum aliquod summa parte inflectunt in angulum, cui lapidem inferunt, & vimine astrictum innodant.

Eadem forma est ferreis illis cuneis, quos à Christianis quandoque accipiunt. Sed nunc manubria aliter formant: foramen enim in summo conficiunt, cui lapidem inferunt, & quiduis pro libitu ita secant.

Pars dentes aprugnos in medio acuunt, quos ligno duplici includunt, & sagittas ac arcus suos illis radunt, tamque glabras & rotundas reddunt, ac si torno læuigata ac perpolita essent.

Est & aliud dentis genus in usu, animantis cuiusdam, Pacca illis vocati: illum
in a-

in apice acuunt, & si sanguis intercus ipsis molestus est, locum scabunt eo, donec sanguinem eliciant, ut quanda[m] sacificationis rationem referat.

CAPVT XI.

De pane, quo uescuntur, & de nominibus frugum, item de satione & præparatione eorum in usum & uictum quotidianum.

Arbores ijs in locis incidunt, quo plantationem suam instituere constituerunt, incisas relinquunt ad menses tres, donec exiccantur, hinc igne supposito eas comburunt, & plantant radices medio inter truncos spatio, quibus uescuntur: eæ nomine Mandiocæ uocantur, & nascuntur in star fruticis sex pedum alti, singuli tres radices proferunt. Quando succrescunt, euellunt fruticem, & radices decerpunt: caulis autem ramulos abruptos terræ defigunt, ij radices agunt; quæ semestri spatio succrescentes, usui rursus esse possunt. Præparantur autem tribus potissimum modis. Primus est, ut super lapidem contrita in minutissima frustula comminuantur: & succus exprimat, quod fit in instrumento ex folijs ramorum palmæ parato, cui nomen est Tippiti: expressæ siccantur, post per cribrum transmittuntur, ex farina autem illa liba pinstant. Instrumentum illud, in quo farinam torrent & pinstant, ex luto figulino confectum est, formâ patinæ capacioris.

Alter modus est, quando radices recentes in aqua macerant, donec putrescant, putrefactas in fumum suspēdunt, donec exiccantur: aridas eiusmodi radices uocant Keinrima, & multo durant tempore, ubi in usum adhibere eas cogitant, in mortario ligneo contundunt: ea farina tam pura, tamque candida euadit, ut triticæ non cedat, hinc liba pinstant, quorum nomen est Byyvv.

Tertius modus est, cum accipiunt probe putrefactas Mandiocas, antequam exiccantur, & illis aridam farinam, & aliam adhuc recentem commiscant, mixtam post desiccant, quæ integrum annum incorrupta feruatur, & perinde est efficax: hæc ad eum modum præparata, uocatur illis V. Y. than.

Sunt & aliæ rationes farinam conficiendi, ex carnibus uidelicet & piscibus paratam, & quidem hoc pacto: Carnes uel pisces super ignem in fumo & flamma aflatos penitus indurant; hinc frustulatim captos denuo super igne in uase seu sartagine uisunt & torrefaciunt. Vasa ea in hos usus cocta sunt, & Y. nepaun illis dicuntur, post in mortario ligneo minutissime teruntur & cribrantur. Atque ita farina efficitur, quæ diu asseruatur: nec enim uel pisces uel carnes ullas sale condire apud eos moris est. Hanc autem farinam cum altera ex radicibus mixtam comedunt, nec omnino ingrati
saporis est.

De modo coquendi cibos, & de nouo quodam salis genere.

DLeræque ex illis nationes sale non vescuntur: erant tamen quidam inter eos, qui me ceperat, sali assueti, edocti id à Gallis, quorum commercio fruuntur. Insuper commemorabant, esse nationem sibi vicinam, Karaya nomine, quæ ex palmis sale conficeret in condimentum ciborum, verum qui eo liberalius vterentur, vitæ esse breuioris. Illud autem eo modo parant, quo & ipse parari vidi, & in parando ipso iuui. Palmam prægrandem incidunt, quam scindunt minutim, hinc struem ex lignis aridis conficiunt, cui palmæ segmina superimponunt, & omnia simul ignibus subiectis cremant: hinc ex cineribus illis luxiuum parant, quod coctum cogitur, & sal illud producit. Ego quidem nitrum esse arbitrabar, sed ignis exploratione fecus se rem habere deprehendi, sal sapiebat & colore erat cinereo.

Quicquid coquant, siue carnes siue pisces fuerint, vt plurimum pipere viridi condiunt: vbi coctio fere consummata est, ex iure depromunt, & in liquidam puluem redigunt (Mingau eam vocant) quam ex cucurbitis, quibus pro vasis videntur, sorbent.

Si vel carnes vel pisces coquant, quos aliquandiu durare cupiunt, eos supra focum ad 4. spatulas eleuatos in cratibus ligneis deponunt, tum ignem satis luculentum instruunt, atque fumo flammisq; vstulant, donec humor omnis deficiat. Mensis autem eiusmodi carnes non nisi bullitione recoctas apponunt, quas illi sua lingua Mockaein vocant.

CAPVT XIII.

De Magistratu, & legibus siue iure ipsorum.

Nillis legibus, nec iure fere vlllo reguntur: singula tuguria suos habent Præfectos, quos illi Regulos vocant: quotquot autem præfunt, eodem sanguine fere omnes prognati sunt, & pares Magistratus obtinent, quicquid alij sentiant. Fieri tamen potest, vt alter in bellis sit exercitator, ac proinde maioris existimationis habeatur, & reliquis in expeditionibus præferatur, qualis supra memoratus Konyan ille Bebe. Præter id sane nullas alias peculiare constitutiones inter ipsos deprehendi, nisi quod iuniores in omnibus, quæ consuetudo ipsorum probauit, senioribus prompte obsequantur, & morigeri sint.

Si inter ipsos homicidium vel ex telo, vel alio modo eueniat, consanguinei eius, qui cæsus est, ad supplicium de homicida sumendum parati sunt, quæquam id raro admodum vsu veniat.

Præ-

Præterea omnes Primario cuidam sui tugurij patent: is si cui quid mandat, animo prompto id conficitur, nec minus aut vi vlla opus est: sunt enim per se parati & expediti.

CAPVT XIII.

Quomodo olla & vasa fornacibus excoquantur, quorum apud ipsos vsus est.

M

Vlterius vasa, quæ in vsu habent, hoc modo præparant: Lutum figulinum subigunt, donec tractabile reddatur, hinc vasa diuersa pro libitu instituunt, quæ ad tempus in aere siccant, & lineis verficoloribus ductis affabre distinguunt. Vbi illa iam ignibus excoquere volunt, in uersa lapidibus imponunt, & circumquaque siccos arborum cortices struunt, ignemq; supponunt: quo tandem modo excoquantur, & tam candentia, quam in quouis fornace fiunt.

CAPVT XV.

De modo præparandi potiones, quibus inebriantur, & de moribus inter comptandum receptis.

E

As potiones hac ratione præparant mulieres. Radices mandiocæ in ollis tatis capacibus decoquant, coctas in aliud vas siue patellam infundunt, donec deferbuerint: tepefactis puellas & virgines admouent, quæ ore eas mastieant, mastieatas in peculiare poculum reponunt.

Vbi omnes ad eum modum dentibus comminutæ fuerint, refundunt eas in priores ollas, quas aqua ad summum complent, ignemque admouent, donec incipiant bullire.

Hinc peculiaria vasa in promptu habent, quæ ad medietatem in terram defossa sunt: ea his potionibus asseruandis parata sunt, non secus ac nostra dolia vinaria seu cereuisiaria. In ea decoctiones illas infundunt, & probe obturant: per biduum ita relicta fermentantur, & inde maioris fit efficacitæ, atque generosioris ea potio; & cum sit crassioris substantiæ probe nutrit. Hac se genialiter reficiunt, atque etiam inebriantur.

Singula mapalia suum potum præparant. Cum ergo eiusdem vici incolæ genio indulgere constitutum habent, quod fere semel in mense accidit, primum omnes in vnum tugurium congregantur, & illius potum omnem exhauriunt. Hinc ordine similiter ad alia procedunt; donec potum vniuersum per omnia tuguria euacuarint.

Quando compotant, confidunt circum vasa, alij titiones pro fellis habent, alij nudo pauimento insternuntur, tum mulieres ex ordine illis decenter potum præbent, pars stantes concinunt, pars choreas circum vasa instituunt. Veficam exoneraturi in eodem, quo confedere vel constitere loco vrinam reddunt.

Computationes per totam noctem continuantur: nonnunquam inter titiones disiectos saltant, clamores inconditos tollunt, & buccinas inflant. Inebriati mire tumultuantur, & horrendos clamores ac vociferationes edunt. Raro inter se dissidentes videas, aut rixas vel iurgia sibi mouentes. Optime autem inter ipsos conuenit, & fauore mutuo inuicem certant, ita, vt si cui plus escæ suppetat, ille cum reliquis promptè communicet.

CAPVT

CAPVT XVI.

De cultu seu ornatu virili, de quæ coloribus adscititijs eorum, tum qualia sibi nomina imponant.

Radunt verticem, & coronam ex capillis circumquaque relinquunt, more monachorum. Sæpe illos interrogauit, vnde formam eam tondendi acceperint: Illi autem responderunt, obseruasse eam maiores suos olim in viro, cui nomē fuerit Meire humane, qui multa miracula inter ipsos ediderit. Sunt qui contendunt, eum vel Prophetam, vel ex Apostolis aliquem fuisse.

Interrogati, quo instrumento vsi fuerint in tondendis capillis, antequam forfices à nauigantibus acceperint, retulerunt id lapideo cuneo fieri solitum fuisse, cui aliud quiddam supposuerint, in quo crines collisos, contractosque feriendo decurtant: verticem autem fragmento lapilli cuiusdam pellucidi rasisse, cuius adhuc in tonsoria multus apud ipsos vsus est.

Porro ex pennis rubeis confarcinatum habent redimiculum, quod Kannitare illis dicitur: id circum caput religant.

In labijs inferioribus foramen satis amplum retinent, quod in pueritia adhuc conformant, acuminato osse seu apice cornu ceruini labia terebrantes, & vulnere lapillum aut lignum inferentes, & vnguentis solitis inungentes.

Illud foramen postmodum non consolidatur, post vbi adoleuerint, vt armis iam habiles esse credatur, ampliant illud, & lapillum viridem medioeris magnitudinis illi inferunt. Pars concisior intrat labia, quæ crassior est foras appendit. Inferiora labia omnes habent pendula, ex pondere lapidis affixi. Similiter lapillum in vtraque maxilla gestant, sed minorem.

Sunt qui ex cristallo lapillos eos conficiant, & forma quidem oblonga.

Est & aliud illis ornamenti genus, ex cochlearum marinarum Matte pue vocatarum, testis conformatum, instar Lunæ semiplenæ candidum, quod à collo appendunt, & Bogessy appellant.

Tum spherulas ex marinis cochleis operose & multo labore adornant, culmi crassitudine, quas ordine iunctas, pari modo à collo suspendunt.

Brachijs etiam plumaceas cristas imponunt, tum cutem nigro colore distinguunt, pennasque nigras ac rubras alternas corpori agglutinant, cum viscosa quadam materia, quæ ex arboribus profluit, quam corporis partibus plumis decorandis illinunt, vnde pennæ appositæ tenaciter adhærescunt. Tum brachia ipsa

P

alternis coloribus variat, hoc rubro, illud nigro colore inficientes: idem faciunt in cruribus & reliquo corpore.

Aliud insuper habent gestamen ex Struthiocameli pennis compositum, rotundum & amplum, hoc supra nares post tergum religant, cum belligeratum hostes exeunt, aut festiuitatem aliquam celebrant: Enduap nomen illi est.

Nomina propria cum feris ac beluis communia habent, nec vno aliquo solo gaudent, sed plura sibi imponunt, ea tamen differentia. Recens natis vnum aliquod singulare additur, illud tamdiu retinent, donec bello & hostibus occidendis idonei sint: quo ergo quis plures hostes internecioni dederit, eo nomina sibi numerosiora facit.

C A P V T X V I I

Mundus muliebris.

Mulieres faciei & vniuerso corpori fucum coloribus inducunt, eodem quo viri modo, sed hæc comam alunt, quemadmodum nostræ mulieres, quo ornatu solo fere gaudent, præterquam, quod auriculas perforatas habeant, ex quibus suspēdunt quoddam Clenodii genus, illis Nambibeia dictum, spitamē longitudine, ex matris illis cochleis, Matre pue dictis, efformatum.

Nomina muliebria ab auibus, piscibus, & arborum fructibus desumpta sunt, & quæque sibi peculiare à primis incunabulis fortitur atque retinet, sed adultæ, pro numero manciorum, quæ mariti occiderint, ea multiplicant.

Pediculis sibi mutuo caput purgantes, eos comedunt: si causam rogatæ, respondent, cum in capitibus ipsorum victum quærissent, pro hostibus haberi, & proinde id supplicium in illos statui.

Non habent obstetrices ordinarias: quando pariunt, indiscrete accurrit quisque proximus, siue vir is fuerit, siue foemina. Vidi ipse ante quadriduum vix enixas expedite obambulare.

Infantes suos baiulant supra dorsum, in fascijs quibusdam, ex Gossipio textis inuolutos, & ita onustæ nihilo segnius laboribus funguntur: infantes autem somnum placide interim capiunt, & satis se commode habent, quantumcunque sane quassentur, & interturbentur.

C A P V T

C A P V T X V I I I

De ritu imponendi prima infantibus nomina.

Vxor alterius heri mei, qui me ceperat, enixa est filium, paucis diebus post partum recens editum, conuocat eos, qui proximi illi à latere erant in eodem tabernaculo, cōsultant, quid nominis nato recens puerulo imponendū videatur, quod & virile sit, & tremendum. Enumerant aduocati varia, quorum nullum patri aridebat. Tandem ipse constituit, à quatuor maioribus suis nomen mutuari, & id boni ominis esse affirmabat, quippe qui ab illis denominentur, foeliciter & prospere succrescere, & sagaces fieri in capiendis hostium manciorum. Tunc recenset ex ordine nomina illorum. Krimen erat primus; secundus Hermitan; tertius Koem; quartus memoria mihi excidit. Cum audirem nomē Koem, suspicabar fuisse Cham: verum Koem illorum lingua idem est, quod nostris, aurora. Ego qui præsens aderam, hortabar herū, vt retineret nomen Koem, vt qui vtique ex maioribus illis fuerit. Puer ergo natus vnum ex illis nominibus retinuit. Atque hæc est infantibus nomina indendi ratio, nullo Baptismo, nulla circumcissione adhibita.

C A P V T X I X

De vxoribus ducendis, & de conuersatione cum iisdem.

Maiore ex parte vna aliqua vxore contenti sunt, non desunt tamē qui plures habeant. Quidam ex Regulis, vel tredecim quatuordecimue superinducūt. Is cui vltimo dono cesseram, à quo Galli me redemerant, Abbati Bossange nomine, complures in coniugio habebat. Sed quam primam sibi iunxerat, suprema erat: quælibet in tugurio priuatum suum habebat conclaue, & peculiarem focum instruebat, adhæc proprios agros radicibus colebat. Versabatur autem Rex in illius contubernio, cum qua noctem traducturus esset, eadem ipsi cibum præbebat. Ipse autem ordine ad singulas procedebat.

Proles, quas ex coniugio suscipiunt, masculi quidem, vbi adoleuerint, venatui student, prædam quisque suæ offert matri, quam illæ percoquunt, & reliquis communicant: optime autem inter vxores illas & coniuges conuenit.

Moris præterea est, vt si pertæsum alicuius vxoris sit, eam alteri dono offerat: de filiabus etiam & sororibus idem fit.

P 2

De Sponsalibus.

DEspondent filias adhuc puellas, & impuberes adultis, & iam viro maturis detondent capillos. Dorso peculiare quasdam rimas ac vulnera in scalpunt; de collo suspendunt dentes ferarum, donec capilli succrescant, & vulnera consolidentur, nihilominus notis seu vestigijs remanentibus, si quidem ita vulnere medicatur, vt signa nigricantia relinquuntur post curationem, quod maxime sibi illæ honori ducunt.

Finitis ceremonijs, sponso nuptam offerunt, ferme absque vllis solemnitatibus. Coniuges se decenter & modeste in maritalibus gerunt, clam debitum sibi soluentes.

Vidi ego Præfectum quendam summo mane transeuntem per omnia tuguria, & infantum crura acuta piscis dente affricantem, quo terrorem illis incuteret, & formidolosos efficeret, vbi à parentibus commonefierent imminentis monstri, si quando insolenter fletibus & eiulatibus indulgerent.

CAPVT XXI.

De bonis, facultatibus, & diuitiis ipsorum.

Nihil negotiantur, nec monetam vllam norunt. Thesaurus illis sunt auium pennæ, quo, qui illis magis abundat, eo ditior censetur: tum, qui ex labijs lapillos habet propendentes, inter locupletiores reputatur.

Quodque coniugii par, suos agros proprios colit radicibus, vnde vitam sustentat.

CAPVT XXII.

De honoribus & dignitatibus inter ipsos.

Hæc præcipua & maxima inter ipsos est dignitas, quæ confertur illi, qui plures hostium cepit & occidit. Receptum enim habent consuetudine, vt tot numero sibi quisque nomina adiciat, quot hostes ipse à se captos propria manu confecerit. Illi ergo reliquis præferuntur, qui plura sibi nomina comparauerint.

CAPVT

CAPVT XXIII.

De Numinibus siue Dijs, in quos credunt.

Ructus quidam modo cucurbitæ apud illos nascitur, cuius, duorum sextariorum capax: per hunc, ab eius videlicet imo ad summum, figunt baculum, & in latere foramen ad oris formam incidunt, tum vero lapillos iniiciunt, qui moti strepitum seu sonum concitant. Tamaraka ab illis appellatur.

Hæc illorum numina solis viris propria sunt, quorum quisque suum peculiare retinet.

Sunt autem quidam inter illos mantici generis, qui cum nostris magis seu diuinatoribus conferri possunt: Paygi illis dicuntur, puto hægios dicere velle. Illi semel in anno totam regionem peragrantes singula tuguria visitant, dictitantes spiritum sibi familiarem ex remotis orbis partibus adfuisse, & potestatem concessisse, vt quotquot ipsi velint Tamaraka efficerent fatidica voce prædita, ac facultatem illis concederent, consulentibus responsa dare, ac votorum compotes reddere.

Interea illi inter se certant studijs, & suo quisque tintinnabulo hoc beneficii impetrare festinat. Festum celebre apparant, comotationibus, choreis, diuinationibus, varijsque & miris ceremonijs indulgentes. Dehinc vates decernunt diem, & tugurium designant, in quod conueniant: illud expurgant, impedimenta remouent, mulieres puerosque arcent. Edicunt vates, vt quisque suum Tamaraka rubris pennis condecoratum secum in illud tugurium apportet, vbi vocis facultatem accipiat. Conueniunt in loco constituto, vates supremum locum occupant, & sua Tamaraka infigunt terræ, prope illa reliquorum quoque defiguntur, & quisque pro se vatibus dona offerunt, sagittas, pennas, & inaures, ne forte incauti vates ea negligant. Vbi iam omnes in vnum congregati sunt; vates quodlibet Tamaraka assumptum suffitu quodam ex herba, Petun illis dicta, lustrat. Inde ori illud suo admouet, concutit, ac talibus affatur, Nee Kora. Loquere ergo & vocem ede, si intrus habitas. Hæc effatus gracili voce verba profert, quæ ægre auribus percipiuntur, vt dubites vtrum à Mago, an ab idolo edita sint: vulgus idoli retur, sed reuera Magi ipsius vox est, atque ita ordine cum singulis agitur. Persuasi itaque magnum suis idolis iam inesse numen, à Magis admonentur, vt bellum suscipiant, & hostes capiant, si quidem spiritus eos, qui Tamaraka inhabitent, gestire carnibus mancipiorum exsaturari: quibus auctonibus expeditionem suscipiunt.

Postquam vates Paygi numen afflauit omnibus illis crepitaculis, quisque suum suscipit, & dilecti filij nomine ipsi adblandiens, repositorium componit, vbi conferuetur, tum daptes illi apponit, & omnia vitæ necessaria, non secus ac

nos à vero, Deos ab illis exposcit. Hæc ergo sunt illis numina, nec solliciti sunt de Deo conditore cœli ac terræ, sed cœlum volui, & terram constare, antiquitus ita acceptum, & vsum inualuisse dicunt, neque de mundi primordijs accuratiorem habent aliam notitiam.

Commemoratur tamen ab illis quoddam diluuium, quod omnes olim maiores illorum perdidit præter paucos, qui partim scaphis elapsi, partim in arboribus saluti consuluerint. Suspicio autem quædam vestigia fatalis illius diluuij, quod in Genesi describitur, inter ipsos relicta esse.

Cum primum inter eos versarer, & intelligerem ex ipsis, quod responsa ab his Tamarakis peterent, diabolicas quasdam præstigias credebam: verum cum & ipse interesset Magorum ceremonijs, qui numen his communicare promittent, intelligens dolum & imposturam, subducens me, mirabar tantam gentis cæcitatem.

C A P V T XXIII.

De mulieribus Manticis, & quibus ceremonijs tales efficiantur.

Conueniunt primum in quoddam tugurium, deinde Magi omnes mulieres eius tugurij ordine suffitu lustrant: mulier autem ita lustrata, vocem, quantum potest, intendere, & subsultare cogitur, tum in orbem cursitat, donec in terram concidat, exanimata similis. Hinc vates infit, ecce iam expirauit, paulo post in vitam ego reducam eam: ubi ergo ad se redijt, pronuntiat eam sagacem esse, & futuris prædicendis idoneam. Quare prælium initari, & has mulieres de euentu eius consulunt.

Vxor heri mei, cui mactandus eram oblatum, quadam nocte vaticinari cepit, & sibi spiritum peregre oblatum adfuisse aiebat viro suo, qui certior esse velit de morte mea, & quærebat de claua, ubi illa lateret, cum qua mancipia obruncant.

Vir eius respondebat, in promptu esse eam, cætera etiam parata, nisi quod videatur sibi, me non esse Portugallensem, sed Gallum potius.

Ubi desierat illa vaticinari, quæro ex ea, ut quid vitæ meæ adeo insidiaretur, cum hostis eorum non sim; an non vereatur, ne quid mali sibi adsciscat, si Deum meum iratum habeat. Illa me quietum esse iubet, siquidem spiritus illi peregre allati, certiores saltem de salute mea fieri velint. Hæc ergo & aliæ complures eiusmodi ceremoniæ illis in vsum sunt.

C A P V T

C A P V T XXV.

De materia & forma nauium, quibus vehuntur.

Vnt arbores in ea regione, Yga Yvvera dictæ: hæc integras decorticant, à summo vsque ad imum, & ut cortex illæsus detrahatur, peculiari apparatu arbores cingunt.

Hinc cortices detractos in montes prope mare ferunt, & ignibus excalectos in vtraque extremitate multum incuruant, per medium ligna transuersa religant, ne dilatentur, & scaphas ita conformant, quarum singulæ vel triginta viros armatos bello inuehere sufficiant. Cortex hic pollicaris est crassitudinis, latus quatuor circiter pedes, longus vero quadraginta, alij etiam longiores sunt, alij breuiores.

Has illi scaphas summa agilitate impellunt, & quolibet locorum in ijs vehuntur, si mare impetuosum est, subducunt eas in terram, donec serenitas redeat. Ultra duo miliaria in altum quidem non progrediuntur, sed secus littus pro libitu procul excurrunt.

C A P V T XXVI.

Causa cur hostes sese inuicem vorent.

Non vrgente quidem fame, sed odiis acerbissimis inuicem flagrant, se mutuo deuorant: quando in aduersos pugnant, hinc inde se inclamant talibus: Dete immeraya schermiuramme heivvoe: Dij te male perdant, esca mihi nunc futura. De Kange luca eypota Kurine; hoc ipso adhuc die caput tuum comminuam, sche innamme pepike refeagu: adsum, ut cædem amicorum meorum nunc vlciscar in te. Yandeseo schemocken fera quora ossorime rire, &c. Caro tua hodie ante solis occasum mihi lautitias ad prunas tosta præbebit. Fit ergo ex merito odio naturali, ut mutuo in se tam sint crudeles.

C A P V T XXVII.

Quomodo consilia ineant, cum expeditionem in hostium terram suscipiunt.

Um in hostes bella mouere statuunt, Duces conueniunt, ineuntque consilia, de instituenda & perficienda expeditione, consulta de hinc per tuguria passim edicunt, ut se bello parent, definiuntque tempus nominato cuiusdam arboris fructu, qui cum maturuerit, belli tempus adesse sciant: nec enim vllam

anni aut dierum distinctionem norunt. Præterea profectionem determinant piscis cuiusdam, qui illis Pratti dicitur, partus tempore, partus vero tempus ab illis Pirakaen vocatur: ad illud ergo tempus scaphas interim & sagittas adornant, & siccatarum radicum farinam, quam V.Y.than vocant, in annonam. Tandem etiam Pagyos sacerdotes suos in consilium adhibent, & responsa de victoria petunt. Fit interim, ut ad illorum nutum sententiam ferant. Nihilominus mandant, ut somnia obseruent accurate, quæ de hostibus aliquid præfigurent. Vbi maior pars somniant, hostium carnes assari, victoriam sibi pollicetur: sin seiplos ad ignem torrerit viderint, malum omen agnoscunt, & propterea expeditionem differunt.

Quando somnia prospera apparuerint, per singula tuguria potiones conficiunt in copia, quibus se largiter ingurgitant, & cum idolis suis Tamaraka saltationes lætabundi celebrant: quisque suo supplicat, ut ipsius auxilio hostium aliquem in suam potestatem redigere possit. Hoc peracto, profectionem instituunt,

tuunt, vbi vero hostibus iam viciniore facti sunt, Duces singulis mandant sub eam noctem, quæ præcedit impressionem, ut somnia eius noctis fideliter recorderentur.

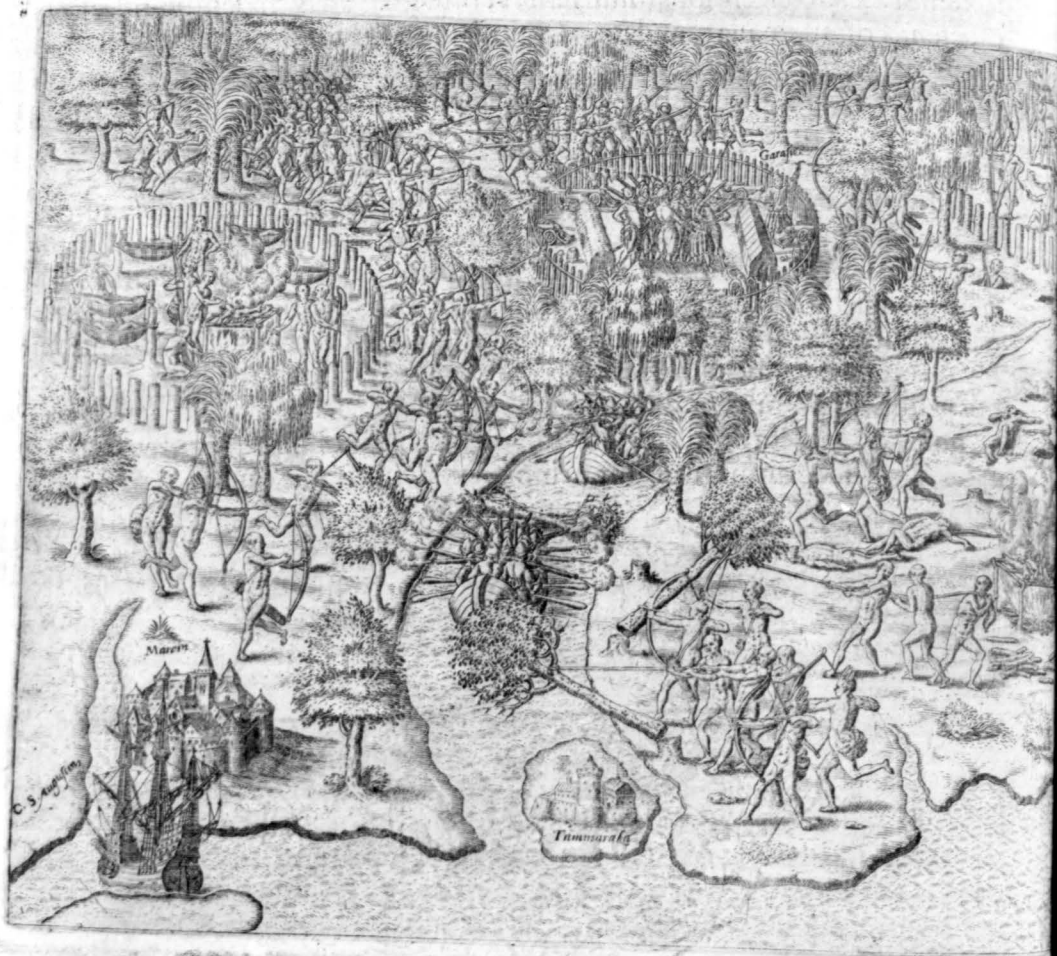
Ipsimet aliquando cum illis militatum profectus obseruavi, quod vbi hostium finibus appropinquassemus, dux belli per castra incedens, sub vesperam proxime præcedentem conflictum, monuerit, ne somnia ea nocte visa obliuiscerentur, & adolescentibus iniunxerit, ut orto sole feras venarentur, piscesque caperent. Postquam illa mandata exsequuti sunt, Dux prædam ignibus decoqui curauit: & reliquis Regulis adesse imperauit. Illi parati ad Ducis castra venerunt, & humi in orbem cõfederunt, Dux dapes apponi illis imperauit; pransi somnia ordine exposuerunt, quæ satis commoda videri poterant, præ gaudio itaq; choreas cum idolis ductitarunt.

Hostium habitacula noctu specularunt, & priusquam illucescat, ipsa aurora hostes vi adoriuntur. Si lethaliter fauciatum ceperint, euestigio illum obtruncant, & carnes tostas domum auhunt: incolumes viuos abducunt, & in domicilijs suis mactant. Horrendo clamore sublato hostes adoriuntur, terramque acriter pedibus feriunt, ac tubas ex cucurbitis constantes horribiliter inflant: funiculis omnes succincti sunt, quibus hostes captos vincire destinant, tum rubris pennis distinguuntur, ut à reliquis differant: in iaculando sunt agiles, & ignita tela in tecta hostilia dispergunt, ut incensa exurantur. Si qui eorum fauciantur, in promptu sunt herbæ vulnerariæ, quibus læsis medentur.

Q

De armis & telis Barbarorum.

Vtuntur arcibus & sagittis, quarum cuspites osseo probe acuto mucrone adalligato prœmuniunt. Similia spicula ex dentibus piscium marinorum, Tiberaun nomine, fiunt. Præterea Bombacem cera illitam ad cuspides sagittarum religant, & igne addito spargunt: hæc illis ignita tela sunt.

Scuta adhæc in vſu habent ex arborum corticibus, & ferarum tergoribus: tum spinas defoſſas inſigunt pavimento, quemadmodum nos ferreis muricibus vtimur.

Audiui

Audiui quidem, ſed præſenti cernere non contigit, quod hoſtes ex caſtris profugare poſſint pipere, quod apud illos prouenit, & tali quidem pacto: Luculentum ignem excitare, ſtante vento, cui magnam copiam piperis inſpergerent, vt fumus hoſtium caſtra oppleat, ſicque illos in fugam verti neceſſe ſit. Quod ſane, vt credam, facile adducor. Fui enim ipſe inter Portugallenſes, apud Fernanbuco, vt ſupra expoſitum eſt, & cum nauis noſtra alicubi in ſicco hæſiſſet ob fluctuum reciprocationem, Barbari in nos irruerant, ſperâtes ſe ſuperiores fore; verum ſpe ſua fruſtrati, coniectis ſarmentis aridis inter littus & nauem, atque inſperſo pipere, fumo nos ex nauis deturbare conati ſunt: ſed & ſpes eos in hac re reſellit, quia ligna ignem non conceperunt.

CAPVT XXIX.

De ceremoniis in hoſtium cade & epulatione uſitatis, de instrumento, quo captos obruncant, & de reliquis circumſtantijs.

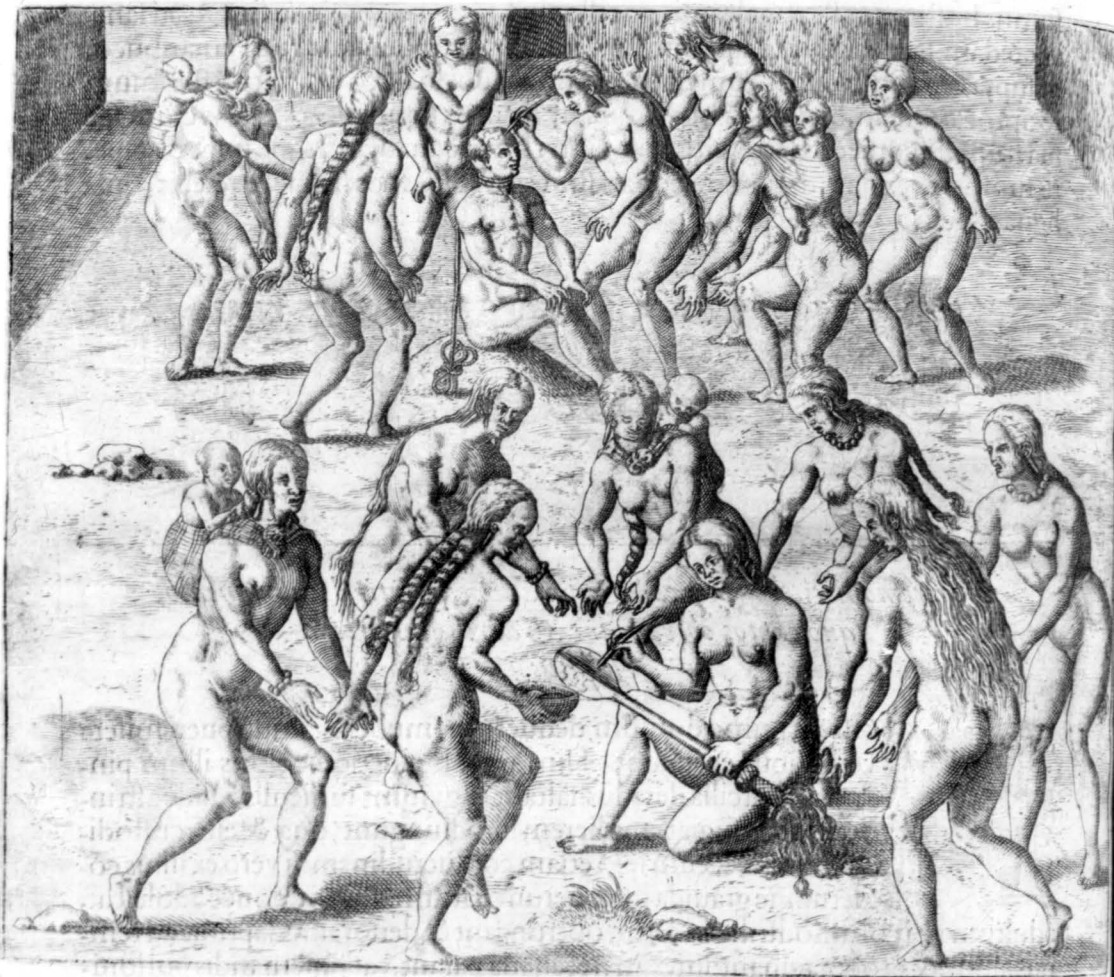
Hostem primo domum deductum, mulieres atque pueri miſere verberibus excipiunt. Hinc pennis cinericei coloris illum pingunt, ſupercilia deradunt: ſaltant in gyrum; funiculis valide aſtringunt, ne aufugiat, mulierem illi adiungunt, quæ & eius cuſtodiam habeat, & cum ipſo etiam conſuetudinem: ſi vero ex illius conſuetudine grauida fiat, puerum natum educant, donec adoleſcat, adultum vbi commodum illis videtur, obruncant & deuorant. Captum ad tempus alunt, & probe ſaginant: interim neceſſaria parant, vaſa aſſeruandis potionibus multa effingunt, peculiaria etiam ignibus excoquunt, ad excipiendum & conſeruandum colores pingendis miſeris paratos. Nodos ex plumis componunt clauæ fatali alligandos. Contorquent funem prælongum, Muſſurana vocitant, quo conſtringitur iam morti deſtinatus. Vbi omnia expedita ſunt, tempus maſtationi definiunt. Inuitant reliquos etiam vicinos, qui pagos proximos incolunt, vt ſolemniſſimè iſti interſint. Hinc vaſa omnia potu implent. Vno vero aut altero die, antequam mulieres potionem illam coquant, captum in aream ſemel atque iterum protrahunt, eoque in medio conſtituto, choreas circum eundem inſtituunt.

Vbi inuitati omnes iam comparuerunt, Præfectus tugurij aduentum ipſorum gratulatur, his verbis: Adeſte o amici, & conuiuium hoc de hoſte veſtro comedentes, nobiſcum læti celebrate. Pridie quam compotationes inſtituant,

Q 2

Muffuranam aptiuo ad collum creligant, & eodem die clauam illam ligneam, Iyvera Pemme vocatam, coloribus suis distinguunt: sex pedes longitudine supe-

rat, illi viscosam quandam materiam illinunt, hinc ouorum putamina cinericei coloris ab aue, cui Mackukavva nomen est positorum, in subtilissimum puluerem redigunt, quæ clauæ viscidæ inspergunt, quo factò, mulier in puluerem illû ouorum aspersum notas describit, siue incondite verius scalpit, & dum picturæ eiusmodi intenta est, reliquæ cantantes eam gregatim circumstant. Clauam ergo Iyvera Pemme, iam vt decet, exornatam plumarum fasciculis & alijs eo pertinentibus, de pertica suspendunt in vacuo tugurio: mulieres autem totam eam noctem cantionibus circum appensam decantatis infumunt.

Similiter & faciem capto pingunt, ac dum foemina ea picturam absoluit, reliquæ cantiones continuant.

Quando computationes iam inchoant, captum illis quoque adhibent, & eidem potum ministrantes, sermones cum eo miscent.

Exhau-

Exhausto potu postridie respirant, & capto tuguriolum in area cædi destinata extruunt, in quo ad sequentem vsque diem pernoctet custodibus accurate ta-

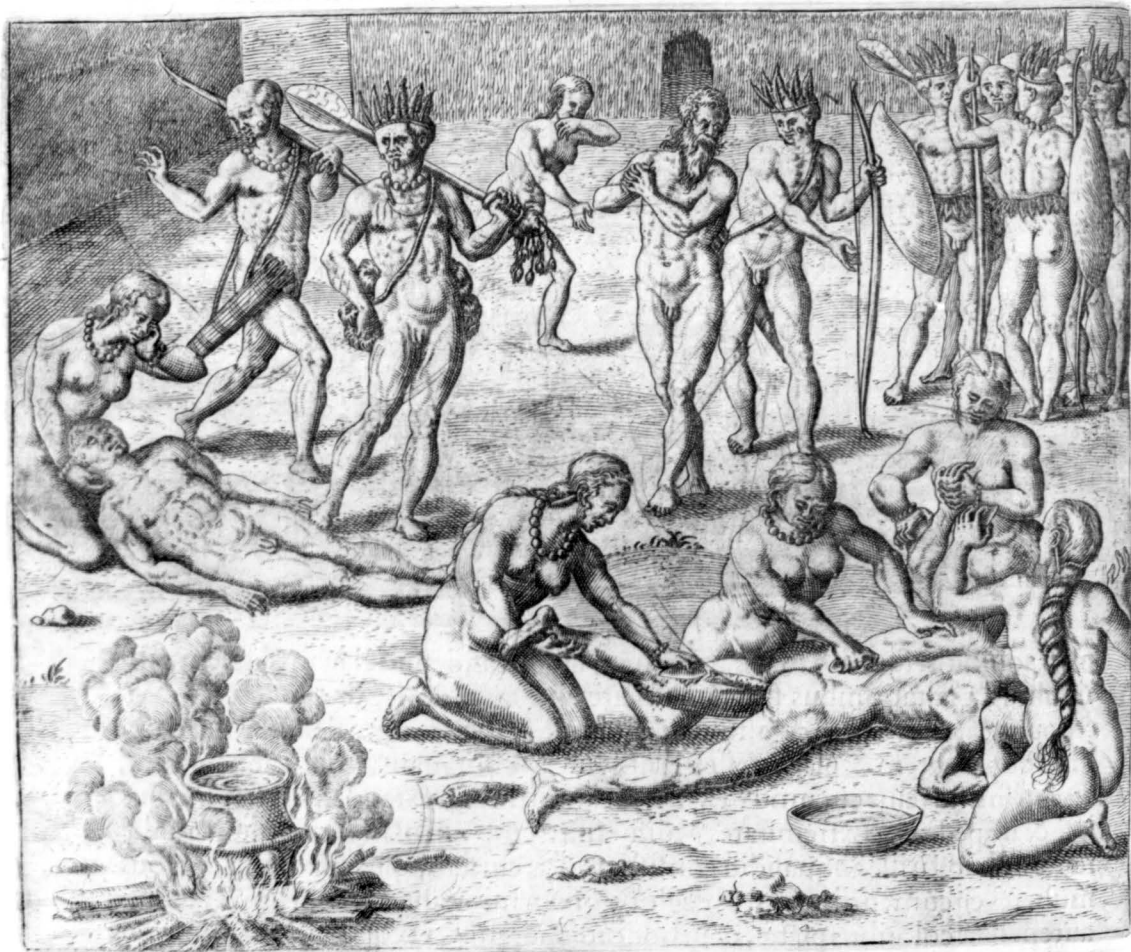

men adhibitis: summo mane, antequam illucescat, denuo clauam fatalem cantionibus & saltationibus suis circumcirca lustrant, donec dies procedat. Nocte pulsa captum ex suo ergastulo protrahunt, & illud rursus demoluntur, areamque patentem & planam sternunt. Hinc Mussuranam à collo capti solunt, & eam lumbis eius circumdant, strictè eam vtrinque extendentes; stat medius ipse & impeditus. Extremitates Mussuranæ comprehensas astringunt complures. Hoc habitu ille aliquandiu consistit miser, cui scrupulos apponunt, quibus mulieres circumcursitantes, & deglutitionem minitantes, si velit, impetat. Illæ autem ipsæ coloribus pictæ, & in hoc ordinatæ sunt, vt & misero negotium facessant, & cum primum in partes dissectus fuerit, primarias quatuor prompte corripiant, & manu tenentes circum tuguria cursitent. Quo spectaculo illi affatim delectantur.

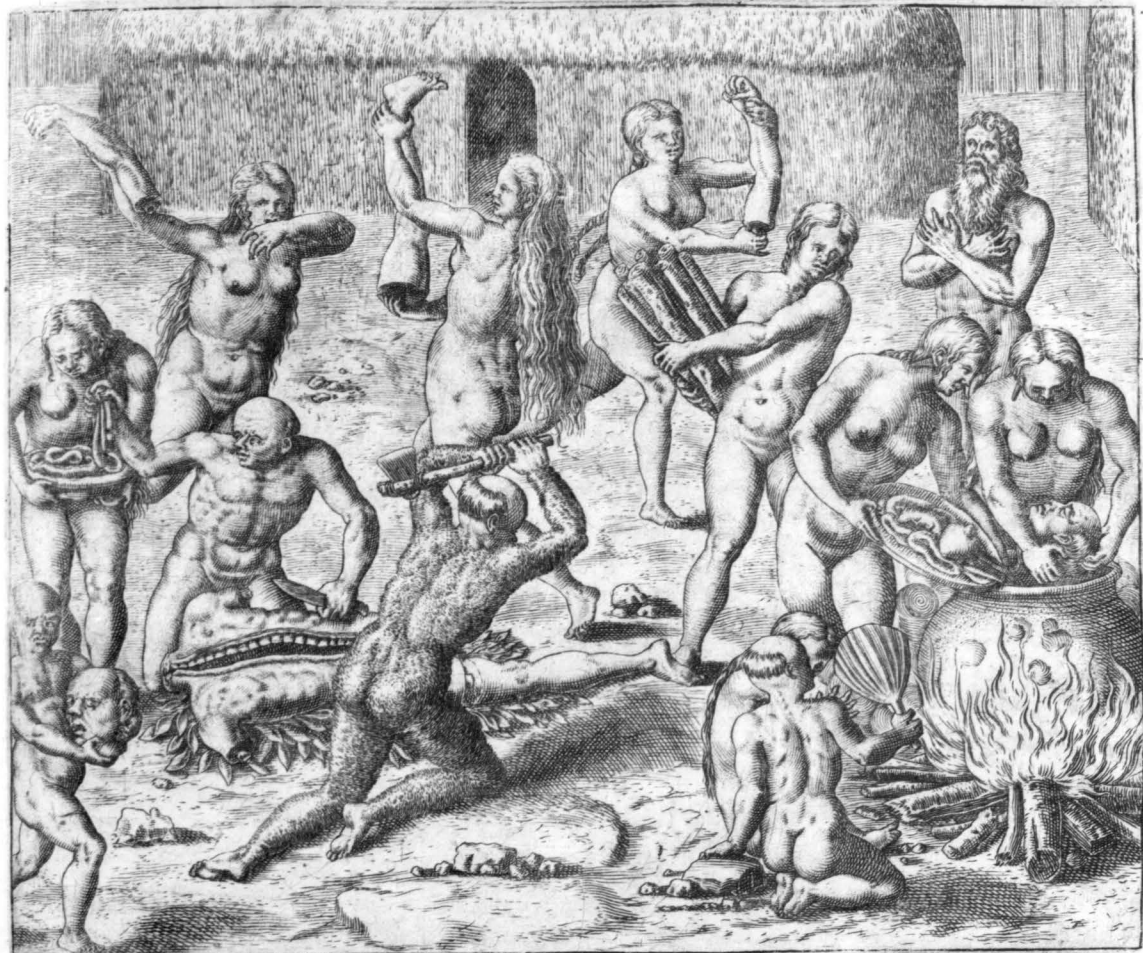
Confectis ergo ceremonijs illis, ignem instruunt, ad duos passus à mancipio distantem, ut miser suum rogam intueri possit. Post accurrit mulier gestans clauam Iuvara Pemme, nodulos plumeos sursum vergentes quatiens, exultans, & præ gaudio vocem attollens, vinctum prætercurstat, ut fatale lignum conspiceret nolens volens cogatur.

Dehinc ex viris quispiam clauam accipit, & coram capto consistens, præ tendit eam, ut fixis oculis ad fastidium contueatur. Dum hæc fiunt, proceditis, qui nomen ex cæde reportaturus est, comitatus quatuordecim, aut quindecim viris, & cinere asperso totum corpus fuscari, pergunt in eam aream, in qua captiuus est. Is vero, qui ante illum cum claua constiterat, venienti eam offert. Accedit autem Regulus tabernaculi, clauam corripit, & nouo cædis auctori eam intra crura transmittit. Qui ritus honoris causa inter eos obseruatur. Post execu-

tor cædis clauam corripit, inquit: En adsum tibi vitam iam erepturus: quoniam & tui multos ex amicis meis obruncarunt, deuoraruntque. Huic respondet

det is, qui morti destinatus est: Facilis iactura vitæ, quam si eripueris, vlciscentur cædem eam amici mei, qui mihi sunt adhuc numerosi.

His dictis, simul clauam occipiti impingit tanto impetu, ut cerebrum dispergatur. Adsum quamprimum mulieres, cadaver abripiunt, flammis vstulât, hinc cutem circumquaque deradunt, ut truncus totus niteat, tum ligno inferiorem gutturem obturant, ne quid inter tractandum amittat forte.

Vbi cutis denudata fuerit, vir lanio opus vltius aggreditur, & crura supra genua, brachia autem præcise ad humeros detruncat. Accedunt quatuor mulieres in hoc ordinatæ, quæ quatuor eas dissectas partes, crura videlicet & brachia abripiunt, & sublatis illis circum tuguria in gyrum cursitant, clamoresque præ lætitia tollunt. Hinc truncum diuidunt in duas partes æquales, ita ut femora seu coxas, & inferiorem ventrem à superiore, seu pectore & thorace per medium separent, quas inter se patiuntur. Lactes & reliquas internas partes mulieribus relinquunt, quæ eas coquunt, iusculum autem decoctum ex illis in pul-

tem subigunt, Mingau vocatam, quam illæ adhibitis liberis absorbent. Lactes comedunt, tum carnes circa caput derodunt. Cerebrum, lingua, & quicquid e-

ſui eſt in capite, pueris cedit. Finitis hiſce ritibus, ſinguli domum repetunt, aſſumpta portione ſua. Auctor cædis aliud adhuc nomen ſibi imponit. Regulus tugarij brachiorum muſculos ſupernos ſcalpit dente cuiuſdam animantis occiſori: ubi vulnus conſolidatum eſt, relinquitur veſtigium, quod honori magno ducitur. Quo die cædes perpetrata eſt, auctor eiſe quieti dare neceſſe habet, & in lecto ſuo retiſormi decumbere totum eum diem: præbetur illi arcus non ita magnus, cum ſagitta, quibus tempus fallit, & ſcopum ex cera adornatū petit. Quod fit, ne brachia ex terrore cædis obtuſa, ſeu exterrita fiant tremula in ſagittando. Hiſce omnibus ego ſpectator, & teſtis oculatus interfui.

Numeros non ultra quinarium norunt: ſi res numerandæ quinarium excedant, indicant eaſ digitiſ pedum & manuum pro numero demonſtratiſ. Quod ſi nu-

ſi numeruſ & horum multiplicationem excedat, coniungant aliquot perſonaſ, & pro multitudiſ digitorum in illiſ reſ notant & numerant.

CAPVT XXX.

De quibuſdam animalibuſ, qua fert ea Regio.

Vnt in ea regione Capreoli, qualeſ noſtri. Aprorum duo genera: alij enim noſtriſ ſimileſ; alij cum porcellis vel neſtendibuſ conſerri poſſunt. Nomē illorum eſt Teygaſu Tattu: ægre admodum capiuntur decipuliſ, quibuſ Barbari in venatu vtuntur.

Cercopithecorum ſunt illic tria illorum genera. Primum Key vocatur, quod ad noſ perfertur. Alterum eſt Ackakey, quod cæteruatim in arboribuſ ſaliſ, magnoſq; per ſyluaſ clamoreſ edit. Tertium genus Pricki ruſſum eſt, barbara ſumore capri, mediocriſ caniſ magnitudinem habēſ.

CAPVT XXXI.

Figura animalculi Dattu.

Eſt quoddam illic genus animalculi Dattu vocatum, palmæ expanſæ altitudiſe, lōgitudine pedali: toto corpore armatum, præterquam in ventre: armatura cornea eſt, & iuncturiſ complicatur, inſtar noſtrorum thoracum ferreorum. Roſtrum prælōgum habet & acuminatum, caudam etiam trahit ſatiſ prolixaſ. Circa rupeſ verſatur, nutritur formiciſ. Carnem habet præpinguem, quam non raro appoſitam comedi.

CAPVT XXXII.

De fera Sarvvoy.

Eſt & fera quædam Sarvvoy, felis magnitudiſe, colore cinericeo, interdum fuſco, caudam etiam inſtar feliſ habet. Cum fatum edit, enititur circiter ſex proleſ. In aluo ſiſſuram habet, ad dimidiæ ſpitamæ lōgitudiſe, intra eam alia cutiſ ſub eſt. Nec enim aliuſ hiat aut ſathiſcit: in eo ſinu ſunt vbera: quocunq; obambulat, proleſ ſecum geſtat, intra ſinum eum latitanteſ, & vtraque cute inuolutaſ. Aliquotieſ eaſdem ipſe venatuſ ſum, & catuloſ ex ſinu ipſemet deprompſi.

Sunt præterea & multæ Tigrideſ, exitioſæ hominibuſ & magnaſ damna inferenteſ. Sunt etiam Leopardi, & alia diuerſa & inſolita animalia, inter queſ Cat-

tiare dictum, amphibium, vescens iunceo quodam genere, in ripis aquarum dulcium nascente: si metus ipsum inuadit, fugit in aquas vsque ad imum: ouem magnitudine superat; caput leporino conforme est, crassius tamen & minus aurium: caudam obtusam & breuem habet, crura satis alta. Veloci etiam per terram cursu ex flumine alio in aliud fugit. Pilos subnigros & in pedibus tres digitos habet. Suillam sapit, si comedas. Sunt & lacertæ illic, amphibix, quæ palato non ingratae sunt.

CAPVT XXXIII.

De quodam vermiculi genere, Barbaris Attun vocato, quod cum pulicibus nostris conferri potest.

Vermiculi pulicibus nostris minores apud illos nascuntur, Attun illis nomen est, ex sordibus humanis per tuguria proueniunt: illi se in cutem pedum humanorum abdunt, pruritu intra carnem excitato, dum intro repunt, hinc paulatim carnes erodentes, subsidunt in imo, antequam sentias malum. Si serius animaduertis subrepentes, nec mature exemeris, semen numerosum capitis lentibus simile cumulatum in carne prognerant, pisi magnitudine & forma acruos ponentes. Vbi praesenseris demum, & hosce syrones expurgaeris, relinquitur foramen in carne tam amplum, vt pisum recipere possit. Vidiego cum primum cum Hispanis in eas oras deferret, quod multis ex sociis meis pedes plane corrosi perirent ex hoc malo, dum negligenter primo, & principijs non obstarent.

CAPVT XXXIV.

De Vespertilionibus quibusdam, pedes & facies hominum noctu per somnum arrodentibus.

Genus Vespertilionum maius nostrate illic vagatur noctu, & tuguria inuolat, lectisternia illa retiformia, in quibus cubare solitum est, infestans; si non abiguntur, & homines sopitos senserint, ad pedes aut facies aduolant, & buccella carnis mordicus euulsa abscedunt.

Dum versarer inter illos, saepius mihi pedum digitos arrodabant, experrectus cruentos aspectabam. Barbarorum autem plerunque frontem appetebant.

CAPVT

CAPVT XXXV.

De Apibus eius ora.

Iria genera apum illic proueniunt. Primum fere cum nostris conferri potest: alterum nigrum est, & muscarum magnitudine: tertium minus est, nec culices superat. Hæ omnes in arboribus exessis mellificant. Ipse cum Barbaris saepius mel de triplicis huius generis aluearijs exemptum collegi: quod minimum vero earum genus consecerat, vt plurimum praestabat. Sed nec illæ aculeos habent tam acres atque nostræ. Vidi enim cum mella depromerent Barbari, apes confertim in illos irruentes, quas manibus vix de nuda cute remouere sufficerent. Adhæc ipse interfui eidem operi, sed primo adeo compungebar, vt ferre non possem, sed flumen petens, insidentes submergendo abigere cogerer: nec enim aliter à cute fugare eas villo modo poteram.

CAPVT XXXVI.

De auibus eius Regionis.

Miras aues illic est videre: aliæ Vvvara Pirange, secundum mare escam quærentes, & in scopulis nidulantes, qui non longe à terra absunt; gallinarum nostrarum magnitudine, rostro prælongo, pedibus Ardeæ fere æqualibus, paulo tamen pressioribus.

Sunt aues eæ tali natura præditæ, vt plumæ, quæ pullis primo succrescunt, sunt plumbei coloris, quæ adultis in fuscas mutantur, & tali habitu integrum annum obuersantur, tandem elapso anno vno, pennæ per totam auem mutantur in tantam rubedinem, vt quemuis rubrum colorem vincat, atque hæc in illis perdurat, nec mutatur deinceps. Pennæ autem eiusmodi sunt in magno pretio apud Barbaros.

CAPVT XXXVII.

Descriptio arborum quarundam eius Regionis.

Barbari vocant quasdam arbores Iuni Pappceyvva, illæ fructum ferunt à pomis nostris non multum discrepantem, quem Barbari dentibus comminuere solent, & succum in vasculum exprimunt, hinc corpora sua eo varie pingunt. Cum primum cuti illinitur, nil nisi aqueum quiddam apparet, paulo post cutis tam atra euadit, quam si atramento scriptorio eam infecisses. Hic color in nonum diem permanet, nec euanescit citius, quantumuis corpora lymphis abluant.

R 2

De Bombace siue Xylo, quomodo proueniat. De pipere item Brasiliano, & quibusdam radicibus aliis, quas Barbari magna cura plantare in usum victus quotidiani consueverunt.

Xylon in arbusculis nascitur tres fere cubitos altis, multos circumquaque ramusculos spargentibus. Quando in flore est, nodulos seu capita multa efformat, quæ postquam maturuerit, aperta fatiscunt: lana ipsa conspicitur, tegens grana minuta nigricantia, è quibus satis arbusculæ proueniunt: abundant autem eiusmodi arbuta capitibus illis.

Duo genera piperis istic sunt, alterum flauescens, alterum vero rubescens, eodem fere modo ac forma succrescentia: dum viret Cynosboti habet magnitudinem; frutex per se humilis est, sesquicubitum altus, folijs exiguis, sed abundans pipere, quod acriter in ore mordicat: maturum decerpunt, & soli expositum siccant.

Est & tertium genus piperis, sed minoribus granulis, à prædictis non multum dissidens, quod similiter sub sole torretur. Sunt illi radices Ictici dictæ, satis boni saporis, quas si plantare instituunt, conscindunt eas in minuta frustra, quæ terra obruta radices agunt, & sarmenta in lupuli modum late supra terræ superficiem spargunt, & radices abunde producant.

F I N I S.

JOAN-

JOANNES STADIVS PRECATVR

Lectori salutem plurimam.

AMICE Lector causa itinerarij mei fuit, vt intelligeres, qua occasione ad terras & populos hosce feroces, & in eorundem potestatem deuenerim, vt & patefieret, quam potenter ex horum tyrannide solius DEI nutu ac ope erectus sim: ac vt omnibus innotesceret, DEVM omnipotentem etiam nostro sæculo sibi fideles inter Ethnicos & Barbaros miraculose defendere ac tutari, non minus, quam quauis ætate præterita. Tum vt pro beneficio hoc, DEO quique gratias mecum agat, & in periculis firmiter in eum confidat. Dicit enim Dominus: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & prædicabis nomen meum.

Dicit quis, si omnia in acta referre & publicare velim, quæ per omnem ætatem expertus, & quorum præsens spectator fuerim, ingens volumen prodeat, necesse sit. Huic ego quidem refragabor, & si hic scopus mihi foret propositus, multa sane & alia haberem, quæ literis mandare non erubescerem.

Sed hoc non mei est instituti, & abunde passim animum meum declarauim, quo hunc libellum publice proflare velim. Tamen si absque hoc esset, omnes tamen Deo grati esse tenemur, pro paterna protectione, qua nos ab ineunte ætate in hunc usque diem clementissime conseruat.

Nec me fugit argumentum huius libelli quibusdam absurdum videri, sed quis illorum stupori medebitur? Ego vero minime primus omnium in hæc oras delatus, nec postremus ex iisdem reuersus sum: sunt enim alij multi, qui eas nauigationes emensi sint, terrasque illas atque populos probe perspexerint, qui sane non ludendo tantas labores exantlarunt, aut postmodum eosdem subibunt.

Quis vero nescit longe aliter esse affectum eum, qui mortui iam vicinus præsens intuetur periculum, quam qui spectatori astat, aut ab alio factum narrari audit? Ad hæc, si omnibus in hostium manus deueniendum sit, qui Americam petunt, quis quæso tandem id oneris subire audeat?

Hoc certo equidem affirmare auesim, multos probos & honestos viros in Castilia, Lusitania, Gallia, tum Antuerpiæ, qui Americam perlustrarunt, mihi testimonium perhibere, de fide & sinceritate narrationis ac historiæ meæ. Si qui sunt, quos hæc incognita latent, illos ego productis testibus conuincere non grauabor.

Prima mea nauigatio in Americam facta est in naue Lusitanâ, cuius Capitaneus Piniadus erat. Comites tum habebam duos præterea Germanos, Henricum Brandt Bremensem, & Ioannem à Bruckhausen.

Or. 1. 1. 5,

5

Secunda instituebatur ex Hispali Hispaniæ in Prouinciam Rio de Platta, quæ in America est: Capitaneus eius Classis erat Don Diego de Senabrie, nec præter me quisquam alius erat in eo itinere natione Germanus. Traducto tandem biennio inter varia pericula & labores mari terraque exantlatos, naufragium passi fumus prope Insulam S. Vincentij, quæ non procul à continenti Brasiliæ Regionis abest, & à Portugallensibus occupatur. Illic offendi egregij Poetæ Eobani Hefsi filium, qui perhumaniter equidem me excepit. Præter huc Mercatorum quorundam Antuerpianorum, quorum cognomen die Schæze / Curatorem negotiorum, Petrum Rosselium: vterque horum testari possunt aduentum meum, & captiuitatem, in quam incideram.

Nautæ illi præterea, qui me captum à Barbaris redemerunt, ex Normandia Galliæ Prouincia aduenerant, cuius naus, VVattavilla dictæ, Capitaneus erat V Vilhelmus de Moner; Nauclerus vero Franciscus des Champs, ex Horfleur oriundus, eius popularis erat Perottus, qui interpretis vices obibat. His mihi subuenientibus, in Galliam reductus sum, (qui vtinam æternam à Deo mercedem pro hoc beneficio omnes referant.) Adhæc illi ipsi auxiliati sunt mihi in impetrandis salui conductus literis; vestitum etiam & viaticum benigniter egenti suppeditantes. Hi minime sane inficias ibunt, vbinam gentium me exceperint.

Post Diepam linquens, naue Londinum Angliæ aduectus sum, illic mercatorum ministri per nautam, qui me aduexerant, de statu meo certiores redditi, & conuiujs me excipientes honorarium ac viaticum mihi dederunt. Hinc soluens in Germaniam ventis tandè delatus sum: Antuerpiæ ingredi orædes, quas Aquigranenses cognominant, conuenio mercatorem Casparum Schetum, cuius ex parte erat curator ille negotiorum in S. Vincentio Petrus Rosselius, nuncio illi de naue Curatoris sui à Gallis hostiliter adorta in portu Rio de Ienero, & de Gallis ab ea depulsis: donauit me ille duobus aureis ducatis in viaticum, pro quo honorario Deus retributor bonorum ipsi gratiam referat.

Si cui ergo adolescentum hæc mea scripta & testimonia non satisfacient, is, vt hunc scrupulum animo eximat, diuino implorato auxilio, iter hoc bonis auiibus ingrediatur: siquidem indicia ipsi satis manifesta in hoc scripto præbui, quæ tuto inuestigare possit. Cui enim Deus præsto erit, vel totus orbis non erit inuius.

*Soli Deo sit Maximo,
Honor, Decus, Laus, Gloria,
Per seculorum secula.*

AMEN.

NAVIGATIO

7 N

BRASILIAM AMERICÆ, QVA AVCTORIS NAVIGATIO, QVÆ MEMORIÆ PRODENDA IN MARI VIDERIT, BRASILIENSIVM VICTVS ET MORES A NOSTRIS VALDE ALIENI, ANIMALIA ETIAM, ARBORES, HERBÆ, ET reliqua singularia nostris penitus incognita describuntur: adiectus insuper Dialogus eorum lingua conscriptus.

A JOANNE LERIO BVRGVNDO

Gallicè primum scripta, deinde latinitate donata.

Variis autem figuris illustrata per Theodorum de Bry, Leo.

FRANCOFVRTI

Venales reperiuntur in Officina Theodori de Bry.

ΕΙΣ ΑΕΡΑΙΟΝ.

Ἐν δ' οἴῃ μάλα θυμὸς ἐμοὶ φίλε, πῶς σ' ἰνομήνω
 Ἡὲ Λαερτιάδῳ, ἢ Μελισσηένῳ.
 Πρὶν γὰρ πολλὰ πάθεις τ' εἶδες τ', ἰδὲ πόλλ' ἱπαληθεῖς
 Ὅψ' ἀπειθήσῃσας, ἄλλος ἴων Ὀδυσσεύς.
 Ὅ μιν ἔτι πολίπορος ἴων' μάλλον δ' ἐπελίτας
 Κεῖνες ποίησων, ἢ σπερ ἰκίοιο, Θεῶ.
 Νῦν δ' αὖ Νικεανὸν τελέγων εἰσπείραζε γαίης,
 Καὶ Λαερρυγονίῳ, ἠλομένους τ' ἀνέμους.
 Κύμαζε τ' ὀκεανέεσσι, δ' ἀπολυμνίους τ' ἰταίρους,
 Πῶς κ' ἄλλος ἔφυς φίλε Μελισσηένῳ;

Is. Cal.

AD IOANNEM LERIVM AMERICANÆ
Historiæ Scriptorem.

*I*gnotas quondam Ἐ nostro procul orbe remotas
 Gentes monstrosa Barbarieque feras,
 Stridentesque sonos lingua, ventresque nefandos,
 Humanis saturos carnibus, ecce, refert.
 Credo equidem Leræ: Doces nam visa, Sed enge
 Te dignum nodum undice solue precor.
 Talia, dic, portenta hominum, tam rara benigni
 Temperies cæli num generare queat?
 Et quos inculta mites creat arbore fructus,
 Nunc solum indomita fertilitate nitens?
 Horrida monstra hominum, queris, num gignat amœna
 Temperies cæli, fertilitasque soli?
 Gignit. Sed causas doceant qui semina rerum,
 Quique arcana tenent interiora viri.
 Num maiora vides hominum portenta creari,
 Quæ cælum multo mitius atque solum?
 Testis culta nouem studiis Europa sororum,
 Quæ toto princeps, erigit orbe caput.
 Hic quam horrenda vigent pudeat memorare, libellis
 Ut possit nostris maior adesse fides.

I. I. B.

S

IN HISTORIAM AMERICAM AB
Ioanne Lerio conscriptam.

*Immanes mores tu qui audis & effera monstra,
Qua fert terra orbis nomine dicta noui:
Miraris pectus plusquam gestare ferinum
Humanos vultus, oraq; suta polo.
Primorum sunt hæc noxe monumenta parentum,
Infecit tristi qua genus omne malo:
Hic veri quondam simulachrum numinis, amens,
In sauas meruit degenerasse feras.
Sunt quibus indulsit cæli clementia larga,
Unde foret cultu mitius ingenium.
Cultior his mores, ni vita temperet vsus,
Omnes consimilis barbaries teneat.*

ST. T.

IN IOANNEM LERIVM EIVSQUE DE AME-
ricana peregrinatione historiam.

*Tanta noui, Leræe, refers miracula mundi,
Tamque nouas rerum, tamq; hominum facies,
Ut cupiam lustrare oculis iam singula ni me
Terreat vnda furens, Barbariesq; virum.
Atqui tolle moras, cupidum perq; omnia deduc:
Nobis Oceano sat via tutapatet.
Tuto inter sauos, humanaq; viscera flammis
Torrentes, fas est viuere Lastrigonas.
Oceanum rabie superat gens Galla furentem,
Et superat sauos, barbara, Lastrigonas.*

G. M. N.

TOTIVS

TOTIVS HISTORIÆ SVMMÆ

CAPITVLVS

CAP. I.

Auctoris scopus.

CAP. II.

Ascensus in naues Iuliobonæ: itemq; occurfus nauium & expugna-
tio: tempestates, littoraq; & Insulae primum obuia.

CAP. III.

Bonitæ, Albakoræ, Auratæque, & fues marini, piscesq; volatiles: alii-
que quos tum vidimus, tum cepimus sub Zona torrida.

CAP. IV.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia,
pluuuis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa il-
lam mundi plagam sustinuumus.

CAP. V.

De primo Indiæ Occidentalis conspectu, & incolentium Barbaro-
rum: deq; iis, quæ nobis in mari acciderunt ad tropicum vsq; Capricorni.

CAP. VI.

Descriptio sinus Ganabaræ, qui & Geneurensis appellatur: Insulae
castelliq; Colignii, atque Insularum adiacentium.

CAP. VII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum
& feminarum Brasiliensium, apud quos annum fere sum commoratus.

CAP. VIII.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam con-
ficiunt, qua in panis vtuntur locum: deque eorum potione quam *Caou-in*
appellant.

CAP. IX.

De feris, prægrandibus lacertis, serpentibus, aliisque Americae mon-
strosis animantibus.

CAP. X.

De variis Americanis auibus à nostris dissidentibus, de magnis ve-
spertilionibus, apibus, muscis, culicibus, aliisque regionis illius insectis.

CAP. XI.

De nonnullis piscibus apud Americanos maxime vulgaribus, deq;
eorum piscatu.

CAP. XII.

De arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus, qui in
Americano proueniunt solo.

CAP. XIII.

De bello, præliis, fortitudine, & armis Barbarorum.

S. 2

CAP. XIV.

Captiuos duos quo tractent modo Barbari, quibusque ceremoniis in iisdem maectandis & deuorandis vtantur: quibus per occasionem immannissimæ crudelitatis alia exempla adiecta sunt.

CAP. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat: de erroribus in quos ab impostoribus, quos *Caraibes* vocant, inducuntur; deque crassissima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.

CAP. XVI.

De coniugio polygamia, & consanguinitatis gradibus, quos Barbari obseruant; deque liberorum apud eos educatione.

CAP. XVII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: quam humaniter excipiant hospites; deque lachrymis ac fictis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu à mulieribus excipiuntur.

CAP. XVIII.

Quam curam morbis suis adhibeant Barbari; de eorum sepultura & exequiis; deque infano eorum circa mortuos luctu.

CAP. XIX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis oræ inter indigenas *Tououpinambaultios Tououpinenken* Brasiliæ ac Latine conscriptum.

CAP. XX.

De nostro ab America discessu, deque naufragiis, & aliis non minimis periculis, quæ primum in reditu nostro euasimus.

CAP. XXI.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti sumus.

AUCTORES IN HAC HISTORIA CITATI.

<i>Biblia sacra.</i>	<i>Gomara.</i>
<i>Josephus.</i>	<i>Benz.o.</i>
<i>Eusebius.</i>	<i>Calchondylus.</i>
<i>Nicephorus.</i>	<i>Viretus.</i>
<i>Plutarchus.</i>	<i>Hist. Eccles. Gallica.</i>
<i>Cicero.</i>	<i>Matthiolus.</i>
<i>Ouidius.</i>	<i>Bodinus.</i>
<i>Appianus.</i>	<i>Popelinerius.</i>
<i>Orosius.</i>	

IOANNIS LERII IN HISTORIAM SVAM PRÆFATIO.

ANte quam Historiam meam Navigationis in Brasiliam America Prouinciam exordiar, pauca quadam de meo instituto dicenda esse duxi.

Religionem inter ea qua diligenti obseruatione digna censentur, primum obtinere locum nemo unquam negauit. Hinc fit vt (quamuis fusius quam à Barbaris colatur huius libri cap. 16. sim dicturus) hoc loco nonnulla obiter attingere mihi videatur necesse: præsertim cum narrationis initium à questione fecerim quam satis suspicere (meo quidem iudicio) non possum, nedum vt à me soluatur. Video igitur eos, qui optime ex sensu à natura indito de his rebus senserunt, dixisse quidem, notionem illam, quod à supremo quodam pendeant res omnes hominum, animis ita naturaliter infixam esse, vt auelli nullo modo possit. Itaque quamuis in cultus diuini ratione controuersia non pauca exorta sint, fundamentum tamen hoc conuelli non posse, hominem instinctu quodam à natura indito eo pertrahi vt religionem aliquam, seu vera illa sit seu falsa, profiteatur. Attamen istis sapienter determinatis non dissimularunt, ubi ad illud ventum est, quo propensius humanum fertur ingenium, in negotio religionis illud frequenter vsu venire, quod ait Poeta:

---Sua cuique Deus fit dira cupido.

Qua duo, vt Barbaris nostris applicemus, constat eos, homines cum sint, notionem hac omnibus communi præditos esse, homine aliquid esse maius à quo bonum malumque pendeat, tale saltem quale sibi fingunt. Quo referri debet cultus ille quem Caraibibus suis exhibent, à quibus statis temporibus bonum malumve omen sibi adferri credunt. Summum autem bonum in hostium ultione fortiter persequenda (quod olim Romanis, hodie etiam Turcis vsu venit) ponunt. Cultus vero ille, qui apud alios populos Religionis nomen obtinet, apud eos locum nullum habere dici potest: Quin & illud addi, (si qua gens in toto orbe terrarum) sine Deo vitam hanc transigere. Attamen hac in parte minus fortasse sunt damnandi, quod & miseriam suam excacationemque aliquatenus agnoscunt, (quamuis nec penitentiam agunt, nec remedio vtuntur oblato) suamque mentem non dissimulant.

Ad reliqua quæ attinet, summa capitum, quas ad libri initium apposuimus, quid in toto historia progressu tractetur, satis indicant.

Ceterum non me latet, quod vulgo dici solet: Senes, eosque qui à longinquis peregrinationibus sunt reduces, quod nemo sit qui obsistat, non raro mentiendi licentiam sibi arrogare. Ego vero testor me, qui mendacia et mendaces odi, si qui sint, qui fidem adhibere nolint multis sane ante hæc tempora inauditis, quæ à nobis commemorantur, non eo esse animo, quo in rem præsentem veniant, ut ad ea loca deducam. Nec magis commovebor istis, quam adhuc commotus sum, postquam mihi renuntiatum est non deesse, qui fidem iis non haberent, quæ à nobis de horrenda illa fame Sancerrana sunt scripta, quam ausim affirmare minus asperam, quamuis diuturnior, ea fuisse quam in medijs undis remigrantes perpessi sumus. Enimvero si isti de quibus sit sermo, fidem iis derogare non verentur, quæ in ipsius Gallicæ veluti meditullio, plus 500. testibus superstitibus contigerunt, quidni de iis dubitent, quæ in remotissimis regionibus visa sunt, maioribus vero nostris inaudita, ita ut non nisi experientia ipsa hominum animis insidere possint? Me autem hoc loco fateri non pudebit, ex quo in Americam transportatus sum, quæ incolarum viuendi ratione, et animantium forma, ipsaque adeo terræ sætura à nostris Europæis, Asiaticis, et Africanis profertur alienis respectu nostri nouus Orbis merito dici potest, opinionem abiicisse, quam de Plinio nonnullisq; alijs indueram. Vidi enim permulta non minus prodigiosa, quam quæ in eorum scriptis fide indigna censentur. Siquidem ea quæ oculis cernuntur penitus animum penetrant. Ad genus orationis quod attinet, iam ante, tenuitatem meam probe mihi perspectam esse testatus sum. Non dubito autem, quin multorum iudicio phrasibus non sim usus tum ad rem nauticam, tum alias satis accommodatis. Illis itaq; satisfactum non esse certo scio. præsertim vero Gallis nostris, quorum aures delicatissima, nil nisi tersum sermonibusque nouis ornatum admittunt. At vero multo minus iis placebimus, qui libros omnes ut pueriles et steriles damnant, nisi aliunde de sumptis historiis luxurient. Quamuis enim ad ea, quæ tractaui multas accommodare facile mihi erat, tamen excepta Gomara Ind. Occid. historia, qua ob rerum multarum cum his nostris affinitatem non raro sum usus, vix vllas in medium afferre contigit: nisi quod postrema hæc editione nonnulla memoratu digna addidi. Ac sane (quantum mihi cernere datur) historia quæ proprio suo argumento ornatur, repudiatis aliarum veluti alienis plumis, legentium animos à proposito minus remouet, efficit ut auctoris scopum lectores facilius possint assequi. Præterea ab iis quæro, qui commentarios istius ætatis legunt, annon tadium parit, allegatio illa sententiarum prope infinita quantumuis ad rem accommodatarum?

Ne

Ne autem mihi quis obiiciat, quod Theuetum et alios reprehendens, in eandem tamen incurram reprehensionem: Si quis est, inquam, qui improbet (quasi arrogantius dicta) quod vbi de vita et moribus Barbarorum, verba facio, frequenter has usurpem formulas, vidi, interfui, accidit mihi, atq; alia eiusdem generis: Respondeo, res illas ad meum ipsius argumentum pertinere: deinde res designare non rumoribus auditas, sed oculis ipsis et experientia confirmatas, imo ausim dicere à nemine alio usquam obseruatas, multo minus memoria proditas. * Quod non de vniuersa America dictum velim, sed de illa plaga quam per annum incolui, nimirum sub tropico Capricorni apud Barbaros Americanos, quos Tououpinambaultios appellant. Dentque fidem do iis qui veritatem simplici sermone prolatam mendacio verborum exquisito ornatu fucato præferunt, fore ut ea quæ à me sunt in hac historia tractata verissima esse comperiant, quin etiam nonnulla esse, quæ, quod maioribus nostris fuerunt ignota, admiratione digna sint iudicanda. Deum orbis et tot præstantissimarum rerum conditorem et conseruatorem oro, ut meum hoc opusculum ad nominis ipsius gloriam cedat. Amen.

* Ioann. Stadius Hællus Brassilianam Historiam scripsit 1555. & 1557. edit: sed ver-naculo ser-mone, inte-gro anno antequam tu isthinc redires.

HISTO-

HISTORIA
 NAVIGATIONIS IN BRA-
 SILIAM AMERICÆ
 PROVINCIAM.

CAPVT I.

Auctoris scopus.

QUONIAM, quæ sit amœnitas, amplitudo, & vbertas, Quartæ Orbis terrarum sectionis, quæ *America* vulgo dicitur, cuius pars *Brasilia*; quibusq; cingatur insulis, & regionibus antiquis penitus ignotis contineatur: quam multis item petita nauigationibus, annis ab hinc octoginta, ex quo primum innotuit: pleriq; nostra memoria Cosmographi, in explicandisque rebus gestis versati homines docuerunt.

Illo itaque omni argumento longe lateq; diffuso liberati, hac Historia duntaxat ea complecti decreuimus, quæ inter eundem & redeundum, & apud feros Americanos, quibuscum circiter annum vixi, experiendo ac obseruando, visu audituque, percepimus. Quod vt planius exponam, ab initio quænam fuerit hæc adeo longinqua difficilisque expeditio, explicandum.

CAP. II.

Ascensus in naues Iuliobonæ: itemque occurfus nauium & expugnatio: tempestates, littoraque & insula primum obuia.

QUONIAM Boisius Villagagnonis nepos, qui ante Iuliobonam aduenerat, à pecunia regia tribus instructis nauibus prouisaque refrumentaria, pro imperio iuberet: 13. Calen. Decembr. anni 1556. in naues conscendimus. Ipse Boisius, ex nauibus vna, quæ Roberga minor appellabatur, octoginta nautis militibusq; occupata, legati nomen imperiumque habuit. Alteram, duce Mario, Robergæ maioris titulum præferentem, gubernatore autem Ioanne Humberto Harefloriensi, vt res ipsa docuit, experientia in nauigando singulari, centum & viginti mortalibus,

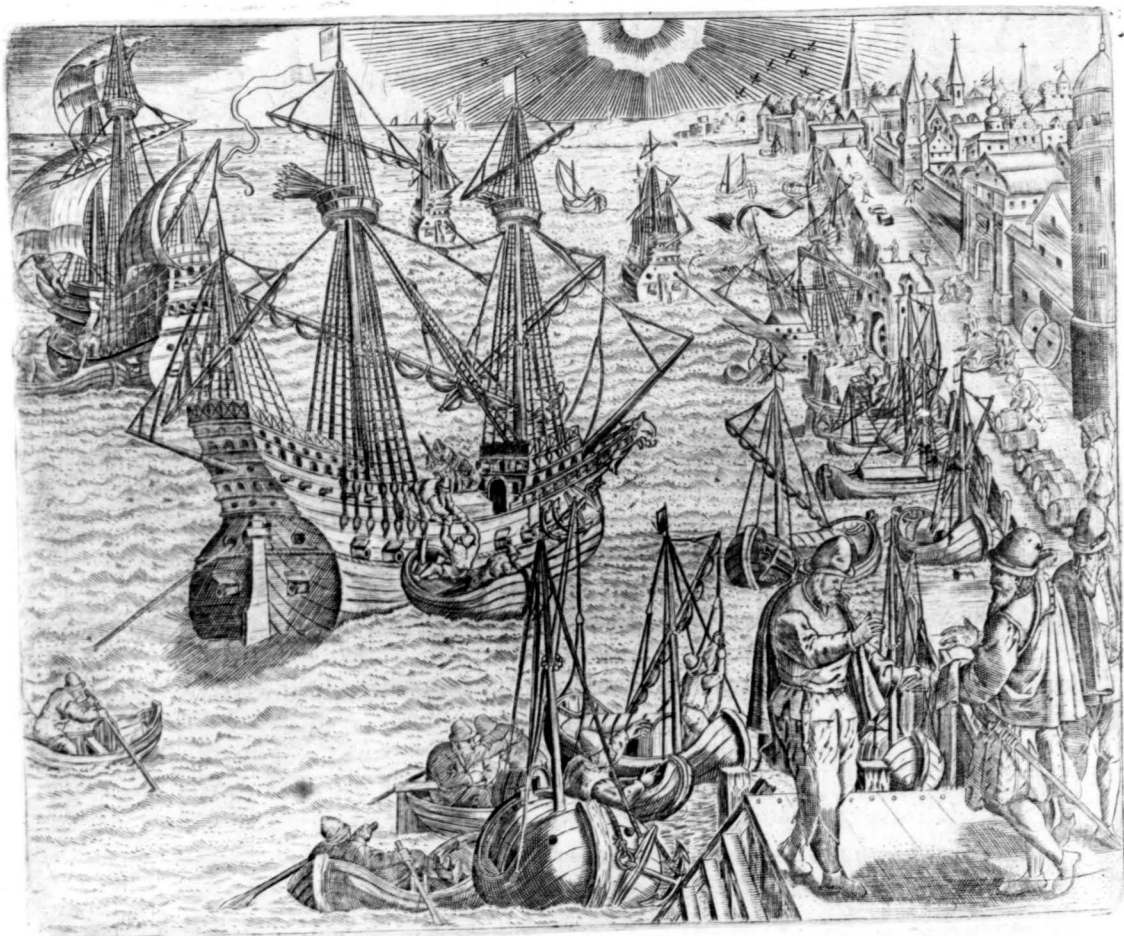
Boisius classi præficitur.

1556

T

quo in numero censebar, attribuit. Tertia quæ Rosea, centurionis nomine vocabatur, annumeratis sex puerulis, ad linguam Americanorum ad discendam, transportandis: quinque autem, vna cum moderatrice, virginibus (quæ primum è Gallia mulieres, magna Barbarorum admiratione, qui tantum nudas ante vidissent, in Brasiliam delatæ sunt) nonaginta circiter hominibus completa est.

*E portu naues
soluunt.*

Eo die ipso, cum è portu solueremus, tormentorum strepitus atque tympanorum, buccinarumque soni, ceteraque eiusmodi, quæ nauibus in expeditionem euntibus solemnia esse consueuere, circa meridiem audita sunt. Primum in mari Cauxio, duobus à portu salutari millibus, anchora iactæ. quo in loco vt assolet, nautis militibusque recognitis, & profectio imperata: eius naus quam conscenderam funis anchorarius abruptitur, anchoraque labore maximo recuperata, profectio in craftinum indicta est.

Itaque

Itaque 12. Cal. Decembr. è terra prouectis, & Britanniam sub dextra relinquentibus, duodecim dierum tempestate coorta: plerique metu & nausea vehementer conflictati, præcipue qui mare nunquam viderant, singulis se momentis absorbendos esse cogitabant. Resq; profecto est admiratione dignissima, nauem è ligno quantumuis magnam atq; firmam Oceani vim pati posse. Nam vt è crassissimis trabibus naues fiant, arêteque fibulis vinciantur: quemadmodum qua eram delatus, circiter centum pedes in longitudinem, in latitudinē vero viginti patebat: quænam est cum altissimo latissimoq; Occidentali Oceano, magnitudinis tantulæ collatio? Qua de causa cum nauigandi artē vniuersam, cum sigillatim acum nauicam, ad moderandos cursus maritimos excogitatam, nemo satis vnquam laudauerit: quam tamen ante annis ducentis & quinquaginta esse in vsu, quidam memoriæ prodidère. Igitur, cum dies tredecim magnis difficultatibus, nobis esset nauigatum, Deo fauente, tranquillitas reddita est.

*Nauigationis
acus ad
maritimam præ-
stantiam.*

Consequenti post die Dominico, duabus onerariis nauibus Britannicis ex Hispania redeuntibus occurrimus: parumque abfuit, quin nauæ nostri cum esse quæ eripere possent, intellexissent, eas penitus expilarent. Quemadmodum enim demonstraui, tormentis ceteroque omni apparatu bellico instructi confidebant, neque si infirmioribus occurrissent, ab iniuria facile temperabant.

Et quoniam in hunc sermonem incidimus, quæ nautarum sit rapacitas, hoc primo nauium occursum, declarare visum est. Qui enim robore & armis præstant, quod etiam in continente nimium sæpe accidit, reliquos prædæ habent. Afferunt tamen, cum vela obuios contrahere iubent, se iamdiu tempestate aut malitia terram non attigisse, rebus ege omnibus, orantque vt pecunia redimere liceat: qua in colloquutione nauibus occupatis, ne scilicet onere pessum eant, præstantissima quæque extorquent. Obiicientibus (quod sæpe nobis erat vsitatum) iniquissimum esse hostes iuxta sociosque prædari: solennia terrestribus etiam copiis verba reponunt, More belli accidere, sibi vt quisque provideat.

*Nautarum
rapacitas.*

Addam, quod exemplis postea comprobabitur, cum Hispani Lusitanique se Brasiliam adiiisse primos, omnemq; adeo continentem, quæ à fretō Magellanico, qui meridiem versus quinquaginta gradibus extenditur, ad Perusium citraque Æquinoctialem lineam glorientur: eaque de causa possidere affirmant, Gallos vero se in iure suo interpellare: si mari vincant, crudelissime interficiunt, in eamque feritatem aliquando deuenere, eum vt viuentibus detraheret, deterrime genere mortis afficerent. Galli contra, se Americæ participes esse demonstrant; neque ab Hispanis Lusitanisque vinci facile patiuntur, seque acerrime tuentes par pari hostibus referunt, qui eadem certe classe manum conferere non audent.

Vt ad nos redeam, iterum tempestate coorta, sex septemve dies mare adeo intumuit, pleriq; vt fluctus non tantum foros superarent; verum etiam, cum eius rei periculum faceremus, de qua Psal. 107. meminit, sensibus pene orbat, ebriorum more vacillabamus. nauis autem ita fluctuabat,

*Mire Deus ma-
ri pro arbutu
imperat.*

nemo ex nautis stare posset. Vt eodemq; Pſal. continetur, cum ſupra montes aquarum altiffimos, maximeq; timendos erecti, è veſtigio infra profundiffimos hiatus demerſi, tamen inter tot fata conſeruamur: ſentimus profecto admirandam Dei optimi maximi potentiam. Itaque cum periculo tam ſint affines, qui nauigant: Poeta qui latitudine lignorum, quibus nauigia facta ſunt, eos à morte ſeparat, videtur, quam par ſit longius ſeiungere. cuius, quod ſint elegantiffimi verſus adſcribere viſum eſt.

I nunc, & ventis animam committe, doloſo

Conſiſus ligno, digitis à morte remotus

Quattuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda.

Tempeltate ſedata, cum Deus qui mari pro arbitrio imperat, ventum ſecundum excitaffet, ad mare Hispanum peruenimus, Noniſq; Decemb. obiectum habuimus promontorium Sacrum, quo in loco, Hibernica nauis obuiam facta, arte, de qua paulo ante diximus, noſtri epibatæ ſex ſeptemve Hispanienſis vini dolia, ficus, malaque Aurantia exportarunt.

Septimo poſt die ad tres inſulas delati ſumus ex Fortunatis: has quide Neultria nauigat, Gratioſam, & Lancilotã, & Fortauenturam nominat, antiquis autẽ appellabantur, Aprofitus & Iunonia, Ombrioſque: ſeptemque numero ſunt, quas nunc, vt opinor, omnes, Hispani occupat. Et quãuis in orbe deſcribendo quidam Fortunatas inſulas ſub vndecimo citra Æquatore gradu collocent: cum me præſente, Aſtolabus litem diiudicaret, inuenimus, ad viceſimum octauum Arcticum verſus ſitas eſſe: idcirco fatẽdum eſt, ſuo aliorumq; periculo, decem & ſeptẽ gradibus, iſtiuſmodi Coſmographos aberrare, quib. eas inſulas à nobis remouet longius.

Hic ſcaphis educ̄tis, viginti ex noſtris bene armati, ad populandumq; progredientes, conſpicati ab Hispanis, & repulſi, fuga naues petiere. Attamen cum ſe in omnes partes conuerterent, nauigiolo piſcatorio metu ab ſuis derelicto facti obuiam, cum maximam vim marinorum cantum, circinorumq; nauticorum abſtulere, nihilq; omnino, ne velis quidem exceptis, reliquere; tum quod de Hispanis peius mereri non poſſent, quos vlciſci percupiebant, ſcapham vna cum lintre ſecuribus depreſſerunt.

Dum tres dies ob malitiam prope Fortunatas inſulas comoramur, hamis retibusq; ingentẽ piſcium copiam cepimus; ideoq; veriti, quod aqua dulcis nõ ſupp̄tebat, ne ſiti premeremur, plus dimidia parte, in mare coniecimus. Genera, canes marini, Auratę, piſceſq; alii, quorum ignorabamus nomina, erant etiam Trichides, corpore tam paruo, vt caput cum cauda (quæ nihilo minus lata eſt) cohærere videatur; capite autem galeæ criſta te perſimili, ſatis prodigioſa. Decimo ſeptimo Cal. Ian. mari tertio intumeſcente, ſcapham quæ vni ex nauibus adhærebat, fluctus tam cito compleuit, vt peſſum iret: vixq; duo nauatę, qui aſſeruabant, demiffis è nauis funibus periculum effugerent. Illud etiam commemorandum videtur quod accidit; tempeſtate dies quattuor deſcruiente, coquus quidam laridum in cado ligneo temperans, fluctu ſupra foros elato, cum cibum in mare longe proiectum amiſiſſet; fluctus alter oppoſitus eundem in locum vi ma-

gna

gna retulit, neque cadum ſubuertit, vereque prandium reſtituit; quod vt aiunt, præter caſam fugerat.

Ad 15. Cal. Ian. die Veneris Canariam in conſpectu habuimus. conſe-
quenti autem Dominico propius facti, erat conſtitutum ibi commea-
tum expedire aduerſo tamen vento inſulam non tenuimus. Hæc amœna
eſt admodum, quam & incolunt Hispani, gignitq; ſaccharum in arundi-
nibus, & vina præſtantiffima. Ceterum tanta eſt altitudine, vt i. x. paſſuum
millibus interiectis conſpici poſſit. A quibuſdam Taneriffe dicitur, opi-
nantibus antiquorum Atlanem eſſe, à quo mare vocatur Atlanticum.
Alii contra, autumant duas eſſe inſulas, Canariam & Taneriffen. quæ lis,
quod ad me attinet, manebit ſub iudice.

Eo die ipſo ſumus conſpicati myoparonem Luſitanum: qui cum
neque fugere poſſet, quod vento ferebatur aduerſo, neque armis confide-
ret; contractis de more velis, Boiſio ſe tradit in manus. Nec morati centu-
riones, vt qui iam diu decreuiſſent, ſuæ claſſi nauem adiungere, quam Hi-
ſpanis Luſitanisve ſperabant ſe erepturos; in myoparonem, ne auſugere
poſſet, quosdam ex ſuis imponunt. Veruntamen, cum neſcio quibus de
cauſis, Luſitano gratificari vellēt, ſi conſeſtim myoparonem alterũ inue-
niſſet adduxiſſetque, quem eripiſſent, redditum iri promittere. Ille, vt qui
ſibi melius eſſe vellet, quam alteri, accepta, vt poſtularat, vna cum armis
ſcapha, viginti autem ex noſtris, cum quibuſdam ex militibus ſuis; prædo-
nis more, pyriticam enim, vt opinor factitabat; vt de improuiſo fortu-
nam experiretur, longe claſſem contendit anteuertere.

Tum legebamus oram Africæ, à Mauritanis occupatam, ab ea fere
diſiuncti quattuor millia paſſuum; eſtque, vt à multis tunc fuit obſerua-
tum, terra valde plana, humiliſq; adeo, vt quantum oculi valebant, mon-
tibus nullis officientibus, ea nobis videremur altiorem, ita vt breui ſubmer-
gẽda crederetur, nauibusq; ſuperada. Et quamuis, oculo iudice, ſe ad hunc
modum res habeat, in omnibus fere littoribus, tamen cum illuſtrius ap-
pareret hoc in littore: cum tantam ego planitiem, quæ vallis habere poterat:
contra, mare tranquilliffimum, quod altiffimi montis effigiem præfe-
rebat, intuerer: memoria repetens, quæ, hæc de re ſacræ docent literæ: illud
excellentiſſimum Dei opus, magna cum admiratione contemplabar.

Vt ad piratam redeam, qui, vt diximus, ſcapha erat antegreſſus, ad 8. Cal.
Ian. quo die natus eſt Chriſtus, in Liburnicam incidit, quanti tormentis
petere viq; retinere contẽdit, & ad nos adducere. Quæ res valde noſtris cẽ-
turiõibus placuit. nauis erat enim eximia, & plena ſale candido: quam, vt
decreuerant, in Braſiliam ad Villagagnonem deduxere. At in fide Luſita-
nis præſtanda, de reſtituendo myoparone, crudeles adeo extitere; vt Hi-
ſpanis & Luſitanis in vnum idemq; nauigium coniectis, ne fruſto quidẽ
nautici panis relicto, velis dilaceratis, ſcapha etiam ablata; qua deſtituti
terram tenere non poſſent: mitiore conſilio uſi eſſe viderentur, miſeros ſi
depreſſiſſent, quam ſi ita dimiſſiſſent. Nam niſi aliunde ſcapha laboranti-
bus opitulata ſit, certum eſt, aut naufragio tandem, aut fame periſſe.

T 3

Inuen. Sat. 12.

Sacrum Pro-
montorium.

Fortunata In-
ſula.

Trichides pro-
digioſa.

Admirabili
fluctuum reci-
procatio.

1557

Canariæ

Myoparonẽ
dedito:

Mauritanicæ

Ioh 3. 3. 16. 11.
Pſal. 104. 9.

Myoparonis
expugnatio.

Nautarum
crudelitas.

Duarum nauium deditio.

Hoc facinore, compluribus inuitis, perpetrato: longe sumus in altum prouecti, secundo flante Vulturno. Ne autem lectori fastidium pariam, si tot naues expugnatas, sigillatim commemorem: craftino tertioque post die, cum resisteret nemo, duas in potestatem redegit. Cum Liburnicam, quæ prius occurrit, epibatæ nostri, præcipue qui myoparonem Hispanicum ascenderant, prædæ habere cuperent: eaque de causa essent minoribus tormentis aggressi: ducibus tamen ultro citroque colloquitis, ab iniuria temperarunt. Ex Hispaniensi altera, vinum, panis nauticus, aliaque cibaria direpta. Nullius tamen rei iacturam magis conquirebatur Hispanus, quam gallinæ. hanc aiebat, cum procelloso mari ponere non intermitteret, ouum sibi quotidie in naui sufficere.

Die dominico, qui proxime sequutus est: cum is, qui speculabatur signum de more dedisset, animaduersis quinque nauibus (de quarum magnitudine atque forma diiudicare nequiuimus) nauis nostri (quibus fortasse non sum placiturus, eorum virtutibus prædicandis) expediti & ante victoriam præana concinentes, se consequi posse arbitrabantur. Sed cum nos aduerso, illi secundo vento delati, velis, vt aiunt, remisque fugerent: quamuis, magno ne classis euerteretur periculo, pedem vndique faceremus, ad prædandumque milites incumberent: frustra defatigati manum conserere non potuerunt.

Ne quis autem, quæ commemorauimus hætenus, falsitatis accuset: nos videlicet, cum Brasiliam peteremus, mare infestum habuisse: obnoxii aut fuga saluti consulentibus aut vela dimittentibus: affirmabo tribus omnino nauibus, quæ tormentis erant instructissimæ, adeo vt quæ me accepisset, maiora octodecim ex ære tormenta, minora è ferro plus triginta sustineret: nautas militesque decreuisse, vt qui omnes fere essent Neustrii (gens in naumachiis omnium quæ Occidentem versus nauigant, bellicosissima) si Lusitaniæ classi occurrissent, conflagere, magna spe victoriæ. Animosum certe consilium, si ab his res gestas memoriæ prodiderunt, nominatimque ab Osorio repetamus, quantum armis Lusitani excelluerint, quas nationes, quamque varias deuicerint: cum & bello contra Mauritanos in Africa contenderent, & Orientem versus contra Indos dimicarent. opponi tamen posset Gallos Barbaris dexteritate præstare (ex quibus cum initio peterentur, extitere qui aluearibus apum in hostes coniectis se defenderent) neque sine sanguine & sudore, tam fortes viros vnquam posse superari.

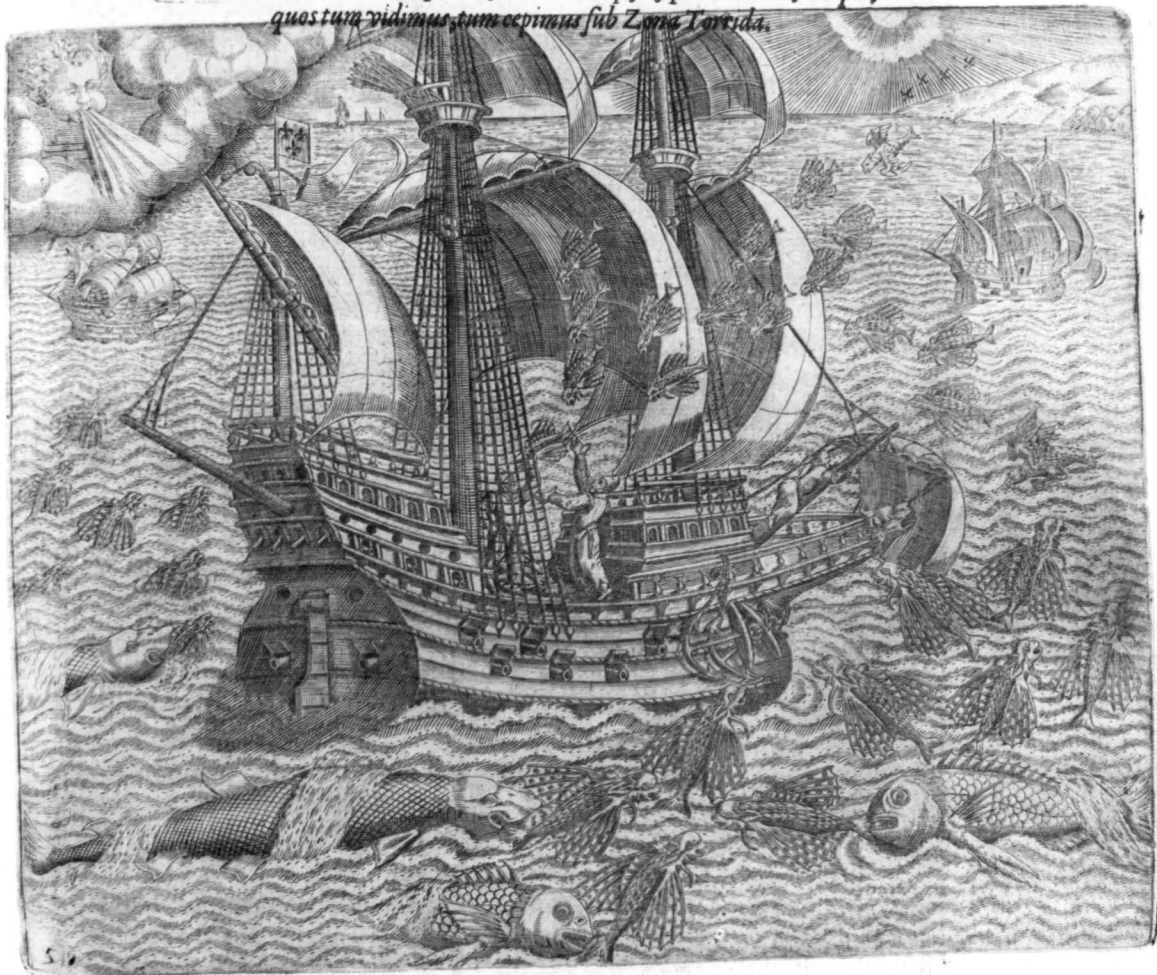
Neustrii in nauibus excellant.

Osorio in Hist. Lus. lib. 6. & 9.

CAP.

CAP. III.

Bonitæ, Albacoræ, Auratæque, & sues marini, piscesque volatiles, alique; quos tum vidimus, tum cepimus sub Zona Torrida.

Hillo tempore, tranquillitate vsi ventoque accommodatissimo, ad tertium fere gradum citra Æquinoctialem peruenimus. ibi maximam suum marinorum copiam & auratarum, eorumque piscium cepimus, quos Albacoras & Bonitas, qui è Neustria nauigant, appellare consueuerunt: ex aliisque generibus quam plurimos. Quo in numero erant & piscium volantium. de quibus, cum nauis mentionem facerent, existimabam nobis imponere velle: donec ita se rem habere comprobauit experientia. Tum è mari emergere, & sublime volando gregatim petere pisces vidimus, in morem alaudarum sturnorumque: volatus vero altitudine hastam æquabat, longitudine centum passus. Sæpe

Pisces volantes.

numero ad malum nauium impingentes cadebant, & manu facile capi-
bantur. Piscis est, vt eundo & redeundo animaduerti multoties, haleci val-
de similis: paulo tamen & longior & rotundior: habetque sub gutture
paleolam, alis ad modum vespertilionis toto corpore contextis porrectif-
que; sapore autem suauissimo & probatissimo. Ceterum, quoniam huius
generis nullum citra Tropicum Cancri videram, primo existimabam
quod calore gauderent, sub Torrida Zona degere, in neutramque partem
Polos versus excedere. Sed cum quidam scripserit marinas hirundines,
prope Magellanicum fretum videri: quas opinor easdem esse, rem in me-
dio relinquere visum est. * Obseruauit etiam istiusmodi pisces nusquam
tuto agere posse. Nam in mari degunt, Albacoras prædonesque alios è pi-
scibus habent inimicissimos: si subuolando periculum effugere tentant,
aues sunt marinæ, à quibus capti vorantur.

Dicendum quoque aliquid videtur de his auibus, quæ prædam è ma-
ri pro victu habent. Hæ sunt adeo cicures, vt supra foros funesque nauium
fidentes capi manu patiantur. quarum certissima, vt qui de iis gustaue-
rim, penitusque cognouerim, hæc est descriptio: pluma sunt, vt accipitres,
leucophæata; magnitudine cornicum esse videntur, nudati paulo plus
carnis habent passere: vt mirum sit corpore tam paruo capere posse, atque
in vsum vertere pisces multo se maiores, atque crassiores. Denique vno
sunt intestino, pedibusque planis, vt anates.

Quod ad ceteros pisces attinet, de quibus paulo ante diximus: Boni-
ta nulli sapore cedit, Cyprinis communibus assimilis, cum squamis ta-
men careat: illas maximo vidi numero, circiter quadraginta dies, quibus
fere nostris nauibus adhæserunt, idque accidere verisimile est, quod pice
naues vnctæ sint.

Albacoræ autem à Bonitis forma non admodum alienæ, tamen cum
& viderim, & comederim Albacoras, quinque pedum longitudine, crassi-
tudine corporis humani, quod ad earum magnitudinem, nulla esse potest
cum Bonitis collatio. Deinde cum nullo modo sint Albacoræ viscosæ, sed
carne vt salar friabili, nullis aculeis, paucis visceribus, inter pisces optimos
sunt annumerandæ. Et quamuis quæ ad condiendam Albacoram, neces-
saria videbantur, præstò non essent (vt accidit peregre nauigantibus) ideo-
que sale contenti, latis orbibus, igne tostam ederemus: tantillo tamen ap-
paratu erat nobis gratissima. Quamobrem si Cupidiariorum natio, quæ
mare tentare non audet, nihiloque secius (vt de fele vulgo dicitur) siccis
pedibus, abligurire pisces percipit; Albacoram in continenti tam facile
mercaretur, quam reliqua genera; ecquid dubitatis quin vna cum pisce
digitos sæpe circumlaberet? vt enim dixi de hirundinibus marinis, cum
Albacoræ degant inter Tropicos, in altoque mari versentur, non ita litto-
ribus appropinquant, vt à piscatoribus integræ ad nos peruenire possint.
Quod vero ad Africanos attinet, qui mare ad Orientem accolunt, Peru-
siosque qui Occidentem versus, tum & Albacoras facile piscari: tum in-
corrupte suis apponere credibile est.

Aurata,

Aurata, quæ meo iudicio ita vocatur, quod in aqua luteo esse colore
videatur, & auro quam simillima, figura Sulmoni proxima est; differt ta-
men dorso depresso. expertus ita pronuntio; Auratam non tantum ce-
teris, de quibus mentionem fecimus, bonitate præstare: verum etiam ne-
go, in mari fluminibusque quicquam inueniri posse suauius.

Suum autem marinorum duo sunt genera, vnum rostro acuto, vt an-
feres, alterum tam obtuso, vt cum è mari attollit, sphaera esse videatur. Id-
circo ab ea similitudine, quæ est illi cum cucullatis, capita monachorum
appellabamus. Ex iis animaduerti longos circiter senum pedum, cauda la-
ta, bifidaque, in capite omnibus erat foramen, quo spiritum ducere, & vn-
dam vibrare solebant. Cum incipit mare commoueri, super aquam emi-
nentes, præcipue nocte tempestate conflictati, virides apparêt, viridemque
reddunt maris effigiem. præterea in morem suum terrestrium, alte anhe-
lant stertuntque. Quamobrem nauitæ illos vagari & respirare conspicati,
tempestatem certissime præfagiunt, quod & sæpe sum expertus. Et quam-
uis, cum tranquillitas esset, pelago modo crispante vndique suum marino-
rum circumiecta multitudine, quoad prospici posset, totum mare illis cõ-
stratum videretur: tamen cum non tam faciles captu essent, quam pisces
reliqui esse consueuissent, prout collibuisse in promptu non erât. Itaque vt
lectori satisfaciam cumulatus, qua tandem arte capiatur, explicabo. Qui
probe inter eos piscandi modum callet, conspiciatur è proa, harpagonem
que ferreum manu tenens longurio reuinctum longo crassoque vt hasta
dimidiata: qui etiam funi alligatur viginti circiter pedum: gregatim acce-
dentibus, quem ferire possit, eligens, tanta vi harpagonem iaculatur, vt si
recte percutiat, ferro sus adunco teneatur: tum relaxato fune, quoad fieri
potest, dum se dolore saucius in omnes partes conuertit, ferroque magis
induit, sanguis cum paulatim viresque deficiunt. Nec morati nauitæ cete-
ri, manu ferrea, quæ & ipsa longurio adhæret captum in nauem pertra-
hunt. Hac ratione viginti quinque in itinere cepimus.

Quoad intestina, si vt porco, ita & sui marino quatuor tanquam per-
næ demantur diuidaturque; & visceribus, spina etiam dorsi, costisque; ablati-
eundem in modum pendeat, hic illi valde similis erit. Iecur eodem sapore.
Caro tamen recens dulcior & deterior. Pinguedo in omnibus quos vidi,
pollicis crassitudinem non excedebat, nullamque puto inueniri, quæ duos
superet digitos. Itaque, ne nobis amplius imponat id, quod Lutetiæ alibi-
que laridum quadragesimæ piscatores appellant, suisque marini pinguedi-
nem esse arbitrantur: nam ea cum plus quatuor digitum crassitudine pa-
teat, Balanæ censenda est. Ceterum quoniam in quarundam aluo, quas
venati sumus, paruuli sunt reperti, quos vt lactentes affos apponebamus,
nulla contrariæ opinionis habita ratione, magis existimo sues marinas vt
scrophas, viuos quam oua parere. Qua de re si accuser, ad arbitrium eo-
rum qui experti sunt potius, quam qui scripta tantum legere, prouocans:
vt rem diiudicare, mei nõ est instituti, ita nemo, quin ea quæ viderim cer-
ta esse credam, iure interdicturus est.

V

* Sed in me-
diterraneo sæ-
pe capiuntur:
consule Ron-
delletii lib. De
Piscib.
Aues marinæ.

Bonita piscis.

Albacoræ.

Aurata.

Sues marini.

Ingens suum
marinorum
copia.Modus piscan-
di sues mari-
nos.Suum mari-
norum intesti-
na.

Requienes.

Per multos etiam Requienes, ut à Neuftriis appellantur, cepimus. Ii quoque mare sedato virides apparent: quibusdam longitudine quatuor pedes superantibus, crassis pro magnitudine corporis. Tamen quod eorū caro minus probetur, necessitate compulsi & meliorū inopia, nautæ Requienem attingunt. Pelle sunt aspera ferrataque, capite plano atq; lato, ore patulo tanquam lupi Molossive Britannici. Cum hac de causa monstriosi sunt, tum dentibus acutissimis damnos: quemq; semel corripuerint, aut dilacerant, aut in mare deprimunt: qui lauant in Oceano sibi à Requienibus valde timere coguntur. Nec cum essent educti supra foros nauium, quod sæpe accidit hamis è ferro digitali crassitudine, minus ab iis cauendum erat quam à feris canibus. Quapropter cum neq; capti, neq; liberi ab iniuria temperarent, parumq; ad vescendum accommodati censerentur: quos erramus piscati lancinantes, atque cruciantes, ut damnosis animabus dignum erat, claua ferrea macrabamus. Decisis aliquando brachiis, doliq; circulo per caudam traiecto, in mare proiicebamus: tum se ipsi iactantes quod diu non mergebantur, ingenti nos voluptate perfundebant.

Marina testudines. Plin. lib. 9. c. 10.

Ceterum etsi sub Zona Torrida, non sint ea magnitudine testudines, qua in Rubro Indico ve mari Plinius esse dicit, ut singularum superficies contegendis habitabilibus casis, parandisq; cymbis accommodentur: tamē cum tantæ ibi existant, ut parum sit credibile, breuiter attingere visum est. Proponam igitur specimen, quo de magnitudine lector iudicare poterit, vnā videlicet in nauī Boissiana captā, adeo grandem extitisse, ut octoginta hominibus, quos nauis acceperat: more nautico prandentibus, large suffecerit: superior testa ouali effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iusta crassitudine centurioni Mario ad clypeum data est. carne tamen proxime ad vitulinam accedunt, ut lardo traiectæ, tostæq; eodem sapore videantur. Hic quoq; ut animaduerti, earum est piscatus. Tranquillo mari, alias enim raro apparent, in summa pelagi euectis, sol testam accendit, ut pati non possint: itaq; se iuertunt ad temperandum calorem, diuque in gyrum versant: hoc conspicati manu ferrea commissuræ testarum impacta, vi magna nautæ quatuor aut quinque connitentes, in phaselum pertrahunt.

Modus piscandi marinarum testudines.

Hæc habui de testudinibus breuiter explicanda & aliis piscibus: postea mentio fiet de Delphinis, atque etiam Balænis, pluribusque Cetaceis.

CAP. IV.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam sustinimus.

Ventorum inconstantia circa Æquatorē.

de navigatione absoluā, tribus aut quatuor citra Æquinoctialem lineā gradibus, vento destituti, tempestate aduersa non modo vsi sumus, pluuiam maliciaq; inuicem succedentibus, verū etiā (ut nauigatio difficilis atq; periculosa est circa Æquatorē) obseruauī ventorum inconstantia sæpe accidisse, ut tribus nostris coniunctim hæretibus nauigiis,

uigiis, vnumquodq; subito peculiari flatu raperetur, figuramq; trianguli Orientem Occidentemq; versus & Septentrionem delata efficerent: nulla nautarū industria prohibente. Illa ventorū conflictatio erat momentanea, erumpebantq; vortices, qui & subito cursum remorabantur, & è vestigio vela tam impotēter inflabant, ut mirum sit nauem non inuertisse millies.

Præterea quæ sub Æquinoctiali circulo decidit pluuiæ, scæda contagiosaq; est, ut si collapsa corpus attigerit, enascantur pustulæ, vestesq; maculentur. Sol autem mire feruet, qua de causa caloribus pressis maximis, ingenti quoq; siti laborabamus: quod aqua dulcis, poculentave alia (si prandioli tempus demas & cœnula) nos omnino deficeret. Vnde accidebat, quod mihi vsu venisse memini, halitu consumpto, ut hora plus obmutescerem. Hac necessitate compulsi nautæ, nihil magis habēt in votis, quam ut aqua falsa cum dulci commutetur. Si quis opponat (repudiato in vndis pereunte siti Tantalō) fieri posse ut aqua marina bibatur, aut humectando saltem palato inferuiat: respondeo, nullis omnino remediis aquæ falsæ per ceram colandæ, aliterve distillandæ (præterea quā fluctuationes nauium instituentis fornacibus, lagenisque conseruandis minime conueniant) effectum esse, nisi quis vellet, simulatque ori admouisset, ipsa etiam euomere viscera, ut ea degustationi accommodaretur, & potui multo minus. Attamen vitro infusa splendore & puritate nulli cedit. postremo aqua marina (quod & sum admiratus & Philosophis examinandum relinquo) si lardum, halecem, aliave carniū & piscium genera valde salita temperes, & magis dulcia fient, & citius quam si fontana.

*Pluuiæ scæda & contagiosa. Aestus maximus.**Nautarum desiderium. Aqua marina minime potabilis.*

Ut vnde sum digressus eo redeam, fastigium nostræ, sub Zona Torrida, miseræ fuit, quod maximis & continuis imbribus ad carinam vsque permeantibus nautico pane corrupto & mucido, quo tamen utebamur admodum exigue, vermes vna cum pane (tot inerāt enim, quot micæ) nihil abominati, ne siti conficeremur, edebamus: vitata quoque aqua dulci oppletaque vermibus cum è vasis effunderetur, stomacho nullus erat tam firmo quin expueret. Qui autem bibebant, vna manu tenere poculum, altera ob scæto rem nares comprimere cogebantur.

Nauticus panis corruptus.

Interea quid vobis in mentem venit, hominum delicatissimi? calorem exiguum ferre non potestis, tunicaque interiori commutata, bene terfi opaco in conclauī & splendido, cathedra lectulove impositi, otium agitis? vobis cordi non est ad mensam accumbere, si lances nitidissimæ, vitra bene lota, candidiora niue ipsa mantilia, dapes conquistissimæ apparatusque, vinum deest Smaragdo clarius? Vultis nauigare ut ad hunc modum vitam traducatis? ut auctor vobis nequaquam sum futurus, eaq; de re minus cogitabitis, cum quid in reditu acciderit audietis: ita cum de mari mentio incidit, & nauigationibus tam longis, vos vellem oratos qui ex libris tantum sapitis, quodq; multo est deterius, ex eorū fabulis, qui mare nunquam viderint, ut elato supercilio Mineruam non doceretis: hoc est ut interpretor, iis paululum cederetis, qui tot incōmoda perferendo ea sunt experti, quæ nullo certe modo in animum irrepunt, nisi periculum ipse fecerit.

Aduersus delicatos inuoluntur.

Gubernator
maius egregius
sine literis.

Addam cum ea quæ ante commemorauimus de varietate ventorum atque tempestatum, imbris foetidis & caloribus: tum quæ in Oceano generaliter fiunt, præsertim sub Æquatore: vidisse me Ioannem Meunium Hæstoriensem, ex nostris gubernatoribus, qui cum literas nesciret, cognoscendo Astrolabo, chartisq; nauticis, & Baculi Iacob affecutus est tantam nauigandi peritiam, ut sæpenumero, maximeq; cum esset tempestas, silentium imponeret viro bene docto, quem nominare non habeo necesse: cum iste tamen pacato mari explicandis Theorematis excelleret. Nec interea propositum est, quicquam detrahere de iis artibus, quæ in scholis docentur, & literarum monumentis conseruata sunt. Sed magnopere vellem, nulla ut hominum auctoritas, & ratio cum experientia contenderet. Veniam igitur à lectoribus efflagito, si in memoriam reuocans nos aqua putri, & mucido pane vixisse, per multasq; rerum incommoditates perpessos esse, misera illa conditione, cum lautis cenforum istorum dapibus comparanda, sum ab incepto sermone paululum digressus, & in eos inuectus. Accidit sæpe ob eas de quibus ante diximus difficultates, quæ postea demonstrabuntur fusius, absumpto omni comœatu, citra Zonam Torridam retro naues abiisse, quod Æquatorem superare non possent.

Cum hac miseria conflictati circumeundo, & paulatim appropinquando, triginta quinque diebus transmittere tentassimus, pridie Nou. Febr. Deo propitio, Æquatorem attigimus. Æquator autem dicitur, non tantum quod sub hac linea dies noctibus perpetuo sunt æquales: verum etiam quod cum Sol ad eam redit, quod in anno bis accidit, nimirum ad 5. Calen. April. & Id. Septemb. eadem toto in orbe dierum & noctium existit æqualitas, ita ut qui sub Arctico & Antartico degunt, duobus illis demum in anno diebus lucem noctemq; participant, è vestigio Sole ab eorum conspectu alternatim recedente ad sex omnino menses.

Quo igitur die mundi Zonam sumus præteruecti nautæ solemnia vsurpauere: etenim ad memoriam eius rei conseruandam, qui nunquam sub Æquatore fuerunt, eos funibus alligatos in mare demittunt: aut paniculis cacabo affricatis atro vultum inficiunt, vectoribus tamen se pecunia redimere licet, quod mihi contigit.

Itaque lapyge secundo delati sumus ad quartum gradum ultra Æquinoctialem. Hic Polus Antarticus primum à nobis est visus (quam Neustrii Stellam Su appellabant) quibusdam stellis, ut ab illo tempore animaduerti, in modum crucis depictum: ideoq; sydus integram stellam Su nominant. Retulere, ut quidam scribit, qui hoc primum iter sunt aggressi, albidam circa Polum Antarticum nubeculam perpetuo videri, quatuorq; stellas, crucis forma, cum tribus aliis, quæ Septentriones valde referunt. Iamdiu Polus Arcticus à conspectu nostro aberat: obiterq; dicam, non modo sub Æquinoctiali Polum vtrumq; non apparere, quemadmodum pleriq; arbitrantur, sed neutrum, nisi duobus emensis ultra citraue gradibus.

Id. Feb. cum sudum esset, Nautæq; Solis altitudinem Astrolabo deprehendissent, affirmant ad perpendicularum radiare. Idcirco, quamuis per-

riculi

Æquator quæ
ut dicitur.

Elevatio Poli
Antartici.

Hic, vniuers.
ind. lib. 3. c. 98.

Sol pro Zenith.

riculi faciendi gratia, pugiones, cultellos, aliaq; id genus supra foros defigeremus, nostris in celocibus eo die meridiano præsertim tempore, umbra nusquam est visa. Duodecim fere gradus prouectis, tempestas tres quatuorve dies aduersa extitit: paulo post è contrario tanta malitia facta est, ut interea celocibus immotis, perpetuo hic mansissemus, nisi ventus flauisset.

Toto itinere nostro nondum Balænæ obuiam erant factæ, tum vero prope vidimus. Quo in numero vna, quæ facillime potuit conspici, iuxta nauim emergens, quoad se commoueret, scopulus credita est, ut metuerem, ne impacti fracta celoce periremus: obseruavi cum se in mare absconderet, ante caput exerentem, ore plus doliis aquæ duobus eiecisse, demergentemque tantum excitasse fluctum, denuo ut vereretur in gurgitem nos ad se pertraheret. Estque profecto res horrenda, ut in Psalmis, lo-
boque legimus, eiusmodi monstra tam facile in Oceano ludere.

Vidimus etiam Delphinus compluribus piscium generibus comitatos, & militari ordine incedentes: in mari subrubido esse colore putantur, ex istis vnus sexies septiesve, tanquam gratulari vellet, celocem qua eram vectus circumdedit: nos inuicem nihil non tentauimus is ut caperetur, sed caute cum refugeret capi nunquam potuit.

CAP. V.

De primo India Occidentalis conspectu, & incolentium Barbarorum: deque iis quæ in mari acciderunt ad tropicum vsque Capricorni.

IN DE secundo diu flante Fauonio, ad v. Cal. Mar. anno 1557. mane circiter octauam horam, in conspectu Occidentalem Indiam habuimus (in qua Brasilia) quæ & quarta orbis sectio antiquis penitus incognita, & America dicitur: eius nomine, qui circiter annum 1497. primus eam detexit. Explicare superuacaneum est, quam læti quamque alacriter Deo egerimus gratias, tam prope intuentes continentem optatissimam, breuique ad eundam. Explorato igitur, quod eramus conspicati terram esse (decipi enim facile est nubibus in aerem abeuntibus) eo die ipso, flatu secundo, & prora in altum constituta, cum Boifius esset antegressus, anchoræ iactæ sunt mille passibus interiectis, à regione aspera *Huassou* Barbaris appellata: tum educa è nauis scapha & tormentis aduentu significato, ut assolent qui illas regiones adeunt, virorum mulierumq; statim manus ingens visa est stare in littore. Hi omnes (ut à quibusdam ex nostris, qui loca illa iam ante cognouerant, est animaduersum) erant natione *Margaiatum* Lusitanis confœderata, Gallis autem inimicissima: ut captis nulla liberationis merces soluenda esset alia, quam ut mactati concisique Barbaros saginarent. Tum quoque vidimus mense Februario (qui fere tota in Europa est frigidissimus, geluque impedit, ne quid è terra prodeat) nemora & lucos, herbasq; tam esse virides, quam sunt in Gallia, Maio & Iunio mensibus, quo vere perpetuo fruuntur Brasilienses.

Hostilis *Ouetacatum* atque Gallorum inter se animus, quem vtriq; ve-

Balænæ.

Psalm. 104. 26.
Iob. 40. 26.

Delphinus pi-
ces alii comi-
tantur.

Dies quo pri-
mam Americam
nobis detecta
est.

Americus Ves-
putius in A-
merican pri-
mus nostra
memoria nau-
igauit.

Huassou locus
asper.

Margaiates
Gallis inimi-
cissimi.

Nemora her-
basq; semper
virent in Ame-
rica.

hementer dissimulabant, impedimento nō fuit, quo minus è naucleris vnus, qui eorum linguam mediocriter nouerat, cum nautis aliquot scapha conscēsa, littus peteret, vbi magna multitudine Barbari constiterant. Nec tamen intra teli iactum accedere, sed vereri ne à feris hominibus capti, interfectiq; torrerentur. Ita eminus ostendere cœperunt cultellos, specula, pectines, aliaq; id genus, cum quibus ad victum pertinentia, commutare si vellent, petebant. Qua re à quibusdam qui propius accesserant, intellecta, nec rogati pluribus, mira celeritate quæsitum excurrere. Mox redeunte Nauclero, farina quapiam ex radice, quam panis loco vtuntur Brasiliēses, pernae carneq; ex aprorum genere, aliaq; ad victum necessaria, fructus etiam magna copia, quales gignit regio, allati. Præterea vt & dona offerrent, & aduentum gratularentur, sex vna comitante fœmina, Barbari scapham ingressi, sponte sua nos inuisere. Quos cum primum vidissem, lectoribus cogitandum relinquo, quam eos sim attente contemplatus, de quibus etli commodius & fusius agendum est suo loco, hic tamen attingere obiter nōnulla decreuimus. Principio tū viri, tum fœminæ nudi æque agūt, atque quum ex vtero prodire ad ornatum toto corpore atrati. Ceterum viris est familiare sinciput attondere in formam coronæ monasticæ, occipitis vero crines dimittere, quos tamen vt hi solent, qui apud nos alunt comam, circa collum refecant. Ad hæc pertuso inferiori labro viridi colore politulum lapidem capitati argentei latitudine atque crassitudine insertum gestant, quo dextre foramen illud aperiunt clauduntque. Hunc ad venustatem vsurpant: quo tamen auulso, & in labro inferiori, tanquam ore altero hiante apparent turpissimi: fœminæ labrum minime perforant, sed vt nostrates crinem valde summittunt, auriculas autem adeo traiciunt, vt digitum accipiant: vnde candida ossa pendere, & supra humeros fluctuare solent. Alio reiicienda videtur eorum confutatio, qui Americanos esse villosos falso sunt opinati. Antequam autem Barbari à nobis discederent, duo senes qui auctoritate præstabant, demonstrant, illa in regione maximam esse vim Brasili optimi, cui & secando, & exportando suam operam pollicentur, resque ad victum necessarias: nihilque prætermittunt, quo persuadeant, vt manere vellemus. Præterea quum alio tendebamus, manendi ratio non erat: quod cum inimici essent, & multitudine vincerent, hoc consilio inuitabant, vt si terram tenuissemus, more suo, vulneribus confectos deuorarent. At cum *Margaites* tormenta, & quicquid adeo naues nostræ aduexerant, valde essent admirati: neque maximis de causis, præcipue ne Gallorum periculo fieret, si forte illuc appellerent) in animo haberemus vim facere ad suos qui expectabant in littore, veniam redeundi postulant. Itaque, quoniam nullus est apud eos pecuniæ locus, cum rebus quas attulerant, hamos, indusia, cultellos, specula, idque genus quam plurima commutauimus, quæ quidem sunt ad negotiandum apud Brasiliēses accommodatissima. Ad extremum vt quum nos adire Barbari, pudenda liberaliter ostenderant, ita, quum exire, & in scapha sedere vellent, indusia quæ à nobis accepissent, ad vmbilicum vsq; colligentes,

Farina ex radice, aliaque Barbarorum cibaria.

Primi Barbari ab auctore visi, & descripti.

Astutia Barbarorum ad decipiendos Gallos.

Pecunia Barbari carent.

Vrbalitas vrbis Barbari.

colligentes, atque ne macularent veriti, in natibus demonstrandis nequam quam parci fuere, mira certe vrbalitas & digna quæ legatione fungatur. Nam etli proverbio feratur apud nos, pellem indusio esse chariorem: illi contra, excellenti erga nos magnificentia fortasse, nates aperiendo, pelle arbitrantur indusium esse præferendum.

Hoc in loco paululum immorati, quamuis noua illa cibaria primum aliena viderentur, necessitate coacti, tamē auide comedebamus. At postridie eius diei, qui Dominicus erat, sublatis anchoris, vela fecimus. Terram legentes viginti fere millibus passuum interpositis, obiectum habuimus Castellum Lusitanorum, quod illi Spiritum sanctum, Barbari *Moab* appellant. Hi celoces nostras, myoparonemque adeo conspicati, quem suis eripitum esse facile coniecerunt, tormentis vtrimque ter aut quater displois, quod extra iactum essemas, pilæ abierunt innoxia.

Spiritus sanctus Castellum Lusitanorum.

Igitur littoribus appropinquante cursu continuato, plagam præteruecti sumus quam *Tapemiry* appellant: hinc qua in continentem mare influit, parua sunt insulae, quique has incolunt Barbari, vt mea quidem fert opinio, Gallorum socii fœderatique sunt.

Tapemiry.

Vterius paulo circiter gradus viginti, habitant *Paraiba*, quorum in regione, quemadmodum præternauigando animaduerti, tumuli eminent in caminorum figuram abeuntes.

Paraiba.

Cal. Mart. Breuia & Syrtes legimus, scopulis & lingulis intermixtas, quæ loca, ne illæsa naues pereant, maximopere nauæ solent effugere.

Breuia et Syrtes.

Ex aduerso Breuium planiciem sumus conspicati, amplitudine triginta miliarium: hanc incolunt *Ouetacates* homines adeo feri, vt neq; pacem inter se colant, & cum finitimis omnibus aduenisq; bellum gerant. Cum vero ab hostibus premuntur (à quibus tamen nunquam iugum accepere) mira pernitate morti se eripiunt, qua & inter venandum feras ex ceruorum genere quodam assequuntur. Omnium Brasiliensium more, nudi penitus agunt, nihilo tamen secius ad nates vsq; comam demittunt, contra quam reliquorum fert consuetudo, qui, vt paulo ante diximus, dicemusque postea fusius, cum sinciput attondent, tum circa collum crinem refecant. Denique efferati *Ouetacates* illi, regiunculam inuicti habitantes cruda carne vescuntur in morem canum, luporumque, lingua etiam dissident à finitimis, vt inter Occidentalis Indiæ populos immanitate ac sauiuitia insignes merito censendi esse videantur. Cæterum quod nullum cum Gallis, Hispanis, Lusitanisq; commercium habeant, aliisq; transmarinis, carent nostris omnino mercibus. Attamen, vt postea audiui à quodam interprete Neustrio, si eas finitimi cum *Ouetacatibus* cōmunicare desiderat, hac vtuntur permutatione: *Margaias*, *Caraias*, aut *Tououpinambaultius* (quæ gentes sunt vicina) aliive Barbari, se ipsi *Ouetacati* non credentes, ostentant eminus falcem, cultellum, pectinemve, aut speculum, aut alia eiusmodi, nutuque conquirunt an permutationem velit facere. Tum si consentiat, vicissim plumas depromit, aut virides lapides, qui, vt demonstrauiimus, labris includuntur, aut quædam non absimilia. Deinde locum desi-

Ouetacates.

gnant ab hinc trecentis quadringentisve passibus: hic alter in lapidem stiptemve, quæ putat esse commutanda, reponens, longe abit. Nec moratus *Ouetacas* ad tollendum accedit quæ ille deposuerat, eodemq; in loco relinquendum, quæ ipse ostenderat. Fidem hæcenus seruât, permutatione vero facta, cum alter eo rediit, unde primo visus est, violatis induciis magna contentione certatur, quis cuiq; permutatum eripiat. Nec dubiû est quin *Ouetacas*, venatici canis leuitate, primas ferat. Itaq; nostris hominibus, qui arthritide laborât, claudis, tardisq; sunt pedibus, nequaquam censeo, si de conseruâdis mercibus cogitant, cum *Ouetacibus* negotiationem instituendam esse. Cantabri tamen, quorum etiam lingua differt à ceteris, vtq; notum est, agilitate præstant, optimeq; ambulare videntur: cum duobus his rationibus cum *Ouetacibus* comparâdi sunt, tum eos quis merito dignissimos existimet, qui vna discurrerent. Quin & annumerari possent, qui *Palmarum* flumen accolunt, quadam in regione *Florida*. Hi (vt memoriae proditum est) ceruum assequi, totumq; diem irrequieti solêt currere. Præterea *Gigantes* ad flumen *Platam* (eodem auctore) tanta felocitate, vt fugientes capreas sæpe manu retineant. Sed age dum relaxatis habenis, veredos bipedes illos dimittentes. Sed vt si libet, Euro citius euolent, interdum etiam vt est verisimile non sine graui lapsu, tribus in plagis *Americæ* (distans inter se tamen *Platensi* præsertim & *Florida* plus tricies centenis passuum millibus) & in quarta *Europæ*, niue stipatius concidant, ad institutum sermonem reuertamur.

Ouetacatum transmissa regione, aliam in conspectu statim habuimus, quam *Maq-be* appellabât, incoliturq; à Barbaris, quos tatum dicam, ob eas rationes, quæ modo explicatæ sunt, minime in vtramque, vt aiunt, aurem dormire: cum ad incursionem faciendam, paratissimos habeant finitimos. Hoc in littore, magna rupes in turris modum se attollit: quæ sole tacta lucescens adeo & radiat, vt quibusdâ *Smaragdi* genus esse credatur. Idcirco à *Gallis* & *Lusitanis* hac præternauigantibus *Mag-bensis* *Smaragdi* nomē habuit. Ferunt hanc rupem nauibus adiri non posse, quod ad libellam summæ aquæ scopuli eminentes, plus quatuor millibus passuum excurrant in pelagus: terra etiam negant vllam inueniri semitam, qua rupes ascendatur.

Paruæ ibi sunt tres *Insulæ*, *Mag-benses* appellatæ, quarû ex aduerso cum iactis anchoris noctem quieuissemus, postridie sublatis dolonibus *Friense* Promontorium tenere contendebamus. Vento tamen reiecti, eo vnde mane profecti essemus, reuertimur: quo in loco ad *Iouis* diem in anchoris stetimus, parumque, vt audietis, abfuiimus à naufragio. Etenim postridie eius diei ad vi. Non. Mart. quo *Bachanaliam* celebrantur ab hominibus male feriatis, ante ieiuniû *Quadragesimæ*, hora vndecima pomeridiana, cum primum acquiesceremus, adeo repente procella exitit, vt cum tempestatem ferre non posset funis anchorarius abrumperetur, nauis autem fluctuans, & vi vndarum littus petens eo delapsa sit, vt cum aqua duabus vlnis & dimidia non esset altior (qua breuiore ne parua quidem nauis sustineri poterat) nihil propius fuerit, quâ vt in vado adhæresceret. Tum gubernator

Hist. vniuers.
Ind. lib. 2. cap.
46. & 84.

Maq-be.

Rupes Smaragdi
genus credita.

Proximum dif-
crimen ex quo
euasimus.

bernator iacta bolide, cum eo rem deuenisse intelligeret, quanquam illi munus incumbere, vt bono essemus animo iubere, bis aut ter exclamauit, Actum est, Actum est. Nautæ vero cum diligentissime alteram iecissent anchoram, quæ, Deo fauente, substitit, ne in scopulos vnus ex *Mag-hensibus* insulis (profligata salute, si id quidem accidisset, quod mare commotius illis nauem confregisset) deferremur impedimento fuere. Hoc periculo trium fere horarum spatium fumus defuncti, nec interea præderat nautica keleusmata, quæ commodius in alto vsurpantur, quam prope littora vbi tempestates maxime sunt timendæ. Cum autem, sedato mari, dies illuxisset, propterea quod, vt diximus, aqua dulci utebatur vitata, quidam ex nostris aquatum profecti in desertas *Mag-benses* insulas, nō modo terram ouis auibusque multigenis (& tamen ab iis, quæ sunt apud nos valde forma dissidentibus) constratam inuenere, sed quod non essent hominibus assueti, tam erant cicures, vt manu capi, sustibusq; interfici sustinerent, ita vt à nostris aquatoribus in scapham constipatæ magna copia exportarentur. Ea de causa, cum superiori nocte laboribus extrahenda, nautæ famem excitassent, aues illas promiscue comedere. Die *Iouis*, quo *Mag-benses* insulas reliquimus, vento vsi secundo, postridie quarta pomeridiana *Friense* Promontorium attigimus, qui portus est oræ totius, ob Gallorum nauigationes, nobilissimus. Hic anchora iacta, tormentisq; aduētū significato, centurio & nauis magister, cum aliquot militibus in terrâ egressi, obuios habere magna multitudine, Barbaros, ii vocantur *Tououpinambaultii*, Gallorum socii atq; foederati. A quibus cum accepti sumus comiter, tum quid ageret *Paycolas* (sic enim *Villagagnonem* appellabant) didicimus, quæ res nobis quidem longe accidit gratissima. Eodem in loco hamis retibusque pisces multos cepimus, complurium generum, & ab iis, qui in nostro mari degunt, valde forma dissimiles. In quibus maxime varium atque prodigiosum genus erat, quod ea de causa describam. Horum magnitudine vitulum fere æquabat, rostro quinque pedes longo, lato sesquipede, vtrinq; dentes acuti, tanquam ferræ prominebant. Quum vero eductus in terram, rostrum adeo ingens, huc & illud vibraret, mutuo alter alterum appellans, admonebat, tibias vt remoueret. Ceterum carne est durissima: vt enim essemus famelici, ea tamen, quatuor & viginti horas cocta, vesci nunquam potuimus. Hic etiam primum vidimus, non tantum sublimem volantes *Pittacos*, & gregatim, vt in *Gallia* cornices, columbæque: verum etiam vt ex illo tempore obseruauimus, binos in aere sibi cohærentes, quemadmodum apud nos turtures solent. Cum igitur sexaginta fere millia passuum itineris superessent, quamq; citissime fieri posset, contenderemus: ad *Friense* Promontorium, breuior quam erat in votis, mora facta est. Itaque eo die ipso sublatis vesperi dolonibus, tam prospere nauigatum, vt sequenti *Dominico*, Non. Mart. anno 1557. Oceanum sub dextra relinquentes, in sinum ingrederemur, à Barbaris *Ganabara* nuncupatum, à *Lusitanis* vero *Rio de Ienero*, hoc est, *Fluuium Ianuarii*, quod *Cal. Ian.* cum primo sinum adierant. Posteaquam honoris *Villagagnonis* causa, quingentum

Auium multi-
tudo in Mag-
bensis insu-
la.

Friense Pro-
montorium.

Tououpinambaultii
cum Gallis foederati.

Prodigiosus pi-
scis.

Agmen Pitta-
corum volan-
tium.

Sinus Ganabara.

1557

fere passuum interuallo, tormēta disploimus, & nobis ille respondit (Castra enim fecerat in parua quadam huiusce sinus insula) anchoræ sunt in propinquo iactæ. Hæc igitur summa est eorum, quæ inter nauigandum in Brasiliam, tum passi sumus, tum vidimus.

CAP. VI.

Descriptio sinus Ganabara, qui & Geneuensis appellatur: Insula, Castellique Collignii, atque insularum adiacentium.

VM sinus iste à Barbaris Ganabara dictus, eo tempore, quo illic agebamus, inter ceteros eius regionis portus, nauibus Gallicis notissimus fuerit: abs re non existimaui alienum, si peculiarem eius descriptionem hoc loco proponerem. Ille à Lusitanis Geneuensis appellatur, quod Cal. Ian. primo eum intrasse credatur, tribusque viginti gradibus iacentem ultra Æquinoctialem lineam, sub Capricorni tropico. Cuius rei meminisse Lectorem cupio, vt Theueti agnoscat impudentiam. Is in libro virorum Illustrum Quoniambecum laudans, ait me, aut alium impostorem, hunc sinum ad tres & viginti gradus, prope polum Antarcticum collocasse, quum tamen nunquam aliter, quam hic scripserim. Quæ alii de sinu isto scripserunt, prætermitto, eumque quatuor & viginti passuum millibus patere affirmo. In quibusdam vero locis in latitudinem crescere, donec 14. aut 16. conficiat. Et quamuis ii montes quibus iungitur, non adeo sint excelsi, atque ii sunt, quos Geneuensis lacus alluit, recte tamen cum eo comparari potest propter vicinitatem vndique terrarum.

Comparatio
Lacus Geneuensis cum
lago Genabara
in Brasilia.

Ostium eius periculosum est, quia relicto mari trium Insularum insularum oræ legendæ sunt: vnde magnum nauibus periculum imminet, ne scopulis allisæ penitus frangantur. Deinde præternauigandum est fretum, quod cum trecentos in latitudinem passus non habeat, enascitur sinistro sum è monte ac rupe pyramidis formam imitante: quæ non modo est immense magnitudinis, verum etiam eminens artificio quodam elaborata videtur. Propter eius autem rotunditatem, & quod ingenti turri persimilis esset, hyperbolice à Gallis *le Pot de beurre* appellata fuerat. Paulo vltius intra sinum ipsum rupes extat satis plana, quæ circuitu patet circiter centum & viginti passus. Hæc à nobis *Le Ratier* dicebatur, quam Villagagno cum primum appulisset imposita supellectile ac impedimentis, muniri posse sperabat: vi tamen vndarum inde pulsus est. Ea porro quam incolabamus insula, duobus est passuum millibus vltior: hæc (vt commemorauimus) erat inculta ante Villagagnonis aduentum. In circuitu circiter passus mille complectitur, latitudinem sexies superante longitudine: scopulisque ad libellam summæ aquæ extantibus cingitur, qua de causa naues citra tormenti iactum accedere non possunt: estque ideo natura munitissima, vt adiri ne nauigiolis quidem possit, nisi è portus latere ex aduerso ingrediētis Oceani. Hæc si diligēter custodita fuisset, nec expugnari, nec intercipi potuisset, quæadmodum à reditu nostro fuit à Lusitanis

Rupes vocata
vnde buri
cum.
Muscipula.

Descriptio
Insule
& propugnaculi,
in quo
Villagagno
habuit.

tanis occupata, eorum qui relicti essent culpa: ab vtraque parte eminebat colliculus, cuius in fastigio tuguriolum Villagagno extruxerat: rupi vero quinquaginta, aut sexaginta pedes in altitudinem porrectæ, & ad insulæ centrum sitæ, suum imposuit prætorium. Reliqua in planiciem redacta, domiciliis continebantur, quæ, annumerata omni Villagagnonis familia, octoginta circiter homines incolebant. Illa omnia si prætorium excipias, aliquot fabrilibus lignis ædificatum, & propugnacula qualicumque cæmento superinducta, parua erant tuguriola, prout Americani solent, lignis extructa rotundis, herbaque contacta. Atque hæc quidem pauca de artificio munitiois illius, quam Villagagno nuncupauit Collignium in Gallia erectum Antarctica. Id autem ab eo factum est, vt Gaspari Collignio Gallia Thalassiarchè gratularetur: neque immerito. Nunquam enim sine illius fauore ac ope, (vt antea commemorauimus) cum iter illud agere, tum vllam in Brasilia munitioem ex ædificare potuisset.

Vt igitur quæ restant de Ganabara sinu persequamur, sciendum est vltra propugnaculum decem fere millibus, pulcherrimam, fertilissimamque insulam iacere: ea cum in circuitu duodecim passuum millibus pateret, Magnæ insulæ nomen à nobis sortita est. Quinetiam quod à Tououpinambaulsiis foederatis incoleretur, eam frequenter petebamus, ad exportandam farinam, aliaque necessaria.

Sunt præterea in illo sinu maris multæ insulæ incultæ, in quibus præstantissima ostrea reperiuntur. Barbari quidem in littoribus se submergentes, manibus adferunt lapides ingentes exiguis ostreis (illi *Leripes* vocant) circumdatos, quæ sic petris adherent, vt vix sint auellenda. Horum plenos lebetes coquebamus, & in quibusdam exiguas gemmas reperiēbamus.

Hic fluuius multorum piscium genere abundat, in primis mulis quæ optimis, suisque marinis, & mediocribus aliis, quorum nonnullos, in capite de Piscibus describam. Hic vero ingentes, ac monstruosas Balenas silentio præterire nolo, quæ pinnis aquam superantibus, nobis ita fiebant obuia, vt tormentulis facile peterentur. Veruntamen istiusmodi globis eas valde lædi non existimo, tantum abest, vt interfici possint: eaque de causa recedebant à nobis in noxiæ, quod pelle sint durissima crassaque pinguedine. Harum vna, quatuor, & viginti à Castello milliaribus Friense promontorium versus in vadis adhærescens, Oceanum repetere, quod eam aqua profundior defecerat, non potuit: ad quam tamen accedere ausus est nemo, antequam expiraret, quippe cum suis conatibus vicinam terram concuteret, & à quatuor millibus passuum exaudiretur. Postquam vero vitam exhalauit, multi ex Barbaris & nostris, frustra quædam carniū decifarum abstulerunt: reliquum autem eo in loco remansit. Eas vero carnes parui faciebamus, propter insipidū gustum: pinguedinē vero colliquabamus, vt oleo expresso ad lucernas vteremur. Lingua vero, quæ pars existimatur præstantissima, sale condita, fuit Thalassiarchè in Galliam transmissa.

Duo sunt etiam flumina, quæ ad extremitatem sinus terra vndique circumdata, cum eo coniunguntur. In iis ego aliquoties cum Gallis nauibus

gauri, & multos Barbarorum vicos in vtroque littore sitos inuifi. Hæc sunt quæ in hoc sinu præcipua cognoui, atque etiam arcis possessionem Gallis ereptam esse, tanto magis doleo, quanto hæc recte custodita, vt erat facillimum, tutum nobis per fugium, & Gallis commodissimam nauigandi occasionem præbere potuissent. Ultra quadraginta, aut sexaginta passuum millia Platam versus, & fretum Magellanicum, alter est ingens maris sinus, à Gallis Vafarum dictus, ad quem appellant illuc qui nauigant, sicut & ad Friense Promontorium, quod & primum tenuimus, cum Brasiliam peteremus.

CAP. VII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum & fæminarum Brasiliensium, apud quos annuum fere sum commoratus.

ACTENVS ea quæ in mari vidimus, dum Brasiliensium regiones petiimus, descripsi: qualis denique sit Ganabara sinus demonstraui: Nunc antequam naui conscensa reditum in Galliam parem, vitæ genus & alia hîc à nostris incognita, paucis describere volo.

Vt autem ordine cuncta exequar, Barbari Americani, qui terram Brasili incolunt, *Tououpinambaulti* nominantur, quibus cum ego circiter annum familiariter sum versatus. Il corpus nec prodigiosum, nec monstruosum habet, sed nostro qui in Europa viuimus, persimile quod ad staturam spectat. Sunt quidem fortiores, robustiores, faniore, & minus obnoxii morbis. Pauci apud eos sunt claudi, pauci altero priuato oculo: deformes fere nulli: licet etiam centesimum ac vigesimum ætatis annum sæpe attingant (per lunas enim annos numerare norunt) pauci tamen canescunt. Id vero regionis illius temperiem indicat, quæ cum nullis frigidibus, aut pruinis torreatur, virides herbas, agros, & arbores semper habet: ipsi quoque molestiis ac curis omnino vacui, iuuentutis in fonte labra rigasse videntur. Et quoniam fontes lutosos, & scaturigines pestilentes non adeunt, è quibus mala omnis generis oriuntur, quæ nos ante tempus attenuant, macerant corpus, animum excruciant, denique perimunt: vtrumque nihil eorum ad illos pertinet, diffidentia, auaritia, litibus, inuidia, ambitione denique non laborant. Colore prorsus nigro non sunt, sed tamen ad nigredinem accedente, propter solis vehementiam, quemadmodum Hispanis, ac Prouincialibus vsu venire videmus.

Ceterum viri, fæminæ, infantes nudi prorsus incedunt, nec vllas corporis partes vnquam tegunt, nullo eius nuditatis pudore. Attamen villosi non sunt, vt quibusdam visum est, imo simulatque pili in corpore apparerent, aut vnguibus, aut forcipibus paruulis, quas à Christianis accipiunt, euellunt: barbam ipsam, palpebras, supercilia eradicant, vnde luscii, toruoque aspectu fiunt. Idem legimus in insula Cumana vsurpari à Peruenisibus.

Caput

Statura ac dispositio Barbarorum.

Barbari vni mundanorum neglectiores.

Nuditas Barbarorum in genere.

Caput quidem illi capillis vestitum habent, qui matibus ab ineunte ætate à vertice ad sinciput raduntur, vt monachorum coronam dicas: ad occiput vero comam nutriunt nostrorum more maiorum, quam, vbi ad colulum vsque fluctuat, refecant. Hic, ne (si fieri possit) aliquid à me prætermittatur, quod ad hanc tractationem pertineat: illud addam, esse nimirum in illis terris herbas quasdam duorum digitorum latitudine: hæc paululum incuruæ, in orbem & longitudinem excreseunt, veluti calamus, qui contegit spicam milii illius prægrandis, quod apud Gallos triticum Sarracenum nuncupatur. Vidi aliquando fenes (non tamen omnes, nunquam adolescentem, multo minus pueros) qui duobus illius herbæ foliis accipitis, filoque xyli virilia contegerent, atque etiam fasciis, ac linteolis, quæ a nobis habebant, obuoluerent. Qua in re primo aspectu elucere videretur scintilla quædam naturalis verecundiæ, si modo id ea de causa facerent. Etsi enim id penitus nunquam sum scrutatus: nihilominus tamen arbitror id ab illis fieri tegendi alicuius morbi gratia, quo in senectute partes illæ conficiantur.

Hoc insuper de more habent, vt ab infantia puerulis omnibus labium inferius pertundant, eoque in foramine os quoddam perpolitum, ac instar eboris candidum inseratur, minimarum figura pyramidum, quæ supra mensam in quicuncem ordinatæ, verticillo peruntur. Pars fastigiata pollice vno, duobusve digitis extrinsecus porrecta, inter gingiuas, & labium retinaculo adhæret: idque pro arbitrio auferunt, reponuntque. Os vero illud fastigiatum, ac candidum, in adolescentia tantum gestant. Cum vero ad grandioræ ætatem peruenere, cumque lingua sua *Conomi-ouassou* vocari incipiunt, (quod grandem, aut crassum adolescentem sonat) foramini labiorum inserunt lapillum viridem, ex genere pseudosmaragdi, qui similiter obice quodam intrinsecus retentus, extrinsecus apparet, capitati argentei rotunditate, ac latitudine, crassitudine autem duplici. Atque etiam nonnulli reperiuntur, qui digiti longitudine gestent, eumque tereant. Cuius postremi generis vnus a me in Galliam allatus est. His lapidibus interdum sublatis, *Tououpinambaultii*, linguam foras per rimam illam labiorum, animi gratia egerunt, ita vt gemini oris effigiem spectantibus præbeant. Vtrum vero spectaculum istiusmodi placeat, an deformes admodum hac ratione fiant, facile est iudicatu. Alios insuper vidi, qui lapillos eiusmodi virides in labiis gestare non contenti, vtrisque malis eundem ad vsu perforatis, includebant.

Quod ad illorum nasos attinet, cum apud nos obstetrices soleant ab ipso puerorum ortu, vt formosiores ac productiores efficiant, digitis exten dere: contrarium prorsus institutum apud Americanos nostros obtinuit. Puerorum enim pulchritudinem nasi depressione metiuntur. Itaque simulac ex vtero matris prodire, pollice nasus eis deprimitur, perinde atque catellis in Gallia quibusdã fieri solet. A quibus longe illi dissident, qui quodam in Peruanis regni tractu, feruntur tanto esse naso præditi, vt ex eo smaragdi, cyanii, aliique lapilluli, cum candidi, tum rubri, filo aureo suspendantur.

X 3

In eos qui Barbaros viles esse putant. Hist. gent. Ind. lib. 2. c. 79.

Quare fenes Americani interdum virilia tegant.

Labium perforatum, & eius perforationis ratio.

Lapilli virides labiis inserti.

Mala perforata ad lapillos inserendos.

Hist. vniuers. Ind. lib. 4. cap. 108.

Barbari nigro
colore infecti
& variis colo-
ribus picti.

Nostri præterea Brasilienses compluribus pigmentis & coloribus si-
bi corpus variegant: inprimis vero crura, ac tibias adeo inficiunt atro co-
lore, ex succo fructus cuiusdam ab illis *Genipat* dicti, vt eminus animad-
uerfa, femoralibus sacerdotaliis induti esse videantur. Ea porro nigredo
expressa ex illo *Genipat* fructu, ita illorum cuti adhærescit, vt decem aut
quindecim diebus elui nequeat, quamuis se frequenter abluant.

Menisci ex of-
sibus candidi.

Adhæc meniscos etiam habent octo digitis longiores, ex ossibus ap-
prime leuatis, ac instar alabastris candidis (quæ *Taci* appellant) mutuato à
Luna nomine, quam ita vocant: hos funiculo xylyno ad pectus è collo ap-
pendos demittunt.

Bou-re tor-
ques.

Similiter frustula complura teste prægrandis lapide quodam diu mul-
tumque attrita perpoliunt. Rotunda deinde, ac instar denarii tenuia effi-
ciunt, vmbilico pertusa, filoque xylyno traiecta, pro torquibus collo inse-
runt (hæc *Bou-re* ipsorum lingua vocantur) vt apud nos catenulæ solent
aureæ. Id porro, quod à multis buccinum appellatur, esse crediderim, ex
quo plerasque mulieres, zonas apud nos gestare videmus: cuius & qui-
dem præstantissimi, plus quam tres vlnas habebam, cum in Galliam appu-
lissim. Barbari præterea torques (quos ab illis *Bou-re* dici, antea commemo-
rauimus) conficiunt ex quodam genere ligni nigri, ac solidi, cuiusmodi sy-
comorum esse Matthiolus testatur; quod ad eam rem valde accommoda-
tum est: quoniam ad grauitatem, ac splendorem gagatis accedit. Maxi-
mam præterea vulgarum gallinarum copiam habent Americani: qua-
rum progeniem à Lusitanis acceperunt. Albis sæpenumero plumas detra-
hunt, ac ferramentis quæ nunc habent: antea vero cum illis carerent, lapi-
dibus peracutis molliores plumulas minutatim concidebant. Illis aquæ
feruidæ, ac bullienti impositis, ac rubro coloris brasílico tinctis: post-
quam se gummi quodam ad id accommodato, illeuerunt, contegunt, at-
que ornant corpus, brachia, tibias, variisq; depingunt coloribus: ita vt in-
star pipionis, aliarumve auium recens exclusarum, lanuginem quandam
habere videantur. Vnde verisimile est, vt, cum quidam nostrates in eas ter-
ras peruenissent, eosque ita initio ornatos prospexissent, nihil penitus de
eis perscrutati, hunc rumorem sparserint, Barbaros scilicet profus esse vil-
losos. Res tamen longe secus sese habet, vt qui tales natura non existant.
Proinde rumor ille ex rei ignoratione manauit, cui deinde nimium leui-
ter fides adhibita est. Quidam etiam memoriæ prodidit Cumanos sese
vngere solitos gummi quodam, vnguentoque glutinoso, ac deinde se plu-
mis variorum colorum conuestire.

Barbari plus
mis ornat: cre-
cui sunt v. ll.
si.

Hist. gen. Ind.
lib. 2. c. 79.

Ornatus vero capitis *Tououpinamkiorum* nostrorum hæc est ratio: præ-
ter sincipitis abrasionem in coronæ monasticæ formam, crinesque occi-
pitis, quos ad collum summitti diximus, solent insuper auium plumas,
rosæ, rubei, cuiusuis denique coloris aptissime compositas colligare, eas-
que ad frontaliū vsum adhibere. Hæc non male galericula referunt non
ita pridem à nobilioribus sceminis nostratibus vlturpata: quæ proinde à
Barbaris nostris accepisse non immerito dicantur. Frontale autē istud ver-
nacula lingua est *Tempenambi*.

Frontalia ex
plumis con-
secta.

Inaurium quoque ex ossibus albiſſimis apud eos magnus est vsus, ossi-
bus illis non abſimilium, quæ perforatis suis labiis adoleſcentes imponere
diximus. Apud eos auis est *Toucan* nomine, atra toto corpore, ceu coruus, ^{Inauri.}
circa ingluuiem plumis tenuissimis, fuluo colore, torque miniato ab imo
circumdatis. Partis istius pellem detrahunt, detractam siccant, (auis no-
men retinet) siccata vtrique genæ applicat cera agglutinata, quam
Trayetic nuncupat. Quibus ita aptatis, dicas vmbones lupatarios ex ære in-
auratos ab illis gestari.

Præterea si ad bellum sese accingant, aut pro more (de quo alibi) & so-
lenni pompa captiuum deuorandum sunt mactaturi, vt ad ornatum & e-
legantiam nihil desit, vestes induunt, pileos aptant, armillas brachiis im-
ponunt ex plumis viridis, rubei, cærulei, & cuiuscunq; alius coloris compa-
ctas, eximie pulchritudinis. Quibus artificiosissime aptatis & interfertis
atq; adeo calamo tenui arundineo filoq; xylyno admodum concinne cõ-
pactis & cõnexis, vt vix vllum credam in Gallia esse phrygionem, qui ma-
iori industria plumas illas tractare & aptare possit. Dicas vestes hac ratione
contextas è villoso serico cõfectas esse. Eundem ornatum ligneis suis cla-
uis adhibent, quibus ad hunc modum ornatis elegatius dici nihil potest.

Ornamentorum postremum genus est, quod *Struthiocamelorum* pen-
nis leucophæi coloris, quas ab accolis accipiunt (ex quo licet colligere gran-
dissimas illas aues in regionibus illis versari, quas tamē illic me non vidisse
ingenue fateor) hoc modo conficiunt: caules ordine ab vna parte disponunt,
plumæ ab altera eminet, atq; in orbem circumflectuntur, in modum cono-
pei vel rosæ. Itaq; fit pennarum fasciculus, quem sua lingua *Araroye* appellant. ^{Pennarum fa-}
Hunc tergo imponunt, filoq; xylyno alligant, caulibus cutem eorum con-
tingentibus. Quo cum sunt ornati, caueam pullis includendis tergo im-
posita gestare videntur. Fusius alibi à nobis dicitur, eos qui bellicosissimi vo-
lunt haberi, quo fortitudinem suam palam faciant, multosq; à se interfectos
hostes esse demonstrēt, captiuos deniq; vorandos multos mactasse iactēt,
pectus, lacertos & femora incidere, incisuras vero illas atro quodam puluere ^{Barbarorum}
inficere, quoad mortem vsq; earum vestigia conseruantur: itaq; aspicien-
tibus thoraces & femoralia Heluetico more incisa representant. ^{incisura.}

Compotationibus autem seu *Caouinationibus* & saltationibus illis si sit
indulgendum, in quibus certe vt plurimum occupantur, quo magis ani-
mum excitent, præter horredos clamores & eiulatus, quos emittere con-
sueuere, fructus colligunt, corticis duri satis, echinum forma & magnitu-
dine referentes, cuius exsiccati nucleum auellunt, atque in eius locum la-
pillos immittunt: huius generis multos filo attextunt, tibiisq; apponunt:
non minorem concitati strepitum edunt, ac testæ limacum, si eo aptaren-
tur modo, quin à saltatoriis crepitaculis non longe absunt. Quæ quidem ^{Crepitacula è}
cupidissime exoptant Barbari, cum ad eos comportantur. ^{fructibus.}

Fert insuper ea regio arborem, cuius fructus *Struthiocameli* ouum
crassitie adæquat, formaque refert. Hunc perforatum (eo quo à puerulis
nucis apud nos perforantur modo) lapillisque aut mili crassioris (de quo

Maraca in-
strumentum.

fuo loco) granis immiffis, baculoq; feſquipedali traiecto, inſtrumentum *Maraca* nomine fabricant. Strepitum edit ingentem, adeo vt ſuillas veſicas piſis plenas ſuperet: quo fit vt à Barbaris nuſquam non manu geſtetur. Quæ ſit Barbarorum de iſto *Maraca* atque eius ſtrepitu opinio, præſertim cum plumis egregie ornatur, certoque deſtinatum vſui fuerit, tum à nobis dicitur, cum de eorum religione agemus. Hactenus de natura, veſtitu, & ornatu quo *Tououpinambaulſu* noſtri vti conſueuere, paucis dictum eſto. Veruntamen appendicis vice addam, criſpatum pannum, rubri, viridis, flauique coloris à nobis magna copia aduectum fuiſſe, ex eo veſtes omnis generis conficiebamus: quas deinde permutatione facta cum cibariis, cercopithecis, pſittacis, braſilio, goſſypio, pipere Indico, aliisque id genus, quæ à mercatoribus aſportari ſolent, Barbaris dabamus. At plerique nuda corporis parte reliqua, laxa & vndantia femoralia ſolum induebant: alii contra, femoralibus contemptis, tunicam nates pertingentem induebant. mox autem emenſis aliquot paſſibus, & in ſeipſos oculis identidem conuerſis, non ſine noſtrorum riſu & cachinnis, exutas illas veſtes domi reponabant, quoad ruruſ eas induere in animum inducerent. De induſiſ quoque & pileis idem iudicium.

Barbari ex
parte nudi, ex
parte vero in-
duti.

Epilog. 1.

Quæ externo corporis habitu cum virorum tum puerorum dicenda fuerunt, fatiſ fuſe perſecuti nobis videmur. Itaque ſi ex hac noſtra deſcriptione Barbarum animo ſibi repræſentare quis cupiat: in primis nudum virum imaginetur, cuius membra apte & concinne fuerint compoſita, pili euulſi, capilli ad ſinciput abraſi, labia, genæque perforatæ, quibus oſſa præacuta aut virides lapilli fuerint inſerti, auriculæ in auribus traiectæ, corpus variis fucatum coloribus, femora & tibiæ atro illo fuco è *Genipat* infectæ, collum torque ex minutis cochleæ *vignol* fruſtulis ornatum: talem certe habebis, qualem in ea regione conſpeximus.

Epilog. 2.

Iam vero ſi alia forma Barbarum animo informare placet, ridiculo illo amictu detracto, gummi viſcoſo vniuerſum corpus erit perlinendum, deinde plumæ minutim conciſæ ſuperiniiciendæ. Hac vero artificiali lanugine indutus vbi fuerit, quam lepidus ſit futurus, non neceſſe eſt dicere.

Deſcriptio 3.

Deinde ſiue naturalem retineat colorem, ſiue variis coloribus aut plumis fucatus fuerit, veſtes illas, pileos, armillas plumaceas quas deſcripſimus adhibeto. Tum maxime ornatum eſſe conſtabit.

Deſcriptio 4.

At ſi veſtes illas criſpati panni admouere viſum fuerit eiſque (quem admodum facere eos demonſtrauimus) alia ex parte nudis tunicam impoſueris, cuius altera manica ſit luteo, altera viridi colore, ad certiffimas morionis notas perparum deerit. Denique inſtrumentum *Maraca* his adiungere ſi lubet; pennarumque faſciculum *Araroye* tergo aptatum, crepita-cula quoque ex fruſtibus tibiis alligata, eam referet formam quam ſalutaturus aut compotaturus obtinet.

Da. barorum
inter ſaltan-
dum & potan-
dum ornati.

Reliquam Barbarorum in ornandis corporibus induſtriam, iuxta integram quam ante edidimus deſcriptionem, vix multi exprimerent typi, quietiam niſi adhibitis coloribus rem totam commode haud repræſentarent:

tarent: veruntamen præter ea quæ iam ante commemorauimus, cum ad arma & prælia eorum ventum fuerit, toto corpore incifoſ, clauis ligneis inſtructoſ truculento aſpectu homines dabo. Attamen hoſ in præſentia omittamus, ornatuque ſuo & voluptatibus (quibus non imperite indulgent) frui ſinamus. Cultus vero foeminarum, quæ illi *Quoniam*, & quibusdam in locis, ex quo commercium cum Luſitanis habent, *Maria* nominant, quanto ſit præſtantior diſpiciamus.

Nuditas in primis, ſicut initio huius capituli monuimus, cum viris illis eſt communis, pilos quoque conſimiliter omnes euellunt, ne palpebris quidem & ſuperciliis exceptis. Ad comam quod attinet, ab illis differunt: viri enim, vt dictum eſt, ad ſinciput abraidunt, ad occiput vero demittunt: foeminae contra non modo alunt, ſed etiam more noſtratum frequenter pectere & abluere ſolent. Quinetiam xylyna vitta rubro colore infecta conſtringere & complicare illis eſt familiare. Paſſis tamen & oberantibus capillis vt plurimum incedunt, quippe iſ circa humeros circumfluentibus & volitantibus delectantur.

Americana fe-
mina nuda in-
cedunt.

Alterum quoque diſcrimen in eo poſitum eſt, quod perinde vt viri, labia non perforant; ac proinde gemmiſ ſiue lapillis faciem non exornant. Auriculas tamen adeo traiciunt, vt detractiſ inauribus digitorum capiant: in aures iſtæ ex prægrandi illa cochleæ *vignol*, candore & longitudine candelam mediocrem adæquant: quo fit, vt humeros, atque adeo pectus ipſum pertingentes, ſi eminus conſpiciantur, veſtigatoſ canis pendulas aures referant.

In aures mon-
ſtroſæ.

Faciei vero hunc adhibent cultum. Accerſita ad hoc miniſterium ſocia vel vicina, circulum penicillo in media gena delineat, in cochleæ vero formam fucum cæruleum, flauum, rubrum tantisper circumducit, dum vniuerſam faciem coloribus illiſ diſtinxerit ac variarit: quinetiam palpebrarum ac ſuperciliorum locum (quod foeminas parum pudicas in Gallia factitare audio) penicillo oblinat.

Mira America
foeminar. fu-
candarum ra-
tio.

Armillas etiam ex compluribus candidiſſimiſ oſſium fruſtulis in ſquæmæ modum incifiſ contextunt: ea tamẽ adeo apte & concinne cera gummi permixta iungunt, vt nihil ſupra. Hæ longitudinem palmi obtinent: ac non male brachiale illud referunt, quo folliculo pellendo vtuntur apud noſ. Torques quoque candidiſſimos, quos *Bou-re* nuncupant, geſtare illiſ eſt familiare: collo tamen non appendunt, qui moſ eſt virorum, ſed iſ in armillarum modum brachia inuoluunt. Hunc in vſum vitreos globulos flauï, cærulei, viridiſque coloris, quos filo traiectos habebamus, ſumme exoptabant, *Mauroubi* appellant. Hoſ, ſiue ad earum pagos accederemus, ſiue ipſæ caſtellum noſtrum adirent, vt à nobiſ extorquerent, oblatiſ fruſtibus aut aliis quibusdam, crebro blandiſſimiſ hiſ verbis vrgebant, *Mair*, *de agatore*, *amabé Mauroubi*, hoc eſt, Galle, bonus eſ, da mihi armillas ex vitreis globulis. Eadem proſuſ ratione pectines, quos *Guap* aut *Kuap* vocant, ſpecula quoque *Aroua*, reliquaſque merces quibus delectantur, flagitabant.

Armilla præ-
grandiſ ex
compluribus
oſſium fruſtu-
liſ compoſita.

Certum fami-
narum Amer. de
vestib. reueren-
da consilium.

Barbararum
faminar. de
crebra ablutio-
ne consuetudo.

Captiuas fami-
narum in
modum nudi-
tate delecta-
tur.

Et nomini
fuerunt.

Barbari cur
ex arte exprimi
non possunt.

Mirum vero mihi præ cæteris hoc videbatur, quod licet corpus, brachia, femora, tibiaeque variis coloribus non ita frequenter distinguant, nec plumarum ornamentis utantur, vestes tamen ex crispato panno, à nobis sapius vna cum indusiis oblatas, ut induerent nunquam impetrauimus. Etenim in ea pertinacia permanebant, à qua nondum demotas esse existimo. Excusatione ex recepta ab omnibus accolis consuetudine captabant. Solere omnes ad obuia quæuis flumina & fontes subsidere, ut hausta manibus aqua, caput aspergant: contingere nonnunquam, ut (anatum more) vno die decies immergantur: vestes si toties sint exuendæ, molestissimum fore. Præclaram certe & speciosam causam: Atqui quam necesse erat admittere, quippe cum illis disceptando nihil promouebamus. Adeo autem nuditas est illis cordi, ut non modo *Tououpinambaultiorum* foemine liberae, quæ in continente versabatur, vestes omnes pertinaciter reicerent, sed etiam captiuæ pretio à nobis emptæ, quibus pro mancipiis ad castellum nostrum muniendum utebamur, cohiberi non poterant, quin animi gratia noctu, indusiis, reliquisque panniculantis depositis ante forum per insulam nudæ oberrarent. Denique si penes eas accipiendarum aut reiciendarum vestium fuisset potestas, à nobis vero ad eas induendas flagris adactæ non fuissent, æstum Solis perferre, lacertosque & humeros, lapidibus & humo comportandis lædere maluissent.

Hæc de ornamentis, armillis, reliquoque Americanarum foeminarum mundo paucis fuere dicenda. Itaque nullo addito epilogo, prout cuique visum fuerit, animo concipiendas relinquo.

Quis sit infantium ab utero matris ornatus, tum à me dicitur, cum de Barbarorum coniugiis agemus. Hic locus postulat, ut aliquid de maifculis, hoc est, tertium aut quartum annum excedentibus, quos vulgo *Canomimiri* nuncupant, dicamus. His certe non parum delectabamur: siquidem, præ nostratibus puerulis, corpore prepingui, osse candido labio inserto, circumtonsis capillis, corpore nunquam depicto, nobis ad pagum accedentibus, gregatim choreas agitates obuiam veniebant. Ut autem aliquid præmii à nobis referret, sapius blanda ista verba repetebat, *Coutouassat, amabé pinda*, hoc est, Socie da mihi hamos. hos si quando à nobis impetrabant (quod non raro contingebat) hamosque decem vel duodecim minores arenae aut pulueri imponebamus, tum illi cõfestim exultare, & humi fusi terram instar cuniculorum radabant. Quæ res non minimæ erat voluptatis.

Denique quamuis Barbaros cuiusvis ætatis per annum integrum, quo apud eos vixi, sollicitè admodum sim contemplatus, adeo ut idea quedam etiamnum animo meo inhæreat: fateor tamen ob varios gestus à nostris prorsus alienos, literis eos picturave exacte referre difficilimum esse. Si quis igitur plenam voluptatem ex illis capere cupit, ut ipsam Americam adeat auctor fuerim. At vero, dices, non vnus est iter diei. Id quidem ego confirmo: ac proinde non nisi caute suscipiendum esse suadeo. De illorum casis, supellectile, cubandi ratione, aliisque non paucis, prout res tulerit, posthac dicturi sumus. Priusquam autem huic capiti finis imponatur, in eos ali-

aliquid dicendum videtur, qui aut opinantur tacite, aut etiam scriptis mandarunt commercium illud adeo frequens cum Barbaris nudis, ac præsertim cum foeminis, ad lasciuiam & libidinem prouocare: dico igitur, quamuis in speciem nuditas illa concupiscentiæ esca non immerito censeatur, tamen, ut res ipsa comprobauit, inculta illa nuditate certum est, multo minus opinione viros ad libidinem pellici. Itaque ausim asseuerare splendidum illum cultum, fucos, supposititias comas, capillos calamistratos, ampla illa & tanto artificio complicata, amictoria pretiosa, mammillaria, laciniatas & vndantes vestes, ceteraque eiusmodi, quibus foeminae nostrates tam sedulo formam mentiuntur, plura incommoda & mala parere, quam faciat Barbararum nuditas, tamen si forma ab illis non vincatur. Ita ut si pluribus seruato decoro hæc persequi liceret, efficacissimas huic sententiæ meæ subiicerem rationes, refutatis omnibus argumentis, quæ in contrariam partem afferri possint. Ac ne diutius immorer, eorum testimonium hic appello, qui mecum in Brasiliam nauigarunt, quiq; vtraque conspexerunt. Hæc tamē ita accipi nolim, ac si nouitas illa mihi vllō modo contra Scripturæ auctoritatem probaretur. Testatur enim, Adam & Eua, post peccatum, agnita nuditate, pudore suffusos fuisse. Eorum etiam detestor hæresim qui violata naturæ lege, non satis hac in parte à miseris nostris Americanis seruata, morem illum turpissimum inuehere moliti sunt.

Sed quæ de Babaris istis à me dicta sunt, eo certe tendunt, ut constet, nos nihilo minus culpandos esse, qui istis damnatis quod abiecto pudore nudati incedant, in aliud extremum peccamus, cultu nimirum nostro nimio. Atque vtinam nostrum quisque modesto cultu, habita necessitatis & honesti ratione potius, quam fastus & vanitatis, utatur.

CAP. VIII.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis vtuntur locum: deque eorum potione quam Caou-in appellant.

VANDO QUIDEM externum ornatum habitumque Barbarorum superiori capite accepimus, à recto ordine alienum non videtur, si de eorum cibariis hoc loco differamus. Hoc autem in primis est notandum, licet frumentum nec habeant, nec serant, vitesque minime colant, nihilominus tamen (quod experientia non semel sum edoctus) laute admodum eos viuere quantumuis pane & vino carentes.

Duorum generum radices habent, quibus *Aypi* & *Maniot* nomina indidere: hæc inter tres quatuorve menses adeo crescunt, ut sint longitudine sesquipedali, femoris crassitudine. Erutas foeminae (neque enim circa isthæc occupantur viri) igne exsiccatas, *Boucano* nimirum impositas, nonnunquam etiam recentes, acutis silicibus postis infixis atterunt, prout caseum & odoratas nuces corradere solemus, farinamque candidissimam ex iis conficiunt. Tum vero cruda illa farina, atque adeo succus albus, de quo mox,

Americanarum
nuditas cultu
nostrarum foeminarum
nimis noxia.

De Barbarorum
nuditate
quid sentiat
auctor.

Sine pane &
vino laute viuunt
Barbari.

Aypi & Maniot
radices.

qui ab ea exprimitur, recentis & liquidi amyli triticei, aqua diu madefacti, saporem profus refert. Adeo ut cum post meum in Galliam reditum alicubi me presentem fieret, odor ille memoriam refricari eius quo Barbarorum casa, tantisper dum ex radicibus farina conficitur, perfundi solent.

Ad farinae istius apparatus foeminae Brasilienses, vasa fictilia praegrandia, utpote quae singula capiant modia, satis commode effingunt. Quibus ad ignem positae farinam immittunt, continuoque dum coquitur, dissectae cucurbitae altera parte, qua pultarii loco utuntur, permouent. Cocta tragematis minoris formam habet.

Duplex istius farinae genus ab illis conficitur: alia enim percocta est & dura, *Ouy-entan* appellant, quam in militiam profecturi secum ferunt, quod diutius coferuetur: alia vero minus est cocta & mollior, *Ouy-pou* nominant: haec priore est eo praestantior, quod dum recens ori admouetur ac manditur, panis candidi medullae saporem refert. Prior vero ille sapor, de quo egi, inter coquendum, in gratiorem & suauiore mutatur.

Quamuis autem haec farinae, praesertim recentes saporis sint optimi, summam alendi habeant facultatem, ac facilis earum sit concoctio, nihilominus tamen pani conficiendo (ut ipse sum expertus) nullo modo sunt aptae. Massa quidem conficitur, quae non dissimili a triticea modo intumescit, speciemque est optima, ac instar similicis candida: inter coquendum tamen adeo exsiccat & aduritur crusta ut pane scisso fractove interior pars sicca, & ad pristinam farinae formam redacta reperitur. Quibus adducor ut credam eum qui primus retulit (cum non satis diligenter quod a me dictum est perpendisset) eos qui viginti duobus aut tribus gradibus ultra Aequatorem porrecti sunt (quos *Tououpinambaultios* esse plane constat) pane ex lignis attritis confecto vesci solitos, quod de radicibus istis, de quibus agimus, est intelligendum, hallucinatum fuisse.

Utraque vero farina pulmento conficiendo, quod a Barbaris *Mingant* nuncupatur, est accommodata, praesertim si pingui quodam iure diluatur: tunc enim orizam refert, atque eo condita modo optimi est saporis.

Ceterum *Tououpinambaultii* nostri cum viri tum mulieres, nec non ipsi pueruli ab ineunte etate huiusmodi farinam siccam panis vice edere confueverunt. Cui rei adeo apti frequenti usu sunt facti, ut summis digitis e figulinis vasis desumptam certa manu, ne minima quidem excepta mica, eminus in os coniciant. Hunc morem imitari aliquoties tentauimus, at farina illa vultum inspergebamus, in hoc nimirum negotio minus exercitati, ac proinde, nisi mimicos moriones referre volebamus, cochlearibus uti necesse erat.

Porro radices illae *Aypi* & *Maniot* interdum recentes frustatim conciduntur, ex quarum farina, humida quidem illa, pilae amplae a mulieribus compinguntur, e quibus intra manus compressis succu, lactis instar, candidum ac liquidum exprimunt. Eum vasis figulinis exceptum soli exponunt,

Ouy-entan
durior farina.
Ouy-pou mollior farina.

Farina ex radicibus ad panem conficiendum minus apta.

Hist. gent. Ind. lib. 2. c. 92.

Mingant pulmentum & radicem farinae.

Barbari peritissime farinam in os coniciunt.
Galli ad farinam in os inieciendum inepti.
Succus ex humida radice exprimitur.

nunt, cuius calore ad modum lactis coagulatur. Edendus vero in patellis testaceis infunditur, ac deinde, prout solemus oua frigere, excoquitur.

Praeterea radix *Aypi* non modo ex farinae usu probatur, sed etiam sub cinere cocta vtiliter comeditur: quippe & tenerascit, & diffunditur, castaneaeque in prunis coctae, cuius saporem refert, est persimilis: ac proinde ita parata edulis est maxime. At radices, quae *Maniot* dicitur, longe alia est ratio: nisi enim in farinam redacta erit atque percocta, periculosissime editur.

Utriusque caulis, qui forma inter se sunt persimiles, Iuniperi humilis magnitudinem aequat: foliisque Peoniae similitudine. Quod vero in hisce Brasiliensis radicibus, *Aypi* & *Maniot* maxime est admirandum, totum in copia positum est earum rami qui calamos cannabinos fragilitate aequant, quanta copia perfringi, ac in terram qua altissime defigi possunt, nulla adhibita alia cultura, bimestri aut trimestri spatio radicem copiam gignunt.

Mulieres quoque amplum illud milium, de quo dictum est, quodque vulgo a nobis triticum Sarracenum, a Barbaris *Auati* dicitur, praecuto baculo in terram defixo ferunt: ex eo item farina ab illis conficitur, quam eodem profus modo coquunt, & comedunt, quo superiorem diximus. At vero crediderim (contra quam a me dictum fuerat prima huiusce historiae editione. duo enim distinguebam, quae vbi penitus perspexi, vnum idemque esse iam comperio) hoc *Auati* nostrorum Brasiliensium idem esse cum eo quod Indorum Historiographus *Mais* nominat, quod, ut ipse testatur, Indis frumenti usum praebet. Illud his verbis describit:

Harundo *Mais*, inquit, in hominis altitudinem, ac nonnunquam amplius adolefcit, satis crassa est, foliis palustrum arundinum persimilis, spica nuci pinastri simili, grano amplo, nec rotundo, nec quadrato, nec longitudine cum nostro tritico comparanda, a semine mensibus tribus metitur: imo irriguis locis XLV. diebus. Ex vno grano 100. 200. 300. 400. 500. nonnunquam etiam 600. gignuntur. His abunde docetur, quae sit illius regionis fertilitas, quam nunc Hispani occupant. Quidam scriptis mandauit adeo fertile esse in Orientali India solum, ut frumentum, hordeum, milium denique ad cubitos quindecim adolefcat. Haec sunt, quae panis vicem apud Americanos supplere animaduerti.

Hispani ac Lusitani, qui sedes in illis terris fixerunt, magna frumenti ac vini copia abundant, ex quo apparet Brasiliensium oram horum esse maxime feracem. Quod autem iis rebus Barbari carent, ipsorum inscitiae tribuendum esse. Nos vero frumentum & vinearum palmites eo comportauimus, expertique sumus utrumque illic optime prouenire posse, si modo agrico labore quo apud nos colerentur. Vitis enim a nobis plantatae rami fluxerunt, maximo feracissimi soli argumento. Quod ad fructus attinet, primo anno racemi nati sunt acidi, qui non modo non maturefcerent, sed etiam in dies indurescerent. At vero quantum a peritis vinitoribus non ita pridem edoctus sum, constat nouelleta primo & secundo anno labrucas nullius pretii plerumque producere. At verisimile est Gallos, si vitem illam colere petrexerunt, optimas ex ea vvas collegisse.

Radix sub cinere cocta.

Quae sunt radices istarum caulibus & foliorum forma. Miratio radices illas praegandi.

Auati milium amplum.

Mais, Peruanum triticum. Hist. gent. Ind. lib. 5. c. 215.

Calcondilus de bello Turc. lib. 3. c. 24.

Americanum solum tritico & vino accommodatum.

Frumentum vero secale à nobis sata folia quidem emiserunt, inque stipulam sunt fastigiata, ac spem fecerunt, in spicis nulla grana extiterunt. Hordeum grana permulta produxit, & ad iustam maturitatem peruenit: vnde credibile est illud solum nimium celeriter extrusisse frumentum, & secalem, quæ diutius in terra foueri experunt, quam hordeum, ita vt nec florere, nec grana proferre potuerint. Eam ob causam, quemadmodum in Gallia agròs, vt sint fertiliores, stercoramus, contra illam terram assiduo cultu, ac versatione defatigandam esse arbitror, vt eo modo ferendis frugibus sit aptior.

Americanum solum ob pinguedinem frumento nostro ferendo ineptum.

Atq; hoc obiter dictum sit, vt iis satisfiat, qui curiosius inquirunt, an apud Brasilienses frumentum ac vinum prouenire possint, si modo excolantur.

Vt autem eo redcam vnde digressus sum, priusquam de carnibus, fructibus, piscibus, & aliis Barbarorum cibis, nostris prorsus ab similibus, loquar, vt melius quæ dicenda proposui distinguam, quæ sit ipsorum portio, quaque conficiatur ratione, edisseram.

Hic

Hic primo notandum est, viros, vt in paranda farina operam non ponunt, sed curam illam mulieribus relinquunt, illud idem hoc in negotio illis vsu venire. Quin à conficienda portione multo religiosius cauent, præterquam quod radices *Aypi* & *Maniot*, eo modo, quo diximus, paratæ, præcipuum ipsis cibum subministrant, portionem quoque ex illis hac ratione conficiunt. Eas in primis postquam minutatim conciderunt, quomodo hic rapas ollæ iniiciendas, solent, inque vasis luteis sufferuefaciunt, quoad mollescant, emollitas ab igne remouet, ac deferuefcere sinunt. His ita expeditis, earum pleræque circa ingentia illa vasa sedentes, frustra illa mollita mandendo comminuunt, deinde singula manu ab ore excipientes in aliud vas igni impositum deiciunt, vt ibi rursus ferueat: baculo autem continuo agitant, donec satis feruisse iudicent: tum secundo à flammis ablatum in alia vasa figulina, quorum singula cadum minorem Burgundiū æquant, minime colatum reponunt: vbi verò rursus ferbuerit, despumatumque fuerit, vasa illa operiunt, quoad, eo quo dicemus modo, ebibant. Vasa porro illa, de quibus vltimo loco dixi, figuram earum cuparum imitantur, quibus ad lixiuum passim vtuntur Borbonii, & Auerni, ore tamen aliquanto angustiore.

Eadem quoque Brasilienses foeminae feruefacientes, ac ore simul mandentes milium illud, quod *Auati* nominant, potum eadem profus ratione conficiunt cum superiori. Nominatim vero foeminas eam artem exercere repeto. Nam quamuis distinctionem inter virgines & mulieres, quæ propterea non abstinere à virorum consortio (vt male Theuetus scripsit) in ea re non viderim: nihilominus hoc sibi firmiter persuadent Barbari, portionem nullius saporis futuram, si radices aut milium ipsi mandant. Deinde tam hoc indignum arbitrantur, quam ineptum est quod à rusticis Segusianis factitatur, qui & nent, & colum gestant. Hanc portionem Barbari vocant *Caou-in*, quæ subtrubida & spissa est, ac fere lactis saporem imitatur: rubeam etiam habent, & albam, vt & nos vinum.

Quoniam autem radices istæ ac milium quolibet tempore in eorum regione proueniunt, ideo quotiescunq; visum est, potum eiusmodi conficiunt tanta copia, vt semel plusquam triginta cados sexagenum sextariorum Parisiensium in ipsorum ædibus dispositos viderim: vbi pleni apertiq; remanent, donec illi ad compositandum conueniant. Priusquam vero quæ sit compositandi ratio referam, exclamando præfari liceat: Procul estote Germani, Flandri, Heluetii, omnesq; adeo qui strenue potando palmam petitis. Vos enim audito Barbarorum potandi modo sponte illis cessuros esse video.

Ergo cum potationem aggrediuntur, præsertim cum captiuum matæat, adhibitis solennibus ceremoniis (de quibus postea) foeminae lentum ignem circa vasa accendunt, vt potus ille tepescat. tepido enim delectantur, cõtrario prorsus à nostro more, qui vinum frigidissimum expetimus. Id vbi factum est, primum aperiunt cadum, & poculorum loco cucurbitæ amplæ altera parte, quæ tres Parisiensis sextarios capiat, hauriunt. Tum vini saltando ad illas accedunt, plenosque cyathos ab ipsarum manibus

Brasil. foemina potum conficiunt.

Potus ex milio.

Sing. Amer. cap. 24.

Americani potatores eximii.

Caou-in antequam bibunt calefaciunt.

accipiunt, illæque identidem bibunt, & vno haustu plena pocula absorbent. Haustus verò tantisper repetunt, dum in cadis omnibus vel vna *Caou* in gutta restat. Ego quidē ipsos tres dies & noctes continue bibentes conspexi: quin etiā cum vsque adeo essent expleti, potuque oppressi, vt oneri ferendo impares essent, operi sese denuo applicabant, quia incepti certaminis defectio ignauiam argueret.

Tououpinambaulti inter edendum non bibunt.

Illud quoque est obseruandum, Tououpinambaultios inter bibendū nihil edere, atque inter comedendum omnino nō bibere: quo fiebat, vt nostrum viuendi morem valde mirarentur, cum nos alternatim bibere accedere conspicerēt. Ac si quis eos hac in re cum equis comparet, faceti cuiusdam responsum afferam, qui dicere solebat discrimen in eo esse, quod Barbari aquatum minime essent deducendi, quodque periculum non esset, ne postilenas abrumperere cogerentur. Et quamuis ad cibum sumendum horam statutam non habeant, sed ad libitum urgente fame, vel de media nocte comedant, neque vllum in bibendo modū seruent, in cibo tamen maxime sunt sobrii, nonnulli os manusque ante, ac post pastum abluunt. quod ad os spectat, id fieri puto, quod alioqui viscoso humore impeditum illis est futurum, propter eas farinas, quibus panis loco, vt diximus, vtuntur. Mirum illi silentium tempore cibi obseruant, ita vt in aliud tempus referant ea, de quibus colloquuturi sunt. Nos autē cum violato ipsorum instituto, vt in Gallia vsu vexit, inter prandendum sermones misceremus, ab illis irridebamur.

Barbari quousque satiant edunt.

Itaque tantisper dum hæc celebratur compotatio, Americani hilares canunt, saltant, choreas agitant: quin etiam se mutuo hortantur, vt in bello sint strenui, & quamplurimos hostes capiant: deinde instar gruum ordine dispositi saltant per domum, in quam conuenerant, cursitant, donec cados penitus exhausti sint.

Ebrietatis Barbarorum atque inuicium.

At certe quod ebrietatis palmam referat, nō infirmum hoc est argumentum, quod nonnulli in istis symposiis 4. Caouini sextarios exhausti: sed tum maxime, quum plurimis instructi (vt antea diximus) captiuum aliquem mactant, & deuorant: tunc enim Ethnicorum more Bacchanalia sua celebrant. Parcius quidem vicini inter se in pendulis illis lectis è gossypio contextis sedentes compotant: sed cum singuli alicuius pagi incolæ conueniant sapius ad compotationes immodicas, nunquam ad cibos, hoc fit vt raro mediocres illæ & modestæ compotationes locum habeant.

Nusquam vero ad compotationes seu mediocres, seu immensas accedunt, quin (vt antea diximus) ad expellendas sollicitudines ad choreas conueniant. Sed præterea peculiare hoc est iunioribus nondum coniugatis, vt pennarum fasciculis tergo annexis, & *Maraca* manibus admoto, nec non aridis illis fructibus traiectis filo, tibiisque aptatis strepitum edentibus (vt antea dictum est) totam noctem huc & illud circumcursent ostiatim saltantes: ita vt iis visis & auditis sapius in mentem veniret eorum infania, qui in quibusdam Galliarum locis vernacule Famuli dicuntur. Solent isti tempore constituto sanctis & patronis vniuscuiusque paræciæ summa cum

Hic vero quiddam notatu dignum succurrit, in omnibus Barbarorum choreis, siue alii alios confectentur, siue in circulum disponantur, vt pluribus alibi dicturi sumus, nusquam tamen mulieres aut puellas viris interfieri: quin potius seorsim saltare solitas.

Mulieres siueque a Barbarorum choreis seorsim saltant.

Priusquam vero narrationem institutam de compotationibus nostrorum Americæ concludamus, facetam admodum historiam, tragicam tamen recitare placet, vt à nemine ignoretur, quam large essent vinum hausturi si copia illis suppeteret. Quidam *Moussacat*, id est, paterfamilias mihi narrauit.

Contigit nobis non ita pridem (inquit vernacula lingua) vt dromadē *Perros* (sic illi Lusitanos, cum quibus inimicitias gerunt, nuncupant) opprimeremus, mactatis & deuoratis, quos in ea nacti sumus hominibus, cum merces eorum à nobis expilarentur, prægrandes offendimus *Caramemos* ligneos (quo nomine dolia, & reliqua vasa significant) portione quadam oppletos: quibus ab altera parte apertis ecquid rei inesset periculum facere placuit. Ego vero (inquiēbat vetulus ille) quodnam esset genus illud ignoro, nec satis scio, an etiam apud vos tale extet. Hoc tamen scio nos vbi ad satietatem potauimus, totos tres dies adeo sopitos fuisse, vt agre excitati tertio die fuerimus. Plena nimirum fuisse vasa illa conicio generoso Hispanico vino, quo imprudentes Barbari Bacchi festum celebrarint. Mirum proinde non est vini illius vaporibus correptos, cōfestim sopitos fuisse, prout ab illo vetulo referebatur.

Faceta Brasiliensis Moussacat de viuo narratio.

Nos vero commanducatum illum feminarum in suo *Caou* in conficiendo, initio abhorrebamus. quem vt vitaremus, radices aliquot *Aypi* & *Maniot* cum quadam milii copia contusas feruefecimus, gratiorem potum confectoros nos esse opinantes: sed experientia edocti sumus rationem hæc non succedere. Quo factum est, vt paulatim Barbarico *Caou* in assueuerimus: attamen illius vsus nobis non fuit perpetuus. Nam saccari cannis, quarum copia nobis suppetebat, in aqua refrigerata, ob perpetuum regionum illarum æstum, per aliquot dies madefactis, potum parabamus gratissimi saporis. Frigidam quoque nonnunquam bibebamus. Illic enim fontes sunt limpidissimi, flumina quoque aquæ dulcis, ob aeris temperiem ita probatæ & salubris, vt nemini quantumuis large pota periculum crearet. Hic mihi succurrit, aquam dulcem à Barbaris *vhete*, salsam vero *vhéen* appellari. In qua dictione efferenda præ ceteris laborabamus: ab illis enim imo gutture pronuntiat, quo modo suas gutturales Hebræi solent efferre. Denique quia non dubito, quin ea quæ de radicibus & milio feminarum dentibus attritis ad *Caou* in parandum diximus stomachum multis ad nauseam vsque mouerint, quo fastidium illud abstergant, peto ab illis, vt rationem qua multum apud nos exprimitur animo repetant. Enimvero si vinitores, vindemiarum tempore, in iis præfertim locis quæ vina generosissima gignunt, nudis pedibus, nonnunquam calceis indutis labra vinaria ingredi vultque calcare, inque ipsis torcularibus immundissime tractare meminerint, multa comperient non mundiora illo radicum commanducatu. Si vero quis instet, feruendo ac despumando vinum purgari, respondeo *Caou* in

Aquæ Brasiliensis optima.

Caou in cum vino collato.

quoq; eadem penitus ratione sordes omnes abiicere, ac proinde parem vtriusq; esse hac in parte rationem.

CAP. IX.

De feris, praegrandibus lacertis, serpentibus, aliisque America
monstrosis animantibus.

Animalia
in Ameri-
ca nascun-
tur a no-
stris pror-
sus disti-
milia.

DRIVSQVAM vlteriùs progrediar, statim ab initio huiusce capituli lectorem breuiter admonere visum est, nullas è quadrupedum genere animantes, figura nostratibus omnino similes in toto Brasiliensi orbe reperiri, neque solere *Tououpinambaultios* ex istis aliquas nisi perquam raro cicuratas domi educare. Vt autem generatim describam animantes feras, quæ à Barbaris *Soo* appellantur, ab iis quæ vsui humano accommodatæ sunt facere initium decreui. Primo illa videtur loco esse ponenda, quæ & vulgaris est maxime: hanc *Tapiroussou* appellant, pilo subrubescenti atque promisso, vaccam magnitudine ac forma valde referentem. Attamen quum cornibus careat, sitque contractiore collo, auriculis longioribus & pendulis, siccoribusque tibiis atque gracilioribus, vngula continua & asini vngulæ persimili, merito quis eam vaccæ asinique naturæ participem esse diceret. differt nihilominus ab utroque plurimum, quod & breuissimam gerat caudam (obiterque hic monendus est Lector, permulta in America gigni animantia, quæ omnino sine cauda sint) & dentes habeat multo acutiores. nec hominibus propterea quidquam periculi ab ea potest creari, quum in fuga potius, quam in viribus salutem ponere consueuerit. Eam Barbari sagittis confixam, vt & alias plerasq; interficiunt, aut fossa excauata, decipulisve alius modi ingeniose fabricatis, venari solent.

Parme ex
corio Ta-
piroussou.

Ceterum fera illa magno est in pretio apud Barbaros, pellis gratia quam simulatque illi detraxerint, dorsi corium in orbem circumcidentes, ad solem exsiccant, in parmasq; fundi mediocri cadi magnitudine conformant, quibus in bello hostium excepta repellunt. Tantam vero duritiem pellis ad solem siccata contrahit, vt nullius ictu teli quantumuis magno impetu vibrati, transigi posse, facile credam. In Galliam duas eiusmodi parmas studiose afferebam: redeuntibus vero fames ita molesta fuit, vt omni comœatu absumpto, ne Cercopithecis quidem & psittacis, eiusdemque generis animantibus exceptis, quæ ex regione illa nobiscum aduehebamus, parma illæ duæ, carbonibus impositæ, fuerint etiam ad depellendam famem comedendæ: quibus reliquæ pelles, quæ, vt suo dicam loco, in naui erant, additæ sunt.

Tapiroussou
carnis
sapor.

Porro *Tapiroussou* caro ad bubulæ gustum fere accedit. Hanc suo Barbari more coquunt, *Boucanare* patria lingua appellant. At quoniam vocabulum illud iam vsurpauit, & postea sæpius repetendum erit, ne diutius lector hæreat, oblata occasione, quid hoc rei sit exponam.

Americani

Americani defixis in terra ligneis quatuor furcis crassitudine brachii, trium pedum interuallo, quadrata figura, æquali vero trium fere pedum altitudine,

baculos in transversum duobus à se invicem distantes digitis superimponunt, itaque ligneam cratem comparant: hanc sua lingua *Boucan* nominant. In ædibus permultas huiusmodi crates habent, quibus carnes in frustra concisas imponunt, & lento igne siccis è lignis excitato, vt ferè nullus existat fumus, quamdiu fert volūtas coqui hunc in modum patiuntur singulis dimidiæ horæ quadratibus inuersas. Et quoniam sale cibos minime cōdiunt, quemadmodum hîc mos est, vno tantum coquendi remedio vtuntur ad eorum conseruationem, itaque etiam si 30. vno die feras quales hoc capite describemus, essent venati, omnes frustatim concisas illis cratibus ingererent, quam citissime fieri posset, ne corrumpentur: ibi sæpius circumactæ aliquando plus quatuor & viginti horis torrentur, donec pars interior carniū æque cocta sit atque exterior, eaque ratione omnes sint à corruptione tutæ. Nec in piscibus apparandis & cōseruan-

Boucan &
Barbarorum
culina.
Conseruan-
dorum ci-
borū apud
Americ.
ratio.

Z 2

Farinae pifibus. dis alia est ratio, quos quum nacti sunt, magna copia ad farinam conficiendam exsiccant, eos praesertim quos patria ipsi lingua *Piraparati* vocant, qui germanissimi sunt muli, de quibus dabitur alias dicendi locus. Ista autem crates apud Barbaros carnaria & promptuaria merito habenda sunt: ideoque vix eorum pagos adire licet, quin ferarum pisciumque carnibus onusta conspiciantur: sapius etiam vsuuenire solet, vt postea dicemus, si adeas Barbaros, vt istiusmodi crates humana carne refertas, quam scilicet de victis hostibus interficiendis & comedendis, vt opima spolia reportant, intueare. Haecenus de Americana *Boucanatione* dictum sit, cui cum Barbaris placet elixae carnes succedunt, quod cum bona Theueti venia scribam, qui hoc negare ausus est.

Seouassou genus ceruorum. Vt autem inceptam ferarum descriptionem persequar, secundae magnitudinis partes deferendae videtur cuidam ceruorum generi, quod illi *Seouassou* nominant, sed cum hoc differunt a nostris, quod multo sint humiliores, quodque minora gestent cornua, tum etiam illo, quod aequae pilos demittant, atque nostrates caprae. Aper autem Americanus, quem illi *Taiassou* vocant, corporis mole, auriculis, capite, pedibus, atque iis quae apud nos gignuntur, forma valde similis est, dentibus etiam & prolixis & acutis, vehementer damnosus: tamen cum & macilentior existat & gracilior, frendeatque; terribiliter, illa quoque deformitate insignis est. Habet a natura foramen in dorso, quemadmodum in capite suem marinum habere dixi, quo spiritum emittit adimitque. Ne quis vero istud prodigiosum existimet, Autor Gener. Indic. Hist. memoriae prodidit apud Nicaraguenses qui non multum a noua Hispania distant, sues nasci quibus umbilicus in dorso est: qui procul dubio, ad idem genus cum iis de quibus hic trado, reuocandi sunt.

Maxima Amer. animalia. Caterum *Tapirousson* & *Seouassou* & *Taiassou* reliquas Brasiliensis orae feras magnitudine superant.

Agoutine fredis ceruus. Est quoque apud Americanos fera quaedam rufa quam *Agouti* nominant, nefrendis triginta dierum nati altitudine, pede bifido, breuissima cauda, rostro & auriculis fere leporinis, palato gratissima. Sunt & aliae duorum aut trium generum quas *Tapitis* appellant, nostratibus non absimiles leporibus, subrubescenti autem pilo.

Mures subvusi. In syluis quoque magnas venantur forices, sciurorum pilo & magnitudine, quae ad cuniculorum delicias accedunt.

Pag animalis distinctum. *Pag* aut *pague* (quonam enim modo id pronuntient, vix ac ne vix quidem intelligas) fera est altitudine mediocri venatici canis, capite deformi, carne ad vitulinae gustum accedente, pelle pulcherrima, & maculis albis, leucopais, nigrisque distincta, vt maximi apud nos pretii futura esset, si modo nanciscerentur.

Sarigoy fectidum animal. Alia etiam inuenitur, quam *Sarigoy* appellant, quae ob foetorem a Barbaris non comeditur. Nos autem quibusdam excoriatis, & detracta renum pinguedine, vnde foetor ille manabat, sine fastidio edimus: carne enim cum tenera, tum optima est.

Tatou armata squamis. Est etiam illa quam *Tatou* vocant. Haec non adeo cursu valet, veruntamen (vt apud nos erinacei) per dumeta reptans, durissimis est armata squamis ita vt

ita vt gladio transfuerberari nequeat, pellem etiam illi detractam, ex qua Barbari permultas compingunt cistas, Caramenos ipsis nominatas, si complicaueris, digitalia esse militaria dices. Carne candida est, optimique saporis. Quod autem ad figuram attinet, tantae proceritatis nullam videre licuit, quantam expressit Belouius suarum obseruationum extremo libro tertio, vbi tamen Brasiliensem *Tatou* nominatum designat.

His etiam animalibus, quae apud Americanos frequentissima sunt, adduntur Crocodili *Iacare* dicti, instar humanae coxae, longitudine iusta. At tantum abest vt noceant, vt plena istis Iacaribus Barbarorum sint domus, puerique sine villo periculo cum iis lusitent. Nihilominus audiebam senes commemorantes, dum peregrinarentur, se a nescio quo Iacaram genere peti, a quo se magna difficultate sagittis tueretur. Illud cum appropinquare homines persentisceret, ex arundinibus erumpere dicebant, & impetum in obuium quemque facere.

Ceterum vt illa omittam quae Plinius & alii de Crocodilis, qui in Nilo degunt, memoriae prodidere, vniuersalis Indiar. Hist. scriptor illis in regionibus infestos fuisse Crocodilos, ad urbem Panama refert, qui plus centum pedes in longitudinem patebant: quod mihi quidem mirabile & portentosum videtur, tantum abest vt affirmem. Eis autem Crocodilis, quos mihi videre contigit, os erat valde patulum, alta crura, cauda vero non rotunda, nec acuta, sed ad extremum tenuissima. Vtrum autem, vt quidam scripsere, superiorem mandibulam moueant, ingenue fateor me non obseruasse. Venantur insuper Americani lacertas, *Touous* illi appellant, non virides, verum leucopaeas & pelle variegata, vt nostrates paruae lacertae. Et quamuis longae sint quatuor aut quinque pedes, iusta crassitudine, ideoque forma terribili, nihilominus in ranarum morem flumina paludesque incolunt, nemini noxae. Addam, pelle illis detracta exenteratae si coquantur summe delicatas esse, nihil vt in America gustauerim suauius. Carne enim sunt, vt apud nos capones alba, delicata, tenera, suauis, vt nihil supra. Initio tamen ab istarum gustu abhorrebam, postea vero quam primum attigi, quod ad cibos attinet, ferebant apud me primas lacertae.

Edules in America Bufones. Bufones quoque permagnos habet Tououpinambaultii, quibus minime exenteratis, tostis vescuntur. Quum vero & medici doceant & vulgo etiam notum sit & perspectum, carnem, atque saniam, & quicquid adeo bufonis est, lethale esse, facile quilibet me tacente propter illius regionis temperiem, aliave de causa, quae me lateat, vsu venire vt illic bufones, vt sunt apud nos, minime sint venenati atque periculosi.

Comedunt etiam serpentes crassitudine brachii, quinque fere pedum longitudine, quinetiam animaduerti Barbaros, vt de Crocodilis commemoravi, genus quoddam ex nigro & rubeo discolor, domum afferre, interque vxores & liberos proiicere, ita securos vt manibus contrectarent. Has immanes anguillas terrestres, frustatim conscindunt apparantque. Inspidae tamen sunt & perquam exigui saporis.

Diuerfi etiam generis serpentes apud eos gignuntur, & in fluuiis praesertim, vbi olerum instar virides apparent: longi atque graciles, quorum ictus maxi-

*Auctoris
de prodigi-
osa lacer-
ta commemo-
ratio.*

me noxius est. nec non in syluis existunt lacertæ, præter eas, de quibus supra mentionem fecimus valde periculosa, vt ex narratione quam subiiciam patebit. Itaq; quum aliquando duobus Gallis comitantibus iter facerem visenda regionis gratia, neq; vt mos erat, viæ duces Barbaros haberemus, ideoq; oberarem in syluis, vallemq; profundam pedibus metiremur, audito strepitu venientis animalis ad nos cuiusdam, imbellem esse feram opinati, non secus iter incceptum persequentes securo eramus animo. Statim vero ad dextram triginta fere passuum interuallo, in colle lacertum conspiciamus: corpore humano crassiore quinum aut senum pedum. Ille in modum Ostrei squamis albicantibus & asperis totus, altero pede anteriori erecto, capite sublimi, collucentibus oculis nos intueri cœpit. Quare attoniti (nemo enim forte nostrum sclopetum tum ferebat, gladiis tantum eramus accincti, arcusque nobis suppetebant & sagittæ, quæ tela illi monstro tam duris armato squamis nocere non admodum poterat, nihilominus veriti, ne si fuga nobis consulere vellemus, celeritate superius nos vnâ conficeret) alter alterum trepide quum intueretur, eodem in loco stetimus. At postquam ille prodigiosus & formidabilis lacertus, ore aperto, & quod æltus magnus esset (solum enim erat meridiano fere tempore) alte anhelans, vt facile exaudiremus, per quadratam horæ nos esset intuitus, derepente montis verticem petiuit, tanto fragore virgultorum, atq; ramorum, quantum ceruus syluam cursu pererrans vix ederet. Itaq; nos, qui tum valde timueramus de illo insequendo nõ admodum solliciti, Deo liberatori gratias egimus, & institutum iter denuo sumus aggressi. Mihi autem eorum opinionem recolenti, qui affirmant lacertum aspectu hominis delectari, visum est illi monstro tantum placuisse intuitum nostrum, quantum eius angebamur præsentia. Nec non apud eos fera gignitur è præda victum quarēs, quam appellant *Ian-ouare*. Ea fere tibiarum altitudine & velocitate canem æquat venaticum, circa mentum vero pilo est promisso, pelle variegata, pulcraque instar lyncis, ac in reliquis vehementer illi similis. Barbari non immerito feram illam valde reformidant. Nam cum præda sit asueta, quemadmodum & leo, si quem eorum assequitur, in frustra concisum deuorat. Illi vero vt sunt vindictæ appetentes, nec quid eorum, quæ molesta sunt, inultum esse patiuntur, si quam excauatis ea de causa foucis aliove decipulorum genere intercipient, sagittis confixam pluribus, quo diutius langueat, lente interficiunt: vtq; facilius pateat, quam male fera illa cum Barbaris agat, cum aliquando in quinque aut sex Gallorum de comitatu, hac transiret, monebāt Americani, vt nobis à *Ian-ouare* caueremus, quod illa ipsa hebdomade tres crudeliter mortales in quodam eorum pago absumpsisset.

*Canes primi
ab Americanis
conspiciti.*

Addendum vero huic editioni Latinæ existimaui, Americanos ante Villagagnonis expeditionem canes nunquam vidisse: ideoq; cum permagnum ex venaticorum genere canem intuerentur, quem cum aliquot paruulis eò aduereramus, nobisq; ille applauderet, propterea quod vt antea commemorauit, ad *Ian-ouare* formam accedit, obstupescabant, ab illoq; fugiebant. Ea de causa etiam Gomara in generali sua Indiarum historia testatur, anno 1499. cum Christophorus Columbus primum ad Insulam *Boriquen* appulit, quæ & S. Ioannis nomine

Cap. 44.

nomine insignitur, huiusce regionis Indos, qui cum Hispanis bellum gerebāt, vehementer canem subrutidum timuisse, qui etiam duorum fere balistariorum stipendium merebat: propterea quod nõ modo in Barbaros ferociter impetum faciebat, verum etiam socios ab hostibus discernens, quantumuis pro-uocatus minime illis erat molestus, quin etiam Caribas recognoscens (pestilima & maxime detestanda illarum omnium regionum natio) fugientes persequeretur in mediam vsque hostium aciem, qui etiam tantum excitatus, nulla quiete fruebatur, quousq; arreptum hostem dilaniasset: pro Hispanis tam dextre preliabatur, vt illo comitati tam alacriter aduersus Indos pugnarent, quam si tres in suo numero habuissent equites. hic tamen canis dum nescio quem Caribam nando persequitur, venenata sagitta ictus oppetiit, dominumq; triste admodum reddidit, latantesq; Indos. Sic & Valboa Hispanorum centurio fortissimus, cum primum Australem patefecit Oceanum, emissis quos habebat canibus in Indos, qui aditu illum arcebant, Barbari tanto timore sunt perculsi, vt fuga sibi consulere cogentur, Valboæque canes tam profuerint, quam milites omnium præstantissimi. Insuper multi reperiuntur in Brasiliensium ora Cercopitheci, paruuli atque nigri, quos illi *Cay* vocant, quibus describendis superfedebam, propterea quod nobis sunt notissimi. Vnum hoc tantum dicam, quum assidue versentur in cacuminibus arborum fructum in siliquis nostratium fabarum instar gestantium, quo aluntur, atque turmatim istic cõueniant, imbribus præsertim cadentibus, iucundum est illos audire clamitantes, & strepitum facientes. Ceterum cum vno tantum partu, vnicum edat fœtum, Cercopithecus simul atq; editus est in lucem, ea naturali præditus est industria, vt à collo patris matrisve firmissime pendeat: itaque si venatores ingruant, parentibus per ramos desiliantibus vna etiam fuga abripitur: quod certe incredibile videri non debet, cum Matthiolus Commentarius in Dioscoridem editis, Plinio atq; Aristotele auctoribus affirmet, tam amantes prolis esse mustelas, vt teneram adhuc ore comprehensam, huc & illuc circumgestent. Quin etiam animantibus est omnibus illud à natura tributum, vt non modo conseruandæ prolis studio teneantur, sed etiam ad id efficiendum sagacitate mira sint prædita. Qua de causa non facile Barbari Cercopithecos quacunque sunt ætate, venari possunt: sagittis tamen vulneratos deiiciunt de arboribus, ac deinde sanatos, & aliquantisper domicuratos cum mercibus commutant. Verum initio adeo sunt feri, vt attractantium digitos dentibus conuulnerent, adeo vt morfi dolore cogantur illos sapissime ictibus conficere.

Cap. 62.

*Cay Cercopitheci.
Cercopithecorum in paruulis periculo eripiendis, industria.*

Modus eripiendorum Cercopithecorum.

Est quoque apud Americanos alterius generis Cercopithecus, quem ipsi *Sagonin* nominant, crassitudine Sciuri, eodemque pilo rufo: quod vero ad formam attinet, rostro, pectore, collo, reliquisque fere partibus leoni persimilis, andax etiam, nulli paruulorum animalium pulchritudine cedit, quæ quidem illic viderim. Et si tam facile mare transmitteretur quam cetera, multo maioris esset pretii. Sed cum tam infirmo sit corpusculo, vt vacillantem nauem ferre non possit, ea etiam est superbia, vt vel minimum offensus, tædio vitæ cum morte commutet. Hic tamen quidam reperiuntur, mihiq; fit verisimile eam

Sagonin, pulchrum animalis luma.

esse bestiolam, de qua Marotus suum induxit loquentem seruulum, cuidam Zoilo, cui nomen erat Sago: alludens enim Cercopithecii nomen esse, dicit Sagonem. Vt autem fatear ingenue quod res est, quamuis fuerim curiosus, me omnibus animantibus Americanis obseruandis, non ita fuisse diligentem, quam optarem, nihilominus vt semel finem faciam, duo adhuc describā genera, quæ figura sunt prodigiosa vt quæ maxime.

Hay de for
me ani-
mal.

Vnum quod Barbari *Hay* vocant, magnitudine canis est, facie Cercopithecii, ventre pendulo, quemadmodum *Scrofa* parturiētis, pilo leucopato valde diluto, breuissima cauda, pedibus in morem *Vrsi* villosis, prolaxis vnguibus: vt autem dum in siluis agit valde sit ferum, captum nihilominus cicuratur facillime. Nudi autem *Tououpinambaultii* non libenter cum illo colludunt, propterea quod tum longos habeat vngues, tum acutos. Ceterum (quæ res fortasse videbitur incredibilis) audiui & à Barbaris, & à quibusdam interpretibus, qui diu in America sunt commorati, neminem vnquam vidisse tum in siluis tum domi animal illud cibo frui, vt quidam aura illud viuere opinentur.

Coaty ro-
stro prodi-
giose lar-
go.

Alterum, de quo etiam mihi dicendum est, à Barbaris *Coaty* appellatum, altitudine leporis est, breui pilo & maculoso, auriculis paruulis erectis & acutis, capite cum paruo, tum ab oculis eminente rostro, plus pede vno longo, scipionis instar tereti, subito ad extremum decrecente, ita vt æqualis vbiq; sit crassitudinis, ore ita angusto, vt vix auricularem digitum recipiat. nullum prodigiosius inueniri potest: deinde cū hæc est capta fera, collectis quatuor peditus, aut in alterutrum vergit latus, aut concidit, neq; vnquam erigi, neq; cogi potest, vt vescatur nisi præbeantur formicæ, vnde etiam in siluis sibi victum parat. Octauo fere die, quo ad *Villagagnonem* venimus, Barbari eius generis feram ad nos attulerunt, quæ ob nouitatem omnes magna impleuit admiratione. Nam, vt commemoravi, cū si cum nostratibus conferatur sit valde prodigiosa, sæpe à quodam ex nostris familiaribus excellenti pictore summopere cõtendi, vt tum illam, tum pleraque ceteras, non tantum admirabiles, verum etiam nobis incognitas, penicillo representare vellet, quod maximo dolore meo nunquam ab illo impetraui.

CAP. X.

De varietate Americanarum auium. De vespertilionibus, apibus, muscis, aliisque regionis illius insectis.

Oura a-
nes.
Arignau-
ouson seu
gallina
Indica.
Arignau-
miri gal-
lina nostra
tes.

Oc etiam caput, quo de auibus agam, ab iis ordiri placuit, quæ victui humano sunt accommodatæ, generalique vocabulo à *Tououpinambaultiis* *Oura* nominantur: maximam illi habent earum copiam gallinarum, quibus ab India cognomen addimus, easq; *Arignau-ouson* appellant: nec non ab eo tempore, quo Lusitani apud Barbaros agunt, gallinas etiam nostrates alere solent, ipsis *Arignau-miri* dictas. Quamuis autem, vt alias commemoraui,

agunt, gallinas etiam nostrates alere solent, ipsis *Arignau-miri* dictas. Quamuis autem, vt alias commemoravi, candidas plurimi faciant, vt plumis auulsis, rubroque infectis exornent se atque vestiant, ab vtroque tamen genere plerumque abstinent, quod ad vescendum attinet. Adhæc quum sibi persuadeant oua, quæ *Arignau-ropia* nominant, esse instar veneni, non modo stupecebāt, si oua coram illis sorberemus, verum etiam nos increpantes addebant, non ferendum esse; dum pullationem anteuertemus, nos gallinam in ouo comedere. Itaque de suis gallinis æque fere sunt solliciti, atque de auibus, quæ vitam in siluis agunt. Illas vbiunque fert impetus ponere patiuntur. At gallinæ vicissim, pullos è dumis & vepribus domum deducunt, ita vt ea molestia careant Americanæ mulieres, qua nostrates, in pullis Indicis educandis, quibus etiam ouorum præbent vitellos, fatigantur. Ac tanta sit apud eos pullatio, vt iis in pagis, qui minus sæpe ab extraneis inuisuntur, gallina Indica cultello veneat, qui quidem apud nos vix sestertio nummo æstimaretur: altero autem duorum obulū quinquæ aut sex gallinæ nostrates constent.

Arignau-miri
gallina nostra-
tes.

Arignau-ro-
pia ouum.

Gallinarum
magna copia
in America.

Vna cum gallinis Barbari alunt etiam domi anates Indicas, *Vpec* ipsi nominant. Quoniam vero ea imbuti sunt superstitione *Tououpinambaultii*, fore vt si animali tam tardo vescerentur, eandem tarditatem contraherent, ita vt si hostes imminerent, fuga sibi salutem quærere non possent, vt vel tantillum de iis degustent, non facile quisquam persuaserit, eaque de causa sibi temperant ab omnibus eis animantibus, quæ tarde incedunt, piscibus etiam, vt raiis aliisque, qui non celeriter nare possunt. Quod ad illas aues attinet, quæ degunt in siluis, magnæ caponum instar, capiuntur illæq; trium generum, quas Barbari *Lacoutin*, *Lacoupen* & *Lacou-nas-sou* appellant. Pluma est omnibus nigra & leucopata, gustu ad phasianos accedunt, vereque possum affirmare, nihil *Lacous* illis edi vnquam suauius.

Vpec An-tes
Indicæ.

Lacou. phasia-
norum genus.

Præterea duo sunt genera exquisitissimarum auium, quibus nomen est *Mouton*, Pauonum magnitudine, iisdem plumis quibus superiores, raroque admodum inueniuntur.

Mouton auis
rara.

Macacoua & *Ynambou-ouassou*, duo sunt genera perdicum, anserum nostratium magnitudine nõ ab simili, quo *Mouton* gustu. Idem est, fere trium sequentium sapor *Inambour-miri*, perdicum altitudine: *Pegassou*, palumbi, *Pai-cacu*, turturis.

Magnarum
perdicum ge-
nus.

Vt autem breuiter de auibus, quæ magna copia reperiuntur, tum in siluis, fluminibus, tum etiam in littoribus, finiam, ad eas veniam quæ non ita sunt ad victum accommodatæ. Inter cæteras duo sunt genera eadem magnitudine, ad corui crassitudinē accedentia: quæ vt reliquæ aues Americanæ rostro sunt atque vnguibus incuruis, quemadmodum & psittaci, quorum in numero censi possent. Quod vero ad plumam attinet, vt facile est iudicatu, vix crediderim in toto terrarum orbe aues inueniri tam excellenti pulchritudine, in quibus contemplandis abunde non naturam vt profani, sed creatorem laudandi suppetit materia: vt que res pateat, prima, cui nomen apud Barbaros est *Arat*, plumis caudæ, atq; alarum sesqui-

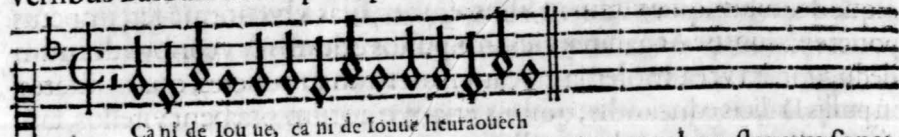
Arat, auis ex-
cellenti pluma.

pede porrectis, partim purpuræ instar rubeis, partim ceruleo colore, vehementer splendēti, cui & reliquæ partes corporis respondēt. cum in sole agit hæc avis, ubi plurimum versatur, nemo vnquā illius aspectu satiari potest.

Canide, pluma
carulea.

Altera *Canide* dicta plumis inferioribus, quæq; collum circumagunt auri colore micantibus, quæ vero dorsum, alas, caudamq; vestiunt excellenti carulæo cum textili aureo inferne induta esse videntur, superne autē holoserico pallio eos qui intuetur summa perfundit admiratione. In suis versibus Barbari huius per sæpe meminerunt ad numerum cantillantes,

Ca ni de Iou ue, ca ni de Iou ue heuraouech

hoc est, auis flaua, auis flaua, &c. nam *Iouue*, aut *Iouu* apud eos flauum sonat. Quamuis autem domesticæ non sint hæc aues, frequentius tamen in arborum, quæ in mediis vicis sunt, cacuminibus nidificant, quam in siluis, quo fit vt ter quaterve in anno à Barbaris deplumentur, è quibus plumis pileos, vestes, armillas compingunt, clauarum suarum capulos exornant, corpusque suum cohonestant. Huiusmodi ego pennas non paucas mecū in Galliam afferebam, earum præsertim quas flauo & caruleo colore esse dixi, sed vbi Lutetiam veni, aulicus quidam cui videndas exhibui, importunus mihi esse non destitit, donec eas à me extorqueret.

Pluma, è quib.
p lei vestes,
&c. compo-
nuntur.

Pfittacorum tria aut quatuor genera illic capiuntur, maximos & pulcherrimos, *Aiouuons* Barbari nominant. His rubeo, luteo, ac violaceo colore caput est distinctum, extremis alis est coccineus, cauda, quæ est prælonga, lutea: reliquo corpore viridis. Huiusmodi perpauci ad nos adferuntur. Præter plumarum elegantiam eo commendantur nomine, quod edocti, optime imitantur humanum sermonem. Vnum ab interprete quodam accepi, ab ipso iam per tres annos educatum, qui Gallicas & Americanas voces tam genuine pronuntiabat, vt si non esset in conspectu, eius vocem ab humana discernere vix quisquam potuisset.

Aiouuon, pfitti-
raci maximi
& pulcherrimi.

Longe admirabilius erat, mulierem in vico quodam, qui ab Insula nostra *iv.* passuum millia distabat, huius generis vnum educasse, qui non sicut ac si ratione præditus esset, ea quæ iubebatur, caperet. Illac quoties nobis iter erat, statim ab auis illius hera audiebamus, vultisne mihi dare pectinē aut speculum, ego iam iam coram vobis pfittacum meū iubebo canere & saltare? Si forte postulatis illius annuebamus, pfittacus confestim, auditis quibusdam heræ verbis, nō modo saltabat in pertica cui insidebat, sed & garriebat, & sibilabat. Barbaros denique in bellum euntes mirabiliter referebat. In summa, si hæc visum erat imperare vt caneret, canebat, saltaret, saltabat: contra, si indonata paulo acerbiori sermone illi suum *Auge*, hoc est, consiste, imperasset, tū ille obmutescēbat, nec vllis verbis efficere poteramus, vt vel linguā vel pedem motitaret. Quare reputandum lectoribus relinquo, annō Romani qui, Plinio auctore, coruo à quo omnibus matutinis nominatim ad Rostra salutabantur, funus innumeris ex-

Pfittaci mira-
biliora.

lib. 10. c. 43.

quibus

quibus olim celebrarunt, eumque à quo esset interfectus morte multarunt, si huiusmodi pfittacum habuissent, perquā maximi fecissent. Illum Barbara mulier *Cherimbaue*, hoc est, dilectissimum appellabat. Ei sane adeo charus erat, vt quærentibus nobis, quo pretio mercari possemus, illa *Mocouafson*, hoc est, tormentum æneum maius, per irrisionem respondebat, itaque nullo pretio ab ea extorqueri à nobis potuit.

Pfittacorum alterum genus est eorum, qui in Galliam aduehi solent, quos *Marganas* Barbari appellant, & minimi faciunt. At vero tam sunt illic frequentes quam apud nos columbi, quo fiebat, vt licet carnibus essent paulo durioribus, quod ad perdicis saporem accederent, illis non raro viceremur.

Marganas
pfittaci apud
nos frequentes.

Tertium genus pfittacorum *Touis* Barbari, nautæ vero Neustru *Moifons* vocant: sturnorum magnitudine, caudam prælongam croceis pennis distinguuntibus, cetera viridis est. Priusquā autem sermone de pfittacis instituto finem imponā, succurrit non nihil à Cosmographo quodam relatum, pfittacos nimirum in arborum ramis pendulos nidos construere, ne à serpentibus oua absorbeatur, quod quidem meras esse fabulas existimo, siquidem in arborum cauatarum antris nidos construere eos deprehēdi.

Touis pfittaco-
genus mini-
mum.

Inter reliquas aues Americanorum, primus locus cuidam *Toucan* nomine dabitur, cuius ante meminimus. Is colūbi est magnitudine, colore atrō ceu coruus, excepto pectore, quod crocei est coloris, torque miniato ab inferiori parte circumducto, detracto Barbari ad genarum aliarumq; corporis partium ornatum vtuntur. Tum vero maxime apud illos est in pretio quod saltaturi eo vtuntur. Nomen inde est sortitum *Toucan-tabouracé*, hoc est, pluma ad saltandum. Nihilominus tamen, tanta illis earū suppetit copia, vt cum mercibus nostratibus permutare eas non grauentur. Auis istius rostrum reliquum corpus longitudine superat, cum quo gruis rostrum minime est comparandum, itaq; pro monitrosissimo totius orbis rostro est habendum: ergo non immerito Bellonius, vnum cum nactus esset, sub finem tertii libri descriptionis auium depingendum curauit: nomen quidem non edit, at ea omnia, quæ ab illo narrantur, de isto rostro necessario sunt intelligenda.

Toucan auis
colūbi ma-
gnitudine.

Rostrum auis
monitrosum.

Alia est merulæ magnitudine, & colore, excepto pectore quod bubuli sanguinis ruborem adæquat, à Barbaris eodem quo superius detrahitur modo. Auem vero *Panou* nominant.

Panou, cui pe-
ctus rubrum.

Est & alia turdi magnitudine, plumis omnibus coccineis, hanc illi *Quampian* vocant.

Quampian, a-
uis coccinea.

Minime vero est prætermittenda auicula non minoris admirationis quam subtilitatis, quam Barbari *Gonambuch* appellant, plumis albicātibus, & fulgentibus, fucum, aut scarabeum magnitudine nō superat, miros tamen cantādo edit concentus. Milio illi crasso, quem Americani *Auati* nominant, aut aliis altioribus herbis insidens, tam altum edit cantum, vt, nisi conspiciatur, vix credas ab illo corpusculo tantum tamque suauem edi posse. Luscinia nostræ minime cedit.

Gonambuch,
auis minima.

Ceterū, quia sigillatim Americanas aues omnes, quæ à nostris non modo genere, sed & coloris varietate, puta, rubei, rosei, violacei, albi, leucopæi, purpurei, &c. à nostris nō parum differunt, describere non possum, vnam tamen descripturus sum quam adeo obseruant Barbari, vt eam non modo afficere damno nolint, sed afficientes inultos abire non patiantur. Columbi est magnitudine, colore cinerico, lugubri voce, eam *Tououpimambaulti* noctu frequentius quam interdum exaudiunt, atq; ab amicis & cognatis mortuis ad se mitti credunt, tum vt bonum omen renuntiet, tum præcipue vt animos addat, moneatque vt se aduersus hostes fortiter in bello gerant. Existimant præterea si recte isthæc auguria obseruent, futurum vt hostes hac quidem in vita superent, sed & post mortem ad maiores suos animas post montes conuolaturas, vt illic perpetuas agitent choreas.

Contigit mihi semel, vt in pago à Gallis *Vpec* denominato diuerterē, vbi de nocte aues illas non quidem canentes, sed gemētes audio. Barbaros attentissimos video. Rei totius gnatus, stultitiam illam increpo. Sed vbi Gallo mihi adstāti arrisi paululum, vetulus quidā se uere satis me compefcuit his verbis: Tace, ne nos audiendis faustis nuntiis auorū nostrorum intentos auertas. Quoties n. hæc aues audimus, toties & exhilaramur, & vires nostræ augmentū capiunt. Cui nihil respōdi, frustra enim cum illo contēdissem. In mentē tamen mihi tum veniebat eorū opinio, qui asserunt animas ad suos officii monēdos deuolare, Barbarorumq; nostrorum figmētum ea tolerabilius esse iudicabā. Etenim, vt suo dicitur loco, quāuis animas credant immortales, eo tamē dementiæ non veniunt, vt è corporibus semel egressas ad patrios lares redire dicant, aues istas earū esse nuntias tantūmodo fingunt. Hæc sunt quæ de auibus Americanis dicēda mihi fuere.

Habent tamē præterea terræ illæ vespertilioes cornicularū nostrarum magnitudine: hi noctu nō raro in casas veniūt, si vero quē detectis pedib. dormientē offendāt, summū eius articulū adoriuntur, sanguinemq; exungunt tāta copia, vt duos sextarios nostrates plerumq; antequā perspiciātur ebibāt. Experrecti, mane cubile xylinū cruētatum admirātur. Barbari, siue suis, siue nostris id contingebat, in ludibria vertebant. Mihi semel istud accidit, præterquam vero quod fannis sum exceptus, accessit & illud quod extremo illo (licet nō infestissimus erat dolor) summi articuli læso, tridū in tibialibus induēdis nō parū laboraui. Cumanēses quoq; qui cis Æquatorē decē gradibus iacēt, grandib. istis & infestis vespertilionib. infestatur. Gener. Ind. hist. Scriptor de his rem & facetam & notatu dignā memoriæ pdidit. Monachi cuiusdā puer pleuritide laborabat, in Chiribichi monasterio Sancta fides nūcupato, cuius cū vena aperiēda reperiri nō potuisset, mortuus vero ipse haberetur, accedit ad eū noctu vespertilio, talūq; momordit, tantamq; copiā sanguinis hausit, apertaq; vena spōte emisit æger, quāta ad valetudinē sufficiebat. Ego vero cum historiæ illius Scriptorē dico, opportunissimum & faustissimum ægro illi fuisse istum Chirurgum. Itaq; præter eā quā vespertilioes istos afferre dixi molestiā, satis docet exemplum illud postremum, nō adeo noxios esse, ac fuerunt olim Græcorum striges. quæ vt inquit Ouid. *Fast. 6.*

Americanum
varietate.

Barbarorum
deliratio, qui
aui cantum
obseruant.

Lib. 2. c. 56.

De vespertilio-
ne facta hi-
storia.

Nocte

Nocte volant puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora raptā suis.
Carpere dicuntur lætētia viscera rostris,
Et plenum potō sanguine guttur habent.

quam ob causam nomen illud veneficis est attributum.

Apes Americanæ à nostris sunt absimiles, ad minores muscas atras, quibus ætatis tempore infestamur, accedūt, fauosq; suos in exetæ arboris cauo condunt. Barbari mel ceramq; colligere norunt. Mixtim collecta, *Tra-yetic* vocant, *gra* enim mel sonat, *yetic* verō ceram. Scorsim positum mel nostro more comedunt, ceram vero picis nigredinem imitantem, asseruant, massis brachi magnitudine compositis. Non tamen quod facēs vel candelas ea conficiant: lucernæ enim alius apud eos vsus non est præterquam ligni cuiusdam flammam lucidissimam emittentis. Præcipue vero ea cera vtuntur ad obturandas ingentes illas cannas, quibus plumas suas imponunt, nec à papilionibus exedantur, quos etiam hoc loco describemus.

A Barbaris *Arauers* appellatur gryllorum magnitudine, gregatim quoque ad focum vt & grylli accedunt, si quid autem offendāt, exedunt, præsertim vero thoraces coriaceos & calceos ita corroduunt, vt superficiē penitus absument. Si vero gallinas aut alia id genus cibaria, negligentius recondebamus, mane à nobis ossa carnibus nudata reperiebantur.

Barbaros præterea infestat exiguum insecti genus, quod *Ton* nūcupat. In puluere nascitur, pulicis magnitudine. At vbi sub pedum & manuum vngulis sese insinuauit, prurigo statim oritur, acyri modo, nisi vero confestim euellatur, breui spatio ad pisci magnitudinem accrescit, extrahiq; nisi magno cruciatu nō potest. Nō solum autē Barbari, qui nudi toto corpore incedunt, sed & nos quoq; quantum uis bene induti, hoc insecto infestabamur. Ego pro mea parte, licet diligentissime mihi ab illis cauebam, ita fui infestatus, vt vno die vltra viginti è variis mei corporis partibus sint euulsi.

Nōnullos etiā vidi minus sibi prospicientes, quibus nō modo manus & pedes ab illis infestabantur, sed & axillæ reliquæque molliores corporis partes pustulis istorum insectorum erant refertæ. Hoc illud esse animalculum credo quod Ind. Occid. hist. Scriptor *Nigua* appellat, quod etiam apud Insulam Hispaniolam extat. ab eo his describitur verbis: *Nigua* pulicis salietis speciem refert, puluere delectatur, non nisi pedes infestat, quorum cuti sese insinuat, moxq; lendes maiori copia gignit, quam sit credibile, habitā subtilitatis ratione, hæ alias quoq; generant, ac nisi mature obuam eatur, non nisi igne & ferro eiiciuntur: si vero tempestiue extrahas, minimo dolore curantur. Quin & addit, Hispanos quosdam adeo illis fuisse infestatos vt multi articulorum, nonnulli vero pedum ministerio caruerint.

Aduersus ea incommoda hoc remedio Barbari vtuntur: Eas partes, quæ huic lui sunt obnoxia, oleo quodam inungunt, spisso, rubri coloris, ex fructibus quos illi *Couroq* nominant expresso. hoc etiam remedio nos Galli utebamur. Addo oleum illud curandis vulneribus aliisque corporis

humani incommodis, adeo esse accommodatum, vt apud Barbaros non minoris sit pretii, atq; est apud nos confectio illa quam Sanctum oleum nuncupant. Chirurgus noster in Galliam remigraturus, 12. ingentia vasa istius olei asportauit, totidemque seui humani, quod dum suos captiuos torrebant Americani collegerat.

Tetin culices.

Gignit preterea Americanus aer subtilissimum culicum genus, quod Barbari *Tetin* nominant, adeo lancinat etiam leuius indutos, vt mucrones acum referant. Ex quo facile est colligere qua ridicule Barbari nostri conspiciantur, vbi his culicibus infestatur, manibus enim sua crura, nates, humeros, brachia ita plaudunt, vt aurigam flagellum quatientem referant.

Americani Scorpiones.

In puluere quoque & sub lapidibus latent in America Scorpiones, iis qui in Prouincia conspiciuntur longe minores, non tamen, vt experientia edoctus sum, ictu minus venenato & mortifero. Hoc insectum munditie delectatur. Cubile meum mundari curabam, mundatum denuo appenderam, more solito. Scorpio in ruga quadam delituerat, qui mihi quidem incauto dum cubile ingredior, sinistrae manus pollicem perculit: manus mirum in modum e vestigio intumuit, ita vt venenum fuerit corpus totum inuasurum, nisi mihi praesto fuisset pharmacopola, ad quem confestim me recepi: Is mortuos Scorpiones cum oleo in phiala asseruabat, quorum vnum vulneri applicuit. Illud remedium etsi praesentissimum ab omnibus habetur, tanta fuit tamen vis veneni, vt per 24. horarum spatium summo dolore laborauerim. Barbari quoque eodem vtuntur remedio, scorpiones nimirum, si eos assequi possint, vulneri attritos applicant. Praeterea, prout alicubi a nobis dictum est, eos esse vindictae cupidissimos, imo pene dixerim in noxia quaeque furentes, ita vt si imprudentes in lapide impingunt, rabidorum canum more eos mordeant, in animantia quaeuis sibi noxia sedulo inquirent, eaque quantum possunt penitus extirpent.

Remedium ad vesic. Scorpionum vnum.

Barbari vindictae cupidissimi.

Terrestres canes.

Habet quoque Americana regio Cancros terrestres, eos *Ouſa* nominant *Tououpinambaulcii*, turmatim locustarum more ad maris lictus, & palustria loca conueniunt, si quis ad ea loca accedat, hac illac fugientes videat: In truncos arborum radicesque sese recipiunt, e quibus extrahi tuto non possunt, digitos quippe & manus capientium forcipibus comprimunt: marinis longe sunt macrores, quoniam autem iuniperinas redolent radices, palato minime sunt grati.

CAP. XI.

De nonnullis piscibus apud Americanos maxime vulgaribus, deque eorum piscatu.

Idem sapius repetere cogar, a quo abstinere quoad eius fieri potest cupio: lectorem tum ad capita 3. 4. 5. & 6. historiae huius, tum ad loca alia in quibus de Balænis, marinis monstris, piscibus volantibus, aliaque complurium generum egimus, remitto. Eos vero hoc capite describam, qui maxime apud Brasilienses nostros sunt vulgares, de quibus nulla est haecenus facta mentio.

Ac

Ac primum quidem pisces in genere Barbari *Pira* vocant. Mullotum genera duo habent, *Kurema*, & *Parati* appellant: optimi saporis tum elixatum tosta. Quoniam vero nulli gregatim oberrant (quod non ita pridem in Ligeri aliisque fluminibus est obseruatum) Barbari eos vbi vident telis petunt, ac nonnunquam tam certa manu, vt duos tresve vno ictu figant, transfixos natantes quaesitum eunt Barbari, vt qui mergi nequeant. Horum piscium caro est admodum friabilis, quo fit, vt si magno capiuntur numero, *Boucan* impositi exsiccentur, deinde friati in optimam farinam redigantur.

Pira piscis. Kurema. Parati mullus. Sagitta mullus. los petunt Americis.

Camourou pou y-ouassou piscis est praegrandis (*Ouassou* enim Americana lingua grandem sonat, prout accentu discriminatur) Huius *Tououpinambaulcii* in suis choreis & cantibus frequentem faciunt mentionem: haec enim verba hoc modulantur modo:

Pira- ouassou a-ouech, Camou rou pou y-ouassou a-ouech.

edulisque est maxime. Duo insuper sunt illis piscium genera, quae *Ouara* & *Acara-ouassou* nominant, a superiore non abfimiles, bonitate tamen vincunt: Imo affirmare ausim *Ouara* salari nostro nullo cedere modo.

Camou rou pou y-ouassou piscis praegrandis.

Ouara & Acara-ouassou piscis optimus.

Acarapep piscis est planus, inter coquendum pinguedinem subfluam emittit, quae est eis pro condimento, estque carne optima.

Acarapep planus piscis.

Acarabouten viscosus est, colore ceruino aut subrubro, superioribus bonitate cedit, minusque palato sapit.

Acarabouten piscis subruber.

Pira-yochi longus est instar anguillae, estque minime edulis, quod etiam Americana lingua *yochi* sonat.

Pira-yochi piscis oblongus.

Raia, quae in Ganabaræ sinu marique vicino capiuntur, non modo a Neustriis & Britannicis, aliisque nostratibus magnitudine differunt, sed etiam eo quod cornua duo oblonga gerant, praeterea quinque aut sex fissuras in ventre habeant, quas minime natura, sed arte factas credas, cauda oblonga est & tenui, atque adeo venenata, cuius rei experimento sum certior factus: vnam enim cepimus, inque scapham eduximus, quae mox cuiusdam e nostris tibiam punxit, quae statim intumuit & inflammata est. Haec sunt quae paucis de piscibus marinis Americanis, quorum tamen numerus est infinitus, habui dicenda.

Raia a nostratibus dissimilis.

Pastinaca ferre.

Raiarum cauda venenata.

Ad haec flumina aquae dulcis, piscibus mediocribus & minimis abundant, quos sua lingua Barbari, *Para-miri* & *Acaramiri* nuncupant. *Miri* enim eorum lingua, paruulum sonat. Huius generis duos monstruosissimos paucis perstringam.

Para-miri & Acaramiri piscis minor.

Vnum barbari *Tamouata* appellant, palmi longitudine, capite amplissimo atque monstroso, habita reliqui corporis ratione, pinnulas sub brachiis habet duas, dentibus lucio nostrate est acutioribus, aristis quoque acutissimis, squamis quoque durissimis, adeo vt (quod de *Tarou* iam ante

Tamouata piscis monstruosus.

dixi) gladio transfuerberari nequeat. carne est probatissima, & saporis gratissimi.

Pana-pana pisci capite deformi.

Alterum *Pana-pana* vocant mediocris longitudinis, cuius hæc est forma: pelle est instar Requienis aspera, corpore & cauda illius non absimili, capite plano, atque admodum deformi, quod ab aqua elatum, in duas diuidit partes, ita vt caput piscis deformius & monstrosius conspici minime possit.

Viri, mulieres, pueri, peritissime natant.

De Barbarorum piscatu quod attinet, in primis ad ea que dixi de mulis quod sagittis transfigunt (quod etiam de reliquis quoque piscibus est intelligendum, quos petere in aquis possunt) notandum est, non modo viros & mulieres, sed etiam puerulos natandi peritissimos esse. illi prædam natando more barbatulorum canum in mediis petunt aquis, hi simulac ambulare didicerunt, in flumina marisque littus se coniiciunt, atque anatum more huc illuc oberrant. Cuius rei ad fidem faciendam exemplum paucis commemorabo. Die quadam dominica, mane, in quodam castelli nostri propugnaculo expatiamur, lintremque corticeam (quæ etiam suo loco à nobis describetur) qua, vltra triginta tum virosum & mulierum cum puerorum capita ad nos inuisendos vehébatur, in medio mari euersum. Confestim nauigium conscendentes opem laturi ad eos properamus, omnes ad vnum natantes & ridentes comperimus. Quidam vero eorum his nos compellauit verbis: quo nam ita festinantes tenditis vos *Mair*? (quo nomine Gallos appellant.) Ad vos (dicebamus) opem laturi. Magnam, inquit, habemus gratiam: Atqui existimat sine nos quamuis in mare delapsos, in discrimen vitæ adductos fuisse? Octo dies potius hoc modo in aquis versaremur, quam vt mergeremur. magis vero metuemus, ne magni quidam pisces in fundum nos pertrahant. Ceteri vero qui instar piscium placidissime natabant, audita ob quam ad eos accessissemus causa, sannis nos exceperunt, præque risu nimio eos suum marinorum more flantes videbamus. Ac sane, licet 500. passibus à castello nostro aberamus, per pauci eorum (idque potius garricendi causa, quam vllius periculi metu) nauigium conscenderunt. Ego obseruabam eos nonnunquam nobis præire, ad libitum modo tarde, modo celerius natantes, quotiesque visum esset ad aquæ summum quiescere. Lintrem vero cum quibusdam xylinis lectis, cibariis, nonnullisque aliis, quæ ad nos aduehebant, submersum tantundem curabant, quantum sollicitudinis afferret nobis pomi vnus iactura. Dicebant enim, An non sunt alia in terra?

Barbari nauis de pisci manibus & visu humanam formam reuerentibus.

Priusquam vero ab hoc de piscatu sermone digrediar, historiam à Barbaro acceptam prætermittere nolo. Cum, inquit, die quadam vna cum nonnullis aliis in summa maris malicia lintre quadam veherer, ingens quidam piscis manu nauigii oram apprehendit, meoque iudicio aut euertere aut conscendere volbat: Id ego conspiciatus, falce quam præ manibus habebam, manum illam abscidi, quæ in lintrem decidit, digitos vero nostris perfimiles quinque habebat, præterea præ dolore, quo piscis ille fuit affectus, exerto supra aquam capite, ad humanum accedente, aliquantulum concre-

concrepuit. Ego lectori despiciendum relinquo, vtrum (iuxta vulgi opinionem, qua fertur mare in se singula animalium genera habere, quæ in terra conspiciuntur, præsertim vero habita eorum ratione, quæ de Tritonibus & Sirenibus à nonnullis sunt scripta) Sireni an vero potius simiæ marinæ manus illa fuerit amputata: tamen (non quod præiudicium iis quæ in hanc rem afferri possunt allatum velim) ingenuè fateor me, qui menses nouem in alto mari versatus sum, quiq; non raro circa littora nauigans oberravi, piscem vllum, in tanta tot generum copia, quæ à nobis sunt capta, non conspexisse, qui adeo ad humanam accederet formam.

Atque vt tandem sermoni de Americanorum piscatu finem imponam, præter eum, de quo diximus, modum quo pisces sagittis transfigunt, præter etiam suo more, spinas in hamorum modum componunt, lineamque herba quadam, quam illi *Toucon* vocant, conficiunt, quibus non modo in littore piscantur: sed etiam in medium mare, fluminaque progrediuntur, ratibus vecti, quas illi *Piperis* vocant, quasque hoc modo componunt: longurios quinque aut sex rotundos brachii crassitudine, vineulis lineis colligant, quibus expositis cruribus, ac tibiis insidentes, fuste plano pro remo videntes, quocumque fert animus errant: attamen rates istæ vlnæ longitudinem non superant, latitudine pedes duos, quo fit, vt neque procellarum fluctus ferant, neque plures vno homine capiant. Nostri itaque Barbari tranquillo mari singulis illis insidentes, ac solis radiis oppositi, simias optime referunt, seu potius ranas, eminus conspecti. Attamen, quia hæc rates celeriter admodum componuntur, & mergi nunquam possunt, si apud nos in vsu essent, commodissimas fore autumo tranandis tum fluminibus leniter fluentibus, tum stagnis & paludibus, quibus tranandis cum vrget necessitas, frequenter non parum laboratur.

Ad hæc, Barbari nostri non modo mire delectabantur retium nostrorum, quibus piscabamur, conspectu, sed & ipsi nos adiuuabant, atque adeo si per nos licebat, perite ipsi piscabatur. Hæc illi sua lingua *Puissa-oua* fonnuncupant. Præterea Gallos eo præcipue laudant nomine, præter alia non pauca commoda, quæ ex mercibus eorum percipiunt, quod cum antea spinas ad piscandum lineis aptare necesse esset, eorum beneficio iam copia illis sit vinculorum illorum ferreorum, quos adeo ad piscandum accommodatos esse prædicant. Ac sane pueruli, (vt ante dictum est) ab aduenis hamos flagitare probe sunt edocti his verbis: *De agatorem, amabé pinda*, hoc est, tu bonus es, da mihi hamos. *Agatorem* enim eorum lingua bonum sonat, *amabé*, da mihi, *pinda* vero hamum. Si vero repulsam patientur, capite conuerso in hæc statim erumpunt, *De engaipaaouca*, hoc est, tu es nequam, es occidendus.

Itaque si quis gratiam inire à parentibus & à liberis cupit, nihil illis denegandum. Grati quidem sunt, præcipue vero senes, tum cum minus de eo cogitaueris, muneris accepti memores, aliquid dare solent. Hoc ergo obseruatum est à me, homines hilares, alacres, & liberales, summo apud illos esse loco: contra vero tristes, morosos, taciturnos, auaros, eosque qui si-

Sine quibus pro hamo vultur Barbari.

Piperis rates carum, seu.

Puissa-oua fonnuncupant. Hamos maxime probant Barbari.

Barbari liberibus hominibus delectantur, morosos vero detestantur.

bi solis viuunt, vsq; adeo detestantur, vt auctor sim istius farinae hominibus, ne Barbaros nostros adcant.

CAP. XII.

De Arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus,
qui in Americano proueniunt solo.

VANDO QUIDEM in superioribus de quadrupedibus, de auibus, piscibus, reptilibus, denique de omnibus Americanis animantibus, à nobis actum est, consentaneum videtur, vt priusquam ad religionem, bellum, politeian, aliosq; Barbarorum mores accedamus, non nihil de soli illius arboribus, herbis, plantis, fructibus, radicibus, omnibus denique iis quæ vegetante anima sunt prædita, agamus.

Primo autem, quia Brasilia arbor est totius soli illius celebratissima (à qua etiam nomen est sortita regio illa) præcipue ob fucum quæ ex ea conficiunt infectores nostri, eam hoc loco describam. Hæc itaque arbor Barbaris *Araboutan* nuncupatur, quercum nostram proceritate & ramorum copiam adæquat. Quædam reperiuntur, quarum crassitudo trium hominum vlnas complectentium implet. Scriptor Hist. Occid. Ind. prodidit duas in illis regionibus visas esse arbores, quarum priorem vix octo hominum vlnæ, alteram vix sedecim amplectentur: atque in priore quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactum superaret, *Cacicus* quidam casulam cum construxisset. Ciconiæ modo Hispanis risum commouebat. Alteram admiratione dignissimam asserit. Idem quoque narrat in *Nicaragua* Prouincia arborem prouenire, nomine *Ceyba*, cuius crassitudo quindecim hominum complectentium vlnas impleat. Sed vt ad Brasiliam nostram reuertamur, solius est buxeis persimilibus Fructum vero non fert.

Quæ vero ratione materia illa in naues importari soleat, hoc loco describere visum est. In primis vero sciendum est, nisi ab incolis iuuarentur mercatores, intra annum vix nauem ea materie onerare posse, tum ob duritiam, ac proinde in secando difficultatem, tum vero præcipue, quod iumentis omnibus careat illa regio, ac proinde humeris humanis sit comportanda. Barbari igitur, vestibus, indusijs, pileis, cultellis, alijsque mercibus conducti, non modo materiam illam securibus & cuneis secant & findunt, & rotundant, sed etiam humeris nudis impositam in naues comportant, nonnunquam vero locis impeditissimis, tribus aut quatuor passuum millibus à silua ad littus intercedentibus. Nominatim vero dico Barbaros, ex quo Galli & Lusitani ad eos accedere, suas Brasilias arbores secare: earum enim excindendarum (quæ à senioribus accepi) ante illud tempus, ratio alia non erat, nisi quod igne admoto eas deturbabant. Præterea quoniam nonnullos scio existimare, materiam illam quæ ad nos aduehitur arborum crassitudinem obtinere, de industria addidi Barbaros eam rotundare, quo facilius comportari ab ipsis possit.

Ad hæc obseruatum est à me, tantisper dum in America vixi, camino-

que

Arabont. an.
Brasilia arbor
eiusq; forma.
Cap. 61. 85.
& 204.
Arbores mira
crassitudine.

Iumentis caret
americana
regio.

Barbari mate-
riam secant,
& in naues
important.

Piscis arbores
excidendi mo-
dos apud Bar-
baros.

que luculento ligni istius beneficio vsus sum, minime humidum hoc ligni genus esse, quod plerisque aliis lignorum generibus vsu venit: imo quasi natura siccum esse, accensum vero perparum fumi parere. Sycomorus vero contra (vt ait Matthiolus) præ cæteris lignorum generibus hoc habet peculiare vt etiam si excisa sit humiditatem retineat, ac nisi in aquam demersa, non exsiccat. Aliud insuper commemorabo, quidam è nostris industria nostra mundare cupiebat, cineres Brasiliæ ligni imprudens in lixiuium imposuerat, adeo tenaciter rubeo infecta sunt colore, vt quantumuis abluta illum nunquam mutarint, atque eo colore infecta fuerunt nobis induenda. Si vero delicati illi, qui suas rugas dealbandas in Belgium mittunt, minus fidem his adhibeant, per me licet illis non modo periculum facere, sed etiam si volent, ingentes illas suas rugas viridi inficere colore.

Ceterum quia non mediocriter mirantur *Tououpinambaulii* nostri quum vident Gallos, aliosq; aduenas è procul remotis terris venientes, tantum laboris sumere vt Arabo- vtano suo (id est, Brasilio seu coccineo ligno) naues onustas reuehant. Itaq; maior natu quidam ex Barbaris hunc in modum me super ea re aliquando interrogauit: quid sibi vult, inquit, quod vos *Mair* & *Peros* (id est, Galli & Lusitani) tam procul petitum ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus vestra suppeditat? Tum ego, Suppeditat vero, inquam, & quidem magna copia: sed non ex eo genere arborum quales vestrae sunt: Brasiliam in primis, quæ hinc nostri non ad vrendum, vt tu existimas, sed ad tingendum exportant: sicuti & vos funiculos vestros bombycinos, pennas, aliaq; rerum inficitis. Hic ille protinus excipiens: Verum tantane eius lingni copia vobis opus est? Enimvero inquam: quum enim (vt hominis animam admiratione suspendere) apud nos vel vnus mercator plures coccineos pannos, plures cultellos, & forfices (nota ipsi & familiaria exempla subiiciens) plura specula possidet, quæ quanta huc ad vos vnquam allata sunt: solus ille omne Brasiliam coemet, quo plures hinc naues onustæ redeunt. Ah (inquit Barbarus) mira mihi narra! Mox eorum quæ audierat memor, percotari vltra perrexit: At, inquit, vir ille adeo locuples, quæ tu refers, non moritur? Moritur (inquam) vt & alii homines. Ibi tum ille (vt isti Barbari commetari amant, & ceptum sermonem nullis interruptum diuerticulis ad finem vsq; haud absurde pertexunt) quærere ex me: Ergo, inquit, eorum quæ iste moriens bona reliquit, quis heres est? Liberi eius, inquam, si habet: si non habet, fratres, sorores, aut proximi eius agnati.

Quum hæc dixissem, Equidem (inquit meus ille haud sane ineptus senex) facile hinc animaduerto vos *Mair* (id est, Gallos) esse insigniter fatuos. Nam quid traiciendo mari tantopere vos fatigari necesse est, in quo superando (sicuti nobis quidem huc appulsi dicitis) tantum malorum exhaustis? Nempe vt liberis vestris aut superstitionibus cognatis opes quæratis? Tullus quæ vos aluit, non illis quoque alendis sufficit? Nos quidem, & liberos, & propinquos habemus, eosque, vt tu vides, summa charitate amplectimur: sed quum confidamus fore, vt post mortem nostram terra quæ vos aluit, eadem & illos quoque enutriat, in eo acquiescimus.

Bb 2

Brasiliam li-
gnum fere
accensum.

Brasiliæ ligni
cineres indusi-
a rubro colore
inficiunt.

Barbari cuius-
dam cum au-
ctore collo-
quium.

Sententia ex-
imia à Barbaro
prolata.

bi solis viuunt, vsq; adeo detestantur, vt auctor sim istius farinae hominibus, ne Barbaros nostros adeant.

CAP. XII.

De Arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus, qui in Americano proueniunt solo.

VANDO QUIDEM in superioribus de quadrupedibus, de auibus, piscibus, reptilibus, denique de omnibus Americanis animantibus, a nobis actum est, consentaneum videtur, vt priusquam ad religionem, bellum, politeian, aliosq; Barbarorum mores accedamus, non nihil de soli illius arboribus, herbis, plantis, fructibus, radicibus, omnibus denique iis quæ vegetante anima sunt prædita, agamus.

Primo autem, quia Brasilia arbor est totius soli illius celebratissima (a qua etiam nomen est sortita regio illa) præcipue ob fucum quæ ex ea conficiunt infectores nostri, eam hoc loco describam. Hæc itaque arbor Barbaris *Araboutan* nuncupatur, quercum nostræ proceritate & ramorum copiam adæquat. Quædam reperiuntur, quarum crassitudo trium hominū vlnas complectentium implet. Scriptor Hist. Occid. Ind. prodidit duas in illis regionibus visas esse arbores, quarum priorem vix octo hominum vlnæ, alteram vix sedecim amplecterentur: atque in priore quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactum superaret, *Cacicus* quidam casulam cum cōstruxisset. Ciconiæ modo Hispanis risum commouebat. Alteram admiratione dignissimam asserit. Idem quoque narrat in *Nicaragua* Prouincia arborem prouenire, nomine *Ceyba*, cuius crassitudo quindecim hominum complectentium vlnas implet. Sed vt ad Brasiliam nostram reuertamur, foliis est buxeis persimilibus Fructum vero non fert.

Quæ vero ratione materia illa in naues importari solet, hoc loco describere visum est. In primis vero sciendum est, nisi ab incolis iuuarentur mercatores, intra annum vix nauem ea materie onerare posse, tum ob duritiem, ac proinde in secando difficultatem, tum vero præcipue, quod iumentis omnibus careat illa regio, ac proinde humeris humanis sit comportanda. Barbari igitur, vestibus, indusijs, pileis, cultellis, alijsque mercibus conducti, nō modo materiam illam securibus & cuneis secant & findunt, & rotūdant, sed etiam humeris nudis impositam in naues comportant, nōnunquam vero locis impeditissimis, tribus aut quatuor passuum millibus a silua ad littus intercedentibus. Nominatim vero dico Barbaros, ex quo Galli & Lusitani ad eos accedere, suas Brasilias arbores secare: earum enim excindendarum (quātum a senioribus accepi) ante illud tempus, ratio alia non erat, nisi quod igne admoto eas deturbabant. Præterea quoniam nonnullos scio existimare, materiam illam quæ ad nos aduehitur arborum crassitudinem obtinere, de industria addidi Barbaros eam rotundare, quo facilius comportari ab ipsis possit.

Ad hæc obseruatum est a me, tantisper dum in America vixi, camino-

que

Araboutan, Brasilia arbor eiusq; forma. Cap. 61. 85. Et 204. Arbores miræ crassitudinis.

Iumentis caret americana regio.

Barbari materiam secant, & in naues important.

Friscas arbores excidendi modus apud Barbaros.

que luculento ligni istius beneficio vsus sum, minime humidum hoc ligni genus esse, quod pleriq; aliis lignorum generibus vsu venit: imo quasi natura siccum esse, accensum vero perparum fumi parere. Sycomorus vero contra (vt ait Matthiolus) præ cæteris lignorum generibus hoc habet peculiare vt etiam si excisa sit humiditatem retineat, ac nisi in aquam demersa, nō exsiccat. Aliud insuper commemorabo, quidam è nostris industria nostra mundare cupiebat, cineres Brasiliæ ligni imprudens in lixiuū imposuerat, adeo tenaciter rubeo infecta sunt colore, vt quantūuis abluta illum nunquam mutarint, atque eo colore infecta fuerunt nobis induenda. Si vero delicati illi, qui suas rugas dealbandas in Belgium mittunt, minus fidem his adhibeant, per me licet illis non modo periculum facere, sed etiam si volent, ingentes illas suas rugas viridi inficere colore.

Ceterum quia nō mediocriter mirantur *Tououpinambaultii* nostri quum vident Gallos, aliosq; aduenas è procul remotis terris venientes, tantum laboris sumere vt Arabo-vtano suo (id est, Brasilio seu coccineo ligno) naues onustas reuehāt. Itaq; maior natu quidā ex Barbaris hunc in modum me super ea re aliquando interrogauit: quid sibi vult, inquit, quod vos *Mair* & *Peros* (id est, Galli & Lusitani) tam procul petitum ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus vestra suppeditat? Tum ego, Suppeditat vero, inquam, & quidem magna copia: sed nō ex eo genere arborum quales vestræ sunt: Brasiliū in primis, quæ hinc nostri non ad vrendum, vt tu existimas, sed ad tingendum exportant: sicuti & vos funiculos vestros bombycinos, pennas, aliaq; rerum inficitis. Hic ille protinus excipiens: Verum tantane eius lingni copia vobis opus est? Enimvero inquam: quum enim (vt hominis animū admiratione suspendere) apud nos vel vnus mercator plures coccineos pannos, plures cultellos, & forfices (nota ipsi & familiaria exempla subiiciens) plura specula possidet, quæ quanta huc ad vos vnquā allata sunt: solus ille omne Brasiliū cōmet, quo plures hinc naues onustæ redeunt. Ah (inquit Barbarus) mira mihi narra! Mox eorum quæ audierat memor, percōtari vltra perrexit: At, inquit, vir ille adeo locuples, quæ tu refers, nō moritur? Moritur (inquā) vt & alii homines. Ibi tum ille (vt isti Barbari commētari amant, & cœptum sermonem nullis interruptum diuerticulis ad finem vsq; haud absurde pertexunt) quærere ex me: Ergo, inquit, eorum quæ iste moriens bona reliquit, quis heres est? Liberi eius, inquam, si habet: si non habet, fratres, sorores, aut proximi eius agnati.

Quum hæc dixissem, Equidem (inquit meus ille haud sane ineptus senex) facile hinc animaduerto vos *Mair* (id est, Gallos) esse insigniter fatuos. Nam quid traiciendo mari tantopere vos fatigari necesse est, in quo superando (sicuti nobis quidem huc appulsi dicitis) tantum malorum exhauritis? Nempe vt liberis vestris aut superstitionibus cognatis opes quæratis? Tullus quæ vos aluit, non illis quoque alendis sufficere? Nos quidem, & liberos, & propinquos habemus, eosque, vt tu vides, summa charitate amplectimur: sed quum confidamus fore, vt post mortem nostram terra quæ vos aluit, eadem & illos quoque enutriat, in eo acquiescimus.

Bb 2

Brasiliū lignum fere axaπvor.

Brasiliæ ligni cineres inducia rubro colore inficiunt.

Barbari cuiusdam cum auctore colloquium.

Sententia extrema à Barbaro prolata.

Et certe in hanc sententiam, præclare Socrates olim cuidam vehementi studio suadenti, vt se liberis etiamnum paruulis serualet incolu- mem, Liberi, inquit, Deo, qui mihi eos dedit, curæ erunt. Agefilaus vero Lacedæmoniorum Rex, amicos admonebat, ne tam pecunijs quam forti- tudine, ac virtute studerent ditescere: quod frustra paret opes, qui veris a- nimi bonis vacat. Quæ sententiæ ab Ethnicis profectæ admirationem nõ paruam merentur. Prior enim conuenit cum eo, quod scriptum est: Ero Deus tuus, & feminis tui post te. Altera vero respondet dicto illi Christi, *Ioan. 6. 27.* Operemini non cibo qui perit, sed cibo illi qui permanet in vitam æter- nam, quam Filius hominis dabit vobis.

Hactenus paucis, sed fideliter narrationem ab Americani Barbari ore acceptã recitauit. Quamobrẽ, gens illa quæ adeo Barbara à nobis habetur, non modo lepide eos irridet, qui magno suo periculo Brasilio ligno quæ- rendo, ex quo quæstum faciãt, mare traiciunt: sed etiã quantumuis obcæ- cata (quandoquidẽ naturæ & soli fertilitati plus q̃ nos Dei potetiæ & pro- uidentia tribuit) aliquãdo cum raptoribus in iudicio surget, qui Christia- num nomen præ se ferunt, quorum tam est Europa ferax, quã Brasilia im- munis, quod ad incolas attinet. Quare, prout à me dictũ est, immortale o- dium aduersus auaros à *Tououpinambaultiis* geri, vt inã auari omnes, qui cum fatiari nusquam possint, continuo pauperum medullam & sanguinẽ exu- gunt, in illa terra essent relegati, vt ab iis iam furis aut Dæmonibus exagi- tarẽtur. Necessè mihi fuit magno nostro pudore in Barbarorum gratiam, qui adeo res mundanas contemnunt, digredi. Addere autem non incom- mode, meo quidem iudicio possum, rem ab Ind. Occid. hist. scriptore me- moriæ proditam, de quadam Barbara gente Peruana, quæ cum primum Hispanos versantes in suis locis sunt conspicati, tum quod Barbari essent, tum vero præcipue quod luxui indulgerent, verebantur ne ab illis ipsi cor- rumperentur, aut auiti mores immutarentur, eos abeuntes increpabant, his nominibus, Spuma maris, sine patribus homines, inquieti, quiq; nul- libi consistere possunt ad laborandum, quo victum sibi parent.

Sed vt arborum Americanarum descriptionem persequar, Palmarum quatuor aut quinque genera illic reperiuntur: inter quæ frequentissima numerantur ea, quam illi *Gerau*, alia quoq; quam *Tri* nominant: attamen quemadmodum fructus nulli à me conspecti, credo etiam nullos edi. *Tri* quidem fructum rotundum producit, instar spineorum prunorum ad ef- figiem racemi amplioris, tanti ponderis, vt ægre vna manu subleuetur, sed nucleus tãtum cerafei crassitudine, est edulis. Præterea in culmine harum palmarum est turio quidam albus, qui à nobis vescendi gratia abscindeba- tur: Philippus vero, qui hæmorrhoidibus laborabat, asseuerabat illi mor- bo remedium esse, cuius rei fides penes medicos esto.

Alia quoque est arbor, à Barbaris *Ayri* appellata, quæ licet folijs palmæ sit persimilis, caudice spinis circumquaque armata, acuum mucronum specie & aculeo. Fructus mediocri crassitudine, cuius in medio nucleus est niuali albedine, qui tamen edulis non est, quam hebeni genus esse cre- do:

do: præterquam enim quod colore est nigro tantaque duritie, vt Barbaris clauis suis & sagittis partim conficiendis (quas fœsius cum de bellis eorum ageretur describam) sit in vsu, læuigatum est quoque ac lucidissimum, adeo denique graue, vt in aquam deiectum ad imum statim feratur.

Complura quoq; lignorum multiplicis coloris in America reperiuntur genera, quorum nomina sigillatim edere non possum. Nonnulla vidi, buxi colorem imitantia, alia violacea, è quibus frustula quædam in Galliam ad- uexeram, alba vt charta, rubra, diuersi à Brasilio generis, è quibus etiã cla- uas suas Barbari conficiunt: vnum quoque quod illi *Copau* nominant, cu- ius arbor nuci Iuglandi est persimilis, nucibus tamen caret, materia quoq; affabre facta easdem cum nuce maculas habet. Deniq; nonnulla reperiun- tur, quorum folia sunt capitati numi crassitudine: alia, quorum etiam fo- lia sunt latitudine sesquipedali, atque adeo complurium generum, quæ o- mnia sigillatim recensere longum esset.

Adhæc arbor in illis nascitur terris pulchritudinis eximia, atq; etiam (quod est maximũ) adeo suauis est odoris, vt dum à fabris vel scinderetur, vel expoliretur, frustula à nobis collecta vel fragrantissimam rosam refer- rent. Contra alia illic adolescit quam Barbari *Aoa-ai* nominant, alij teterri- mo odore, quem dum secatur, aut vritur, nemo est qui ferat: folijs est à po- mis nostris non absimilibus: fructus vero eius (qui proxime ad echinum forma accedit) præsertim vero nucleus adeo est venenatus, vt comedenti veneni præsentissimi effectum referat. Nihilominus tamẽ Barbari nostri, quod ex eo crepitacula sua componunt, fructum illum plurimi faciunt: Hic quoque animaduertendum est, Brasiliam (vt mox dicemus) poma complurium generum optima ferentem, abundare etiam arboribus, quæ pulcherrimos quidem fructus edunt, ad vescendum tamen inutiles. In lit- tora præsertim multæ sunt arbusculæ, quarum poma mespilis nostrati- bus valde similia, periculose comeduntur. Idcirco Barbari cum Gallos, ce- terosque aduenas ad poma illa colligenda accedentes conspicantur, suo idiomate *Tpochi* crebro vsurpantes, vt ab eis abstineant, admonent.

Huourae, cui cortex est semidigitali crassitudine, sapore gratus, præfer- tim recens ab arbore extractus, genus est Guaiaci, quantum accepi à duo- bus Pharmacopolis, qui mare nobiscum transmiserant: eaque Barbari vt- untur ad morbum, quem *Pians* appellat, qui, vt postea dicam, æque apud eos perniciosus est, atque apud nos lues Venerea.

Arbor *Choyne* Barbaris appellata, mediocri altitudine, folijs, forma & viriditate lauri, pomis, magnitudine capitatis infantis, ad figuram ouorum Struthiocameli accedentibus, quæ quidem non sunt edulia. Ex his *Touou- pinambaultii* ob duritiem corticis integra quædam in longitudinem, latitu- dinemque perforantes, quibus *Maraca* conficiunt (de quo iam ante men- tio facta est, fietque in sequentibus:) illa etiam ad calices, aliaque vascula excuant, dimidiantque.

Inter arbores quoque Brasilienses numeratur *Sabaucæ*, pugnis ambo- bus pomo ampliore, formamq; calicis imitante: in cuius imo exigui qui-

Lignum vari coloris.

Copau, arbor nuci persimilis: Arborum folia crass. ma. a- lia quoq; am- plissima.

Lignum rosei odori.

Aoa-ai, lignum teterri- mo odori.

Complures A- mericana ar- bores fructus ferunt vene- natos.

Huourae guaiaci species.

Choyne arbor, ex cuius fructu Barbari inum Maraca confi- ciunt.

Sabauciae arbor, cuius fructus vasis conficiendis est accommodatus.
dam nuclei amygdalini similes comperiuntur, eundem quoque fere cum amygdalis saporem referunt. Ceterum cum pomi istius putamen vasis conficiendis sit aptissimum, arbitror illud esse, quod vulgo nucum Indicarum nomine appellamus, aut certe ex illarum genere. Matthiolus enim suis in Dioscoridem commentariis aliarum nucum Indicarum meminit, quæ forma sunt rotundæ, ac magnorum melonum instar ab arbore dependent (quarum ego in illis regionibus, prout sunt ab illo depictæ, ac descriptæ, putamina vidi) quæ torno expolitæ hinc solent à nostris hominibus argento includi. Præterea cum in illis terris versaremur, quidam Petrus Bordonius nomine artis tornandi peritissimus, varia eaque pulcherrima vascula fabricauit, cum ex istis *Sabauciae* fructibus, tum ex aliis versicoloribus lignis, quorum partem Villagagnoni dedit, à quo plurimi fiebant. Veruntamen aliquanto post indignissimam reportauit mercedem.

Petrus Bordonius tornator peritus, quam mercedem à Villagagnone retulerit.

Est præterea in illis terris arbor proceritate sorbi nostræ, cuius pomum Barbari *Aca-iou* nominant, amplitudine, & figura oui gallinacii, quod ubi maturuit, colore ad aurum inclinato instar cotonei mali, non modo vtiliter comeditur, sed etiam subacidum, nec minus palato gratum succum emittit, qui calore æstuantes iucundissime refrigerat. Attamen cum difficulter è proceris illis arboribus decutiatur pomum illud, non nisi à Cercopithecis, quibus illis vescuntur, excussa habebamus.

Aca-iou fructum edulis.

Paco-aire, frutex tenera.
Paco, poma oblonga.
Paco sicu sapore.
Paco-aire frutex est decem aut duodecim pedum altitudine, caudice femoralis nonnunquam crassitudine, qui tamen adeo est tener, ut gladii vno ictu secetur: pomum *Paco* vocant Barbari palmi longitudine, forma cucumeri non absimili, eiusdem etiam coloris cum ad maturitatem peruenit. Hæc autem poma nascuntur ut plurimum viginti aut viginti quinque simul & confertim in singulis ramis, quæ Americani legentes in casas suas important tanto pondere, quantum altera manu ferre possint. Ad pomi vero istius bonitatem quod attinet, ubi maturuit, calyce ad modum recētis ficus auulso, grummosum apparet: quo fit ut mandentibus ficum referat, unde à nobis ficus nominabatur: sapore vero vel delicatissimas Massilienses ficus superat: itaque non immerito inter optimos totius oræ illius fructus recensetur. Memoriam quidem est proditum, Catonem cum Carthagine Romam rediisset, miræ magnitudinis ficus attulisse: verum quoniam antiqui de his nostris nullam mentionem fecerunt, credibile est, aliis fuisse generis, ab istis de quibus fit sermo. Foliorum vero *Paco-aire* forma foliis lapathi aquatici non est absimilis: tanta tamē sunt magnitudine, ut vulgo longitudo ad sex pedes, latitudo ultra duos protendatur: quo fit, ut nulla ratione adduci possim ut credam in Europa, Asia, & Africa tantæ longitudinis & latitudinis folia extare. Nam etsi Pharmacopolam quendam audiui asseueratē se vidisse folium *Petasitis* latitudine vlnæ cum quadrante, hoc est, (si quidem rotunda est hæc planta) cuius circumferentia tres vlnas cum quadrantibus tribus suo ambitu caperet: nusquam tamen accedebat hæc amplitudo ad nostri *Paco-aire* magnitudinem. Verum quidem est foliorum illorum crassitudinem longitudini non respondere, imo ex-

Paco-aire, folia immensa magnitudinis.

lia maxime esse, assidue tamen erecta, adeo ut ventis paulo vehementioris (quo regio illa frequentissime vexatur) mediana tantum costa impetum ferat: reliquum vero ita dissecat, ut eminus conspicienti, hi frutices plumis struthiocamelinis ornatu esse credantur.

Matthiolus commentarijs in Dioscoridem de palma & dactylis agens, scribit quandam esse plantam in Ægypto, Cyproque nascētē, quæ Veneti inde redeuntes Musam appellant, & Musas similiter fructus: quamque optime eo loco depinxit: cuius descriptionem, quia non parum ad nostrum *Paco-aire* accedit, hoc loco adscribere placet. Musa igitur, inquit ille, adolescit ab quinum, senumve cubitorum proceritate, è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquam longo, latoque ambitu se diffundit, adeo ut in longum trium cubitorum mensuram quandoque excedat, in latum vero sesquicubitum spatietur, lata, crassaque per medium excurrēte costa. Torrescunt folia æstate sui natura, vel etiā fortassis solis ardore, adeo ut mense Septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidēte foliorum materia, quod admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice vestitur, palmæ, vel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantum consistit. E vertice germē emergit materie molli, longitudine fere cubitali, à quo alia ab origine ad summum prodeunt gemina, ternum quaternumve digitorum inuicem distantia: è quibus circumueniunt fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flavescent, cortice fici, quod eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neque semine. Primum gustantibus fructus insipiditate quadam præ se ferre videntur, adeo ut primo statim gustu non placeat, verum qui etui assuescunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate alleciti, quæ non nisi tractu temporis cum palato initer gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam (inquit Matthiolus) mihi describere qui ex Ægypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Fusius hoc ille persequitur, allato Theophrasti, & Serapionis testimonio, ut videre cuius licet. Alibi quidem de ficu Indica (puta Occidentali) agit, cuius pictura quam eo loco exhibet, indicat arborem esse monstruosissimæ formæ: ac veritus ne Letori tædium afferam (præsertim cum minus ad *Paco-aire* nostri formam accedat) intermissam repetam historiam meam seriem: si qui vero plura nosse cupiant, eos ad 145. Commentariorum illorum libri 1. caput remitto.

Musa, arbor eiusque descriptio.

Tuna Americanorum.

Quod igitur attinet ad xyliferos frutices, quæ in mediocrem proceritatem assurgunt, in Brasilia magno reperiuntur numero: flores instar campanularum lutearum citrullinorum fere similes emittunt: ubi vero efformatum est pomum, non modo ad sageam glandem proxime accedit, sed etiam maturum in quatuor diuiditur partes, quæ per floccos pilæ magnitudine xylum emittunt, quod Barbari *Ameni-iou* nuncupant. In floccorum illorum medio reperiuntur grana quedam nigra compacta, atque admodum compressa ad renis humani formam, cuius compacturæ magnitudo fabam non superat. Porro Barbaræ foeminae xylu illius colligendi, & nendi ignaræ non sunt, eo siquidem cubilia sua conficiunt ad eum, qui à nobis dicitur, modum.

Xylifera arbor.

Ameni-iou, Xylon.

Aurea & citrei mali arborea in America copia crescit.

Præterea quamuis olim (quâ tum accepi) in America nullæ crescerent aurei ac citrei mali arborea, hodie tamen cum Lusitani multas maritimis oris quas accolunt conseruerint, non modo indies propagantur, sed etiam poma ferunt aurea (quæ à Barbaris *Margou-ia* appellantur) prædulcia, & amborum pugnorum crassitudine, citrea quoque & ampliora, & maiora numero.

Saccari canna in America nascuntur.

Saccari quoque cannæ optime in illis terris crescunt, & maxima copia: attamen cum nos Galli, & hominibus, & machinis ad elicendum saccarum idoneis nondum essemus instructi (ut sunt Lusitani in iis quæ occupant apud Barbaros locis) in aqua cannas illas, ut saccari sapor induerent, madefaciebamus: prout ante est à nobis dictum cap. 8. ubi de Barbarorum potu egimus: alii succum & medullam earum exugebant. Hoc porro loco re multis fortasse admiranda narrabo, cannas huiusmodi nonnunquam mucescere sinebamus, & in aqua madefaciebamus, quæ contra saccari qualitatem, quam dulcissimam esse nemo ignorat, adeo acida fiebat, ut aceti nobis esset loco.

Acetum è canna saccari.

Arundines, quibus Barbari sagittas suas arman.

Similiter in siluis non raro arundines nascuntur crassitudine cruris humani: sed quemadmodum supra dixi de *Paco-airé*, adeo sunt teneræ, ut singulæ earum vno ictu gladii secantur adhuc stantes, aridæ vero tanta duritie, ut fissis illis, & in modum chirurgicorum scalprorum efformatis sagittas suas ita arment Barbari, ut vno ictu feras humi fundant. Sed quando de cannis & arundinibus incidit sermo, Calcodilus hist. de bello Turc. scribit in India Orientali arundines reperiri tantæ magnitudinis ac crassitudinis, ut nauigii vicem præstent, non modo tranandis fluminibus, sed etiam singulæ quadraginta tritici medimnos capiant, medimno sex modios Græcos continente.

Lib. 3. c. 14.

Adhæc Matthiolus suis in Dioscoridem commentariis ait, arundinem, quæ magna copia in Italia nascitur, palis vitium apta, ad decem cubitorum altitudinem exurgere, lanceæ crassitudine, & pari firmitudine.

Mastiche.

Mastiche etiam in hac nostra America in dumetis nascitur, quæ vna cum aliis prope infinitis herbis & floribus odoratis, tertiam suauissimo odore perfundit.

Americana regio a niue, gelu & grandine immunita.

Quamuis autem ea quæ incolebamus regio, quæ nimirum Capricorni tropico subest, à tonitruis horridis (quæ Barbari *Toupan* vocant) imbribus vehementioribus, ventisque rapidissimis non sit immunis, tam quia nusquam in ea gelu, nix, nec grando conspicitur, ac proinde suis nunquam spoliatur arbore frondibus, utpote quæ frigore non infestentur, per totum annum vigent modo, quo mensis Maio solent apud nos siluæ. Præterea quando hucusque sum progressus, iuuat commemorare, cum mense Decembri non modo breuissimi sint dies apud nos, sed etiam frigore rigentes, manus perstemus, glaciesque naso dependeat, tum temporis Americanos diebus longissimis uti, tatoque æstu torrerent, ut ego sociique ad 25. Decemb. fluuiis illum ardorem solari cogeremur. Veruntamen, quod spheræ non ignaris facile est intelligere, cum dies sub tropicis nusquam tam longi, neque rursus tam breues atque in nostro climate exoriantur, multo sunt æquabiliores, multoque clementiore cælo vtuntur incolæ. Hæc mihi dicenda fuere de arboribus Americanis.

Arbores ab duobus vicibus in America.

Cæli subtropicum clementissimum.

Plantarum, herbarumque facturus mentionem, ab iis exordiar, quas tum

tum fructibus, tum effectis alijs antecellere existimo: ac primum quidem planta, quæ fructum *Ananas* edit, forma iri similis, folijs incuruatis, in ambitu diuisis, ad aloem accedentibus, eiusdem cum carduo maiore formæ, pomum vero melonis mediocri est crassitudine, nucisque pineæ forma, in nullam reclinatam partem ad cinaræ nostræ modum crescit.

Ceterum *Ananas* illa, cum ad iustam peruenerunt maturitatem, colore sunt aureo cæruleum imitante, odore Idei rubi fructus edit, adeo ut à nobis in siluis alijsque locis, ubi nascuntur, errantibus, ex odore facile deprehenderentur: sapore adeo dulci, ut à nullis salgamis nostris superentur. Itaque optimū esse totius Americæ fructum existimo. Ipse vnum aliquando compressi, ex quo cyathum succi elicui, qui maluatico vino nihil cedere mihi videbatur: femina vero Americanæ canistros iis plenos, quos *Panacoms* nuncupant, vna cum *Pacos* illis, de quibus paulo ante mentionem feci, alijsque fructibus ad nos afferebant, quos singulos singulis pectinibus, aut speculis mercabamur.

Inter ea quæ in America nascuntur simplicia, vnum est quod *Tououpinambaultii* nostri *Petum* nominant: eodem cum lapatho maiori nostro modo crescit, altitudine non nihil superat, folijs ab eo non ab similibus, quæ tamen propius ad Consolidam maiorem accedunt. Hæc herba ob insignem, quæ est prædita, vim, magno apud Barbaros est in pretio. Hoc autem modo ea vtuntur: Collectam manipulatim in casis appendunt, & exsiccant, dein quatuor aut quinque folia alio ampliori folio inuoluta accendunt, oriisque accensa admovent, fumumque attrahunt, quo, licet naribus, labijsque perforatis exeat, adeo sustentatur, ut si ad bellum proficiscantur, aut alia vrgeat necessitas, eo per triduum, aut quadriduum alantur. Benzo quoque; Noui Orb. hist. ait Indos Peruanos peregre profecturos, herbam (quæ Coca ipsi appellant) ore clausam, veluti panchrestum quoddam pharmacum, circumferre: quippe eius præsidio freti integrum diem nullius nec cibi, nec potus egentes iter faciunt. Matthiolus quoque post Theophrastum scribit, Scythas glycyrrhiza contentos, absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimque dies degere: quæ *Petum* Barbarorum nostrorum non male respondent. Ea quoque in alium vtuntur vsu: nam quod è cerebro humores superfluos eliciat, vix vllum ex Barbaris offendas, è cuius collo fasciculus istius herbæ non pendeat, cuius fumum continuo absorbent, etiam cum familiaribus colloquentes: fumus vero (ut ante dictum est) per nares, labiaque pertusa exhalat, veluti è turibulo: odor vero ille minime est grauis. Benzoni itaque; interpretis magno errore credidit, hanc eam esse herbam, quam Mexicani *Tabacco*, Hispaniolæ vero infulæ incolæ *Coxobba* nominant, cuius odorem acutum, & tetrum, atque adeo Diabolicum esse Benzo affirmat. Mulieres hac herba vtentes nunquam animaduerti: cuius quidem rei causam ignoro: assero autem fumum illum (quem expertus sum) famem non mediocriter depellere.

Ceterum Nicotiana, seu Regina herba, licet apud nos *Petum* nomine, tamen ea non est de qua iam ago: quin imo duæ istę plantę, neque in forma, neque in viribus villo conuenire modo, Ville Rusticæ scriptor Gallicus lib. 2. c. 79. asserit, Nicotiana, quæ à Nicoto, qui primus eam è Lusitania in Galliam

Planta folijs Ananas.

Ananas optimus totius Americæ fructus.

Petum admiranda vires.

Fumus Petum quomodo à Barbaris absorbeatur.

Lib. 3. c. 20.

Fumus Petum cerebrum purgat.

Lib. 1. c. 26.

Nicotiana verum non est Petum.

transtulit, è Florida allatam esse, quæ 200000. passuum millibus ab America distat. tota enim torrida Zona inter vtramque est interiecta. Præterea diligenter in plerisque hortis, quorum domini verà *Petum* gloriabantur, perquisiui, nec tamen hæcenus in Gallia nostra reperi. Ne autem Theuetus (qui non ita pridem Angolismensem suam herbam adeo celebrauit, vt veram esse *Petum* affirmet) credat, à me quod scripsit ignorari, de eadem quod de Nicotiana iudico: siquidem effigies quam in sua Cosmographia depingendam curauit, plantam referat. Itaque à me illi non conceditur, quod sibi assumit, se primum omnium veræ *Petum* semen in Galliam attulisse. Quin credo ob cœli inclementiam ægre apud nos adulescere posse.

Caion abres-
sica.

Barbicularum quoque illic vidi genus, à Barbaris *Caion-a* nominatum, quibus nonnunquam ius condiunt, folijs est latitudine & forma ad Neufar accedentibus.

Hetic, radices
optima & ma-
gn. copia.

Quantum vero ad radices attinet, præter *Maniot* & *Aypi*, ex quibus, vt dixi cap. 8. Barbaræ mulieres farinam suam conficiunt, alias etiam habent, quas *Hetic* appellant: quarum non modo æque ferax est Brasiliense solum, atque Lemouicense, & Sabaudicum est raparum, sed etiam radices ipsæ sunt crassitudine amborum pugnorum, longitudine sesquipedales plus minus. Licet autem primo aspectu à terra auulsa vnius generis esse videatur, quia tamen inter coquendum aliæ violaceum ceu paltinacæ, aliæ aureum ceu cotonea mala, aliæ denique album colorē induunt, trium esse generum autumo. Vt sit, vere possum affirmare has radices præsertim, quæ aureo sunt colore, in cineribus coctas piris nostris, vel optimis bonitate non cedere. Earum folia, quæ hederæ terrestri more humi serpunt, folijs cucumerum, aut latissimorum spinaciorum similima, colore tamē differunt, propius ad vitem albam accedente. Ceterum quia semine carent, Barbaræ mulieres, quibus est curæ radicum istarum propagatio, minimo negotio (rem in agricultura inauditam) eas serunt minutatim: siquidem concisas instar paltinacarum, quibus in acetarijs vtimur, serunt: quæ frustula non multo post totidem gignunt crassas radices *Hetic*, quod in terram fuerunt iniecta. Tamen si quia cibarium est terræ illius præcipuum, passimque peregrinantibus occurrunt, eas etiam sponte nasci existimo.

Manobi auell-
lanarum nu-
cum genu sub
terra nascen-
tium.

Barbaris quoque fructuum genus est, quod illi *Manobi* vocant, qui sub terra nascuntur more tuberum, tenuibusque filamentis inter se deuinciuntur, nucleum auellanæ amplitudine & sapore habent: colore tamen leucopæo, putamine pisi siliqua non firmiore. An vero folia, semenque proferat hic fructus, quamuis sæpius eo vesci mihi contigerit, non tamen adeo à me est obseruatum, vt memoria repetere possim.

Matthiolus quarundam auellanarum Indicarum meminit, quæ à Serapione, inquit, Faufel nominantur, nuci myristicæ persimilium, in quodam inuolucro crescunt Bombycis non absimili, quæ frequenter inter alia aromata ex India aduehuntur.

Piper Indicum
cornutum.

Præterea illic quoque magna est copia Indici piperis, non oblongi (sicut magno errore meo à Neustrijs nautis accepto, superioribus editionibus scripse-

scripseram) sed cornuti, à quibusdam (inquit Matthiolus, à quo etiam est optime depictum) Siliquastrum appellati, quod sit gustui acerrimum: folijs, vt idem ait, hortensi Solano similibus, paulo tamen amplioribus, caule cubiti magnitudine, viridi colore, albicante & geniculato: floribus albicantibus, fructu longo corniculorum instar, qui primo exortu virescat, maturus vero adeo rufescat, ac læuore quodam ita pelluceat, vt corallum referat, & in quo concludatur pumilum semen lentium modo compressum, vsque adeo acre, præsertim antequam sit exsiccatum, vt si quis manu atrectet, eamque postea ori, alijve corporis parti admoueat, pustulæ statim exsurgant, quod & ipse experimento didici. Quo fit, vt mercatores nostrates ad tincturam tantum eo vtantur. Barbari vero nostri cum sale, quem conficere optime norunt, aqua in fossis ad id referuata, piper illud conterunt: compositionem illam *Ionquet* appellant, qua eodem modo, quo nos sale in cibis vtuntur, non tamen quod *Ionquet* buccellæ, antequam in os ingerant, applicent: buccellam enim ante, post vero *Ionquet* summis digitis apprehensum, vt cibo saporem addat, ori imponunt.

Piper Indicum
cornutum.

Ionquet sal
Barbarorum.

Denique crecit quoque in illis terris fabæ genus, pollicis crassitudine, à Barbaris *Commenda-ouassou* appellata pisa quoque alba, & leucopæa, quæ *Commenda-Miri* nuncupant, citrullæ quoque rotundæ, nomine *Maurongaus*, suauissimi cibi.

Commenda-
ouassou, faba
ampla.

Commenda-
miri, pisa mi-
nora.

Maurongaus,
citrulli.

Hæc sunt non quidem, quæ in vniuersum de arboribus, herbis, & fructibus Americanis dici possunt, sed quæ à me sunt obseruata per annum, quo illic vixi.

Denique sicut est à nobis dictum, apud Americanos, quadrupedes, nullas aues, pisces, nulla denique animantia per omnia Europæis nostris respondere: ita nunc assero, quantum per siluas & agros errando experiri mihi datum est, nullas esse arbores, aut herbas, nullos denique fructus, qui à nostris non sint dissimiles, his tribus exceptis plantis, portulaca, ocymo, & filice, quæ in quibusdam locis nascuntur. Quapropter quotiescunque noui illius Orbis imago ob oculos obuersatur, aërisque temperiem, animantium multitudinem, auium varietatem, arborum & plantarum elegantiam, fructuum denique bonitatem animo recolo, toties Prophetæ ista Psal. 104. exclamatio mihi in mentem venit:

Arbores, herba
fructusque om-
nes Ameri-
cani à nostris,
exceptis tri-
bus, differunt.

O quæ vis fuit illa, quæ potestas
Quæ prudentia multiplex, creandis!
Tot rebus, simul, & simul regendis!
Nam quacunque patet globosa tellus,
Vis quoque imperii tui patescit.

Ergo Beatos terræ illius incolas prædico, si verum istorum omnium Conditorem agnoscerent. Atqui ad res describendas me accingo, quæ plus æquo, quam sint ab eo alieni demonstrant.

CAP. XIII.

De bello, praeliis, & fortitudine, & armis Barbarorum

America amplius.

Americani quoniam causa belli.

Barbari in gratiam cum inimico reduci non possunt.

Brasilienses senioribus obsequii praestant. Seniorum Americi oratio.

QUONIAM *Tououpinambaultii* *Toupinenquin* nostri bellum immortale gerunt aduersus varias finitimas gentes, pro more reliquorum omnium Barbarorum, quartam illam Orbis partem incolentium, quæ à Magellanico freto (quod ad 50. grad. ultra Antarcticum Polum iacet, vsque ad terras Nouas, quarum situs est ad 60. grad. citra eundem Polum) latitudine citra quadragies centena passuum millia occupat: proximi tamen & infensissimi eorum hostes ij sunt, qui *Margaiates* appellantur, quiq; eorum sunt focij *Lusitani*, quos *Peros* appellant. Sicut etiam *Margaiates*, non modo *Tououpinambaultiis*, sed etiam *Gallis* eorum socijs sunt capitales hostes. Non tamen quod Barbari isti de finibus propagandis bello certent (plures enim agros quam opus sit occupant) aut de diuitijs ex spolijs, redemptionibus, armijsq; deuictorum parandis, cogitent. Hæc, inquam, eos minime mouent. Prout enim fatentur omnes, non alio permouentur affectu, quam vt parentum, amicorumque iam olim captorum, & ab hostibus eo qui à nobis dicitur modo, deuoratorum, mortem quam seuerissime vliscantur. Cui studio tam pertinaciter adhærent: vt quisquis eorum in hostium manus inciderit, eandem pœnam necessario expectet, nimirum fore vt maectetur, deinde deuoretur. Præterea vbi primum inter quosdam ex istis populis bellum est indictum, in eo consentientibus omnibus, hostem, cui illata sit iniuria in perpetuum de ea vliscenda cogitaturum, ac proinde ignauia tribuendum esse, si in suam redactum potestatem impune dimittant: eorum inimicitia adeo sunt inueterata, vt in gratiam inter se reduci nunquã possint. Merito itaq; dicemus *Machiauellum*, eiusq; discipulos (quibus hodie magno suo malo scater *Gallia*) Barbaras istorum actiones imitari. Cũ enim ab eis istic contra doctrinã Christianam & docet, & ad praxim reuocant, recenti gratia veteres iniurias non esse abolendas, hoc est, homines *Dæmonum* similes alios alijs parcere nunquam debere, annon satis declarant animos suos tygribus esse ferocios?

Ratio autem, qua *Tououpinambaultii* nostri ad bellum profecturi conueniunt, hæc est quantum obseruare mihi licuit. Etsi Reges aut Principes inter se nullos habent, sed pares sunt ferme dignitate, tamen hoc illis à natura inditũ est (quod etiã à *Lacedæmonijs* exactissime olim est obseruatũ) vt seniores, quos *Peroreru picheh* nominant, propter rerum experientiam suscipiant & obseruent: in singulis itaq; pagis non aspernandum illis præstatur obsequium. Oblata hi occasione, vel inambulantes, aut lectis suis pensilibus xylinis insidentes, ceteros his aut similibus hortantur verbis:

Ergone (inquiunt alternatim loquentes, sermone minime interrupto) maiores nostri, qui tot hostes non modo debellarunt, sed etiã deuicerunt, & maectarunt, & deuorarunt, exemplo nobis fuere, vt perpetuo domi delitescamus? Gentemne nostram, quæ tanto olim ceteris omnibus fuit terro-

tori,

rori, vt eius conspectum ferre minime potuerint, magno nostro cum dedecore, tanto affici probro patiemur, vt in laribus ipsis nostris ab hostibus bello petamur? Nostrane ignauia commitemus, vt *Margaiates* & *Peros-engaipa* (hoc est, illæ gentes nequam) primi in nos impetum faciant? Tum orator ille, manibus humeros, & nates plaudens, cum exclamatione hæc addit verba: *Erima, Erima, Tououpinambaults, Conomionassou Tan, Tan, &c.* hoc est, nequaquam populares mei, adolecentes fortissimi, ita nobis est agendum: quin potius ad certamen nos instruamus, mortiq; & maectationi nos deuocemus, aut nostros vliscamur.

His ergo seniorum orationibus, quæ aliquando in sex horas producuntur, auditores, qui attentissime audiunt, adeo vt ne syllaba quidem illis excidat, & animo & viribus aucti, in singulis pagis se inuicem compellantes, ad præfixum locum quam celerrime possunt magno numero conueniant. Verum antequam *Tououpinambaultios* nostros ad proelium deducamus, quibus sint armis instructi dicendum est.

Ac primum quidem *Tacapes*, hoc est clauas, aut enses rubro, alias nigro ligno fabricatos habent: longitudine vulgò sunt quinque aut sex pedum, extrema parte orbiculatæ, aut ouali figura, latitudine pedali, crassitudine digiti pollicis in media sui parte, oræ vero commodissime exacuata, siquidem ex grauissimo ligno, quale est buxum, sunt confectæ, securis acutissimæ aciei perparum cedunt. Adeo vt facile credam vnicum *Tououpinambaultium* istiusmodi claua armatũ, ac furore percitum, multum negotij duobus gladiatoribus nostratibus exhibere posse.

Arcus insuper habent, quos *Orapais* nominant, ex eodem ligni genere, rubro nimirum & atro fabricatos: ij longitudine & crassitudine nostros adeo superant, vt eos nec lentare, nec adducere vllus nostrum possit: quin potius imo totis viribus puerorum decem annorum arcibus curuandis opus esse. Pro neruis ea est illis herba, quam *Tocon* vocant, quæ licet admodum sit exilis, tanta tamen est firmitudine, vt equi vires ferat. Sagittæ sunt vlnali longitudine: tribus iuncturis perficiuntur: media pars ex arundine, reliquæ vero duæ è ligno sunt nigro: segmina porro illa adeo concinne quibusdam arborum corticibus colligantur, vt firmiter agglutinari nequeant. Plumulas duas illis applicant pedali longitudine, quas filo xylino, quod gluten apud eos non sit in vsu, constringunt: ossa præacuta mucronibus aptant: aliquando arundinis siccæ frustulum palmi longitudine in modum scalpri dolatum: nonnunquam raia piscis caudæ extremum, quæ, vt alibi dixi, maxime est venenata. Ex quo vero Galli & Lusitani in eas regiones comitant, recepto eorum more Barbari sagittas ferreis spiculis, aut saltem clauis acutioribus firmare assueuerunt.

Iam dictum est quæ sit illorũ in versandis clauis illis suis dexteritas: ad arcus vero quod attinet, confido fore vt ij omnes, à quibus sunt conspecti Barbari, confirmet eos nudis brachijs tanta celeritate, tamq; certo ictu iaculari, vt (q; bona Anglorũ pace, qui tamẽ peritissimi sagittarij habentur, dictum sit) sagittis suis manui qua arcũ tenet impositis, duodecim ab illis citius quam ab Anglis sex fuerint emissæ.

Ce 3

Tacape, genus clauas gen.

Orapais, arcus.

Tocon, herba arcibus neruorum loco. Sagittarum longitudo.

Americani sagittarii peritissimi.

Parmæ coriacea.

Postremo parmas habent ex tergo *Tapi-rousson*, cuius iam ante memini, latas, planas, & rotundas ad modum fundi tympani Germanici. His inter præliandum non obteguntur ad eum, qui solent milites nostri, modum, sed ijs dimicando sagittas hostium excipiunt. Hæc vero sunt vniuersa Americanorum arma: neq; enim alijs armaturis corpus suum obtegunt: quin contra (exceptis plumaceis pileis, armillis, breuibufq; aliis indumentis quibus corpus suum, vt ante dictum est, exornat) si vel indusio essent induti ad prælium profecturi, confestim illud exuerent, veriti ne illo intricarentur.

Ferros enses Barbari parui faciunt.

Vt autem sermoni de armis Barbarorum finem imponam, illi si quando à nobis enses ferreos accipiebant, sicut *Moussacat* cuidam ex meis vnum dono dedi, statim vaginas procul abiciebant: idem quoq; acceptis cultris factitabant, eorum fulgore delectabantur, aut ad abscindendos arborum ramos vtiliores, quam ad pugnam censebant: ac sane, vt à me dictum est, optime suis versandis eos esse exercitatos, commodius illis vtuntur.

Ceterum tormeta aliquot minimi pretij eo deuexeramus: Hæc Barbari terni singula displodebat, vnus manibus impositum ad destinatum intentabat, alter collimabat, tertius ignem admouebat. Tamen quia cannâ ad os vsq; complebant, nisi carbo contusus pulueri tormentario à nobis fuisset admixtus, magno eorum periculo tormetum fuisset disruptum. Ad hæc nolo prætermittere, Barbaros, cum primum tormeterum maiorum, & minorum strepitum audirent, quodammodo territos fuisse, præsertim cum nonnullos ex nostris auem ex arbore deijcientes videbant, feramve humi sternentes plumbea glande, quam ipsi nõ cernebant, tamen arte cognita, hæc reformidare desierunt: dicebant enim se celerius sagittas se iaculari posse, quam quis tormentum semel aptaret. Si quis autem obijciat tormentum longe altius penetrare: Respondeo, nec thoraces bubalinos, nec hamis confertos sagittæ à Barbaris emissæ impetû ferre, quin ea æque ac glande tormentularia traiciantur. Veruntamē quia commodiori loco hæc à nobis dici poterunt, cum ad Barbarorum prælia ventum erit, ne confuse agam, iam Barbarorum copias ad præliandum educo.

Seniores Barbari agminis duces.

Ea qua dictum est ratione coactis, ad octo aut decem capitum millia, mulieribus non paucis, non ad præliandum quidem, sed ad impedimenta, & comæatus comportandos, in castra conuenientibus, ex senioribus ij, qui hostes maximo numero interfecerunt, & deuorarunt, copijs præficiuntur: quibus ducibus itineri se accingunt. Quamuis autem incedant nullo ordine, tamen cum iter faciunt conglobati, fortissimis primâ aciem occupantibus, mirum est quâ cõmode vniuersa illa multitudo, sine tribuno & mensore se recipiat, ita vt signo dato celerrime in aciem conueniat.

Barbari sine ordine, inconfuse tamen incedunt.

Ceterum nonnulli sunt, qui cornibus, quæ ipsi *Inubia* vocant, sesquiulnæ longitudine, & crassitudine hastæ nostratis ab inferiore parte palmi latitudine, instar buccinæ milites cient, tum patria excedentes, tum etiâ castra mouentes. Nonnulli etiam fistulas ex ossibus hostium, olim mactatorum & deuoratorum gerunt, quibus assidue in itinere canunt, vt sociorum animos excitent, studiumq; hostes consimiliter mactandi, augeant. Si

Inubia, cornua ingentia.

Fistula ex ossibus humanis.

Si vero, quod frequenter contingit, nauigio expeditionem in hostes facere placeat, littora legunt, nec alto mari se committunt. In suis vero se lintribus disponunt, eos *Tgat* nominant, singuli constant ex singularum arborum cortice detracto in hunc vsus destinato, tantæ tamē amplitudinis, vt singuli quinquagena capiāt hominum capita. Itaq; stantes pro more suo nauigium agunt remo vtrinq; plano, quem medium comprehendunt. Hi porro lintres cum plani sint, minimo negotio aguntur. Eorum tamen in alto mari, vel oborta tempestate vsus est nullus. Sed in summa malitia Barbaris nostris ad militiam proficiscentibus, classem sexaginta huiusmodi lintribus constantem conspicias. Hi tamen celeri æquor percurrunt motu, vt mox oculos fugiāt. Atq; hi sunt exercitus *Toupinenquin* terra marique.

Tgat, lintres corticeus.

Hoc instructi modo quinquaginta nonnunquam passuum millia in hostiū fines progrediuntur. Primoq; hoc vtuntur stratagemate fortissimi quique, ceteros cum mulieribus, & impedimentis post se relinquunt itinere vnus, aut duorum dierum: summo cum silentio accedunt, siluasq; occupant insidias hostibus struētes, quibus adeo sunt intenti, vt nõ raro per 24. horas illic delitecāt. Hostes vero, si ex improviso fuerint adorti, quotquot viri, foeminae, ac pueri occurrunt, non modo deducuntur, sed etiam mactantur ab hostibus in patriā reducibus, frustatimq; *Boucan* imponuntur, ac tandem deuorantur. Atq; eo facilius incautos opprimunt, quod pagi (nam vrbes nullæ sunt illis) mœnibus non cinguntur, casarumq; (quæ tamen 80. aut 100. passus in longitudinem protēduntur) fores nullæ sunt, earum vero loco palmarum ramos, aut herbæ *Pindo* caulem ad ianuas suas apponunt. Quosdam tamē pagos, qui hostibus sunt contermini, iam palis ex palmis longitudine 6. pedum munire & circumuallere didicerunt, præterea stipitibus lingneis præacutis muricum loco aditus muniunt: itaque si hostes noctu aggredi pagos illos voluerint, quod illis est familiare, pagani tum in eos tuta via irrumpunt, quo fit vt siue pugnam, siue fugam capeffant, nusquam euadant, quin aliqui pedum vulneratorum dolore prosternantur, qui confestim ab paganis torrentur, & eduntur.

Primum Barbarorum stratagemata.

Si vero aperto Marte pugnare contendunt, copijs vtrinq; eductis, vix credibile est quam atrox, quamq; horrendum sit prælium: cuius ipse spectator fui, ac proinde merito de eo referre possum. Ego cum Gallo altero, paulo curiosius, magno nostro periculo (si enim à *Margaiatibus* capti aut læsi fuissetus, deuorationi fuissetus deuoti) Barbaros nostros in militiâ euntes comitari volui. Hi numero 4000. capita cum hostibus ad littus decertarunt, tanta ferocitate, vt vel rabidos & furiosos quosque superarent.

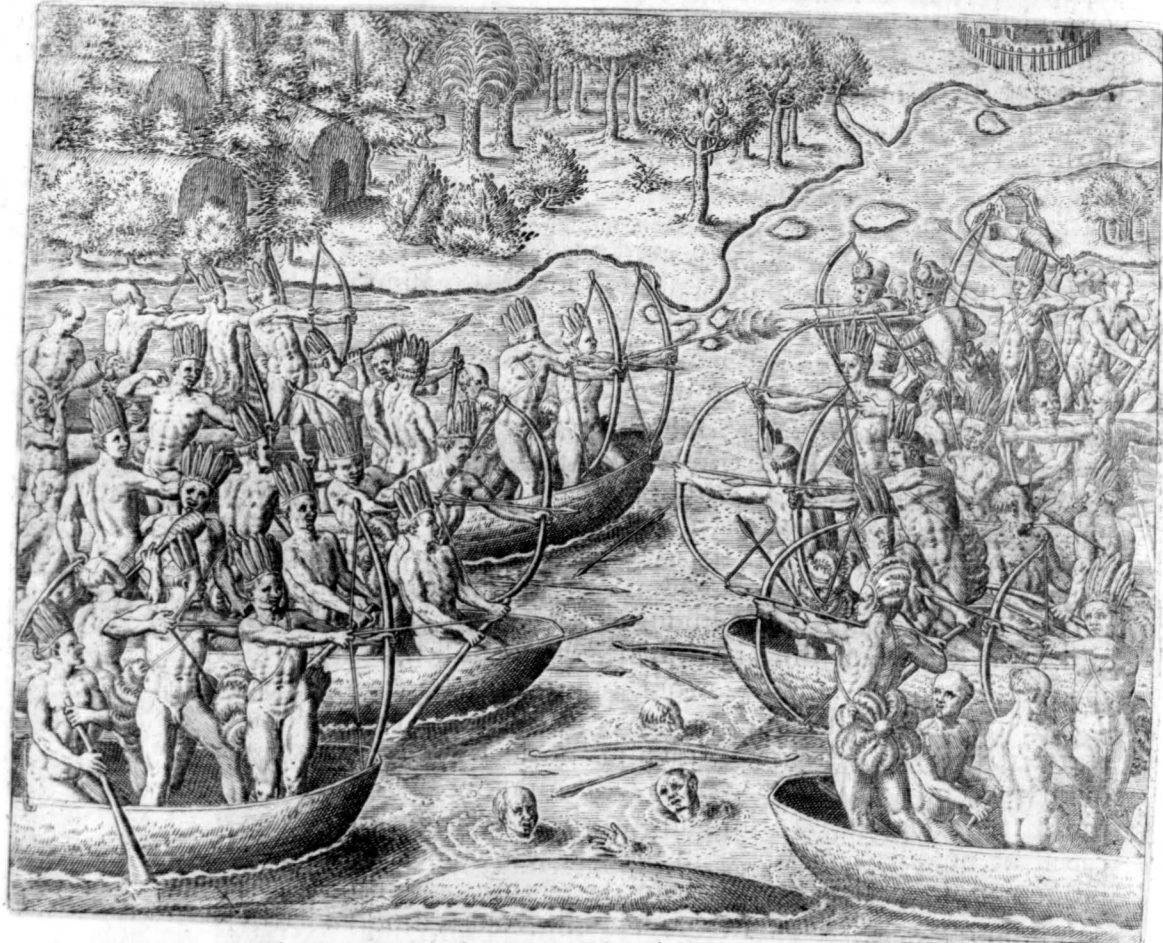
Toupinambaultii, cum primum hostes conspexere, in tantos tamque editos vlulatus perruperūt, vt qui lupos hic venantur, cum illis vlulatibus comparandos minime edant: clamor vero aërem adeo feriebat, vt tonitruum vix exaudiri tum potuisset. Accedentes vero propius clamores ingeminabant, cornibusq; concrepabāt, fistulis deniq; caneabant, minas alij in alios intentabant. ossaque mortuorum hostium ostentabāt: dentes item quorum nonnulli filo traiectos vltra vlnas duas collo appēfos gerebāt: deniq;

Ad prælium venientium Barbarorum vlulatus.

Ossium mactatorum ostentatio.

gestibus horrorem spectantibus incutiebant. Ad manus autem ubi ventum est, longe in peius res ruere: tanta enim sagittarum nubes est vtrinque

Barbari ferocissimi. emissæ, ut muscas volantes multitudine imitarentur. Saucii vero non pauci strenue tela à corpore auellebant, quæ rabidorum more canum mordebant, nec tamen propterea proelio abstinebant. Hæc enim gens adeo fera est, & truculenta, ut tantisper dum virium vel tantillum restat, continuo dimicent, fugamque nunquam capeffant. Quod à natura illis inditum esse reor. Etenim à Nobili quodam accepi viro Gallo, qui militiam colit, bellorum ciuilium nostrorum tempore, in legionibus Gallicis Americanos milites duos fuisse, qui strenue & fortiter se gerebant: quapropter à Centurionibus plurimi fiebant. Quod tamen in eam accipi partem nolum, quasi affirmarem nullos in illis reperiri posse, qui ignauiam Asiaticorum, mollitiem Europæorum aut Afrorum imitarentur: assidua enim exercitatio militem strenuum facit. Ut ut sit, ubi manus cum hostibus *Tououpinambaultii* conferre ceperunt, clauis illis suis vtrinque acerrime ferierunt,

runt, adeo ut obuium quemque non modo humi sternerent (non secus ac lanij boues) sed etiam penitus macerent.

Vtrum generosius infideant equis an non, à me non quaeritur: Lectorem enim memorè esse credo eorum, quæ superius à me dicta sunt, equis alijsq; iumentis Barbaros penitus carere, ac proinde pedites omnes incedere. Ego vero, qui alias sæpe equum mihi optaram, quæ Barbaris conspiciendum præberem, tum sane optimum cui infiderem, præsentiq; me periculo liberarè, votis omnibus exoptabam: quippe mihi fit verisimile, Barbaros, si cataphractum militem nostratè equo generoso infidentè, ignemq; hinc è tormentulo erumpentem, illinc vero equum resilientem conspicerent, *Aignan*, hoc est, cacodæmonem adesse credituros. Tamen si à quodam memoriæ est proditum, magnum illum Attabalipam Peruensium Regè, quamuis equum ante conspexisset nullum, tanta fuisse animi magnitudine, ut Pisarro (qui cum ut se ostentaret, tum ut Indos Attabalipam stipantes perterrefaceret, continuo equum suum glomerato gressu solo insultantem agitabat) propius ad Regem accedente, spumaque ab equi ore in Regis vultum desiliente, minime tamen commotum fuisse, quin morte plecti eos imperasse, qui equi horrore stupefacti terga vertissent. Quæ res (inquit historiographus) Barbaris fuit terròri, nostris vero admirationi.

Iam vero, ut narrationis seriem reperam, si quis quaerat quid tu comeffique tuus tantisper dum proelium committebatur, annon vna cum Barbaris dimicabatis? Ingenue fateor nos, qui adeo imprudenter Barbaros effimus comitati, imprudentiam illam altera cumulare noluisse, sed paululum à conflictu remotos, spectaculo illo contentos fuisse. Testor interea me, qui non semel tum equitum tum peditem copias ingentes in aciem instructas, hic conspexi, tanta nunquam voluptate videndis peditem legionibus armis fulgentibus, quanta tum pugnantibus istis *Tououpinambaultii* perfusum fuisse. Præterquam enim quod sibilantes, saltantes, & celeriter admodum & dextre sese in orbem glomerantes iucundissime spectabantur, accedebat in super telorum nubes densissima, quorum pennæ rubræ, cæruleæ, virides, rosæ, aliorumq; id genus colorum, soli obiectæ radiabant, vestes item, pilei, armillæ, ceteraque ex plumis compacta ornamenta, quæ mirum in modum spectantium oculos fulgore fetiebant.

Hoc proelio trium horarum spatio confecto, multis vtrinque cæsis & faucijs, *Tououpinambaultii* nostri victoriam reportarunt, captiuosque, cum viros tum foeminas plus minus triginta ad suos deduxerunt. Nos vero qui officium aliud præstiteramus nullum, nisi quod strictis gladijs, tormētulisque, ut Barbaris animos adderemus, nonnunquam displois præliantes spectaueramus (quod maxime gratum sit illis, si cum ipsis ad bellum proficiscantur hospites) tantam de nobis concitauimus opinionem, ut ab eo tempore seniores peculiari nos beneuolentia & amore sint complexi.

Captiuus itaq; in medio agmine collocatis, nonnullisq; ex robustioribus funibus vinctis, ad Ganabaræ sinum tendimus, à quo passus circiter *xxiv. M. aberamus. Vndiq; vero ex foederatis permulti saltantes, tripudiant*

Barbari equos si viderent quid de illis sentirent. Hist. Gent. Ind. lib. 4. c. 113.

Corpore telas Barbarorum ornata.

Captiuus vinctus Barbarorum ob victoriam reportatam plausus.

tes, & plaudentes nobis gratulatum obuiam veniebant. Denique cum ad locum insulae nostrae oppositum peruenimus, ego comesque meus scapham conscendimus, ad castellumque nostrum reuertimur. Barbari vero in continente pagos suos singuli repetiere. Paucis post diebus Barbari quidam ex ijs, qui captiuos apud se habebant, ad castellum nostrum accessere, quos per interpretes rogamus, ut mancipia aliquot Villagagnoni vendant. Sic captiuorum pars magna ex Barbarorum faucibus est erepta: aegre tamē, & inuitis Barbaris. Quod mihi non multo post est apertissime indicatum. Mulierem quandam cum puerulo suo vix dum bimulo emebam, pretium erat merces quedam, quarum estimatio ad tres libellas Francicas accedebat, venditor autem meus ita conquerebatur: Quid in posterum futurus sit nescio, ex quo autē *Paycolas* (sic Villagagnonem nominabant) huc appulit, vix dimidiam captiuorum nostrorum partem comedimus. Puerulū illū mihi referuare vehementer cupiebā, sed Villagagno, restitutus mercibus meis, & matrem & filiū vendicauit. Matri nōnunquam dicebā fore, vt cum mare transmitterem, puerulum huc transportarem. Illa vero (adeo vindictae reposcendae animis gentis illius haeret cupido) respōdebat malle se, vt à *Tououpinambaultiis* voraretur, quam vt in tam remotas terras deportaretur: sperare se, vt grandior factus ad populares suos quoquo modo elapsus se reciperet, ac cognatorum suorum mortem vlsceretur. Nihilominus tamen (vt ante a me est dictum) è quadraginta aut quinquaginta mancipijs, quibus ad castelli nostri munitionem utebatur, decem pueros selegimus, quos nauibus impositos ad Henricum secundum tum Galliarum regem misimus.

CAP. XIV.

Captiuos suos quo tractent modo Barbari, quibusque ceremoniis in iisdem maectandis & edendis vtantur: quibus per occasionem immanissimae crudelitatis alia exempla adiecta sunt.

Captiuo modo excipiantur ab hostibus.

Nunc superest vt dicamus, quonam modo captiuū à victoribus excipiantur. Vbi primum in victorum fines sunt ducti, nō modo exquisitissimis aluntur cibis, sed etiam vxores viris dantur (nō autem viri foeminis) imo non dubitabit is, qui captiuum apud se habet, filiam suam aut sororem in vxorem illi dare, quae viro diligentissime ministrabit. Ceterum cum maectationis tempus nō sit praefixum, sed modo citius, modo tardius expediantur, prout fuerint vtilis, viri quidem aucupio, venationi, & piscatui: foeminae vero hortis colendis, aut ostreis colligendis: omnes tandem suum more saginatos maectant, vorantque his ritibus.

Ad captiuū maectationem conueniunt.

Primum finitimis omnibus res denuntiat, tum virorum, foeminarum, puerorum fit concursus ad locum, vbi est futura maectatio. Ibi matutinū tempus potando transigunt. Inter quos captiuus ille, quē non later eā in se cudi fabam, plumis ornatus, non modo mortem non horret, quinimo saltando, bibendo, ridendo reliquos superat. At postquam per sex aut septem

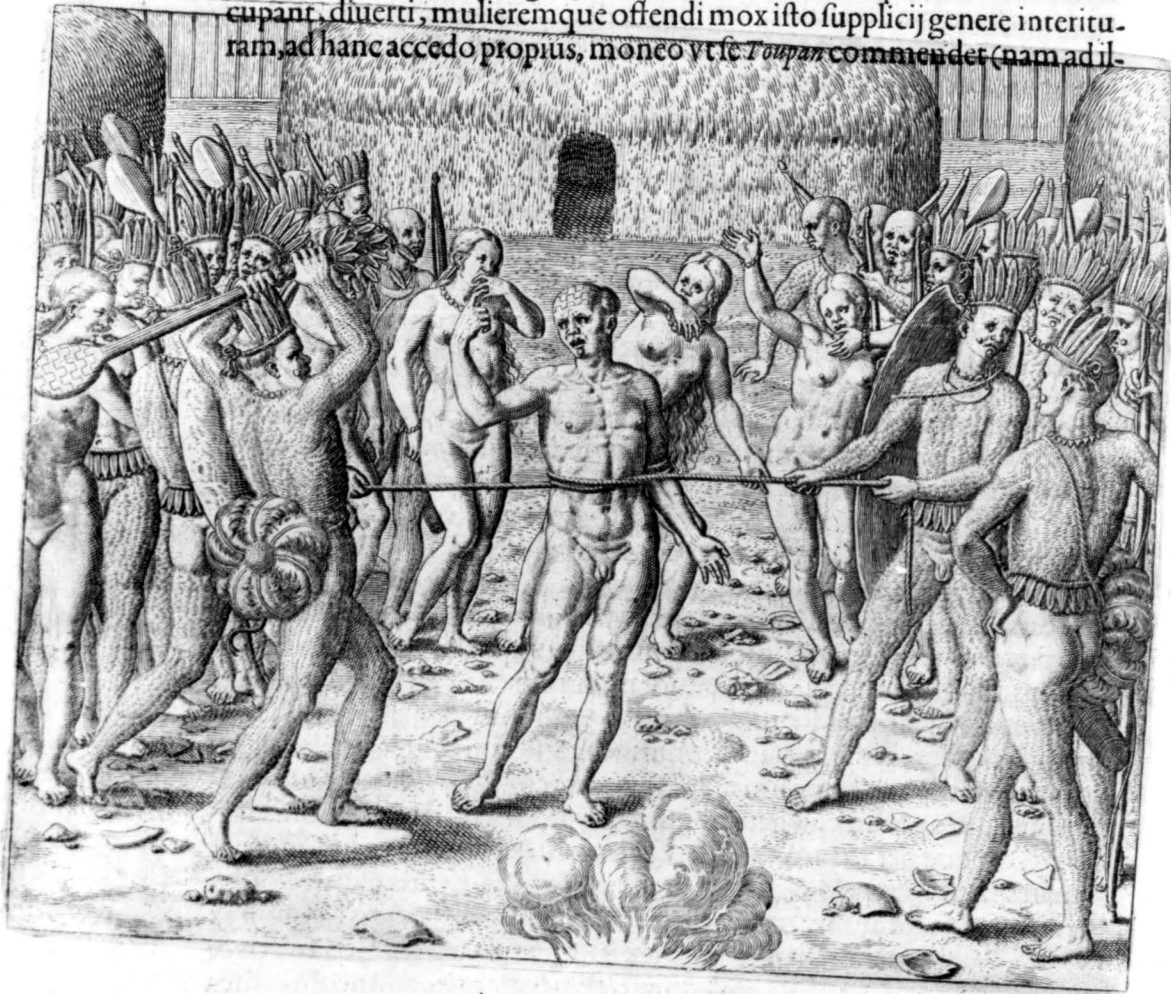
septem horas vna cum ceteris perbacchatus fuerit, duo tresve ex robustissimis eum arreptum funibus xylinis, aut ex arboris illius cortice (quam *Tououpinambaulti* vocant, quaeque tiliæ est per similes) medium, minime renuētē, quamuis vtroque sit brachio soluto, constringunt, perque pagum quasi in triumphum deducunt. At vero num putas propterea eum caput demittere, vt solent hic fontes? minime vero id quidem. Quin contra incredibili audacia res suas gestas apud eos, à quibus constrictus detinetur enumerat his verbis: Ego, ego ipse fortissimus, sic vestros olim cognatos vixi, tum se laudibus magis ac magis euehens, modo in hanc, modo in illam conuersus partem, alium quidem ita compellat: Heus tu, patrem tuum ego vorauī, alium vero; o bone, fratres tuos maectauī & *Boucanauī*: tot denique viros, foeminas, puerulosque, ex vobis *Tououpinambaultiis* bello à me captos deuorauī, vt numerum assequi non possim. Ceterum ne ignorete; populares meos *Margaiates* tot in posterum maectaturos esse, quot è vobis intercipere poterunt: atque ita mortem vlscerentur meam.

Tandem, postquam omnium oculis satis superque fuit expositus, duo illi lictores, à quibus constrictus tenetur, circiter tres vlnas ab eo recedunt, funem tamen pari longitudine firmissime vterque contrahit; adeo vt captiuus gradum praecise sistere cogatur, progredi autem aut regredi minime possit. Vincito lapides aut testae contractae adferuntur. Tum lictores parmīs ex tergo *Tapirousson* (cuius ante meminī) sese obtegunt, captiuumque his compellant verbis: Mortem tuam ante obitum vlscere: ille confestim lapides in eos summo impetu contorquet, qui se circumstant, quorum numerus plerunque ad quatuor millia accedit. Ex his minime est quaerendum quam multi vulnerentur. Equidem in vico quodam, quem *Sarigoy* appellant, vidi captiuum eiusmodi tanto impetu lapide mulieris crus pertigisse, vt contractum illud esse crederem. Porro lapidibus, ac cespitibus, quos potuit colligere, absumptis, prodit is qui maectationi se accingit, quique per totum diem latuerat, clauam ligneam plumis decoratam in manibus gerens, pileo quoque ac ceteris ornamentis plumeis ornatus: atque ad captiuum accedit, eumque his compellat verbis: Annon ex *Margaiatum* es gente nobis infensissima? Annon tu ipse ex nostris amicis & cognatis cōplures maectasti, ac deuorasti? Cui captiuus, animo quā antea longe praesentiore, sua sic respondet lingua (*Margaiates* enim à *Tououpinambaultiis* sermone non sunt dissōni) *Pā che tan tan aiouca aroupaue*, hoc est, vti que sum fortissimus, atque ex vestris quam plurimos maectauī & deuorauī.

Deinde, quo magis hostes suos vrat, vtraque manu capiti imposita, in haec erumpit verba: O quam strenue in eo me gessi! O quam gnauiter vestros bello laceffiui, cepique, quos penē innumeros vorauī! aliaque id genus multa subiungit. Maectator vero addit, Idcirco tu, qui in nostra es potestate, mox à me maectaberis, *Boucanoque* astatu à nobis voraberis. Quid tum? (inquit ille, ne fractiori quidē animo pro sua gente maectationē subire paratus, ac *Regulus* ille quondam pro Rep. Romana mortem oppetijt) mei quoque cognati mortem vlscerentur meam. Ad haec vt pateat istos mor-

tem (quam tamen mirum in modum reformidant) prorsus contemne-
re, quod beari se credant publico illo & solenni supplicio: exemplo rem
confirmabo. Forte in pago quodam Insulæ maioris, quam *Pirani-ou* nun-
cupant, diuerti, mulieremque offendi mox isto supplicij genere interitu-
ram, ad hanc accedo propius, moneo vt se *Toupan* commendet (nam ad il-

Barbara mu-
lier mortem
contemnit.

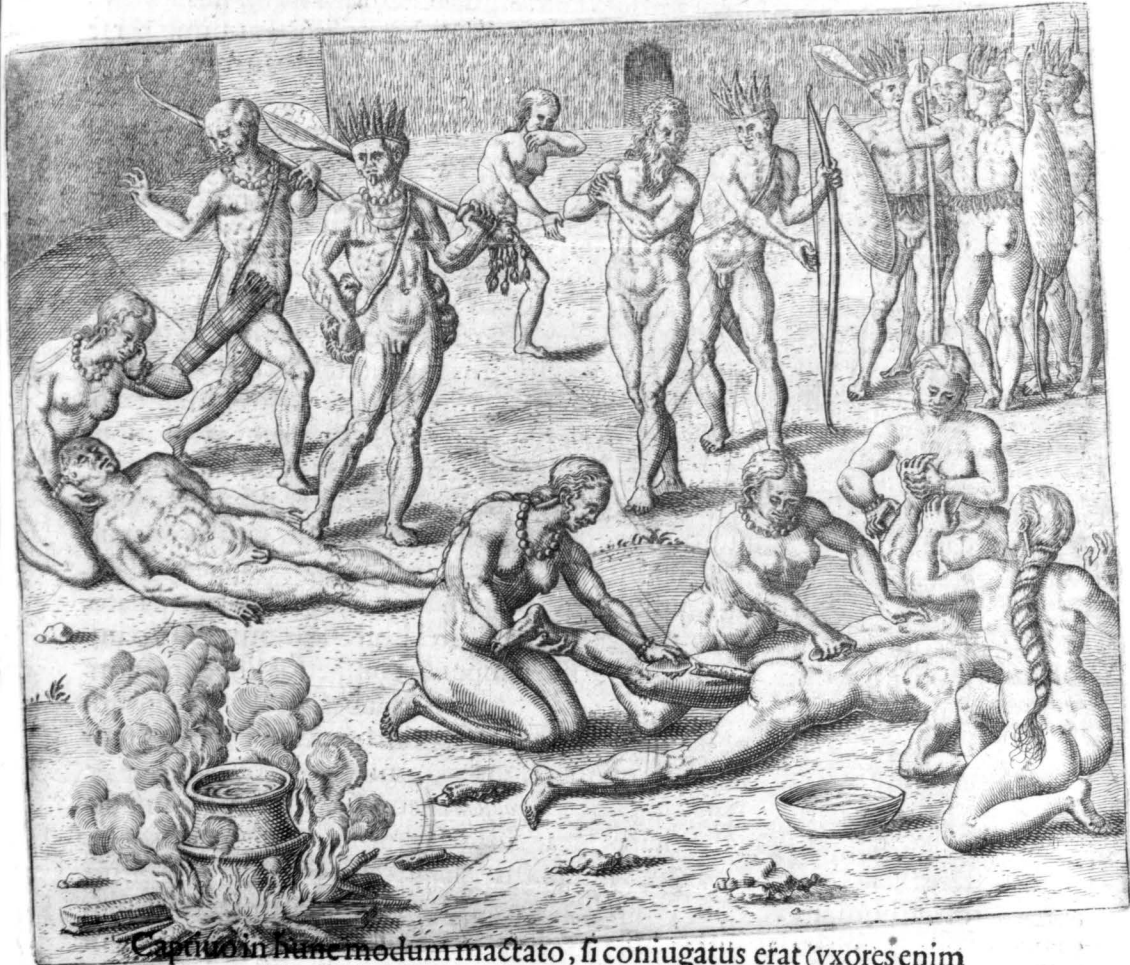
lius captum sermo erat accommodandus. *Toupan* vero non Deum, sed to-
nitru sonat) atq; ad eum, prout à me docebatur, preces conciperet. Illa vero
nutante capite me deridens respondit: quid vero mihi es daturus, si id
quod vis exequar? Tum ego, Miserrima muliercula, mox rerum omnium
istarum vsus tibi nullus erit: itaque de anima tua quam immortalem esse
credis (quod faciunt Barbari omnes, vt mox sequenti capite dicemus) se-
rio cogitato. Illa vero rursus me irridens, est mactata.

Captiuus vno
ictu mactatur.

Sed vt ad rem redeam, varijs disceptationibus vltro citroque habitis,
nonnunquam inter colloquendum, mactator qui præsto adest, claua li-
gnea vtraque manu in altum sublata, orbiculo extremo, captiui caput to-
tis

tis ferit viribus, adeo vt paucissimo sanguine effuso, altero ictu non sit o-
pus. Hinc prouerbum illorum, quod iam apud Gallos nostros erat in vsu,
Confringam tibi caput, pro eo quod solent altercantes milites aduersario
minitari his verbis: Ego te confodiam.

Barbarorum
prouerbum à
Gallu vsurpa-
tum.

Captiuo in hunc modum mactato, si coniugatus erat (vxores enim
nonnunquam illis dari diximus) vxor illius cadaveri adhærens, aliquan-
tulum luget, aliquantulum inquam: nam Crocodilum imitatur, quem
ferunt antequam hominis à se necati cadauer deuoret, lachrymas emitte-
re solitum. Non absimili modo illa, postquam lachrymis extortis luctū
simulauit, viri sui carnibus omnium prima nisi quis anteuertat, vescitur.
His ita gestis reliquæ mulieres, præsertim vero anus (quæ cū sint huma-
narum carniū appetiōres, iuniores continuo eos, à quibus captiui de-
tinentur, hortari solent, vt confestim morti addicant) aquam feruentem
admouentes ad cadauer accedunt, quod adeo fricant, lauant, & calida per-
fundunt, vt cute sublata pari sit eum nefrendibus affandis candore.

Luctum, simu-
lat vxor capti-
ui mactati.

Captiui cada-
uer non secus
ac frens calida
perfunditur.

Cadaver captiui incredibili celeritate in frustra secantur.
Barbarorum pueri cur hostium sanguine illinantur.

Deinde captiui dominus, assumptis secum quanto numero visum fuerit socijs, cadauer diuidit, ac tāta celeritate frustatim discerpit, vt lanus apud nos vix reperiatur vllus, qui veruecem celerius in frustra secare possit. His accedit, quod prout venatores hic cerui capti viscera canibus venaticis porrigunt, Barbari consimiliter hostium suorum mactatorum sanguine liberos illinūt suos, vt ad ferociam crudelitatemq; animos illis addant.

Iudaeorum immanis crudelitas.

Hæc porro immanis crudelitas, apud Barbaros frequentissima, per se est quidem abominanda. Atqui portentosius id esse videtur, quod patrum à Iudæis fuisse legimus (quos tamen humanitate ceteras gentes antecellere par erat, prohibito à Deo sanguinis esu) Illi enim tumultibus concitandis, vt tradunt historiæ, deditissimi, Traiani tēporibus adeo horrendas seditiones excitarunt, eoque crudelitatis & immanitatis processerunt, vt cæsis quadraginta hominum millibus in Ægypto, Cyrene, & Cypro, eorum carnibus vesci, sanguineque vultum oblinire suum sustinuerint. Quin multos à vertice transfixere medios, eorumque pellibus induiti immanissimam præ se ferentes rabiem, obambulauerē. Quæ historia si non absoluat, saltem extenuet Americanorum crudelitatem. Ceterum ex quo Christiani ad eos accessere, cum mactatorum corpora, tum animantia omnia, reliquosque cibos cultris secant. Antea vero, quantum à senioribus accepi, lapidibus præacutis ad eum vsum accommodatis vtebantur.

Lapides cultorum vsum Americani olim præbebant.
Captiui carnes Boucano impositæ.

Singula porro cadaueris frustra, atq; adeo ipsa viscera abluta & expurgata, Boucano imponuntur. Hæc tantisper dum coquuntur, anus continuo Boucano adhærēt: mirum enim in modum carnes humanas appetunt, adipemq; à Boucani baculis diffluentem excipiunt. Adeo eorum sapit palato, vt continuo adolentes ad capiendos hostes horrentur, qui cibum eius modi suppeditēt. Digitos quoq; suos adipe illo conspersos lingentes, conclamant suum *Tquatou*, quod sonat, bonus est. Habes, Lector, quantum obseruando assequi potui, qua ratione Barbari Americani captiuos suos assant, more nimirum penitus nobis ignoto, nimirum *Boucanando*.

Barbari animi adipe diffluentem lingunt.

At vero quoniam cap. 19. de *Tapiroussou* agens, *Boucani* formam fuisse descripsi, ne tautologia laborare videar, ad locū illum Lectores remitto. Interea vero eorum error à me refutabitur, qui suis chartis Barbaros nostros carnē humanā verubus proinde ac nos armos vertuecinos assantes depinxerunt, quos etiam prægradibus cultris ferreis carnes dissectas ad speciem suspensas exponere sunt commenti, prout hic bubula venalis exponitur. Sed ista tam vera, quam ea quæ fabulose de Panurgo Rabelesius refert, quod lardo transfixus & semiaslatus tandem euaserit, arguunt chartarum illarum auctores crassissimæ ignorantia. Hæc vt confirmem, addo Brasilienses nō modo à nobis differre assandi modo, sed etiam nostrum morē illis plane fuisse incognitum, tum etiam cum apud illos degebamus. Etenim ego & sodalis quidam meus in vico quodam Indiam Gallinam cum nonnullis alijs volatilibus veru ligneo impositis nostro more ad ignem versantes assabamus. Quod factum Barbari in ludibria vertebant, nec prius adducti sunt vt crederent carnes, quæ continuo agitentur, per-

Barbari nostri assandi morem ludibrio habebant.

coqui

coqui posse, quam ipsi periculum fecere. Ergo (vt vnde digressus sum, eo redeam) vnus aut pluriū captiuorum carnibus (duos siquidem aut tres nō nunquam vno die mactant) in eum modum assatis, turba illa vniuersa quæ mactationi interfuit, *Boucano* circumit exultans, membraque hostium torrentia toruis intuetur oculis, deinde quantumuis multi particulam singuli arripiunt: non tamen cibi causa (quod suspicari nō immerito quis posset) isthæc perpetrāt: quamuis enim sine controuersia carnes humanas sapore commendent, vltionis tamen potius ijs edendis, quam victus rationem habent: anus excipio, carnum illarum, vt dixi, auidissimas. Huc vero tendunt, vt mortuos ad ossa vsq; corrodes superstitibus metum incutiant. Quippe, quo animos suos truculentissimos & sæuissimos expleant, nulla est cadauerum illorum particula, ab extremis articulis ad nasum vsque, aures & verticem, quæ (excepto cerebro) ab illis non exedatur. Ptolemæi itaq; Lathuri Regis Ægypti barbaries eo fuit immanior, quod licet humaniore esset disciplina excultus, ad tātam sit delapsus crudelitatem, vt cæsis xxx. Iudæorum millibus, captiuos cæsum carnibus vesci adegerit. Ceterum *Tououpinambaultii* nostri in singulis pagis aceruatim mactatorum caluarias diligenter asseruant (prout apud nos in cœmterijs solent) Gallis vero ad eos commeantibus fusissime rerum suarum gestarum præconium persequuntur, acruosque illos quasi trophæa quædam, fortitudinisque suæ monumenta ostentant. Præterea grandiora crurum & brachiorum ossa non negligentet recondunt, fistulis (vt dictum est) conficiendis: dentes quoq; auulsos filo trajciunt, & circa collum obuolutos gestant. Gen. Ind. Hist. scriptor de Insulæ *Zamban* incolis agens, refert eos hostium ab se mactatorum capita ædium sacrarum valuis affigere solitos: dentesque collo appensos ad ostentationem gestare.

Barbari singuli captiui carnum frustum arripiunt.

Caluariæ acruæ à Barbaris cur asseruantur.

Lib. 2. c. 71.

Mactatores vero isti summo illud tribuunt decori: patrato enim egregio illo facinore, secedunt, pectusque, brachia, crura, suras, & reliquas corporis partes incidunt, incisurasque vt perpetuo cuti inhæreant, vnguento nescio quo illinunt, atq; puluere inspergunt, quem nulla temporis diurnitas delere potest. Creduntur autem eo plures mactasse hostes, quo pluribus scitent incisuris, ac proinde fortissimi censentur.

Deniq; vt tandem horrendæ isti tragœdiæ finem imponamus, si forte contingat vt mulieres, quæ captiuis nupserant, grauidæ ex illis sint factæ, Barbari (dictu horrèdum, visu vero maxime stupendum) liberos nō nunquam recens natos, raro paulo adultiores vorant: hanc autem causantur rationem, pueros illos ex hostiū semine progenitos esse. Barbari vero hostes suos quibuscum continenter bellū gerunt funditus aboleri nō modo percipiunt (eandem enim crudelitatem *Margaiates* in *Tououpinambaultios* exercent) sed etiam mira perfunduntur voluptate, si videant hospites suos eodem esse animo. Etenim carnes humanas nobis ab illis appositas quoties reiciebamus (quod à me & plerisque ex nostris semper est factum, neque enim per Dei gratiam adeo immanes vnquam fuimus, vt eas vel attingere religio nobis non esset) nos nō satis fideles sibi censebant. At meo

Horrenda crudelitas.

*Neustrii inter-
pret. tes vitam
atheorum mo-
re transigunt.* maximo dolore referre cogor, Neustrios quosdam interpretes, qui apud Barbaros nouennium exegerant, sese vt ad illorum mores accommodarent, vitam atheorum more transigentes, non modo crebris scortationibus sese cū Barbaris sceminis inquinasse, adeo vt vnus ex illis trimulū puerulū ex vago illo concubitu sustulerit: sed etiam exuto omni humanitatis sensu, Barbarosq; immanitate superantes, à se permultos *Margaiates* & mactatos & deuoratos fuisse gloriabantur. Porro, vt quæ sit *Tououpinambaultiorum* in hostes suos crudelitas pergam describere, contigit eo tempore, quo apud illos degebamus, vt de vico quodam in maiori insula sito cogitarent. Pagus hic à quibusdam *Margaiatibus* incolebatur, qui tamen *Tououpinambaultiorum* ingruente cum *Margaiatibus* bello, *Tououpinambaultius* in ditionem venerant, perq; totos viginti annos pacifice apud illos egerant. At tandem inter *caouinaudum* sese mutuo incitantes, & animos addentes, pagi illius incolas internecioni deuouent. Decretum exequi cunctantur, noctu inopinantes intercipiunt, & semisopitos opprimunt, adeo vt non sine commiseratione clamores & eiulatus audirentur. Galli, re audita, circa mediā noctem eo properāt ar mati (pagus enim à castello nostro non longius X. passuum millibus aberat) verum antequā eo aduenissent, Barbari rabie & præda incitati obuios quosq; trucidarāt, casasq; vt latētes extruderent, incenderāt, adeo vt perpaucos superstitēs nostri inuenerint. Quinimo ex nostris nonnulli asseuerabant, se non modo adultos frustatim concisos, sed etiam infantulos lactentes integros *Boucano* impositos vidisse. Ex adultioribus tamen aliquot mari sese commiserē, & noctis tenebris obsecundantibus natantes euasere, inque nostrum castellum se recipere. Quod vbi rescuerunt Barbari, non æquo tulerunt animo, imo suos hostes à nobis detineri mussitantes conquirebātur. Tandem vero mercibus quibusdam à nobis placati fuere, cliētes vero nostros, Villagagnoni mancipia reliquere.

Interiectis aliquot diebus, ego cum quibusdam alijs Gallis in pago ab indigenis *Pirauion* nominato, in insula illa maiore animi gratia exspatiabarur, inopinantes captiuum ituenem, forma & statura non mediocri, in compedibus ferreis, quas Barbari à Christianis acceperant, detētum offendimus. Is lingua Lusitana nos compellat (duo ex nostris ob Hispanici sermonis peritiam eius verba capiebant) significat se in Lusitania fuisse, Christianum esse, Baptismo initiatum, Antonio sibi nomen. Præterea, quamuis natione *Margaias* esset, quod frequenti cum Lusitanis commercio ferinum ingenium ex parte exuerat, innuit se vehemēter optare, si qua id ratione fieri posset, ab hostium manibus euadere. Tum nos, præterquā quod nostrarum erat partium quotquot dabatur è Barbarorum faucibus eripere, auditis vocibus Christiani & Antonij, longe vehementius commoti sumus, & miseratione ducti. Atq; ita è nobis vnus, qui linguam Hispanicam callebat, quiq; fabrilem exercebat artem, recepit se postridie eius dici limam ad compedes dissecandas allaturum: monuitq; vt simulac solutus esset (nam à nemine obseruabatur) in dumetis ad maris littus sese abderet, tantisper dum Barbaros colloquio occuparem: nos scapha exceptum,

*Pagus à Barba-
rio dicitur.*

*Barbaricus boy-
renda.*

*Margaias Lu-
sitanus hapti-
fatus captiuus.*

ptum, in castellum nostrum transducturos: quo si perduceretur, minimo negotio cum Barbaris de sua redemptione transigi posse.

His non parum recreatus, gratias egit, seq; singula exacte exsequiturū spondet. At Barbari licet sermones vltro citroq; habitos non cepissent, nō nihil tamen suspicantes, simulac è pago egressi sumus vicinitate demum idq; tumultuarie coacta, miserum Antonium mactāt. Nos postridie limā afferentes, per speciem farinae aliorumq; cibariorū querendorum pagum illum repetimus: atq; à Barbaris quærimus, vbinā captiuus ille, quem pridie videramus. Illi nos in casam proximam deducunt, carniūq; Antonij frustra *Boucano* imposita ostendunt. Deinde nos abs se elufos fuisse suspicantes per ludibrium caput ostentabant, nosque cachinnis excipiebant.

Non multo post duos quoq; Lusitanos Barbari nostri cepere: quos ex improviso in tuguriolo luteo, in medijs siluis constructo, non procul ab castello suo, quod *Morpion* vocant, adorti fuerant. Lusitani quidem totius diei spatio Barbarorū impetum sustinuerant, at tandem cum eos tela, ceteraq; munitiones deficerēt strictis maioribus gladijs, quos nos ambarum manuum dicimus, in Barbaros irruūt, ac complures cedūt, multos quoq; vulnerant. Barbari contra pertinaciter obfistunt, singulis potius occubendum ducunt, quam victoria non parua pedem referre. Itaq; tandem Lusitanos captos abducūt, è quorū spolijs ipse vestes bubalinas à Barbaro emi. Vnus quoq; ex interpretibus argenteam lancem emit, quam Barbari cum multa alia supellectile in illo tuguriolo erant depredati, quamque, pretij ignari, cum duobus cultellis permutarunt. Porro Barbari in suos pagos reuerfi Lusitanis per ludibrium barbam conuellunt, dolorisq; impatientes derident, hisq; verbis increpant. Quid? vosne, qui nuper impetū nostrum tam fortiter sustinuitis, nunc cum mors erat fortiter obeunda muliebri esse animo? Ac tandem more solito eos immaniter mactāt deuorantque.

Exempla quidem permulta de Barbarorum crudelitate præter ista à me possent afferri, nisi quæ attulimus ad horrorem cuiuslibet incutiendum sufficere existimarem. Verumenimvero vt ij, qui hæc tam horrenda passim apud Barbaros vsurpata legent, norint permulta quoq; non minus detestanda alibi geri, præter eam quam commemorauimus ludæorum crudelitatem, qui Traiani temporibus quadraginta hominum millibus cæsis, non modo eorum carnes deuorarunt, sed etiam sanguine vultum obliuerunt, pellesq; induerunt: præter etiam horrendum Ptolemæi Lathuri Regis Aegypti facinus, qui triginta ludæorum millibus cæsis, captiuos occisorum carnibus vesci vi adegit: alia quoq; exempla in medium afferam. Chalcōdilus historia de Imperij Græci lapsu, & Turcici incremēto (quod Lib. 5. c. 5. vere tragicum dixeris) scribit Turcanum vnum ex Amurati II. Legatis, Albanorum copijs instructa acie deuictis suisq; captiuos 80. immaniter trucidasse, quorum capita truncata, in pyramidis formam coaceruari iussit, quasi partæ victoriae insigne trophæum. Amuratus vero vltra istmi angustias transducto exercitu, trecentos milites, qui noctis tenebris obsecundantibus in proximum mōtem confugerant, intercludit. Illi commeatus

*Lusitani duo à
Barbaris capti
& deuorati.*

Lib. 5. c. 5.

*Trophæum ex
capitibus hu-
manis.*

Lib. 7. cap. 4.
Immanitatem
Amuratus im-
manitate cum-
mulat.

Lib. 8. cap. 6.
Constantinop.
expugnatio,
regnate Mech-
meto. 12. Tur.
Imp. ad 5. Cal.
Iun.

Lib. 9. cap. 1.

Mechmeti in
ipsa bruta a-
nimantia cru-
delitas.
Monstruosa
crudelitas.
Lib. 9. c. 7. &
lib. 10. c. 12.

De boue, qui
herum mor-
tuum agnoscit,
mira historia.

inopia in deditionem venerunt honestas expectantes conditiones. At Amuratus omnes in vnum locum conuenere mandat, ac coram se iugulandos curat. Idem Amuratus, cuius nondum erat scuitia expleta, ex omni captiuorum copia 600. adolescentes forma præstantes, sua emit pecunia: quos deinde patris manibus immolat, quasi peccatorum expiatio in tanta sanguinis humani profusione esset posita. Sed isthæc ludi iociq; dicantur præ sceleratissimi Mechmeti XII. Turcarum Imperatoris crudelitate, qui non modo Imperij administrationis Amurato successor fuit, sed maxime in omni immanitatis genere, imo quæ in hac parte magno superauit interuallo. Vt enim omittam florentissimæ simul ac celeberrimæ vrbs Constantinopoleos expugnationem, quæ ipso regnate Anno salutis 1453. ad 5. Cal. Iun. contigit, qua sanguine omnia, horrore, morte fugientibus & persequentibus, victoribus & victis repleta erant: adeo, vt cæcorum & eorum, qui præ ingenti irruentium multitudine suffocati erant cumulus portarum fornices superaret peculiaria quedam de monstri illius crudelitate posteris mandata recensere. Viginti Albanos milites, qui Thracia, quam ipse expugnarat, relicta, in oppidulum quoddam Phasiæ, Rupellam nomine, sese receperant, rotario supplicio brachijs cruribusque conuassatis semiuiuos in summo cruciatu languentes, desperabundos reliquit. Insuper immanissimo illi monstro non satis erat, quoscunq; in oppidis aut castellis offendebat ferro cedere, prout Leontarij contigit, vbi ne vnus quidem superstes est relictus, adeo vt sex mille hominum cadauera, præter ingentem equorum & pecorum copiam, illic fuerint numerata: sed inaudito hoc supplicij genere complures in super affecit. Acinace peracuto singulos homines in duas partes vno ictu circa transversum septum diuidi iubebat, artificio barbarie omnem superate: bis enim singuli mortis persentiebant dolores. Vtraq; pars per aliquod tempus, præ summo quo opprimebatur cruciatu, huc & illuc non sine gestibus horrendis sese volutabat. Trecenti milites in oppido Mitylene anno 1459. quo capta est vrbs illa, hoc immanissimo supplicij genere sunt affecti. Quingenti quoq; alij ab Omare Bassiano Constantinopolim missi, quos in oppidulo à se expugnato ceperat, eadem occubuerunt morte. Horum cadauera postquam aliquandiu in area, in qua laniati fuerant, neglecta iacuerunt, bos horrende mugiens ad ea accedit, vnamq; cadaueris partem cornu attollit, alioq; loci comportat, tum alteram petit prioriq; adiungit. Quæ res cum à multis perspecta fuisset, breui ad Mechmetum perfertur: ille mirum in modum anxius, cadauer illud dissiugi, partesq; seorsim ad pristinum locum comportari iubet. Bos insequitur repetitis mugitibus, cadauer vero illud inter cetera agnoscit, denuoq; cornibus sublatum alio asportat. Mechmetus hoc portento vehementer commotus (ac merito quidem) è vestigio cadauera sepeliri iubet, bouem vero ad sua pecuaria deducendum, ac per reliquum vitæ tempus alendum curat. Tradunt nonnulli cadauer illud à boue canibus Turcis clententiore asportatum, Veneti cuiusdam corpus fuisse: alij Illyrico tribuunt. Atqui vt ut sit (inquit Chalcondylus) hoc ostento multum felicitatis genti, à qua ille oriundus erat, portendebatur.

Vladi

Vladi vero scuitia humanis auribus tinnitum longe grauiorem ciebit, idcirco de ea referre vltimo loco visum est. Vladi attributa Moldauiam Mechmeti liberalitate in gratiam fratris cuiusdam Vladi, quo sceleratus Mechmetus ad nefarias libidines abutebatur, hoc primo veluti auspicio prouinciã illam administrare cepit. Potentissimos quoq; Moldauienses, ac primariæ auctoritatis viros, à quibus propter auctoritatē & gratiam, ne defectionem molirentur sibi metuebat, corripit, eosq; non contentus est vulgari aliquo supplicio è medio tollere, sed viuos omnes palis transfixos summo cum cruciatu extinxit: imo eorum familias, ne vxoribus quidem & infantibus exceptis, eodem furore sustulit. Adeo vt breui temporis spatium, triginta, & eo amplius hominum millia ab eo trucidata fuisset, à multis confirmetur. Mortuorum porro bona & honores satellitibus suis est largitus. Mechmetus certior factus Vladum de defectione & rebellionem in se cogitare, quendam suum à secretis Catabolmum nomine, natione Græcum, per speciem amicitie ad eum mittit, eo consilio, vt Vladum ad se blandis verbis pertraheret. Eodem quoq; tempore Mechmetus ad Chamum quendam, cui Vlaquiam prouinciã clam demandat, literas dat, mandatque, vt quacunq; ratione vi, dolore Vladum corripere: eo nihil gratius sibi accidere posse significat. Hi duo comunicatis consiliis Vladum intercepte conantur: Vladus vero nullo modo perturbatus confirmatis militum suorum animis, reliquis omnibus in fugam versis, Chamum & Catabolmum cum quibusdam alijs viuos capit. Quos cruribus & brachijs abscissis, palis viuos affixit. Chamus vero, prout eius postulabat dignitas eminentiorem tribuit locum. Quod ab eo hoc consilium factum est, vt subditis suis terrorem incuteret, ac ne tale quid in posterum, auderent, nisi idem supplicium subire vellent, ansam præriperet. Præterea exercitum ingentem summa celeritate conscripsit, Danubiumq; flumen transijt, atq; in Mechmeti ditionem, quam flumem illud alluit, magno irruit impetu eamq; est populatus, pagos incendit, fœminas ipsas, imo infantes in cunis vagientes ferro cecidit. Quacunq; vero iter faceret, immanissime sauebat, & vastitatis vbiq; notas inurebat. Quibus ad Mechmetum perlatis, maxime vero nuntio de Legatorum morte crudelissima, ac in primis de Chamus tam atroci supplicio affecto, qui præcipua in aula ministeria olim gesserat, Mechmetum non parum commouerunt. At longe molestius illi fuisset tantam iniuriam ab infimæ sortis homine sibi illatam inultam relinquere. Itaq; cum instructissimo exercitu Vlaquiam ingressus, & Legatorum suorum cadauera palis adhuc affixa cõspicatus, nouo quasi dolore, & nouo furore fuit percitus. Cadaueribus autem illis auulsis & sepultis, tria passuum millia est progressus, ac in lanienam illam incidit ab Vladi in subditos patrata, quæ res horrorem conspiciantibus mouebat. Erat enim locus aliquantulum editus, & in omnes partes apertus, duo passuum millia in longitudinem obtinebat, latitudo mille occupabat: innumeris rotis, palis, crucibus, furcis cadaueribus onustis, ceu silua quedam confitus erat. Ex cadauerum facie perhorrida, cruciatu quo ante obitum pertulissent, cõiungere facie erat.

Ec 2

Vladi immanitas horrenda & ceterorum omnium atrocitatem superans.
Lib. 9. c. 12. 13 & 16.

Horrendum
visu spectacu-
lum.

Laniatorum numerus ad millia viginti facinoris atrocitatem augebat. In his erant infantuli maternis adhærentes vberibus, lactantes enim suffocati fuerant. Inauspicatæ præterea aues, aërem ceu nubes atra condensabant, ac in corporum humanorum concauo, vnde iam ante viscera extraxerāt, nidus struebant. Quibus conspectis Mechmetus, ingenio alioqui Barbaro & crudelissimo, apud se cogitans vnus homunculi, & quidem abiectissimæ conditionis, atrocitatem ac immanitatem crudelissima quæque facinora ab se patrata longo interuallo se superasse, modo obmutescere, modo misericordia quadam ducebatur, atq; apud se mussitabat, mirum non esse, quod sceleratus ille subditis suis adeo formidolosus esset, quandoquidem tale facinus patrare sustinuisset: ideoque difficillimum esse statuebat hominem ab sua ditione depellere, qui & imperio suo & subditorum obsequio tam insigniter vteretur. Mox vero collecto animo, neminē esse, qui carnificem illum nō contemneret arbitrat. Quinimo Turcæ ipsi tam horrendo *καταστροφικῶν* conspecto, Vladum adeo atrocis facinoris auctorem diris deuuebant. At Vladus omnibus istis neglectis, Mechmeti exercitui continuo instabat, eumq; modo in alis, modo in nouissimo agmine lacescebat, atq; ita nos paucos singulis diebus perimebat, damnumq; nō minus equitibus ac Arabibus afferebat. Tamē (ne vltius in his recensendis progrediar) ille suo tandem periculo est edoctus, sæuitiā illam qua in subditos vsus erat, dum res suas egregie stabilire volebat, multo plus detrimenti quam commodi sibi attulisse. Nam paulatim suis à se deficientibus Mechmeto prouinciam cedere, atque in Hungariam profugere coactus est. Eò vbi appulit, ob scelera, quæ mille supplicijs expiari nō potuissent, in vincula coniectus fuit. Quatuor hæc monstra coniuganda, & quasi concathenanda duxi, vtpote quæ in infernali remigio sint aptissima. Turacanū videlicet, cuius (quātumuis flagitiosissimi) nequitia pene nulla videatur, si cum Amurato conferatur: quem rursus crudelitate & sæuitia superauit Mechmetus: omnes vero sceleratissimus & immanissimus Vladus magno post reliquit interuallo. At vero (inquis) Turcæ isti fuerūt inhumanissimi, quos merito Brasiliensibus *αὐθιγοπρόθυτοι* immaniores dixeris.

Quare vt paulo attentius ad ea, quæ apud nos geruntur, animum aduertamus, quæro in primis quid à sceleratoribus & rapacibus auaris præstetur? qui sanguinem & medullas tot viduis, tot orphanis exsugunt, ac proinde viuos deuorant, quos semel iugulasse satius esset, quā languentes diutius detinere? Annō feritate & crudelitate Barbaros Americanos superant? Atq; hinc fit, vt exclamet Propheta: Quod comedunt, caro est populi mei, & cutem eorum ab eis nudant, ac ossa eorum diffringunt: diuiduntque vt quod est in olla, & velut carnem, quæ est in lebe. Iam vero si de carniū humanarū esu ferino prorsus & tygrino, quot quæso, hîc apud nos reperti sunt, cum in Italia, tum in alijs regionibus, ex ijs qui Christianum præ se ferunt nomen, qui eo immanitatis delapsi sunt, vt sæuitiā suam explere cupientes, cor iecurq; inimicorum suorum deuorarint? Penes historias innumeras de rebus istis scriptas fides esto, singula enim persequi si cupiam, tempus me deficiat.

CAP.

CAP. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat: De erroribus, in quos ab impostoribus, quos Caraibes vocant, inducuntur: Deque crassissima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.

VAMVIS Ciceronis illud dictum, Nullam esse gentem, neque tam inmansuetam, neque tam feram, quæ non, etiam si ignoret qualē Deum habere deceat, habendum sciat communi omnium calculo pro axiomate certissimo habeatur, tamen quomodo erga *Tououpinambaultios* nostros constet, non satis scio. Nam verum Deum ignorant. Nullos quoque

Deos falsos siue cœlestes siue terrestres agnoscunt, nec colunt: ac proinde locum vllum publicum, in quem religionis ergo conueniant, non habent.

Contra quam ab Ethnicis olim, ac etiamnum ab Idololatri nostris temporis vsurpatur. Nominatim vero ab Indis Peruanam prouinciam incolentibus, quæ cum *Tououpinambaultiorum* regione est continēs, ab eaq; distat passibus 1000000. qui Soli & Lunæ sacrificant. Mundi quoque creationem ignorant, dies nominibus non discriminant, alium alio non præferunt: hebdomades, menses & annos nō obseruant: Tempora Lunis demetiuntur: Scripturæ, siue sacra illa sit, siue prophana, nō modo penitus sunt ignari, sed etiam Characteribus, quibus animi sensa notare possint penitus carentes.

Quum primo in eas terras venissem, verba & sententias aliquas, vt sermoni eorum assuescerem scribebam, easq; mox coram ipsis legebam. Illi præstigias id esse rati, inuicem his verbis alij alios alloquebantur: Non mirum! istum qui heri ne vnum quidem verbum idiomatis nostri callebat, nunc vi & ope huius chartæ, quæ illum nostra eloqui docet, ita perite ea sonare, vt à nobis intelligantur? Barbari Hispaniolam Insulam incolentes idem prorsus de Hispanis, qui primi ad eos accesserunt, iudicabāt. Hæc sunt historiographi verba: Indi animaduertentes Hispanos etiam absentes, mutuo inter se colloqui literarum beneficio, credebant vel eos prophético agi spiritu, vel literas ipsas loqui. Quo factum est, vt Barbari, veritine peccata innotescerent sua, ita sese in officio continerint, vt ab eo tempore, nec mentiri, nec quicquam Hispanis suffurari ausi fuerint.

Hic si quis hoc argumentum dilatare cupiat, latissimus ei pateat campus, tum ad scripturæ artem laudibus prosequendam, tum ad demonstrandum quanto nos Deus affecerit beneficio, nos, inquam, Europæos, Asiaticos, & Afros, præ Barbaris istis quartam orbis partem incolentibus. Illi enim mentis conceptum nō nisi expressis vocibus exponere possunt: nos vero scripturæ adminiculo, aliorum arcana cognoscimus, nostra vero consilia cum eis communicamus, qui vel in remotissimis degunt terris. Ac sane præter bonas artes, quas ex libris addiscimus (quæque Barbaris sunt ignotæ) scripturæ quoque ars inter excellentissima, quibus nos Deus cumulauit, dona est recensenda.

Minime autem moror, quid Socrates (vt refert Plutarchus) dicebat:

Ee 3

*Funeratores
Barbaris Americanis immaniores.*

Mich. 3. 3.

Tououpin. verum & falsos Deos ignorant mundi, creationem.

Quid de scriptura sentiant Barbari.

Scripturæ ars excellentissimum Dei donum.

Literas, quas vulgus putat repertas iuuandę memorię, vehementer illi officere. Olim enim homines, si quid audissent dignum cognitu, non libris sed animo inscribebant: hac exercitatione confirmata memoria facile tenebant quicquid volebant: & quod quisque sciebat, habebat in promptu. post reperto literarum vsu, dum libris fidunt, non perinde studuerunt animo infigere, quod didicerant. Ita factum est, vt neglecto memorię cultu, minus viuida esset rerum cõgnitio, & pauciora quisq; sciret: quandoquidem tantum scimus, quantum memoria tenemus. Quam ego sententiã, præsertim in Philosopho ac Græcię sapiente, dignam iudico reprehensione. Nam & Cicero, ceterique docti, post eum, historiam, quæ sine librorum vsu commode contexi non potest, matrem esse temporum affirmarunt. Illud quidem verum est, Patres qui ante Mosis scriptorum omnium primi, tempora vixerunt, permulta & quidem optima, quæ nõ commentariis, sed menti & memorię mandabatur, posteris per manus tradebant. At longe tutius illud est factum, ex quo obtinuit scriptura.

Barbari de Deo
vero audientes
admirabundi
defixi manent.

Toupan toni-
tri.

Psalm. 29.

Americani a-
nimarum ex-
dunt immor-
talitatem.

Ergo, vt ad *Tououpinambaultios* nostros redeamus, Quoties cum illis colloquebamur, ac mentio de Deo incidebat, dicebamus nos credere in vnũ Deum creatorem cœli & terræ, qui vt orbem & quæcunq; in eo sunt, condidit, ita omnia pro arbitrio gubernat. Illi vbi hæc audierant, alij alios inuententes, & in hanc vocem (quæ admirationis nota ipsis familiaris est) erumpentes, *The!* defixi & stupefacti hærebant. Præterea, quoniam, vt suo dicemus loco, Tonitru fragore vehementer terrentur (id *Toupan* vocant) si eorum consulentes ruditati occasionem inde arriperemus, eos edocendi, diceremusq; Deum illum esse, de quo verba illis faciebamus, qui, vt suam indicaret potentiam, cœlum terramque eo modo concuteret: illi excipiebant, Deum illum à quo adeo terrentur esse nequam. Hęc est hominum illorum miserima conditio. At, quærat fortasse quispiam: fierine potest, vt brutorum instar Americani sine religione viuant? Ego vero respondeo, quod iam ante attigi, perparum ab eo abesse, nec credere me gẽtem vllam in toto terrarum orbe esse, quæ ab omni religione sit magis aliena. Attamen, vt etiam exponam, quantulum lucis inter densissimas tenebras, quibus obcæcantur, perspexerim, Affirmo eos non modo immortalitatem animarum credere: sed pro certo quoque habere, post mortem eorum animas qui virtutem coluerint (virtutem autem illi definiunt suo more, nempe vltionem sumere de hostibus, & quam plurimos mactare) post altissimos montes euolantes, patrum & auorum suorum animis aggregari, ibique in amœnissimis hortis, perpetuis delicijs ac tripudijs lætum æuum agere (Hęc est longa illa Socratis peregrinatio, hi Poëtarum Ely sij campi) ignauorum contra manes, qui sine vlla propugnandæ patrię cura inglorij vixerunt, abripi ab *Aygnan* (sic illi *Cacodæmonem* vocant) & cum eo sempiternos inter cruciatus viuere.

Ioseph. de bello
Iud. lib. 2. c. 7.

Constat etiam *Essenios* Græcorum sententię suffragantes, olim credidisse bonas animas carnalibus vinculis releuatas vltra Oceanum degere (cui furori si fides esset adhibenda, *Brasilia* denotaretur) vbi eis sit reposita perfruitio:

perfruitio: illic quippe esse regionem, quæ neque imbribus, neque niuibus, neque æstu aggrauctur, sed quæ Oceano oriens Zephyrus, & leniter aspirans amœnet: malis autem animabus affirmant (ceu potius somniant) procellosa loca & hyberna destinari plena gemitibus exercedarum sine fine penarum. Ceterum miserimi nostri Barbari, in hac etiam vitã misere ab *Cacodæmone* torquentur (quem alio nomine *Kaagerré* vocant) ipse enim eos non nunquam vidi, etiam nobiscum colloquentes, protinus instar phreneticorum exclamantes! *Hei, hei,* opem ferte nobis, nos enim verberat *Aygnan*. Imo affirmabant illi *Cacodæmonem* ab se conspici modo belluæ

Aygnan, Cacodæmon Barbaros vexat.

specie, modo auis, modo etiam pottentioia aliqua forma. Quia autem magnopere mirabantur, nos ab *Cacodæmone* non infestari: Itaque dicentibus nobis tormentis illis à Deo illo nos eximi, de quo frequenter illis verba faciebamus, qui *Aygnano* longe superior esset, ac ne nobis molestiam vllam pareret obesset, non semel contigit, vt periculo vrgente, se in Deum credituros pollicerentur, malo autem liberati promissionis erant

immemores. At vero vt constet, tormēta, quibus infestantur, ludicra non esse, ipse eos nō nunquā vidi, malum illud recordātes adeo horrore percul-
 sos, vt prę angore sudantes, manuq; femur plaudentes, his verbis apud nos
 conquererentur: *Mair Atourassap, Acequeiey Aygnan Atoupaué*, hoc est, mi stulte,
 mi socie, Cacodæmonem præ reliquis omnibus malis reformido. Si vero
 quis nostrum contra his eum compellabat verbis: *Nacequeiey Aygnan*, hoc
 est, ego vero Cacodæmonem non metuo. Tum illi sortem suam deplorā-
 tes, Ah, quam nos felices effemus, si eo, sicuti vos estis ab illo, tuti effemus!
 Tum nos excipiebamus, credendum igitur esset in eum, qui *Aygnan* est po-
 tentior. At illi, vt dictū est, quamuis periculo præfente sese id facturos pol-
 licerentur, mox ad ingenium suū redibāt. Antequā progrediar vterius, ad
 ea quæ de Barbaris animam immortalem esse credētibus, addam, id quod
 ab Occid. Ind. hist. scriptore relatum est, Barbaros Cusco vrbs accolas non
 modo animarum immortalitatem, sed etiam (pręter Theologorum axio-
 ma Philosophos omnes ceterosq; Ethnicos, ac Barbaros corporū resurre-
 ctionem ignorasse, imo negasse) corporum resurrectionem credere. Quæ
 res hoc exēplo ab illo confirmatur. Indi, inquit, cum animaduernerent Hi-
 spanos sepulchra, vt auro, ceterisq; pretiosis potirētur, aperientes ossa pro-
 ijcere, ac dispergere rogabant, ne ita dispergerentur, ne illud resurrectioni
 obesset: illi enim (inquit) corporum resurrectionem, vt & animæ immor-
 talitatem, credunt. Alius quoq; auctor prophanus affirmat, gentem Bar-
 baram & Ethnicam eo vsque processisse, vt resurrectionem crederet. Hæc
 sunt illius verba: Postea Cæsar Ariouistum & Germanos deuicit, qui cor-
 poris erant insolita proceritate, fortitudine non minori: fortiter enim pu-
 gnabant, mortemque contemnebant, se resurrecturos opinantes.

Hæc ego ideo commemoro, vt intelligant omnes, si Athei, quorum
 plena hic sunt omnia, id habent cum *Tououpinambaultis* commune, quod
 sibi persuadent, & quidem portentosius quam illi. nullum esse Deum, ab
 illis saltem discant Cacodæmones esse, qui in hac etiam vita eos excru-
 tiant, qui Deum eiusque potentiam inficiantur. Si vero obiiciant (quod
 faciunt nōnulli) Cacodæmones nihil aliud esse, quam prauos hominum
 affectus, ac proinde stulte Barbaros ea imaginari quæ non sunt. Respon-
 deo: si ea, quæ à nobis verissime dicta sunt, considerentur, nimirum Ame-
 ricanos visibiliter & realiter à Cacodæmone excrucitari, ex eo patere satis
 quam inepte cruciatus ille humanis tribuatur affectibus. Etenim quinam
 fieri potest, vt quātūuis sint violēti, homines vsq; adeo afficiant? Ea omit-
 to, quæ quōtidiana hic edocet experientia, imo etiam, nisi illud esset co-
 ram porcis margaritas proijcere, Dæmoniacos, quorum meminit histo-
 ria Euangelica à Christo sanatos huc afferre possim.

Deinde, quādoquidē Athei isti indigni sunt penitus, quibus ea propo-
 nantur, quæ tā diserte de animæ immortalitate sacræ testatur literæ Barba-
 ros denuo illis nostros opponā, à quibus licet obcęcatissimis, discēt anima
 hominem præditum esse, quæ non modo nunquā intereat, sed etiā à cor-
 pore seiuncta, vel æternæ destinatur beatitati, vel damnationi sit obnoxia.

Tertio,

Tertio, ad carnis resurrectionem quod attinet, quoniam canes isti sibi
 quoq; persuadent, corpus semel extinctum, nunquam excitatum iri: In-
 dos Peruenfes illis oppono, qui falsā licet sint imbuti religione, imo nō a-
 lio, quam naturæ ducantur instinctu, cum nefarijs tamen istis in iudicio
 sunt surrecturi. Veruntamen cum sint Cacodæmonibus ipsis peiores (vti ^{146.2.19.}
 iam diximus) qui Apostolo teste Deum vnum esse credunt & horrescunt,
 plus æquo illis à me tribuitur, quando Barbaros Americanos illis pro Do-
 ctoribus propono. Quapropter perditorum illorum mētionem in poste-
 rum non faciam, sed eos iam inde ad inferos relego, vbi portentosorum
 errorum suorum fructus promeritos percipient.

Ergo vt ad institutum sermonem meam reuertar, nimirum de eo, q̄
 religionis nomine apud Barbaros nuncupari potest, si diligenter id, quod
 iam ante attigi, perpendatur, eos nimirum, quibus alioqui maxime grata
 esset ab omnibus perturbationibus immunitas, audito tamen tonitru in-
 uitos contremiscere, potentia cuiusdam metu, cui resistere nullo modo
 possint: inde facile est colligere, non solum Ciceronis sententiā, à me ini-
 tio allatam, apud eos locum habere, verum etiam metum illum potentia
 Dei, quem agnoscere nolūt, ἀναπολόγητοι illos redditurum esse. Ac sane ex eo, ^{AG. 14. 17.}
 quod Apostolus dicit Deum, qui præteritis temporibus finit omnes Gen-
 tes suis ipsarum vijs incedere, non tamē passum esse se expertem testimo-
 nii, bona tribuendo, dando cælitus pluias, ac tempora fructibus edendis
 apta: patet satis solam hominum malitiam obstare, quo minus ad Crea-
 toris sui notitiam perueniant. Alibi quoq; dicitur Dei inuisibilia ex crea-
 tione mundi perspici. ^{Rom. 1. 20.}

Itaq; licet Americani nostri ore Deum non confiteantur, quandoqui-
 dem apud seipfos conuincuntur, aliquam esse diuinitatem. Inde colligo
 eos nec excusabiles futuros, nec ignorantia pretextum merito captaturos
 esse. Verum præter ea, quæ à me dicta sunt de animæ immortalitate, quam
 ipsi credunt, de tonitru, quem perhorrescunt, & de Cacodæmonib. à qui-
 bus excruciantur (quæ tria in primis sunt notanda) quartum insuper addā
 caput, ex quo manifestum erit tenebras densissimas, quibus obruuntur,
 minime efficere, vt religionis illud semē (si modo nomen tam augustum
 rei adeo obscuræ conueniat) in illis non pullulet, aut penitus extingatur.

Igitur vt narrationem ipsam ordiar, in primis tenēdum est Prophetas, ^{Caraiibes, pseudopro- pheta.}
 seu sacerdotes quosdam apud eos esse, quos ipsi *Caraiibes*, qui vicitim com-
 meantes miseris illis persuadēt, se (quod cum spiritibus commercium ha-
 beant) quibuscunque visum fuerit fortitudinem impertiri, qua bello hos-
 tes superētur, sed etiam sua ope fructus omnes, crassasq; illas radices ena-
 sci, quas Americanum solum producere diximus. Præterea (quantum à
 Neutris interpretibus accepi, qui multos annos in illis terris vixerāt) *To-
 uoupinambaultis* id moris est, vt tertio vel quarto quoque anno frequentissi-
 mi conueniant. Cui conuentui ex inopinato, vt mox dicam, ipse interfui.
 De quo, quæ sequuntur, referenda habeo. Ego, cum Gallo quodam nomi-
 ne Iacobo Ruffo, atque etiam interprete quodam Neutrio peregere pro-

Ff

Peruenfes Bar-
 bari, corporum
 credunt resur-
 rectionem.
 H. H. Gen. Ind.
 l. b. q. 1. 24.

Vide Appianū
 de bello Celtic.
 cap. 1.

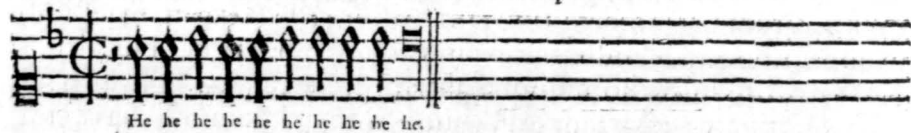
In Aibeos.

Narratio de maxima Barbarorum celebratione.

fecti, in vico quodam diuertimus: post die illius diei ad iter nos summo mane accingebamus, cum vndiquaque confluentes accolae cōspicimus. Vici vero illius incolae aduenientibus sese adiunxerunt, ac mox sexcentenos in area quadam aggregatos videmus. Nos conuentus illius causam sciscitamus: consistimus, sciscitantes turbam illam in tres diuidi partes videmus. Viri omnes in casam quandam se recipiunt, foeminae in alteram, pueri quoque in tertiam confugiunt. Ego, qui Caribes aliquot viris permixtos videram, in solitum quid ab illis factum iri suspicans, ab comitibus meis efflagito, vt mecum rem totam obseruaturi illic consistant: quod ab illis impetraui. Caribes, antequam foeminas & pueros dimitteret, summa cautione prohibuerunt, ne e casis suis egrederentur, sed diligenter ad cantum attenderent, nobis quoque indicunt, vt in ea, in qua erant mulieres, casa delitesceremus. Nos, qui ientaculo intenti eramus, atque eorum, quae acturi erant ignari, murmur quoddam submissum e casa, in quam viri secesserant, erupentes exaudimus (casa porro illa a nostra triginta ferme passibus distabat) mulieres, quae numero erant 200. stantes aureisque arrigentes in vnum veluti aceruum sese glomerant. Viris vero vocem paulatim attollentibus, adeo vt eorum distinctae voces a nobis exaudirentur, hortantium istam interiectionem identidem repetentium:

Barbarorum modulatio.

He he he he he he he he he he.

Uulatum gestusq; horrendi foeminarum Americ.

mox mulieres tremula voce eandem illam interiectionem recinentes audimus, He, he, he, &c. Vocem vero tanta animi contentione sustulerunt, idque toto quadrantis horae spatio, vt nos spectatores in admirationem raperint. Ac sane illae non modo horrendum ululabant, sed etiam magno impetu profiliebant, mammaeque suas concutiebant, spumamque ore emittebant: imo nonnullae (non absimili ab ijs modo, qui comitiali morbo confluctantur) exanimis procidebant. Quo fit, vt credam Cacodæmonē corpus illarum inuasisse, easque daemónicas repente factas fuisse. Præterea perspectis ijs, quae a Bodino libro, cui Dæmonomaniae nomen fecit, de veneficarum extasi, quam asserit veneficis omnibus, quae cum Cacodæmone expressum foedus pepigerunt, familiarem esse, quaeque nonnunquam spiritu rapiuntur, corpore sensus omnis experte remanente, quamuis etiam & corpore & animo nonnunquam rapiantur. Adde (inquit ille) quod nusquam conueniunt, quin choreas agant; inter quas, quantum ex veneficarum quarundam confessione elicere potuit, conclamant omnes: Har, har, (quod optime cum He, he, Americanarum nostrarum conuenit) Dæmon, huc salta, illuc salta: aliae vero respondent: Sabbath, Sabbat, hoc est festum, seu quætidium, manus, scopaeque, quas in manibus habent attollentes, vt certissimum lætitiæ edant signum, seque ex animo Dæmoni seruire significet, atque adeo, vt adorationem Deo debitam imitentur. Nam in Lege diuina Israelitis præscriptum erat, vt ad Dominum manus attollerent, ac

Deut. 12. 6. 7.

coram

coram ipso sese exhilararet. His inquam perspectis, colligo Satanam vtrarumque Dominum esse: easque eodem duci spiritu, nec locorum interualum obstare, quo minus pater ille mēdaciorem hic & illic in eos agat, qui sibi iusto Dei iudicio traditi sunt. Pueros consimiliter conclamantes cum audissem (etiam si iam per semiannum cum Barbaris egeram, ac pene eorum moribus assuefactus eram) tamen, ne quid dissimulem, non nihil timui, praesertim, quum quis rei illius exitus esset futurus ignorarem: tandem quum clamoribus illis finis est impositus, viris aliquantulum silentibus, pueris quoque & foeminis penitus tacentibus, mox viri tam suauiter, tantaque cum harmonia cantare coeperunt, vt miro eos videndi tenerer desiderio. Sed cum e casa illa exire vellem, & a mulieribus detinebar, & ab Interprete admonebar, se (qui septem iam annos apud Barbaros exegisset) ad solennia illa accedere nunquam ausum fuisse, denique si accederem, non satis prudenter me facturum. Quibus efficit, vt periculi metu paulisper hæserim; attamen, quoniam ille probabilem nullam rei illius causam afferbat, foeminis & interprete non nihil reluctantibus, egressus sum, vetulorum quorundam vici illius incolarum amicitia fretus. Accedens igitur ad eum locum, in quo concentum illum audiebam, ego vt commodius quid intus fieret, perspicerem, casae tectum manu perforaui. Sunt enim oblongae ac rotundae in morem pergularum hortensium nostratium, herbisque a summo ad imum contactae. Inde comites meos digito innuens aduoco, ac tandem in casam illam ingredimur. Barbaros, vt vidimus, praesentia nostra non commoueri (quod futurum suspicabatur Interpretis) imo ordines optime seruare, ac versus suos persequi: in angulum quendam secessimus, ac otiose eos contemplati sumus. Atque vt id exsequar, quod pollicitus sum superius, descripturum me esse alterum chorearum genus: hi sunt eorum inter saltandum gestus. In orbem dispositi erant, sibi mutuo adhaerentes: manus tamen sic mutuo non apprehēdebant proni, corpore non nihil inclinato, alteram tantum e tibiis, nimirum dextram, succutientes, manu dextera clunibus imposita, sinistra vero pendula, atque hoc habitu & cantillabant, & tripudiabant. Tres istiusmodi orbis vniuersa illa multitudo constituebat, in quibus mediis terni erant aut quaterni Caribes, pileis, vestibus, atque armillis plumaceis ornati. Eorum singuli vtraque manu Maraca gestabant, hoc est, crepitaculum illud e fructu struthiocameli ouum magnitudine superante, cuius iam ante facta est mentio, in eum inquebant vsu, vt ex illis spiritus loqueretur: atque vt ea rite consecrarent, continuo concutiebant. Porro typo, quem subiecimus & tripudiatorem, & Caribem Maraca quatientem oculis conspiciendum praebemus.

Americanae mulieres eodem cum veneficis nostratibus ducuntur ipsius.

Qua sit casarum Americarum forma.

Barbarorum in orbem saltantium gestus.

Caribes Maraca consecrantes.

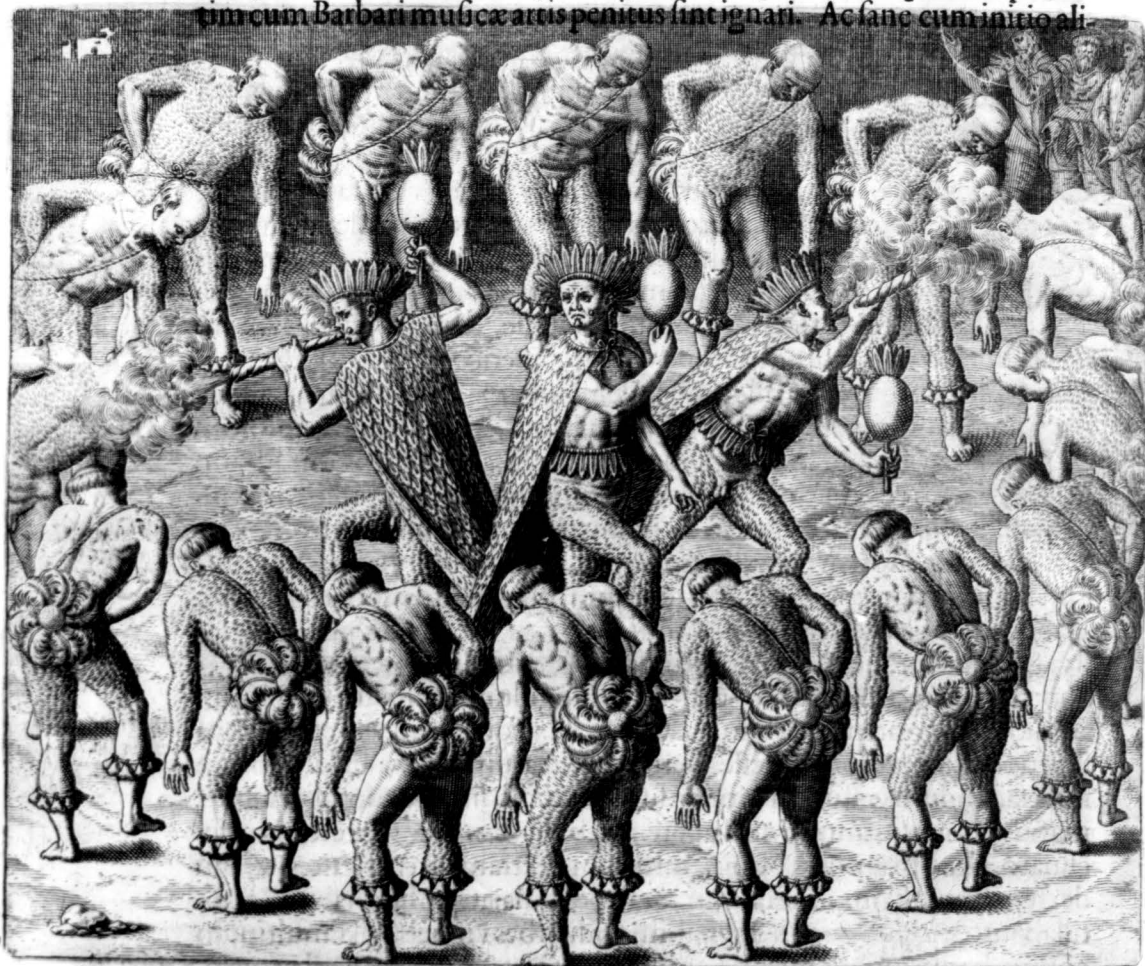
Caribes Barbaros exsufflantes.

Insuper Caribes illi saltantes modo progrediebantur, modo regrediebantur, nec continuo, vt caeteri, in eodem loco fixi manebant. Praeterea obseruaui eos frequenter canna praelonga, cui Petum herbam accensam imponebant, huc & illuc sese conuertisse, ac herbe illius fumum in circumstantes exsufflasse cum his verbis: Accipite omnes spiritum fortitudinis, quo hostes vestros superetis. Id vero ab Caribibus istis saepius est factitatum. Ri-

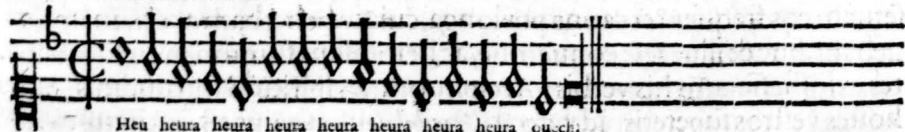
Ff 2

tuum istorum celebratio in duas horas producta est: viris illis continuo saltantibus, & cantillantibus. Conventus vero eorum adeo suavis erat, vt inexpertis vix sit credibile, quam optime symphonia illa quadret, præsertim cum Barbari musicæ artis penitus sint ignari. Ac sane cum initio ali-

quo fuissem percussus metu, vt nuper commemorauī, contra tunc tanta fui læticia perfusus, vt non modo extra me raptus fuerim: sed nunc etiam, quoties mihi in mentem venit concentus ille, & exultat animus, & eo aures continuo personare videntur, præsertim vero rhythmi epodium gratum auribus sonum exhibebat, quod post singulos versus ad hunc modum modulabantur.

Modu-

Modulationi illi finem imposituri pede dextero vehementius quã antea humum quatientes singuli quoque sputum emisissent, atque omnes vna voce, eaque rauca, hunc crebro repetitum modulabantur cantum.

Tum ego qui, quod eorum linguam nõdum plane callerem, non pauca eorum, quæ ab illis fuerant dicta non ceperam. Interpretem rogo, vt ea mihi explicare velit. Ille mihi significat, istos primum quidem auos vita functos, qui fortissimi fuerant, luxisse: tandem vero consolationem ex eo cepisse, quod sperarent futurum, vt illos tandem post montes adirent, ac cum illis tripudiarent, & hilaria celebrarent: deinde grauissime *Ouetacatibus* (populi sunt non multum ab eis remoti, quibus cum inimicitias perpetuas gerunt, quos etiam superare nunquam potuerunt) interminatos esse, ac prædixisse futurum, vt breui caperentur ac deuorarentur, prout ab *Caraiibus* ominatum erat. Insuper nescio, quid cantionibus suis interseruisse de diluuiio aquas olim adeo exundasse, vt vniuersam terram operuerint: atq; illa inundatione homines omnes fuisse extinctos, exceptis demum maioribus suis, qui præaltas arbores conscenderant. Quod postremum proxime ad sacram accedit historiam, & ab illis aliàs non semel audiui. Verisimile est autem illos de diluuiio, quod Noachi temporibus contigit, aliquid audiuisse, ac postea (quæ est hominum in veritate obscuranda procliuitas, adde quod & nuper attingi, omni carent scripturæ genere, ac proinde difficile est illis res vetustate obsitas ab mēdacio factas tectas conseruare) fabulam illam confinxisse, Proauos nimirum suos proceris arboribus conscensis saluti consuluisse.

Sed ad *Caraiibus* nostros redeamus. Illi eo die ab Barbaris laute excepti fuere: nam & cibus exquisitissimis, & largo potu *Caouin* liberaliter fuerunt tractati. Ego quoq; cum fociis meis, qui inopinato Bacchanalibus illis interfueramus a *Moussacat* nostris, hoc est, patribus familiars, qui victum hospitibus præbent, lautissime fuimus excepti. Præter ea autē, quæ à me dicta sunt diebus illis (quibus hæc solennia tertio quoq; anno celebrantur apud *Tououpinambaultios*) exactis, aliquando quoq; antequam aduenerint, *Caraiibus* illi vicatim circumeunt, plumis præstantissimis in singulis familijs iubent ornari tria quatuorue illa crepitacula, quæ *Maraca* nominant: quibus ita ornatis, longiorem baculi, quo trāsfiguntur, partem humi defigunt, tum cibum potumq; eis apponi iubēt. Quo fit, vt miseri illi ex impostorum illorum persuasione credant fructus illos excautos, atque ad illum modum ornatos, cibos absumere. Quare singuli *Moussacat* diligenter eis apponunt, non modo farinam cum carnibus & piscibus: verum etiam *Caouin*. Quinimo *Maraca* illis in terram ita defixis, totos dies quidecim summa cum diligentia ministrant. Denique miseri illi post fascinationem illam tãtam de *Maraca* illis (quæ continuo manu gestant) opinionē induunt, vt sanctitatē

Confusa Barbarorum opinio de Diluuiio.

Maraca, Apparatus. Crassa superstitio.

Crassissima error.

illis tribuentes affirmant, dum ab se concutiuntur, spiritum quendam secum è mediis illis colloqui. Adeo autem erant præstigijs illis fascinati, ut si nos illaciter facientes, conspectis delicatioribus quibusdã cibis, quos *Maraca* suis apposuissent, edendos accipiebamus (quod sæpe factum est à nobis) Barbari magnum aliquod infortunium inde nobis euenturum rati, non minus offendebãtur, ac solent superstitioni, ac Baalis sacerdotum successores, si libationes idolis suis oblatas abripi videant: quibus tamen in Dei contumeliã tum ipsi, tum meretrices cum spuris suis aluntur. Præterea, si ex eo arrepta detegendi eorum errores occasione, significaremus se ab *Caraibibus* decipi non modo in eo, quod *Maraca* edere ac bibere docerent, sed præsertim in eo, quod falsissime iactarent, sua opera fructus & radices crassas, quibus vescerentur, nasci: quod soli Deo, in quem crederemus, esset acceptum ferendum. Quam ob causam impostores illi *Caraibes* non minore nos prosequerentur odio atque olim Baalis pseudoprophete Eliam suas præstigijs detegentem. Ac proinde conspectum nostrum fugiebant. Cæterum licet *Tououpinambaultij* nostri, ut à me initio huius capitis est dictum, externo ritu nullo, imo ne adgeniculatione *Caraibes* suos, nec *Maraca*, nec rem vllam creatam colant, multo minus adorant, vel inuocant. Exemplum subiiciam earum, quas in illis obseruavi, religionis reliquiarum. Cum forte aliquando cum aliis Gallis aliquot, in quodam pago essem (*Ocaentim* ipsi nominant) & in aperto ac propatulo cœnarem, confluentes Barbari eius vici incolæ, nostri contemplandi, non conuiuandi gratia (nam hoc de more habent, ut cum iis, quos maxime colunt, nusquã conuiuentur) maiores natu præsertim, cum multis beneuolentiæ signis nos tanquam stipatores nostri circumstabant, è naribus piscis cuiusdam os longitudine trium quatuorue pedum, in ferræ formam, præ manibus habentes, pueros à nobis arcebant his verbis: Procul este, nebulones; estis enim indigni, qui ad viros istos accedatis. Nos vero, ne minimo quidem verbo dicentes interfati, attente & tacite intuebantur. Donec peracto cœnuiuo maior natu quidam, quum obseruasset, nos à precibus cibum auspiciatos, precibus quoque cœnam clausisse, accedens ita inquit: quid sibi vult hic ritus, quo vos modo vsi estis, cum sublatis pileis omnes præter vnum, qui loqueretur silētium tenuistis? ad quem pertinebat ea oratio, quam ille habuit? Vestrumne præsentium ad aliquem, an ad absentium? ibi ego opportune oblatam eam occasionem arripens, ut apud eos de vero Dei cultu loquerer: cum præter eius pagi amplitudinem & frequentiam, Barbaros etiã solito attentiores animaduertentem: rogare Interpretem nostrum, ut suis verbis mecum illis sermonem, quoad capere ipsi possent, explicaret. Tum à quæstione senis exorsus, preces nostras ad Deum dirigi respondi: eumque, etsi sub ipsius aspectum non caderet, non tantum liquide audiuisse nos, sed etiam quidquid pectore occultum haberemus, id perspicue cognoscere. Inde ad creationem mûdi delapsus, in primis laboravi, ut docerem, hominem nobilissimum inter creaturas à Deo esse eoditum, ut eo magis celebrandæ opificis sui gloriæ studeat. Ac nos quidem, quod ipsum cole-

Reg. 18. 19.
Veritas mendacium fugat.

Vetuli Barbari, quomodo G. illos excipiunt.

Occasio veri Dei annuntians Barbaris.

coleremus, eius manu infinitis periculis longissimæ nauigationis in tam vasto mari eripi, eiusdemque ope fretus ab omni *Aygnan* metu, tum in hac, tum in ventura vita esse liberos. Quare si *Caraibum* suorum imposturas, & Barbarum deuorandæ humanæ carnis morem abiicere vellent, eadem profusus Dei dona consequuturos, quæ nos habere cerneret. Multa præterea de humani generis labe ac ruina, ut eorum animos ad Christum prepararem, subiecimus, quoad eius fieri potuit accommodatis ad eorum captum rationibus & exemplis (prout legimus à Paulo & Barnaba factum, qui Ly-
strenses ab idololatria ad verum Dei cultum reuocaturi docebant, ut à vanis rebus, quibus dediti erant, ad Deum viuum conuerterentur, qui fecit cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt) quæ in præsens fufius persequi supersedeo. Illi quum nos ingenti cum admiratione duas amplius horas perattente auscultassent: tunc vnus ex iis auctoritate & ætate grauis, in hunc modum disseruit: mira, equidem, optima, & nobis non ante audita, hic dixistis. Ac vestra quidem oratio mihi in memoriam redigit, quæ nobis sepe auos nostros narrantes audiui: nempe iam inde à præscis temporibus, & tam multis ab hinc Lunis, quot iam meminisse non possumus (quippe illi Lunarum numero aut vicibus, non mensibus atque annis temporum spatia definiunt) venisse in has terras quendam *Mair* (id est Gallum, seu qualibet alia è gente aduenam) vestro more vestitum & barbatum. Atque eum, ut ipsos sub Dei vestri obsequium duceret, eadem oratione apud eos esse visum, qua nos hodie affamini. Sed, ut nobis quoque à Patribus per manus traditum est, eos illius verbis fidem adhibere noluisse. Itaque mox successisse alium, qui Ensem, symbolum maledictionis, illis traderet. Inde sequuta inter nos bella, neque ex eo mutuis cædibus alij in alios seuire destitimus. Nunc vero, postquam diuturno vsu his assueuimus, si nunc repente autem morem exueremus, apud vicinas gentes ludibrio & derisui essemus.

Hic nos summa contentione ac vehementia testari, tantum abesse, ut finitimorum ludibrijs moueri oporteret, ut contra, si summum illum & cœli & terræ opificem serio colerent, de omnibus, qui ob id vltro molesti essent, victoriam referret. Postremo eam verbis nostris efficaciam addidit Dominus, ut non multi tantum Barbarorum, ad eam quam ex nobis didicissent legem, deinceps vitam composituros, nec cætorum hostium carnes vltra esturos se promitterent: sed secundum hoc colloquium, positus humi genibus, nobiscum Deo gratias agerent. Ea oratio, quæ ab vno è nostris clara voce in medio eorum cœtu ad Deum concepta fuerat, mox illis per interpretem exposita est: nos ab illis in pēsilia è bombyce cubilia, dormitum deducimur: sed nondum somnus nos corripuerat, quum ecce istos cantantes, & conclamantes audimus. Sumedam de hostibus vltionem, & plures, quam antea esse mandendos. En incōstantiam miseri huius populi: & humanæ naturæ triste exemplar. Mihi tamen equidem persuadeo, si nos diutius in illis terris morati essemus, fore ut aliquandem Christo lucriferet. Id mihi ab illo tempore non semel in mentem venit, quod dixerat ille à maioribus sibi per manus traditum fuisse, *Mair* quendam, hoc est, nostra-

Act. 14. 15.

Barbari de vero Deo sermonem audientes obstupescunt. Notatu dignissima Barbari narratio.

Barbari Dei cultui adhaerere pollicentur, precibusque interfunt.

tem hominem (neq; enim, Gallusne fuerit, an Germanus, multum laboro) ad se deuectum, verū sibi Deum annunciaſſe: ac quærere apud me cœpi, an non ex Apoſtoliſ quendā innuant. Ac ſane, quamuis eos libros meo calculo comprobare nolo, qui præter Dei verbum de Apoſtolorum peregrinationibus mira narrant, Nicephorus de Diuo Matthæo agens, ſcribit illum apud Cannibales Euangelium prædiçaſſe, qui & ἀνθρωποφάγοι ſunt, nec multum ab Tououpinambaultiis diſtant. Sed multo magis mouet me Diui Pauli, quem ex Pſalmo 19. deſumpſit locus, *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum*: quod à doctis quibuſdam interpretibus ad Apoſtoloſ refertur. At enim quādoquidē conſtat Apoſtoloſ in remotiſſimas vſque orbis partes penetrāſſe, quid incommodi ex eo conſequetur, ſi aſſeramus vnum aut plures Apoſtoloſ in Americam commeaſſe? Faceret illud quoque ad generaliſſimam expoſitionem, quā nonnulli afferri volunt dicto illi Chriſti, fore vt prædicetur Euangelium regni in vniuerſa terra. Quod tamen præciſe de Apoſtolorum ætate affirmare nolum. Confirmo tamen (quod à me iam initio eſt dictum) me noſtra memoria Euangelium apud Antipodas annuntiatum vidiffē & audiſſe. Itaq; & obiectio ſoluetur, quæ illi loco fieri ſolebat, & Barbari in extremo die magis fiēt ἀναπολόγητοι: Ad reliquum vero Americanorum ſermonem quod attinet, quo affirmant maioribus ſuis recta docenti & monenti obſequētes ſe præbere recuſantibus, gladium datū fuiſſe, quo etiam nūc ſe mutuo trucidant: non alienum ab eo videtur, id quod eſt in Apocalypſi equo rufo inſidenti datum fuiſſe, vt tollerēt pacem e terra, vt alii alioſ macetarēt, datumq; fuiſſe ei gladium magnum. Hæc ſunt ipſa Ioannis verba, quæ, quo ad literam (vt loquuntur) ad Tououpinambaultiorum noſtrorum ſermonē proxime accedunt: attamen, ne ſententiam detorquere, neue longius petita afferre videar, locum hunc aliis applicandum relinquam.

Interim alterum ſuccurrit exemplum, ex quo patet Barbaroſ illoſ Braſilienſeſ, ſi modo diligenter docerentur, ſatis docileſ eſſe, vt ad veram Dei cognitionem perueniāt. Exemplum illud hoc loco inferam. Ego cibario- rum parandorum cauſa, in continentem tranſductus, cum Barbariſ duobus Tououpinambaultiis ac tertio Oueanen (quæ gēſ eſt Tououpinambaultiis foedere iūcta) qui cum vxore amicos inuiſerat, atq; tum domum redibat. Cum hiſ tribuſ iter per ſilvam facienſ, noua arborum herbarumq; ſpecie, ſimul canoro auium concētu, ad prædicandā Dei laudeſ inuitatus, totum Pſalmum 104. alta voce cecini. Treſ illi mei Comiteſ adeo cantu (neq; n. verba capiebant) ſunt delectati, vt Oueanen ille finito Pſalmo vultu maxime hilari hiſ me cōpellarit verbis: Tu ſane ſuauiſſime ceciniſti, ac tuuſ cantuſ mihi in memoriam reuocauit gentiſ cuiuſdam, quæ & vicina eſt nobiſ, & ſociā modulationem: quo non mediocri affectuſ ſum lætitiā. At (inquit) illiſ verba capimus, tuā vero minime: quæſo igitur, vt quidnam id ſibi velit, quod ceciniſti, nobiſ exponaſ. Ego tum quantum potui, copioſe (ſoluſ enim tum Galluſ cū illiſ eram, duo vero me in proximo vico opperiebantur) expoſui me in genere Deum celebraſſe, ob rerum condidarum pulcritudi-

Lib. 2. cap. 41.
Rom. 10. 12.

Matth. 24. 14.

Euangelium
noſtra ætate
apud Antipo-
das annuntia-
tum.

Cap. 6. 4.

Nota ſermonuſ
ſeriem & qua-
ſtioneſ Barba-
ri.

rudinem, ac earum adminiſtrationem: ſpeciatiſ vero id illi à me tributū fuiſſe, quod ſoluſ homineſ ceteraque animantia alat, quodque arboſeſ ac plantāſ, quæ in vniuerſo ſunt terrarum orbe, eiſ vi ac potentia enaſcātur, Cantionem porro illam iam olim ante decem Lunarum millia (quæ ſola eſt illiſ temporum diſtinctio) à Dei illiſ mei ſpiritu dictatam fuiſſe, atq; ab Propheta ex noſtriſ ſummo cantatam, & poſteriſ in eundem vſum traditam. At hæc Barbari (prout ſunt ad ea, quæ dicuntur attentiſſimi, & cœptum ſermonem minime abrumpunt) hunc meum ſermonem, quem in ſemihoram produxeram, auide excipienteſ ingenti cum admiratione, in exclamationem hanc eruperunt. *The, quam voſ Mair* (ſic illi Galloſ appellat) *ſœliceſ eſtiſ, qui tot arcana ſciatiſ, quæ nobiſ miſeriſ occulta ſunt!* Inde ex illiſ quidam, vt mihi gratularetur animalculum *Agoti*, quem gerebat (de quo c. 9.) ita me compellāſ dono dedit: *En tibi, quia ſuauiſter acciniſti.* Hanc ego digreſſionem haud grauātē adiūxi, vt docerem Barbaroſ Americanoſ, quantumuiſ in hoſteſ ferociſſimoſ, non adeo eſſe agreſteſ, vt ea quæ audiunt, cum iudicio non diſcernant. Imo auſim affirmare illoſ ſermonibuſ texendiſ aptioſeſ eſſe, quam ſint ruſtici noſtrateſ, atque adeo ex illiſ permulti, qui vel magnifice de ſe ſentiunt.

Iam ſuper eſt, vt quæſtionē expediā, quæ hinc oritur, vnde nam Barbari Americani genuſ duxerint. Ego vero primum aſſero quidē eoſ ex vno filiorum Noachi, originem traxiſſe, ſed à quo non ita cōſtare: quod neque ex ſacra hiſtoria, neq; ex profana confirmari poſſit. Conſtat quidē Moſem, vbi de Iapheti filiſ verba facit, eoſ Inſularum incolāſ fuiſſe aſſerere: ſed quia omniſ ſi in eo conſentiunt, quod eo loco Moſeſ Græciam, Galliam, & Italiā deſignet, quāſ regioneſ, quod interiectum ſit mare, Inſulaſ appellat, minime conſentaneum eſt illud ad Americam referre. Neminem quoq; credo aſſenſurum, ſi dicantur à Semo oriundi, à quo Iudæi & ſemen benedictum: licet ipſi quoq; vſq; adeo fuerint deprauati, vt eoſ tādē meritiffime, reiecerit Deuſ. Itaq; quādoquidē illi earum rerum penitus ſunt ignari, quæ ad ſalutem æternā ſpectant (quam in ſolo Chriſto ſumus adepti) ſintq; gēſ (ſi quæ alia) à Deo maledicta & derelicta: etſi ad hanc vitam, quod attinet, iam demonſtraui, atq; demonſtrabo etiam deincepſ, eoſ de rebus iſtiſ caducis nō admodum ſolicitoſ eſſe, quo ſit, vt vitam hilarem, ac verme curiſ vacuam tranſigant, contra quā faciunt noſtrateſ non pauca, terreniſ iſtiſ adeo inhianteſ, vt verius languere quam viuere dicantur, probabiliuſ eſſe videtur, eoſ à Chamo originē trahere. Quā ſententiam hæc coniectura veriſimillima cōfirmo. Cum Iofue iuxta promiſſioneſ Patriarchiſ factaſ, mandatumq; ſibi peculiariter datum, in terram Chanaan ingrederetur, teſtatur ſcriptura, tātum terrorem irruiſſe ſuper illiſ terræ incolāſ, vt diſfluereſt metu Iſraelitarum: vnde etiā fieri potuit (quod aliorum pace dixerim) vt Americanorum noſtrorum maioreſ, Iſraelitarum conſpectum fugiēteſ mari ſe commiſerint, ac tandem in terram Americam appulerint. Quinetiam Gomara, hiſtoriæ Indicæ ſcriptor, vir erudituſ, exiſtimat Peruenſeſ, quorum terra Braſiliæ eſt contermina, à

Barbari ſuam
agnofcunt ob-
cacationem.

Vnde nam o-
riginem tra-
xerint Barba-
ri.

Gen. 10. 5.

Americani ſœ-
liciter hanc
tranſigunt vi-
tam.

Iof. 2. 9.

Lib. 5. cap. 217.

Chamó originem ducere, ac maledictionis diuinæ in Chamum hæredes esse. Quod mihi in mentem venerat, & in commentarios retuleram, annis 16. antequam Gomaræ libros conspexissem. Huic quoque sententiæ id suffragari videtur, quod in sapientiæ libro scriptum extat, ca. 12. vers. 4. 5. Antiquos habitatores terræ sancte, viscera comedisse humanarum carnum. Attamen, quia multa aduersus isthæc afferri possunt, prout multos in obiectionibus afferendis laborasse scio, nihil mihi hac de re statuendum existimo. Ergo fruatur vnusquisq; sua sententiâ, vt vt sit, ego pro mea parte, certissime scio eos homines esse, ex Adami corrupto semine prognatos, ac tantum abest, vt eorum in diuinis rebus *in vniuersis* perspecta, fides mea, quæ aliunde per Dei gratiam firmatur, concussa aut labefactata fuerit, multo minus, vt inde Atheorum & Epicureorum more, aut nullum esse numen, aut si quod sit, rerum humanarum curam abiicisse cõcluserim. Cum potius agnito in illis maximo discrimine, quod est inter eos, qui Spiritu Sancto & Sacrarum literarum lumine sunt illustrati, & alios qui cœcitate suæ ac reprobo sensui sunt traditi, magis ac magis fuerim in amplexanda cœlesti veritate confirmatus.

CAPVT XVI.

De coniugio, Polygamia, & consanguinitatis gradibus, quos Barbari obseruant: deque liberorum apud eosdem educatione.

Consanguinitati gradus.

N coniugiis hi tantum obseruantur consanguinitatis gradus: nemo eorum matrem, sororem, vel filiam in vxorem ducit: reliquorum ratio nulla habetur: patruus neptē ducit, atque ita deinceps. Tamen, vt infra dicitur in colloquio Americano, nemo filiam aut sororem sui *Atourassap* matrimonio sibi iungere potest. Is autem *Atourassap* dicitur, cuius rãta est cum quodam necessitudo, vt bona inter vtrumq; sint communia. Ritibus vero seu ceremoniis nullus est locus. Qui viduam aut virginem cupit, comperta amatæ volûtate, parentes, aut si desint, propinquos adit, rogatq; num filiam suam sibi nubere velint? Si annuât, eam continuo domum deducit, nullo conscripto dotali instrumento (per scriptoribus enim apud Barbaros nullus est locus) atq; pro legitima vxore habet. Si vero repulsam patiat, absq; vlla animi perturbatione ccepto desistit. Sed notandū est, Polygamiam apud eos in vsu esse, ac proinde cuiilibet viro tot vxores ducere, quot visum fuerit licere. Imo quo plures quis habuerit, eo fortiorem & generosiorē censerit. Inter cæteros quædam vidi, qui octo domi haberet, atq; de illis non raro permulta in sui commendationem prædicaret. Id vero est maxime mirandum, quod in tanta vxorum multitudine, licet vna præ cæteris à viro diligatur, cæteræ nusquam illud ægre ferant, aut Zelotypia ducantur, aut aperte mussitent. Itaq; tranquillissime & maxime concorditer viuunt, sua xylina cubilia texentes, rem familiarē curantes, hortos construentes, radices plantantes. Dispiciant vero omnes, annon (etiã si polygamia à Deo non esset prohibita) inter mulieres

Polygamia.

Concordia inter Americanas mulieres admiranda.

lieres nostrates tam bene conuenire posset. Melius sane cum quouis ageretur, si ad triremes demandaretur, quam vt tãto rixarum inuolucro implicaretur. Huius rei testis est Iacobi S. Patriarchæ anxietas, ductis Lea & Rachel quantumuis sororibus. Quî vero fieri posset, vt nostrates mulieres plures vnâ simul viuerent? vt vna illa, quæ à Deo in adiutorium viro data est, non raro instar mali cuiusdam genij domestici eum vexet? Attamen non eo hæc à me dicuntur animo, quasi eas insimulare velim, quæ sese in officio continent, hoc est; obsequium cultû nq; visis debitum exhibet: quin imo hæc sibi hac ratione laudem conciliant: tanto magis laudandas; quam reliquas vituperâdas existimo. Atqui, vt ad institutum de Americanorum coniugiis sermonem reuertar, sciendum est, adulteras mulieres ad eo Barbaros abominari, vt sola naturæ lege ducti, hæc obseruent, in viri sitam esse potestate adulterâ; vel maectate, vel saltem summa cū ignominia & opprobrio dimittere. Hoc quidem verū est, eos de iniuptarum pudicitia conseruanda non admodum sollicitos esse: imo facile cuiuis eas prostituere: ita, vt (quod iam à nobis est dictū) permultas in variis pagis ab Neustrijs Interpretibus compressas viderim, quibus tamen nulla ob eam rem ignominia nota inusta erat. Nuptæ vero diligenter caueant, ne hac in parte peccent, ni maectationis aut ignominiosæ dimissionis poenam velint incurrere.

Gen. 19. & 30.

Adulteriū abhorrent Americi.

A me præterea est obseruatum (quamuis illi regionem calidâ incolant, ac contra quam de Orientalem plagam incolentibus vulgo dici solet.) Luuenes cum mares tum foeminas libidini non admodum deditos esse. Atque vtinam nostrates æque sibi hac in parte temperarent. Verum, ne plura quam par sit illis tribuam, memini, eos nonnunquam inter rixandū conuicium hoc *Tyure*, hoc est, *apovokol-ras*, mutuo sibi obiicere solitos, ex quo cõiicere est (neq; enim pro comperto habeo, nec asseuerare velim) flagitium illud apud eos locum habere.

Grauidæ mulieres ab grauioribus oneribus tantum abstinent, reliqua munia cõsuetâ exequentur. Ac sane mulieres multo labore viros antecedunt: viri enim (nisi quod aliquando matutino tempore, nusquam meridiano arbores quasdam ad hortos construendos collucant) tempus infumunt in militia, venatione, piscatu; clauis ligneis fabricandis, arcibus, sagittis, alijsq; id genus. Ad mulierum partum quod attinet, non auditione accepta, sed visu pcepta referemus. Ego aliusq; Gallus in vico quodam diuerteramus, circa mediã noctem clamorē muliebrem ingentē exaudimus, surgimus; eam ab belua *Ianouare* interceptâ rati, accurrimus, mulierē parturiētē offendimus, cui vir obstetricabatur: is puerulo in vlnas recepto, dentibus vmbilicum abscidit, nasum vero depressit (illi n. puerorum formam in similitate collocant, contra quam faciunt obstetrices nostrates; quæ infantulorum recens natorum ad elegantiam protrahunt) quod etiã apud cæteros omnes locum habet: editus in lucem infantulus statim lauatur, ac coloribus atro & rubro à patre depingitur: tum, fascijs minime inuolutus, xylino cubili pensili imponitur. At si masculus fuerit, pater li-

Gravidæ mulieres America quomodo se gerant.

Viri Americorū obstetricantur.

Quare Barbari infantulus deprimatur nasu.

Infantuli cre-
pundia.

gnum gladiolum, pusillum arcum, & paruas sagittas iam inde ab natiuitate ei dabit, lectuloque cum puero imponet, ac puerulum osculis, hisque compellabit verbis: Mi fili, vbi adoleueris ad vltionem de hostibus tuis sumendam fortis esto. Ad nominum impositionem quod attinet, memini eum, de quo modo egi, ab parente *Orapacen* nominatum fuisse. Que dictio arcum & neruum sonat: vox enim est composita ex *Orapat*, quod est arcus, & *cen*, neruus. Eadem quoque in alijs feruatur ratio. Nam illi sine delectu rerum sibi cognitarum nomina liberis imponunt, vti nos canibus, alijsque nostratibus brutis: verbi gratia, *Sarigoy*, quadrupes animal: *Arygnan*, gallina: *Arabouten*, *brasilia arbor*: *Pindo*, herba prægrandis; & sic de alijs.

Infantulorum
alimentum.

Alimentum est præter lac maternum, farina mæsa, & tenerimū quodque cibi genus. Puerpera biduo tantum, aut ad summum triduo discumbit, deinde puerulo mitella xylinā imposito vel hortum petit, aut ad cætera expedienda negotia proficiscitur. Quæ tamen non ita sunt accipienda, quasi nostratium mulierum consuetudini detractum quicquam velim, quæ ob aeris intemperiem viginti minimum dies resupinæ in lecto iacēt: quæque adeo sunt delicatæ, vt nulla urgente necessitate, simul ac liberos sunt enixæ procul ab se eos ablegent, atque adeo vel inscijs ipsis extinguuntur, vel saltem iam grandiusculi sint, oportet vt lufibus eas oblectēt, antequam domum admittantur. At vero, si delicatæ quædam quærantur, iniuriam sibi à me fieri, qui eas cum Barbaris mulieribus comparem, quarū, inquiēt, rusticitas nihil habet cum sua teneritudine commune: equidem ad leniendum acerbum istud dictum eas ad Bruta ipsa animantia remittam. Quæ quidem vniuersa, ne exceptis minimis auiculis vna veluti voce eas docebunt, generi animantium omni à natura esse inditum, vt de proli educatione sit sollicitum. Atque vt tandem obiectiones omnes anteuertā, quæro ab istius farinae mulierculis, annon sint delicatiores regina quadam Gallica? quæ cum comperisset, puerulum suum alienæ mulieris lac exsuxisse, materno accensa affectu, adeo excanduisse fertur, vt non prius conquieuerit, quam infantulus lac alienum euomisset?

Sed ad rem, apud nos hæc obtinuit opinio, puerulos, nisi diligenter fascijs inuoluerentur, ac constringerentur, distortis futuros cruribus: atqui assero isthæc minime à Barbaris curari (vtpote qui infantulos recēs natos, nudos ac minime religatos lectis xylinis imponant) quorum tamē liberi omnium mortalium rectissime incedunt. Fateor equidem aeris temperiem ad id plurimum valere, ac proinde cōcedo, puerulos nostrates hyemis tempore diligēter esse inuoluendos, ac fascijs in cunis religandos, quod alioqui frigori ferendo sint impares. At æstate ac temperatis anni tempestatibus, præsertim cum gelu non riget (cum bona tamen aliorum venia) cēfuerim, quātum experientia assequi potui, infantulos vinculis illis esse soluendos, atque in libertatem vindicandos, genere quodam cubilis ad id excogitato, ex quo decidere minime possent. Ac sane in hac sum sententia, non parum incommodi afferre calorem summum, quo æstatis tempore pueruli apud nos fascijs reuincti, quasi percoquantur.

Ne

Ne tamen plura quam par sit satagere me ab nonnullis obiiciatur, puerulos nostrates parentibus & nutricibus educandos relinquo. De Americanis vero addo, matres, quæ & linteis carent, & foliorum (quorum tamē maxima illis suppetit copia) ad hæc ministeria non vtuntur adminiculo, frustulis ligneis tam diligēter posteriora infantulorum abstergere, vt ab omni sorde continuo sint immunes. Adultiores quoque eandem seruant rationem, quos etiam (in scædam istam materiam paulisper digrediēs) commemorare libet, in casis quidem mingere consueuisse, nec tamē foetorem vllum inde oriri: licet ignibus crebris fere iugiter colluceāt, atque arena sint strata: at quoties aluum sunt exoneraturi, procul ab ædibus secedere solitos. Præterea, cum Barbari de liberis suis singulis sint solliciti, quorū in singulis familijs magnus est numerus (non tantus tamen, vt occurrat pater, qui sexcentos filios susceperit, prout Gen. Ind. Scriptor affirmat, Regē conspectum esse, cui tot essent liberi, quod merito quidem inter prodigia est recensendum) tum vero maxime mares diligunt, quod soli bello sint apti, ac vindictæ de hostibus sumendæ sint cupidissimi. Iam vero, si quis quærat, quonam eos imbuant à teneris eruditionis genere? Respondeo: ex ijs, quæ à me capitibus 7. 13. & 14. de eorum ingenio, bellis, ac hostium deuorandi ratione dicta sunt, facile esse colligere eos, quibus scholæ ne auditione quidem notæ sunt, bonas artes minime edocere. Ac proinde, eos tanquam veros Lamechi, Nimrodi, & Esau successores, nō modo venatores esse, & bellatores, sed etiam hominum mactatores & deuoratores.

Insuper de *Tououpinambaultiorum* coniugio dicere, quantum feret pudor, pergēs, assero (contra quam ab nonnullis est confictum) viros naturalem verecundiam seruantes, nusquam cum vxoribus coram congregari. Qua in re non modo sunt Cynico illi præferendi, qui *ἄπορροφῶ* deprehensus impudētissime respondit, se hominem plantare: sed etiam foetidissimis nostratibus hircis, qui hominum conspectum turpia quæque admittentes minime fugiūt. Præterea quæ dicta sunt, notatu est imprimis dignum, nos, qui in terris illis per annum integrum viximus, scēminam nullam menstruis laborantem vnquam conspexisse. Ego crediderim, fluxum illum ratione nobis ignota eas diuertere. Puellas enim annos duodecim natas vidi, quarum latus ab axilla ad genu vsque animalis cuiusdam dente acutissimo ab matribus incideretur. Puellæ vero præ summo dolore frendētes, magnam cruoris copiam emittebant: hoc illas remedio menstrua anteuertere coniicio. Hic vero, si à medicis, atque aliis harum rerum peritis obiiciatur, hæc cum eo, quod nuper à me est dictū, mulieres Barbaras esse foecundissimas, non conuenire, quando quidem menstruis cessantibus mulieres nec concipere, nec parere possunt: Respondeo, mihi in animo nō esse quæstionem hanc soluere, imo nec plura de his adiciere.

Cap. 7. sub finem eorum refellimus errorem, qui vel scripserunt, vel tacite crediderunt, scēminarum nuditate viros ad libidinem pellici. Nōnulla etiam de puerorum Barbarorum educatione adiunximus. Itaque ea lector inde requirat, moneo, vt fusiori suppleant tractationi.

Infantuli A-
mer. mundissi-
mi absque lin-
teorum vsu.

Cap. 96.

Gen. 4. 13. &
10. 8. 9. & 27.
23.

Quibus in re-
bus occupen-
tur Barbari.
Naturalis ve-
recundia in A-
mericanorum
coniugio ser-
uatur.

Americ. femi-
narum purgatio.

CAPVT XVII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: quam humaniter excipiant hospites: deque lachrymis ac fictis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu ab mulieribus excipiuntur.

Barbari con-
corditer viuunt.

AD politiam Barbarorum quae attinet, vix credibile est, quam pulchre inter eos sola naturae luce ductos conueniat. Nec referri istud potest, nisi summo eorum pudore, qui diuinis & humanis sunt instructi legibus. Quod tamen de tribulibus inter se, aut de foederatis est intelligendum: etenim erga inimicos, quomodo se gerant, iam est a nobis demonstratum. Si quae tamen contentio inter quosdam apud eos exoritur (quod rarissime accidit, nam toto anni spatio, quo apud eos vixi, bis tantum rixantes videre mihi contigit) spectatores litem componere minime curat: sed eos pro libidine agere, oculos licet sibi mutuo sint confosuri, sinunt. At si alter alteri vulnus infixerit, comprehendique possit, vulnus ei eadem in corporis parte ab vulnerati cognatis infligitur. Imo si forte vulnus mors consequatur, ab mortui cognatis de medio tollitur homicida. Denique vitam pro vita, oculus pro oculo, dentem pro dente rependunt. Sed isthaec, vt dixi, rarissime apud illos contingunt.

Homicidarum
apud Barbaros
pena.

Lenit. 24. 19.
20.

Pagi & fami-
lia Ameri. quo
disponantur
modo.

Res soli apud eos sunt casae, & agri longe ampliores, quam qui incolis alendis desideretur. Ad casam quod attinet, sciendum est primum, singulos pagos sexcentena hominum capita capere, quare complures eadem casa habitare necesse est. Attamen singulis familijs suum occupantibus locum (absque villo interstitio: nam nihil est, quod impediatur, quo minus ab extremo vno ad alterum aedes illae pateant, quae in passus 60. vt plurimum producuntur) pater quisque familias uxores & liberos seorsim positos habet. Ad haec obseruandum est (quod est sane mirandum) Americanos vnum locum vltra quinque aut sex menses non incolere. Sed exportata materia, atque herba *Pindo*, quibus casae eorum constant, vicos suos frequenter transportat, quibus tamen eadem semper seruantur nomina. Nos ipsi pagos nonnullos a pristino loco mille passibus remotos conspeximus. Ex quibus satis constat, non modo apud Americanos nostros ingentia non edificari palatia (quae admodum a quodam scriptum est; Indos Peruefes domos ligneas tam magnificas habere, vt in illis coenacula sint longitudine passuum 60. latitudine vero 1 x x x.) sed etiam a nullo casam edificari, quam & perficere, imo vltra vicies struere ac destruere ante obitum non cogatur, si tamen iustam hominis aetatem attigerit. Iam si quaeratur ab ipsis, cur nam tam frequenter sedes mutant? In promptu est responsio: Coeli mutationem ad valetudinem multum conferre: praeterea se, si ab maiorum consuetudine recederent, confestim interituros. Ad agros quod attinet, *Moussacat* quisque aliquot quidem peculiares habet, quos pro arbitrio, vbi cuique visum fuerit, ad componendos hortos seligit. Sed anxiam illam curam de fundis diuidendis, & limitibus

Quos agros
peculiariter
posideat Ameri.

tibus figendis, & definiendis agris auaris & leguleiis nostratibus relinquunt. De eorum suppellectile non semel a nobis in superioribus est dictum. Sed ne quid eorum amittamus, quae ad Oeconomiam Barbarorum pertinet, hoc loco recensebo Americanarum mulierum in gossypio (cuius apud eas usus est multiplex, tam in funiculis, quam in pensilibus suis cubilibus tendendis) nendo artificium.

Extractum ex flocculis, pro omni carminatione digitis aliquantulum extendunt, tum humi aceruatim disponunt (nam colis vti non norunt) pro fuso virgulam habent digiti crassitudine, pedali longitudine, qua orbiculum ligneum transfigunt, gossypium virgulae summam alligant, tum ad femur (vt fufos suos solent nostrates) instrumentum illud torquentes, e manu emittunt. Orbiculus ille per domos vel plateas instar verticuli deuoluitur. Atque eo modo filum nent, non modo crassum ad cubilia xylyna texenda, sed & subtilissimum. Huiusmodi ego in Galliam attuli, quo thoracem e candida tela ornari curavi: cuius tanta erat tenuitas, vt a quibusuis pro lectissimo Serico haberetur.

Gossypium quae
modo nent
Americ. mulie-
res.

Cubilia sua xylyna *Inis* nuncupant. Foeminae, ad quas pertinet istud officium, texturas habent ab nostratibus non nihil absimiles: neque enim in planum sunt constructae, neque tot machinamentis constant, sed editae ad earum staturam, suo more ordiuntur, tum ab imo texendi initium faciunt. Quaedam ex cubilibus illis ad formam retium, alia densiora instar telae rarissimae conficiunt. Quinque aut sex pedum longitudinem obtinent, latitudinem vlnae: extremo vtriusque fibulae xylynae adduntur, quibus funes annectunt: ac trabibus ad hunc usum in casis accommodatis suspendunt. In Castris degentes, aut in siluis ad venationem, aut in litoribus ad piscatum ea ex arboribus suspendunt. Haec cubilia (ne quid a nobis praetermittatur) vbi sordes vel ex humano sudore, vel ex fumo, ob ignis perentiam contraxerunt hoc abluuntur modo. Mulieres fructum quendam in siluis colligunt, forma ab cucurbitae planae non absimili, verum longe ampliore, adeo, vt aegre singula poma altera manu gestentur, hos fructus frustatim concidunt, atque in praegrande aliquod fictile vas coniectos aqua madefaciunt. Tum baculo vehementer mouent, atque spumam ex illis excitant, cuius ope (loco saponis) cubilia sua ita mundant, vt niuem vel fullonicos pannos candore adaequent. Caeterum expertis iudicandum relinquo, annon suauius, aestiuo praesertim tempore, in cubilibus illis decumbatur, quam in lectis nostris vulgaribus: an etiam temere in historia nostra Sancerrana affirmarim, longe commodiorem esse eiusmodi cubilium usum in excubiis, quam & recepto more, milites in *Spina* voluntentur, nam & vestes conspurcantur, & pediculi comparantur, & quod magis est, si ad certamen sit confurgendum corpus quodam modo armis, quae continuo militibus adherent, conuassatur: quod in urbis Sancerranae obsidione experti serio tumus. Hostis enim per integrum annum ad portas nostras permansit.

Inis. cubilia
xylyna.

Cubilia Bar-
barorum. quo-
modo stantur.

Spina; quae
S: ponis vicem
supplet apud
Americ.

Reliquam Americanorum Suppellectile, vt in pauca contrahamus, mulieres (quibus res domestica est cura) Cannas ingentes parant, & praegrandia

Ingentia, me-
diocria & exi-
gua fictilia va-
sa mulieres A-
meric. fabri-
cant.

fictilia vasa conficiunt ad *Caouin* suum imponendum. Ollas quoque varia forma effingunt, pelues paruulas & mediocres, paroprides, atq; id genus alia vasa, quæ extrinsecus quidem minime sunt polita, intrinsecus tamen adeo læuigata & alba, nescio qua infectura, quæ cōtinuo indurescit decorata, adeo vt singulorum nostrorum industriam mulieres illæ facile adæquent. Præterea fucum nescio, quem Leucopæum aqua madefaciunt, deinde varias rerū formas in suis vasis affingunt intrinsecus, atque in ijs præfertim, in quibus farinam, aliaq; ciborum genera asseruanda reponuntur. Eorum itaq; vsus est gratissimus, imo longe præstant illa vasa ligneis, quibus non pauci hic vtuntur. Hoc tamen pictrices illæ laborant vitio, quod vbi penicillo quicquid collibuerit, effinxerunt, si rogentur eadem denuo pingere, minime possint: quod exemplum nullum præter phantasiæ suæ industriam propositum habeant. Hinc fit, vt picturarum istiusmodi duæ vix vnquam similes reperiantur.

Pocula, aliaq;
vasa ex fructi-
bus corbes &
canistri.

Præterea (vt alibi dixi) Barbari cucurbitas aliaque fructuum genera habent, quæ diuidunt atq; concuant, illiq; pro poculis (quæ *Coui* appellant) aliisque variis vsus vasis vtuntur. Corbes quoque habent amplas & mediocres, atque adeo canistros, iuncis aut herbis subflauis, ab stramine triticeo non alienis aptissime contextos. Hos *Panacon* nominant, inq; illis farinam, aliaque, quæ fuerint visa, imponunt. De armis, vestibus plumaceis, Instrumento que *Maraca* iam est à nobis facta mentio, itaque vt breuitati consulam, plura non addo. Ecce iam Casas Barbarorum extructas, atque supellectile instructas habemus, iam ipsi in illis sunt inuisendi.

Barbari comi-
ter hospites
excipiunt.

Sed paulo altius istud est repetendum. Etsi *Tououpinambaultij* hospites perquam humanissime excipiunt, tamen Galli, alijq; aduenæ, qui eorum linguæ sunt ignari, initio non parū sunt ob tam insuetos mores attoniti. Ego quum primum inter illos versarer (quod 20. circiter die post nostrum ad castellam Colignium appulsum cōtigit) Interpres quidam ad vicōs quosdam in continetem me deduxit, is, quem primum vidi indigenarum lingua *Tbouraci*, Gallica vero *Pepin*, de naucleri cuiusdam nomine, qui quondam ad eum locum nauem onerarat, nuncupatur: quatuor tantum passuum millibus ab castello nostro distat. In ipso ingressu me frequentes circumueunt Barbari, hisq; compellat verbis: *Marape-derere*, *Marape-derere*? hoc est, quo nomine vocaris? quæ quidem voces vere mihi erant Barbaræ, alius vero eorum galorum meum mihi ablatum capiti suo imponit, alius cingulum & enssem meum lateri nudo suo subligat: alius tunicā induit, meque suis clamoribus hebetat, atq; meis induti spoliis huc & illuc discursant. Ego tum meorum omnium iacturam fecisse me arbitrabar, nec satis sciebam, quā tuto apud illos essem. Verum vt ipse expertus sum, metus ille ex moris illorum ignoratione oriebatur, illi enim idem omnibus aduenis, præsertim ijs, quos nondum conspexerunt, factitare solent, sed vbi animi gratia aliquantisper eo habitu obambulant, singula præcise restitunt. Tum sui ab interprete admonitus, illos vehementer optare, quod mihi nomē esset, intelligere: sed in eo edendo ab nominibus apud nos vsitatis abstinendum esse,

Barbari que au-
daci, cum pri-
mum Barba-
ros adiit, acci-
derunt, facta
narratio.

esse, vtpote quæ Barbari nec pronuntiare (Iohannis n. loco *Nian* dicebant) nec memoriæ mandare possent: sed aliquid esse proponendum, quod illis esset notum. Res tam foeliciter successit, vt, quantum significauit mihi interpret, qui linguæ Brasiliæ erat peritissimus (neq; enim subtilius inquirendo hæc confixi, vt impudenter calumniatur Theuetus, ineptissime de suo *Quoniambeco* Viror. Illust. libro differens) nomen meum *Lerij* Ostreum significaret. Itaq; respondi me, *Lery-ousson* vocari. Illi rem probare, atque interiectione sua admirante *The!* crebro vsurpata, his me compellare. Præclarū sane nomen! nec vnquam *Mair* vllum offendimus, cui tale esset nomē. Ac sane *Circe* nusquam hominem in tale ostreum transformauit, nec qui tam sedulo cum *Vlyse* differeret, quam ego ex illo tempore cum Barbaris differui. Obseruandum est autem eos adeo tenaci esse præditos memoriæ, vt si cuiusquam nomen semel audierint, illud nunquam obliuioni marident. Reliquos, quos in hospitibus excipiendis obseruant ritus, postea recensebo: iam quid mihi tum primum inter Barbaros versanti contigerit, explicabo. Ego cum interprete eo die vltimus sum progressus, atque in pagō *Euramiri*, Indigenarum lingua, Gallica vero *Goser* de interpretis cuiusdam nomine, qui cum aliquādiu incoluerat, diuertimus: occidente sole appulimus, Barbaros saltantes, & *Caouinantes*, ob captiuum, quē eo die mactaret, offendimus. Carnium illius frustra *Boucanō* imposta animaduertito. Quanto ibi horrore fuerim percussus, minime quæredum arbitror. At tamen id minimum fuit, si cum summo metu, quo postea fui consternatus, conferatur. Casam ingredimur, cubilibus pensilibus insidemus more recepto: foemina eo, qui à nobis dicitur modo, lugent, Paterfamilias amicis nos excipit verbis. Interpret, qui istis erat asluefactus, quiq; eorum cōpotationibus apprime delectabatur, me rerum omnium ignarum in salutatum relinquit, atq; ad saltantes ac *Caouinantes* abiit. Ego vero, qui defessus eram, postquam me farina, & quibusdā alijs cibis nobis apposis refeci, in cubili decubui. Attamen & strepitu Barbarorum saltantium & *caouinantium* & captiuum deuorantium, mox fui expergetus, & (quod maximum) quodam qui captiuo boucanatum pedem manu gestabat ad me accedente, atq; à me (vt postea intellexi, tum enim verba illius minime capiebam) annon vellē ex eo edere quærete, adeo fui metu consternatus, vt à somnolētia fuerim penitus liberatus. Ac sane omnino credebam gestu illo, quem in deteriorem partem rapiebā, ab Barbaro mihi indicari, fore vt mox carnes meæ eo modo vorarentur. Præterea vt metus suspicionem parit, in mentem mihi exemplo venit, Interpretem prodidisse me, atq; in Barbarorum manus tradidisse. Quare, si quā fugiendi patuisset mihi via, ego impigre fugam capeuissem. Sed vndiquaq; me Barbari, quorum mentem non satis noueram (nihil enim mali in me moliebatur) circumstabant. Ego in metu cōfirmatus futurum ominabar, vt mox mactarer, quare totam noctem precibus ad Deum fundendis transegi. Cogitent lectores, qui de ijs, quæ à me narrantur, serio cogitabunt, num mihi longissima visa merito fuerit. Prima luce Interpret (qui totam noctem cum Barbaris genio indul-

Auctoris nomē
Americani. Im-
guā.

ferat) ad me redit, atque me pallidum atq; febrile correptum videt: ibi quærit, num me male haberem, annon placide quietuissem? Ego tum acriter eum increpare, qui me inter Barbaros illos solum reliquisset, quorum sermonem minime capiebam: quid multa? cum metum deponere non possem, obnixè rogo, vt sine mora illinc facefferemus. Ille vero bono me animo esse iubet: ac minime male in nos affectos esse Barbaros denuntiat. Rē omnem Barbaris aperit, qui mihi totam noctem, vt aduentum gratularentur, adstiterant: illi significant, se de eo non nihil subolfecisse, dolere tamen se, quod in tanto eorum metu noctem illam transegissem. Ac tādē in cachinnos prorumpunt, quod fuit metus illius mei solatium. Inde ad quosdam alios vicos ego & Interpres ille perreximus. Sed isthæc de primo meo inter Barbaros errore dicta sint satis. Ad cetera reuertar.

Hi sunt ritus, quos excipiendis hospitibus Barbari obseruant. In primis oportet hospitem statim, vbi in domum *Moussacat* illius fuerit ingressus, quem sibi hospitem delegerit (quod in singulis pagis est faciendum, nec ad alium est diuertendum, nisi illius in malam gratiam velis incurrere) cubili xylyno pensili insideat, ac tacitus ibi aliquantulum remaneat. Mox mulieres adueniunt, cubile cingunt, humique sedentes manus oculis imponunt suis, atq; eo modo faustum hospitis aduentum deflentes, innumera in illius laudem proferunt. Verbi gratia: tu tantum, vt ad nos accederes, laborem suscepisti: tu bonus es, fortis es. Si vero hospes fuerit Gallus, addūt, merces præclaras permultas nobis attulisti, quib. hic caremus. In summa, vt dictum est, mulieres illæ, lachrymis obortis, adulatorijs huiuscemodi sermonibus hospites excipiunt. Hospes vero, qui in cubili xylyno sedet, si gratiam vult cum hospite inire, composito vultu, nisi serio lacrymari voluerit (prout nonnullos ex nostris vidi adeo fracto animo, vt foeminarum istarum vlulatu lachrymæ illis excuterentur) saltem quædam respondendo, & suspiria trahendo fletum simul et necesse est. Peracta hac lepidissima à mulieribus salutatione, *Moussacat*, hoc est, paterfamilias, qui etiam, vt in pictura videre licet, in fabricanda sagitta vehemēter occupatus, ne oculos quidem, quasi non animaduertens, in hospitem per aliquot tempus coniecerit (blanditiæ à nostris amplexibus admodum alienæ) tandem ad hospitem accedens, his eum compellat verbis: *Ere Joubé?* hoc est, venisti ne? tū, vt vales? quid quæris, &c. quibus quo sit respondendum modo, inferius in colloquio Americ. dicitur. Quærit postea num esuriat? Si annuas, confestim cibos varii generis, puta, farinam, quæ illis panis vices præstat, ferinā, volatilia, pisces, aliaque id genus, in fictilibus tibi apponi iubet: verū, quod mensis scamnisq; vsus non sit apud eos, humi omnia illa apponuntur. Ad potum quod attinet, si *Caouin* volueris, domiq; fuerit, statim tibi dabitur. Denique, postquam mulieres fletibus hospitem aduentum strenue celebrarunt, ad eos accedunt fructus aut alia munuscula ferentes, atq; ita tacite pectines, specula, vitreos globulos, quibus brachia inuoluunt, exigunt.

Porro, si in eo vico pernoctare voles, *Moussacat* cubile mundissimum tibi suspendi iubet, quod circum igniculos accendi curabit, atq; noctu cre-

Mulieres Americanae hospitium aduentum deflent.

Hospitium apud Americ. gestum.

Moussacat, quomodo hospitem excipiat.

bro suscitari folliculis, quæ ipsi *Tatapecoua* vocant, ab orbiculis non absimilibus, quibus ignis inuasionem ab vultu arcent apud nos delicatiores foeminae. Non quod frigori obnoxia sit illa regio, sed propter noctis humiditatem, maxime vero, quia moribus est ab illis receptum. Sed quando in ignis mentionem incidimus, quem illi *Tata*, fumum vero *Tatatin*, nuncupant, operæpretium puto præclaram illius excitandi rationem, vt exponā. Ea non minorem meretur admirationem, quam *Scoticus lapis*, qui (vt refert singularitatum regni illius inuestigator) stuppa aut stramine obuolutus ignem per se excitat. Ergo Barbari, quod eo admodum delectentur igne, vbicunque sint, ægre carent, siue domi, siue in siluis venantes, siue ad littus piscantes, præsertim noctu: vehementer enim metuunt, ne incauti excipiantur ab *Aygnamia*, à quo (vt iam diximus) crebro cæduntur & affliguntur. Itaque pro eo, quod nos lapide atq; chalybe ad ignem excitandum vtimur, cuius vsus ille est incognitus. Illi lignorum genera duo habent, quorum alterum est mollissimum, alterum vero durissimum, quibus ad ignem excitandum hoc vtuntur modo: virgam ex præduri illius ligni pedali longitudinem ab altera parte exacuant ad fusi modum, huius cuspidē in frusto aliquo mollis illius ligni defigunt, tum siue humi, siue stipiti impositum, virgam illam, manuum volis maxima celeritate voluunt, quasi suppositum ligni frustum perforaturi: Illa tam celeri, tamque violenta agitatione non modo fumus excitatur, sed etiam ignis, itaq; admoto gossypio, vel folijs quibusdam siccis (fomitibus nostratis loco) commodissime ignis concipitur. Cuius rei ego ipse feci periculum. Nec tamen mihi est animus ea confirmare, quæ *Theuetus* scripsit, Barbaros Americanos ante ignis vsus cibos fumo exficcare consueuisse, prout enim philosophicum hoc *Ætiologia*, quod in prouerbiū abiit, vt verissimum habeo, ignem absq; fumo non esse, sic eum indoctum physicum iudico, qui nobis persuadere nititur, fumum absque igne existere. Fumum hic intelligo, cibis percoquendis aptum, cuiusmodi ab *Theueto* innuitur. Nam si hac solutione nodo illo se expedire vellet, se id de exhalationibus intellexisse, etiam si concedatur calidas esse, non tamen datur, eas cibos exficcare & percoquere posse: quinimo & carnibus & piscibus potius humiditatem sint aucturæ. Quapropter, quid quæso est lectoribus imponere, si hoc non est? Quando igitur adeo grauitur, tum in *Cosmographia*, tum alibi de ijs cōqueritur *Theuetus*, quos, quia res ab se commemoratas pro sua libidine non exponant, eo accusat nomine, quod non satis diligēter in suis scriptis sint versati: Lectorem rogo, vt locum istum diligēter obseruet de nouo isto calido, ac imaginario fumo, quem ego ad ipsius ventosum remitto cerebrum.

Iam igitur ad *Tououpinambaultiorum* in hospitibus excipiendis curam redeamus. Postquam eo, quo diximus modo, hospites cibum sumpserunt, atque decubuerunt, si liberales sint, viris cultros, forfices, atq; volsellas ad barbam euellendam aptas: foeminis pectines & specula; pueris hamos dare solent. Si vero cibarijs hospes indigeat, vbi de pretio est conuentum, ea asportare licet. Porro, quia illi iumentis omnibus carent, omnes pedibus iter

Scoticus lapis admiranda ratione ignem concipit. Cur Barbari igne delectentur: atque de egregia illius apud eos excitandi ratione.

Sing. Americ. cap. 35.

Aduena quid hospitibus rependant.

Barbari aduenas humeris gerunt.

facere necesse est, si aduenæ fuerint defessi, atq; cultrum cuidam ex Barbaris obtulerint, ille confestim (nam ad gratificandum sunt promptissimi) operam suam offeret ad defessum gerendum. Ego ipse, cum in terris illis versarer, non semel baiulis illis vectus fui, & quidem bis mille passuum itinere. Quos si, vt paulisper requiescerent, monebamus, illi nos his verbis iridebant: Quid? nosne tam effoeminatos aut fracto animo esse censetis, vt oneri succumbamus? te potius totum diem absque vlla intermissione gestarem. Nos vero in cachinnos erumpentes gradarios illos bipedes mirabamur, atque illis animum addentes, dicebamus: Pergamus igitur.

Gradarij bipedes.

Barbari natura ducunt charitatem colunt.

Naturalem charitatem abunde inter se mutuo exercent: nam & pisces, & ferinam, & fructus, aliaque quotidie alij alijs donant, imo vehementer dolerent, si vicinos ijs rebus, quas ipsi habent, indigere cernerent. Atque etiam eadem liberalitate erga aduenas vtuntur. Cuius rei exemplum vnum afferre satis erit. De periculo quodam quod euasimus, ego Galli; alij duo, quod scilicet, mors nobis imminerebat, ingenti lacerto nobis obuiam facto, capite huius libri nono memini: nos tum à via in medijs siluis per biduū aberrauimus, ac famem non mediocrem sumus perpeffi, tandem ad viciniam quēdam, *Pauo* nomine, ad quem iam ante diuerteramus, peruenimus. Ibi nos liberalissime ab Barbaris fuimus excepti. Illi enim auditis incommo- dis, quæ perpeffi eramus, ac præsertim summum, in quo versati eramus periculum, vt ab feris deuoraremur, maxime vero, vt ab *Margaiatibus*, communibus nostris hostibus mactaremur, ad quorum fines per imprudentiam proxime accesseramus. Conspectis quoq; spinarum incommodis, quorum misere cutis nostra erat laterata, adeo nostra mala grauiter tulerunt, vt vere affirmare hoc loco possim blanditias fictas, quibus nostrates miseros consolari solent, longe ab sincera gentis illius, quam nos Barbaram appellamus, humanitate abesse. Illi enim limpida aqua pedes nostros (quæ antiquorum morem mihi in memoriam reuocauit) abluerunt, si ngulis nostrum seorsim in pensili lectulo sedentibus. Tum patresfamilias, qui iam cibos nobis apparari prouiderant, recentemque farinam, quæ (vt alias dixi) candidi panis medullæ bonitate non cedit, corradi iusserunt, confestim nobis nonnihil refocillatis præstantissimos quosque cibos, puta ferinam, volatilia, pisces, fructusque exquisitissimos, quibus continuo abundant, nobis apponi iubent.

Præterea nocte adueniente *Moussacat* hospes noster, pueros omnes à nobis, vt placidius quiesceremus, remouet. Postero autē die summo mane ad nos accedit, quæritque agite *Atourassap* (hoc est, foederati intimi) placidene hac nocte quieuitis? Placidissime excipimus. Tum ille: adhuc quiescite, filioli mei, heri enim vos admodum defatigatos esse animaduerti. In summa, verbis exprimere non queo, quam humaniter & blande à Barbaris illis excepti fuerimus, qui nos non minori prosequuti benignitate, ac Melitenses Barbari Paulum cæterosque naufragos: de quibus Lucas in Actis Apostolicis. Cæterum nos nunquam absque pera mercibus plena peregrate, perficiscebamur, quæ nobis pecuniæ instar essent apud Barbaros illos.

Ab. 28. 1. 2.

Ios. Itaq; illinc abeuntes, quæ visa sunt, hospitibus donauimus: nimirum cultros, forfices, vossellas viris: pectines, specula, armillas, & vitreos globulos foeminis: pueris vero piscatorios hamos.

Hic, quid mihi aliquando apud eos contigerit, narrare libet, vt quanti faciant merces illiusmodi commonstrem. Ego in quodam pago diuerteram, à *Moussacat* vero meo rogatus sum, vt quid in pera mea haberem, sibi indicarem, vasque ingens fictile mercibus meis imponendis afferri iubet: vniuersas depromo, ordine dispono: tum ille vehementer admiratus Barbaros reliquos aduocat, atque inquit. Videte quæ sō, o boni, qualem virum apud me exceperim! an non liquidissime apparet, illum prædiuitem esse, quandoquidem tantas opes apud se habet? Illæ tamen merces (vt comiti meo Gallo subridens significauit) quas tanti Barbarus ille faciebat, nimirum cultelli sex vario capulo, totidem pectines, tria specula, aliaque minimi pretij pauca, vix Lutetiæ duobus argenteis capitatis vniuersis. Ego tum, quia homines liberales (vt est à nobis dictum) amant, vt mihi auctoritatem & gratiam apud illos conciliarem, *Moussacat* meo cultrorum meorum præstantissimum coram omnibus donauit, quem non minoris ille fecit, atque apud nos quilibet torquem aureum maximi pretij donatum faceret.

Quanti à Barbaris aestimantur cultri, aliaque merces.

Iam si quæretur, an tuta nobis esset apud illos habitatio? respondeo eos, prout inimicos tam insano prosequuntur odio, vt captos mactent, vorēque: sic vice versa tanto, tamq; arcto amicos (in quorum eramus numero) amore complecti, vt potius quiduis subeant ad eos tuendos, quam vt villo eos affici incommodo patiantur. Itaque eorum expertus fidem illis iam tum maxime videbam, ac nunc facilius viderem, quam pleriq; Gallis infidissimis, atque à proauorum fide degeneribus. Nominatim degeneres addo: nam bonis, quibus per Dei gratiam nondum penitus destituta Gallia, villo modo detractum nolim.

Barbari amici fidiissimi.

Veruntamen vt nihil, quod ad eorum mores attinet, dissimulem, rem hinc narrabo maxime mihi in speciem periculofam. Accidit, vt sex Galli casu in vicum illum *Ocarantim* (de quo sæpe facta est mentio) conueniremus: ibi pernoctare statuimus, ternique arcu contendimus, ea conditione, vt victi Indicis gallinis, aliisque cibis in cœnam mulctarentur. Ego qui cum fociis inferior in ludo fueram, gallinas venales conquirō. Puer quidem ex eorum numero, quos supra *Rosea* nauis aduectos fuisse ad linguam Americanam ediscendam demonstraui, mihi occurrit, dicitq;: En tibi præpinguem Indicam anatem: Eam occide, pretiū postea numerabis. Pareo, eoq; facilius, quod non semel in pagis alijs itidem Gallinas occideramus, quas cum bona Barbarorū gratia cultris quibusdā redemeramus: mortuā manu apprehendo, domumq; in quā ad *caouinandum* frequentes Barbari cōueniant ingredior: cuiusnam sit anas, pretium numeraturus quæro: prodit vetulus quidam caperata fronte, ac suam esse significat. Pro ea sibi numerari quod velit, pretiū peto. Cultrum, inquit ille. Ego haud mora præbeo: Ele-

Historia de periculo in speciem imminente.

gantiolem velle se ait. Denuo elegantiolem offero. Nec istum placere ait: Quid ergo à me exigis? inquam. Falcem, excipit. Ego, qui pretium inauditum exigi à me videbam, quiq; apud me falcem tum non habebam, cultro contentus sit moneo, meque aliud nihil daturum esse. Interpres, cui mores Barbarorum innotuerat (quamuis hac in parte, vt mox dicam, deceptus fuit) vehementer Barbarum iratum esse significat; falcem quouis tandem pretio inuestigandum esse, atque illi pendendam. Falcem ab puero, de quo nuper dixi, mutuo accipio, ab Barbaro trado. Renuit. Ego non nihil iratus, tertio ab eo quaero, quid igitur petat? Ille audacissime, te interficere volo, ait, prout anate meam occidisti. Ea enim fratris cuiusdam mei olim fuerat, atq; idcirco pra omnibus meis in pretio habebam. His dictis bardus ille domum abit, clauaque ingenti lignea sex pedum longitudine instructus ad me redit: denuoque mortem mihi minatur. Ego tum valde fui attonitus, metum tamen meum dissimulabam diligenter. Tum interpres cubili pensili, quod inter me & aduersarium meum erat interiectum, quid facto opus esset opportune monuit. Gladium tuum & arcum ac sagittas ostentando, inquit, his illum compella. Quo cum sibi negotium esse putet? te fortem ac strenuum esse, nec impune eum mortem tibi intaturum: denique quod in animo erat dissimulans, variis sermonibus vltro citroque habitis, nullo de dissidio sedando laborante, Barbarus ille meus ebrius, quippe totum diem *Caouinando* transegerat, dormitum abijt. Ego cum interprete ad socios nostros contentiolem meae ignaros coenatum me confero. Nihilominus tamen totum illud à Barbaro meo ioco factum fuerat. Norunt enim illi se, qui immortales cum Lusitanis inimicitias gerunt, si vel Gallum vnum occidant, mercibus penitus prohibitos iri. Ac sane ille paulo post experrectus, per Barbarum quendam mihi significat, me suum esse filium, quaeque abs se acta fuerant, eo tantum animo gesta fuisse, vt quam strenue in Lusitanos & *Margaiates* bellaturus essem, periculum faceret. Ego vero, vt occasionem omnem ei idem vel in me, vel in alium quemuis tentandi tollerem, adde quod istiusmodi lusibus delictari nemo solet: Respondeo me facile tali parente, qui exserto gladio filiorum periculum faceret carere: imo etiam postridie eius diei domum quamdam, in qua erat ingressus, vt quam egre illud ferrem, serio cognosceret, eo praesente, astantibus cultellos, aque hamos dono, illum vero indonatum relinquo. Ex hoc igitur exemplo, eoque, cuius ante memini, de periculo, quod sum imaginatus tum, cum primū apud illos versatus sum, satis apparet ea, quae dixi, consistere, nepe amicis eos fidissimos esse. Istud quoque obiter est norandum, quod Senes, qui securibus, falcibus, ac cultris olim caruerunt, quibus tamen ad ligna secanda, ad arcus fabricandos, sagittasque parandas tam commode iam vtuntur, non modo Gallos humanissime excipiunt, sed & iuniores, vt idem in posterum praesentent, crebro hortantur.

C A P.

C A P V T X V I I I.

Quam curam morbis suis adhibeant Barbari: de eorum sepultura & exequiis: deque insano eorum circa mortuos luctu.

ANDEM vt huic de Barbaris Americanis sermoni finem imponamus: hoc quoque loco aliquid de eorum in morbis suis cura ac obitu dicendum est. Ergo si forte contingat, vt eorum aliquis in morbum incidat, partem dolore affectam, vbi indicauit, aegroti intimus quidam ore exsugit, nonnunquam etiam ab impostoribus quibusdam, quos illi *Pages*, hoc est, medicos aut chirurgos appellant (sunt autem à *Caraibibus*, Pages, Barbarorum medici de quib. antea diuersum genus) ministerium illud praestatur. Dolorem quoque se extrahere dicunt, ac vitam producere. Febris, alijsque vulgaribus morbis aliquando laborant: at non ita frequenter atque nos solemus. Praeterea cum insanabili quodam morbo conflantur, quem illi *Pians* vocant. Is plerumque à libidine prouenit: puerulos tamen eo infectos vidi, non ab simili ab variolis nostratibus modo. Contagio haec in pustulas tandem abigit digito pollice ampliores, quae corpus vniuersum, atque adeo faciem ipsam inuadunt. Itaque ijs, qui hoc morbo affecti fuerint, tam insignes suae impuritatis notae inuruntur, atque apud nos venerea lue laborantibus. Cuius rei exemplo fuit Neustrius quidam interpres, qui crebris sese scortationibus cum mulieribus ac puellis Barbaris contaminarat. Is meritis dignissimam reportauit mercedem: nam eius corpus vniuersum, atque adeo vultus ipse, tam erat deturpatus, vt elephantico morbo laborantem deformitate referret: tamque insignes iniustae sunt notae, vt deleri nusquam potuerint: hinc fit, vt morbus ille omnium perniciosissimus ab illis habeatur. Sed ad rem. Aegrotanti cibum nusquam praebent, nisi ab eo petatur, Barbari aegrotos, quomodo tractent. inedia licet sit periturus. Praeterea morbus quantumuis sit grauissimus, valentes non desistunt saltando, cantando, bibendo, more recepto, miserum aegrum strepitu obtundere: nec conqueritur aeger, quod se nihil profecturum esse norit. At si diem suum obeat, cantus ille (si praesertim pater quidam familiās fuerit) in lachrymas repente conuertitur, tantique eduntur gemitus, vt si forte in pago quodam diuertebamus luctus illius tempore, nobis vel alio erat commigrandum, vel infomnis nox erat ducenda. In primis autem non sine admiratione mulieres exaudiuntur, quae sic vociferantur atque exclamant, vt luporum aut canum ululatus, non humanas voces edi dicas. Has autem effundunt querelas voce tremula: Obijt fortissimus ille, qui nobis tot captiuos deuorandos olim praebat! Tum caetera, o egregium venatorem, o praestantissimum piscatorem, o strenuum Lusitanorum & *Margaiatum* mactatorem! In summa, mulieres sese mutuo ad luctum incitantes, brachiaque inuicem amplexantes, vt in subiecta pictura videre est, ab his luctibus ac praconijs non prius desistunt, quam cadauer elatum fuerit.

Deniq; Barbaræ istæ mulieres Bearnensium ritum in viris suis mortuis lugendis imitantur, quos quantum accepi, his prosequuntur querelis: *La mi amou, la mi amou; Cara rident, œil desplendou; Camà leugé, bet dansadon; Lo mé balen, lo m' esburbat; mati depes; fort tard cougat; hoc est, mi amice, mi amice, vultu hilari, oculis splendentibus, cruribus pernicipibus, egregie saltator, fortis ac strenue, qui summo mane surgebas, atq; ad multam noctem vigil decumbebas. Vascones quoque mulieres, quæ superioribus isthæc addunt, *Yere, yere, O le bet renegadou, ô le bet iongadou qui here, hoc est, heu, heu, quæ strenuus erat deie-**

rator, quæ insignis lusor! Porro ijs quas diximus querelis Barbaræ mulieres crebro epodium hoc adiciunt. Obit, obiit is, quem iam lugemus! Tum viri, heu! mortuus est, nec eum amplius videbimus; donec post montes cum ipso, prout docent nos Caribes nostri, choreas agamus. Alia in super eiusdem generis multa addunt. Eiulatus vero illi ad sex horas producuntur, neq; enim mortuos suos insepultos diutius seruare solent. Tumum exca-

uata

uata fossa non oblonga, vt solemus, sed in orbem, dolij maioris instar, cadauer erectum sepelitur. Patres vero familias defunctos cubili suo xylyno obuolutos in medijs ædibus sepeliunt, plumis, alijsque, quibus dum vita manebat, delectabantur, in sepulchro reconditis. Per multa in hanc sententiam antiquorum exempla huc afferri possent, à quibus idem olim erat factitatum: cuiusmodi est illud, quod Iosephus commemorat de pecunijs in Dauidis sepulchro conditis: id etiam quod profanæ testatur historiæ de viris illustrib. qui post obitum pretiosissimo quoq; mundo ornati sepulti sunt. Ac ne longius ab Americanis nostris recedamus, Indi Peruenfes Reges suos ac *Cacicós* sepelientes, magnam auri, argenti, atque gemmarum vim in eorum conijciunt sepulchra: quæ cum Hispani scrutarentur, ingentes inde diuitias contraxerunt. Quibus rapacissimis hominibus apprimè id conuenit, quod Plutarchus de Semiramide commemorat. Semiramis Regina, quæ Babylonem condidisse dicitur, monumento quod sibi pararat, inscripsit: Quisquis rex pecunijs eguerit, aperto monumento quantum voluerit, capiat. Darius potitus ea ciuitate, titulo credens, saxum ingens, quo claudebatur monumentum, vix amolitus, nihil quidem inuenit pecuniarum, sed ex altero saxi latere hoc inscriptum reperit: Ni vir malus es, & pecunia inexplebilis, haudquaquam mortuorum loculos moueres. Sed ad *Tououpinambaultios* nostros redeamus. Ex quo Galli ad eos commeare coeperunt, ab pretiosorum in sepulchris repositione abstinerunt. Sed inauditam, ac vere diabolicam superstitionem retinuerunt. Prima à funere nocte, Barbari, quibus hoc persuasum est, fore vt *Aygnan*, ni alios cibos offenderet paratos, cadauer effoderet, ac deuoraret, vasa non pauca farinæ, piscium, carniū, aliorumq; ciborum diligenter paratorum, nec non potionis *Caouin* plena circa sepulchrum apponunt. Quam libationem tam diu faciunt, quò ad cadauer penitus consumptum esse credant. A quo errore eò difficilius dimouebantur, quod interpretes quidam Neustrij, sacrificorum Belis exemplo, non semel ante nostrum aduentum cibos illos clam subriperant. Quo facto Barbaros in errore adeo confirmarant, vt quamuis cibos illos vespere appositos mane superesse demonstrarem, magno tamē labore per paucos ab errore dimouimus. Hoc autem Barbarorum somnium ab Rabbiorum cōmento non est alienum: nec ab eo, quod Pausanias commemorat. Rabbini enim scribunt, cadauer hominis tradi in potestatem *Cacodæmonis* cuiusdam, quem *Zazel*, aut *Azazel* nominant: quemque Principem deserti in Leuitici libro dici affirmant. In cuius erroris confirmationem Scripturæ locos detorquent, quibus dicitur serpenti, puluerem comedes omnibus diebus vitæ tuæ; atque ita ratiocinantur. Quandoquidem corpus nostrum è limo terræ desumptum est, qui serpentis est cibus, ei subiiciatur necesse est, quoad in spiritualem naturam transformetur. Pausanias etiam auctor est interpretes Delphicos tradidisse *Cacodæmonem* quendam, quem Eurinomum appellant, mortuorum carnes deuorare solitum, atque ossa carnibus nudata relinquere. Qui errores ad Americanorum somnia proximè accedunt.

Sepulchra, atque in sepeliendo ritus Americanorum.

Antiquit. lib. 7. cap. 12.

Mundus cum cadauere sepelitur.

Consule Bonzonem lib. 3. cap. 22.

Error vere diabolicus.

Leuit. 16. 3.

Gen. 3. 14. Isa. 65. 24.

Denique, quoties Barbari, eo quo diximus modo, vicus suos alio comportant, sepulchris mortuorum tegmina quædam ex herba *Pindo* imponunt. Quo fit, ut viatores cæmeterij formam quandam agnoscant. At quæ loca, si quando in silvis errantes virorum defunctorum recordentur, tantos edunt eiulatus, ut procul exaudiantur. Tandem eas, quo quantum ad facietatem fuerit, lugeant relinquo. Quando igitur Barbaros ad sepulchrū vsque sum profequutus, de eorum moribus dicendi hic finem faciam. Lector tamen præter ea, quæ attigimus, nonnulla poterit obseruare in eo, quod subiicimus colloquio: quod scriptum fuit eo tempore, quo in America viuebam ope cuiusdam interpretis, qui & linguæ Americanæ erat peritissimus (quippe septem annos iam in illis terris vixerat) & linguam Græcā, à qua non paucas voces mutuatur Barbari, optime callebat.

CAPVT XIX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis oræ inter indigenas Tououpinambaultios
Tououpinenkin Brasiliæ ac Latine conscriptum.

Tououpinambaultius.

Ere-ioube? Venisti ne?

Gallus.

Pa. aiout, Sic est, veni.

T.

Teh! auge, ny-po, Bene dixisti.

Mara-pe-derere? Quomodo vocaris?

G.

Cognomē au-
torū lingua
Americana.

Lery-ousson, Ostrea magna.

T.

Ere-iacasso piene? Patriam ergo reliquisti, ut hic deinceps habitares?

G.

Pa. Ita est.

T.

Eori-decretani ouani repiac. Ades dum igitur, & locum habitationis tuæ circumspice.

G.

Auge-be, Bene est.

T.

I-ende repiac? aout I-enderepiac aout é eberaire. Teh! Oouere te uoi Lery-oussa yme en!
Ecce igitur, fili mi, venit in has regiones nostri memor, papæ!

Caramemo ar-
ca, albaque va-
sa.

Ererou de caramemo? Attulisti ne capsas? Eo vero nomine comprehendimus, quicquid includendis omnis generis vestimentis aptum est.

G.

Pa arout. Etiam, attuli.

T.

Mobouy? Quot?

Quot-

Quotquot habueris vsque ad numerum quinque, verbis notare poteris, hoc modo. *Augepe*, 1. *mocouein*, 2. *moſſaput*, 3. *oioicoudic*, 4. *ecoimbo*, 5. Si duas tantum habes, quatuor numerare non oportet. Satis enim erit, si dixeris tria *mocouein*. Si quatuor habueris, sic dices *oioicoudic*. Et sic de reliquis. At vero, si quinarium numerum excedant, numerum quem voles totidem digitis tuis, aut si non sufficiunt, sociorum qui tibi adstant, iudicare poteris: non enim habent aliam numerandi rationem.

T.

Mae pererout, de caramemo poupe? Quid in capsis attulisti?

G.

A-aub, Vestimenta.

T.

Maravae? Cuius coloris?

G.

Sobouy-ete. Cærulei.

Pirenk. Rubei.

Foub. Lutei.

Son. Nigri.

Sobouy-massou. Viridis.

Pirientz. Variorum colorum.

Pegassou-aue. Coloris columbini.

Tim. Albi. Et de indusijs intelligitur.

T.

Mae pamo? Quid præterea?

G.

Acang aube-roupe. Galeros.

T.

Seta-pe? Multos.

G.

Icatoupaue. Innumeros.

T.

Ai pugno? Id ne totum est?

G.

Erimen. Minime.

T.

Essenon bat. Omnia nomina.

G.

Coromo. Expecta paululum.

T.

Nein. Age igitur.

G.

Mocap, seu Mororocap. Ignea tormenta, Catapultas vtriusque generis: Nam *Tormenta*
Mocap omne genus tormēti significat: maiora etiam, quæ nauibus impo-
nuntur ad repellendos piratarum insultus. Pronuntiant autem aliquan-
bellica.

do per B. & in scribendo, si fieri posset, intermiscendæ essent M. & B.

Pulvis pyro-
dei.
Instrumenta ad
pulverem con-
tinendum.

Mocap-coui. Attuli etiam pulverem igneum.
Mocap-coniouron. Cornua & alia instrumenta ad pulverem includendum.

Mara-vae? Cuiusmodi sunt?

Tapirousson-ak. E cornu bouis conflata.

Augé-gatou-téque. Optime dictum.

Mæ-pe-seponyt rem? Quid tibi numerabitur pro ea re?

Arouri. Ea instrumenta tantum attuli, quasi dicas, nolo tam cito vendere.

Interiectio. Hé! Interiectio est, qua vtuntur, dum quis eos alloquitur, quasi respondere velint, Libenter? Et tamen quiescunt, ne importuni videantur.

Arou-ita-ygapem. Cultros ferreos attuli.

Naoepiac-icho-pén é? Nunquid eos videbo?

Bégoé irem. Quando erit otium.

Falces. *Nérér-oupe-guya-pat?* Nunquid falces attulisti?

Arrouit. Attuli.

Jgatou-pé? Sunt ne pulchræ?

Guiapar-été. Eximix sunt.

Aua-pomoguen? Quis eas fabricauit?

Pagé-ouassou-remymognén. Ille qui tibi notus est, cuiusque nomen tale est, eas fabricauit.

Augé-terah. Id bene se habet.

Acepiati-mo-men. Papæ! Libenter eas viderem.

Karamouffee. Alio tempore id fiet.

Tácepiah tauge. Iam iam videam.

Eembereingue. Expecta adhuc.

Ere-

Ereroupe itaxe amo? Attulisti ne cultros?

Arroureta. Plerosque attuli.

Secouanrantin vae? Sunt ne cultri capulo diuisi?

En-en. Non. *Iuetin.* Alba capulo.

Taxe miri, paruos cultros.

Pinda, hamos. *Moutemouton,* Subulas. *Arroua,* Specula. *Kuap,* Pectines. *Mou-* Hami, subula,
robouye te, Armillas cæruleas. *Cépiah yponeum.* Cuiusmodi hic non extant. *Eæ-* specula, pecti-
que pulcherrimæ sunt inter eas, quas hic vidimus ab eo tempore, quo ad- nes, armillæ.
ferri cœperunt.

Easo-ia-voob de caramemo t' acepiah de mæ. Aperi arcam, vt tua bona intuear.

Aimoussaenen. Occupatus sum.

Acepiag-oucairen de sue? Alio die aperiam ad te veniens.

Nárour icho p' Iremmæ de sue? Nonne aliquando ad te bona adferam.

Mæ! pererou potat? Quidnam vis adferre?

Sceh de, Nescio. Quid tu?

Mæ pereit potat? Quid vis?

Soó, feras. *Oura,* aues. *Pira,* pisces. *Ouy,* farinam. *Tetic,* rapas. *Commenda-ouassou,* Bestia, aues,
magnas fabas. *Commédamiri,* fabas paruas. *Morgouia ouassou,* aurea & citrea ma- pisces, farina,
la. *Mæ tirouen.* Omnes denique aut plerasque res. rapas, faba, ma-
la aurea & ci-
breæ.

Mara-væ soo ereinse b? Cuius generis animal comedere aues?

Nacepiah queuon, gouaire. Nolo ea comedere, quæ hic proueniunt.

Assenon de suoe. Ea tibi nominabo.

Nein. Age vero.

Tapirousson. Fera quam sic vocant, quam semi asinum, aut semi vaccam di- Tapirousson,
cere possis? quale animal,

Se-ouassou. Genus cerui ac Damæ.

Taiassou. Aper.

Agouti. Rufum animalculum nefrendis magnitudine.

Pague. Fera est magnitudine nefrendis, nigro & albo colore distincta.

Tapiti. Genus leporis.

Esse

G.

Esse non ooca ychesue. Nomina mihi aues.

T.

Magna aues
trium gene-
rum.

Jacou, est auis caponis magnitudine. Eius autem tres sunt species, nempe *Jacoutin*, *lacoupeu*, & *lacou-ouassou*: boni gustus omnes inter cæteras aues.

Mouton. Syluester pauo: Sunt autem nigri & leucopæi, & corpus adeo magnum habent ac nostri, auis rara.

Genus ma-
gnarum per-
dicum.

Mocacoua, est genus perdicis, quæ corpus magnitudine caponis habet.

Tnambou-ouassou, est etiam perdix fera, alterius magnitudinem æquans.

Turtur.

Tnambou, Perdix est non multum ab ijs distans, quas in Gallia videmus. *Pegassou*, Turtur. *Paicauc*, aliud genus turturis minoris.

G.

Seta-pe pira senac? Est ne magnus bonorum piscium numerus?

T.

Nan. Tot sunt.

Kurema. Mulus.

Parati. Mulus altero melior.

Aaara-pep. Piscis planus, delicatior aliis.

Atrara bouten. Alius lutei coloris, qui minoris est pretij.

Atrara-meri. Maxime parui, qui in dulci aqua viuunt, boniq; gustus sunt.

Ouara. Magnus piscis boni saporis.

Kamourouppouy-ouassou. Magnus piscis.

G.

Mamo pe deretam? Vbi nam degis?

T.

Vici circa ri-
pa Ganaba-
ra.

Kariaub, *ora-ouassou-onee*. lauen *urassic*? *piracam*, *opem*, *Eiraia itanem*, *taraconir apam*, *Sorapo-u*. Sunt nomina ppria virorum, qui Ganabaram sinu ingredientibus ad sinistrum latus apparent, nec mihi commode explicari posse videntur.

Keri u Ahará u Kouroumoure, *Ita-aub*, *loira rouem*. Vici in ripa eiusdem fluuij ad latus dextrum.

Maiores vici in continenti ex vtroque latere hi sunt.

Sacouarr-oussou tuue, *Ocaentin*, *Sa popem*, *Nouroucuue*, *Arasa tuue*, *Vsupotune*. Ac multi alij, qui ab ijs, qui cum indigenis commercium habuerunt, cognosci poterunt, & à patribus familiâs, quos falso reges vocant, qui in illis vicis habitant.

G.

Mobony-pe toupicha gatou heuou? Quot magni sunt in his regionibus, hoc est, fortes?

T.

Seta que. Multi sunt.

G.

Essenon auge pe quoube ychesue, Nomina mihi aliquem.

T.

Nân. Vocabulum ad reddendum cum attentum, cui vis aliquid dicere.

Eapira.

Eapira-ui ioup. Nomen proprium hominis, quod nomen sic exponas, caput semi caluum, & pilo admodum raro.

G.

Mamo pé setam? Vbi habitat?

T.

Kariaub-be, In vico quæ ita appellant, est autem nomen fluminis cuiusdam, à quo nomen vicus sortitur, quia ad eum situs est. Significat autem *Karios* domum. Componitur autem ex voce *Karios*, & *aub*, quæ domum significat, extrahendo *os*, & addendo *aub*, erit *Kariaub*. *Be* autem est articulus ablatiui, & significat locum, quem petis, aut in quem proficisceris.

Kariaub-be,
nomen coposi-
tum.

T.

Mossen ygerre. Quod significat custodem medicinarum, aut ad quem medicina pertinet. Eo vero vocabulo vtuntur, quæ mulierem veneficam designare, aut à *Cacodemone* agitata. Nā *Mossen* est medicina, *gerre*, proprietas.

Custos medi-
cine, aut so-
mina *Cacode-
mone* obfessa.

T.

Ouraub oussou aub arentin. Vici illius maxima penna.

T.

Tau-conar-oussou-tuue-gouare. In quo cannæ instar magnarum arundinum leguntur.

T.

Ou-acan. Præcipuus locus eius vici, quod significat caput ipforum.

T.

Soouar-oussou. Folium ab arbore collapsum.

T.

Morgouia-ouassou. Ingens malum citreum aut aureum, sic vocatur.

T.

Mae du. Est flamma ignis.

T.

Maraca-ouassou. Magnum tintinnabulum.

T.

Mae-uocép. Res, quæ partim emerit è terra, aut ex aliquo loco.

T.

Kariau piarre. Via quæ ducit ad *Carios*. Sunt vero ipsi præcipui inter eos, qui fluuium Ganabarum incolunt.

T.

Che-rorup-gatou, derour-ari. Maxime gaudeo, te venisse.

Nein tereico, pai Nicolas iron. Mane vero cum domino Nicolao, sic nominabant *Villagagnonem*.

Pai Nicolau
Vill-gagnon.
Miccco, vxor.

Nerérouté déré miccco? Adduxisti ne vxorem?

G.

Arrout-iran-cherco augernie. Adducam, quum expedita erunt negotia mea.

T.

Marape derecouran? Quid tibi est negotij?

G.

Domus.

Che auc-ouam. Domus ad habitandum paranda est.

T.

Mara-vac-auh? Quod genus domus?

G.

Seth, Dac-ehereco-rem-couap-rengne. Nondum scio quid sim facturus.

T.

Mein tereicouap derecorem. Cogita ergo quid sit faciendum.

G.

Peretam-repiab-irée. Postquam vestram regionem videro, & aliquādiu commoratus fuero.

T.

Nereico-icho pe deaue a irom? Nonne cum tuis, hoc est, cum popularibus tuis habitabis?

G.

Marau-amo-pe? Cur illud petis.

T.

Aipo-que. Non sine causa dico.*Che pououpa-que deri.* Id me male habet, quasi dicas, id scire cupio.

G.

Princeps aut
senex.*Nen pe amot areum-pe oreroubicheh?* Nunquid primarium nostrum siue fencm odio habetis?

T.

Erymen. Minime verò.*Serecogatu pouyr eim ete mo.* Nisi res esset maxima cura digna, dicendū esset.

G.

Secouae apoau e eugat engatouresine, yporere cogatou. Est mos boni parentis, vt quod amat, diligenter conferuet.

T.

Bellum.

Neresco-icho pirem ouariui? Nonne in bellum posthac es profecturus?

G.

Asso irenue. Aliquando proficiscar.*Mara-pe perouagerre-rere?* Quod est nomen vestris hostibus?

T.

Nomina ho-
stium Touou-
pinamb.*Touaiat, siue Margaiat,* gēs est, quæ eadem est cum illis lingua, apud quam Lusitani habitant.Onetaca, vbi
habitent.*Onetaca,* vere sunt Barbari, & degunt ad fluuium *Mach-be,* & *parai.*Cararia, inter
alios excellen-
tes.*Oueanem,* hi Barbari cæteros antecedunt, in siluis & montibus habitant. *Cararia,* hi nobiliores sunt, atq; etiam cibus, tum alijs rebus ad vitam necessarijs præ cæteris omnibus abundant.Affinitas ac
differentia
lingu. inter
Braf.*Karios,* est populus, qui degit vltra *Touaiare,* ad fluuium *Platam,* cuius lingua eadem est cum *Tououpinambaultijs* & *Tououpinenkin.* Differentia idiomatis est inter eos, quos supra nominauimus. Ac primum quidem *Tououpinambaultijs* *coupinentzin,* *Tououaiarre,* *Tenreminon,* & *Kario.* Ferme eandem habent linguam.

Kara-

Karaia. Diuersam à reliquis habent & viuendi & loquendi rationem.*Onetaca.* Differunt ab vtrifq; & viuendi & loquendi ratione.*Oueanem.* Hi etiā diuersum & victus & sermonis ab aliis modum habent.

T.

*Teh-oioah pæireca à paaué, iendéue.*Alius alium quærit, atque id magno nostro bono. Nam vox hæc *iende ue,* est dualis, quo Græci vtuntur, cum de duobus fit sermo: hic tamen resoluitur voce nobis.*Ty ierob ab apoau ari.* Exultemus quod nos homines inuisunt.*Apoau ac mae gerre, iendesue.* Gens est nostri commodi studiosa, quæ nobis bona sua largitur.*Tyreco-gatou iendesue.* Diligenter eam conferuemus, hoc est, eam ita expiamus, vt ipsi satisfaciamus.*Ipyrecede-am reco iendesue.* Præclara se nobis res offert.*Ty maran-gatuo apoau-ape.* Huic populo nos dedamus.*Ty momourrou, me mae gerre iendesue.* Ne iniuriam faciamus Genti, quæ sua bona nobis affert.*Ty poich apoau iendesue.* Suppeditemus eis cibos ad viuendum.*Ty poeraca apoau.* Laboremus, vt prædam pro ipsis venemur. Vox *yporraca,* præcipue de piscium venatione intelligitur, sed eam ad alia etiam genera extendunt.*Tyrrout mae-tyronam ani ape,* adferamus illis quidquid inuenire poterimus.*Tyre comremoich-meiende-mae recoussa-ue.* Ne illos male excipiamus, qui nobis adferunt bona sua.*Pe-pero inh auu-mecharairé oueb.* Ne mali sitis pueri mei.*Ta pere coih mae.* Vt bona consequamini.*Tærecoih peraire amo.* Et vestri etiam liberi*Nyrecoih ienderamoy n mae pouatre.* Nulla bona habemus ab auis nostris.*Opap cheramouyn mae-pouaire aitih.* Quæcunque mihi auus reliquerat pro-

icci.

Apoau mae ry oi ierobiab. Magni æstimans ea bona, quæ nobis afferuntur.*Jenderamouyn remie piæ pot ategue aou-aire.* Quæ cum nostri videre optassent, nec tamen viderunt.*The'oip otarhete iender amouyn recohiare ete, iendesue.* Id bene est, quanta potior nostra conditio patrum nostrorum condicione?*Jende porrau-ousson vocare.* Id nobis tristitiam omnem eximit.*Jende-co-ouassou-gerre.* Id efficit vt magnos hortos habeamus.*En sasi piram, iendere memynon ape.* Nō amplius dolent pueruli nostri quum tōdentur.*Tyre coih apoau, ienderoua-gerre ari.* Hos nobiscum contra hostes deducamus.*Toere coih mocap, o mae-ae.* Habeant catapultas, quod genus armorum sibi vendicant.

Kk

Mara-mo senten gatou-euin-amo; Cur non essent strenuis; Memé taé morerobiarem, Est genus impauida. Ty senent avouau, maram-iende-iron. Experiamur ipforum vires dū nobiscum crunt.

Ménre-taé moreroar roupiare. Illi sunt qui dabellant alios, id est, Lusitanos. Agne-be oueh. Quasi diceret, quidquid dixi verum est.

Nein-tya-mouéta iéndéré cassariri. Colloquamur de iis qui non inuisunt. Quod in bonam partem est accipiendum.

Differentia inter Atour-assap & Cotouassap.

N ein-che atour-assauep, age igitur mi socie: hic vero notandum voces Atour-assap & Cotouassap, differre. Nam prior significat perfectum foedus inter eos ac nos pactum esse, quo fit vt bona sint communia, cuius filia m aut sororem ducere in vxorem non possumus. Non ita vero de Cotouassap: ea enim appellatione nominis alicuius vtuntur, vt tibia, oculi, auriculae, & alia pleraque eius generis nomina.

Colloq. de variis rebus.

Maé-ressé, iende moueta; De quibus loquemur?

Sech macrouem-ressé. De multis ac variis rebus.

Caeli, sol, luna, stella, terra, mare, aqua dulcis & salia.

Mara-pieng vvah rere? Quomodo vocatur caelum?

Caelum.

Cyb-rengne-tasseuouh maetirouem desue.

Augebe, Recte.

Mah, Caelum. Couarassi, Sol. Fasce, Luna lassitata ouassou, Stella matutina & vespertina, quae Lucifer vocatus. lassitata-miri. Aliae omnes stellae paruae. Ybouy, Terra. Poirauem, Mare. Vh-ete, Aqua dulcis. Vh-éen, Aqua salia. Vh-éen bubk, Aquae, quas Nautae vocant Sommaque.

Ita, petra, metallum & domus fund.

Ita, proprie lapis est, accipitur etiam pro quolibet metallo & aedificii fundamento, vt ach ita, domus columna.

Yapurr ita fastigium domus.

Lura-ita, trabes domus.

Omne genus lignorum. Ourapat, arcus.

Igourah, seu ybouirah, omne genus lignorum.

Ourapat, arcus, & quamuis nomen sit compositum ex ybouyrah, quod est lignum, & apat, vncum: tamen pronunciant orapat per syncopem.

Arre, aer, Arr aip, malus aer.

Amen, pluuia.

Amen

Amen poitu, tempestas pluuia ingruente. Toup-en, tonitru: toupen V erap est coruscatio. Tori-hu, nubes aut brumae. Ybneture, montes.

Quum, campestria loca, vbi nulli montes.

Tane viri aub, domus, Vh-écouap, fluuius decurrens.

Vbpaou, Insula.

Kaa, omne genus siluarum & nemorum.

Kaa-pou, est silua in media planitie.

Kaa-ouan, qui in siluis educatus est.

Koa-gerre, Cacodæmon est, qui ipsos vehementer vexat.

Tgat, linter ex cortice arborum, triginta aut quadraginta homines ad bellum euntes capiens: accipitur etiam pro nauis, quam vocant yguerrossou.

Puissa-ouassou, est rete piscatorium.

Jnguea, est magna Cymba ad piscandum.

Inguéi, diminutiuum, Cymba quae vsui est, cum fluuij exundant.

Nomoquot, mae tasse nomi desue, quæso, ne quid amplius nomines.

Emourbeou decretam ichesue, iam de tua patria & habitatione differe.

Augébé derengue eporen doup, bene est, primum ergo interroga.

Ja ch marape decretam-rere, hoc faciam. Quod est patriæ ac regioni tuæ nomen?

Rothomagum, Vrbs quædam hominis.

Tanouscou-pe-oum? estne magnus vicus? Nullam ponunt differentiam inter urbem & vicum: quia ipsi nullas habent vrbes.

Pa, sic est.

Moboi-pe-peroubichah gatou? Quot habetis Dominos?

Augé-pé, vnicum.

Mara-pe-sere? Quod illi est nomen?

Henry. Tempore Hentici secundi hæc nauigatio fuit suscepta.

Tére-porren c. Præclarum nomen est.

Mara-pe-peroubichan eta-euin? Cur non habetis plures Dominos?

Pluuia. Tonitru.

Nubes. Montes.

Planities.

Vici & flumij.

Insula.

Sylua.

Kaa-gerre. Cacodæmon.

Tgat, Cymba.

Retepiscatorium.

Colloquium de Gallia.

Henric. II.

De principe ac Moroéré-chih-gue. Non plures habemus.

subditū.

Ore ramouim-ae. A temporibus maiorum nostrorum.

T.

Mara pienb-pee? Vos vero quid?

G.

Oroicogué. Nos eo contenti sumus.

Orée mae-gerre. Et bene nobiscum agitur.

T.

Epe noéré, coih péroupichab-maé? Vester autem princeps bona ne habet?

G.

Orecoh. Infinita habet.

Ore-maé-gerre abépé. Quidquid habemus in ipsius arbitrio, positum est.

T.

Oriuui pe ogépé? In bellum ne proficiscitur?

G.

Pa. Ita.

T.

Colloq. de vrb. ac vicis.

Mobouy-taue-pe-iouca ny mac? Quot vrbes aut vicos habetis?

G.

Setà-gatou. Plures quam possim dicere.

T.

Nirefci nouib-ichopene? Nunquid mihi recensetis?

G.

Tpo icopony. Id nimis longum foret.

T.

Tporrent pe-peretani? Locus vestrae originis, est ne pulcher?

G.

Tporren-gatou. Pulcherrimus.

T.

Eugaya pe-per-auce? Vestrae domus, sunt ne similes nostris?

G.

Oicot-gatou. Multum abest.

T.

Mera-uae? Cuiusmodi sunt ergo?

G.

Jta gepe. Sunt prorsus lapideæ.

T.

Tourouffou-pe? Sunt ne magnæ?

G.

Tourouffou-gatou. Maximæ.

T.

Uate-gaton-pé? Sunt ne multum excelssæ?

G.

Mahmo

Mahmo. Id vero vocabulum admirantis est.

T.

Engaya-pe-pet-ant ynim? Interior pars, accedit ne ad similitudinem nostrorum?

G.

Erymen. Non.

T.

Efse-non de-rete renomdau eta-ichesue. Recita mihi ea, quæ ad tuum corpus pertinent.

G.

Efscendoup. Audi.

T.

Jeb. Paratus sum.

Che-acan. Caput meum. De acan. Caput tuum. Ycan. Caput suum. Oreacân. Nostrum caput. Pe-acan. Vestrum caput. An atcan. Eorum caput. Vt autem hæc pronomina melius intelligantur, personas singularis & pluralis numeri tantum declarabo.

Primum.

Che. Est prima persona singularis numeri, quæ in omni sermonis genere, siue primitiuo, siue deriuatiuo, possessiuo, aut alio denique inseruit.

Che-ae. Caput meum aut capilli.

Che-oua. Mea facies.

Che-nembi. Meæ aures.

Che-ßhua. Mea frons.

Che-ressa. Mei oculi.

Che-tin. Meus nasus.

Che-iourou. Meum os.

Che-retoupane. Meæ genæ.

Che-redmiua. Meum mentium.

Che-redmiua-ae. Mea herba.

Che-ape-cou. Mea lingua.

Che-ram. Mei dentes.

Che-aioue. Meum collum, aut meæ gula.

Che-asseoc. Meum guttur.

Che-poca. Meum pectus.

Che-rocape. Mea pars anterior.

Che-atoucoupe. Mea pars posterior.

Che-pouy-afoo. Mea spina.

Che-rousbony. Mei renes.

Che-reuire. Meæ nates.

Che-inuanpony. Mei humeri.

Che-inua. Mea brachia.

Che-papouy. Meus pugnus.

De rebus ad corpus spectantibus.

Che-po. Mea manus.
Che-poncu. Mei digiti.
Che-puyac. Stomachus meus aut iecur.
Che-reguie. Venter meus.
Che-pourou-asseu. Umbilicus meus.
Che-cam. Mammæ meæ.
Che-oup. Coxæ meæ.
Che-roduponam. Genua mea.
Che-porace. Cubiti mei.
Che-retemeu. Tibiæ meæ.
Che-pouy. Pedes mei.
Che-pussemp. Ungues pedum meorum.
Che-ponampe. Ungues mearum manuum.
Che-guy-encg. Cor meum & pulmo.
Che-encg. Anima mea aut mens.
Che enc gouere. Anima mea postquam è corpore exiit.
 Nomina partium corporis pudendarum.
Che-rencouem.
Che-rementien.
Che-rapoupit.

Quæ quidem breuitatis causa non fufius persequar. Notandum vero est, nomina rerum accommodari non posse, nisi pronomina primæ, secundæ ac tertiæ personæ vtriusque numeri attribuuntur.

Vt autem melius capiantur, hoc sit exemplum.

Primo.

Che, Ego. De, Tu. Abe, Ille.

Plurales.

Oree, Nos. Peè, Vos. Au-ae, Illi.

Quod ad tertiam personam *abe*, est masculinum. Et pro feminino & neutro ac, sine aspiratione. Et in plurali *Au-ae*, est masculini aut feminini generis, & proinde communis.

De rebus ad domum & culinam pertinentibus.

De rebus ad
 familiam spe-
 rantibus.

Emiredu-tata. Accende ignem.
Emo goep-tata. Extingue ignem.
Erout-che-rata-rem, adfer fomites ad ignem suscitandum.
Emogi-pira. Pisces coque.
Eseffit. Torre.
Emoui. Elix.
Fa vecu-ouy-amo. Fac farinam.
Pmogip caouin-amo. Componere potum.
Coein-ype. Vade ad fontem.
Erout-ichefue. Adfer mihi aquam.
Che-renni augepe. Da mihi potum.

Quere

Quere me *che remyou-recoap.* Veni vt mihi cibum præbeas.

Taie poeb. Manus meas lauem.

Tac-iourou-eh. Abluam os meum

Che-embouassi. Esurio.

Nam che iourou-eh. Non esurio.

Ebe-sséb. Sitio.

Che-raic. Calco, Sudo.

Che-rou. Frigeo.

Che-racoup. Febricito.

Che carouc-assi. Tristis sum.

Carouc tamen vesperam significat.

Aicoteue. Me res quædam excruciat.

Che poura-oussou. Pessime agitur mecum.

Chero emp. Lætus sum.

Aico memouoch. Ludibrio expositus sum.

Aico-garou. Res mihi cedunt ex sententia.

Che remiac-oussou. Meum mancipium.

Chere miboye. Mens seruus.

Che-roiac. Qui sunt minores me, & ad mihi ministrandum nati.

Che porracassare. Piscatores mei.

Che mac. Bona mea, merces, supellex. Denique quidquid meum est.

Che-remignonem. Est industria meæ.

Che rere-couarré. Meus custos.

Che-roubichac. Qui est maior me, quem nos Regem nostrum, ducem, principem denique vocamus.

Moussacat. Est bonus paterfamilias, qui peregrinos viatores excipit.

Querre-muhau. Potens in bello, & in quadam re perficienda strenuus.

Tenten. Qui videtur in bello, aut in alia re fortis.

Che-roup. Pater meus.

Che requeyt, Meus frater natu maior, *Che-rehure* Minor natu.

Che renadire. Mea foror.

Che-reue. Filius sororis meæ. *Che-tiper.* Filia sororis meæ.

Che aiche. Amita.

Ai. Mater mea. Dicunt etiam *Chefi,* Mater mea: & sæpe quidem dum loquuntur de ipsa.

Che sut. Socia matris meæ, quæ patris etiam est vxor.

Che-raiit, Mea filia.

Cherememynou. Filij filiorum meorum & filiarum.

Notandum est auunculum nomine patris vocari, & patrem nepotes & neptes suos filios ac filias appellare.

Quod Grammatici nostri verbū nominant, apud Brasilienses dicitur *yuengane*, quod idem est ac loquendi modus. Vt autem aliquam eius rei noticiam habeamus, exemplum in medium proferemus.

Primum.

Singular. Indicat. aut demonstrat.

Aico, Sum. Ereico, Es. Oico, est.

Pluralis.

Oreito, Sumus. Peico, Estis. Aurae oico, Sunt.

Tertia persona singularis & pluralis similes sunt, nisi quod in tertia *an aë*, pluralis numeri pronomen est addendum, quod significat *illi*, ut apparet in præterito imperfecto, numeri singularis, quod resoluitur per aduerbium *aquoeme*, id est, eo tempore.

*Aico-aquoeme, Tunc eram.**Ereico-aquoeme Tunc eras.**Oico aquoeme, Tunc erat.*

Plus imperfectum.

*Oroico aquoeme, Tunc eramus.**Peico aquoeme, Tunc eratis.**Aurac-oico-aquoeme, Tunc erant.*

Pro præterito perfecto.

Singularis.

Accipiemus verbum *Oico*, ut ante & hoc aduerbium *Aquoemene*, quod est temporis præteriti & plusquam perfecti,

Exemplum.

Affaoussou-gatou-aquoemene, Eum perfecte amavi eo tempore: *Quo-uenen-gatou-tegne*, Nunc vero nullo modo, quasi dicas, debebat amicitiam meam colere, quando ipsum amabam.

Pro futuro. *Aco-iren*, Ero in posterum. Et ita deinceps de singulis personis tam singul. & Plural.

In Imperatiuo.

Oico, Sis. Toico Sit.

Plurali.

Toroico, Simus. Tapeico, Sitis.

Aurac-toico, Sint. Pro futuro vero addere oportet, *Iren*, ut ante. Et imperando pro præterito dicendum est, *Taugé*, quod est, Statim.

Pro Optatiuo.

Aico mo-men. Quam libenter essem. Et sic deinceps.Optatiuum resoluius per aduerbium *Iron*.

Exemplum.

Taico-de-iron, Tecum sim, & sic deinceps.

Participium.

Chéré coruré. Ens. Quod participium recte per se intelligi non potest, nisi addatur pronomen *de-abe-et-aé*. Pluralis quoque *Oree, pée, an aé*.

Vox indefinita pro infinito accipi potest. Sed ea raro vtuntur.

Coniugatio verbi *Aiout*, Exemplum indicatiui aut demonstratiui in præterito tempore.

Singul-

Singularis numerus.

Aiout. Venio, aut veni.*Ere-iout.* Venis, aut venisti.*O-iout.* Venit, aut venit.

Pluralis numerus.

Ore-iout. Venitis, aut venistis.*An-ae-o-out.* Veniunt, aut venerunt.

In aliis temporibus accipere debemus aduerbia, quæ post declarabimus. Nullum enim verbum coniugatur, quin per aduerbium resoluitur, tum in præterito, præteriti, imperfecto, plusquam perfecto, Indefinito & futuro.

Exemplum præteriti nondum perfecti.

Aiout-agoueme. Tunc veniebam.

Exemplum præteriti imperfecti & perfecti.

Aiout-agouemene. Veni, aut veneram eo tempore.*Aiout dimae-ne.* Longum tempus elapsum est, à quo veni.

Quæ tempora potius indefinita sunt censenda.

Exemplum futuri.

Aiout. Fran-ne. Veniam certe die. Possumus etiam dicere *Iran*, quamvis non addatur *ne*.

Notandum est etiam, quod dum adduntur aduerbia, personæ repetendæ sunt, ut sic in præterito indicatiui & demonstratiui.

Exemplum Imperatiui singularis numeri.

Eori. Veni: habet tantum secundam personam.

Eyot. Nam in hac lingua non possumus imperare tertiæ personæ, quam non videmus. Possumus quidem dicere:

Emo-our. Fac ut veniat.

Pluralis numeri.

Pe-ori. Venite.*Pe-ior.* Venite.

Soni.

Eiot & *Pe-ior*, Similem sensum habent, sed prior, *Eiot*, honestius est inter homines, quoniam vltimus *Pe-ior*, vsurpatur in vocandis bestiis & aibus, quas domi alunt.

Exemplum optatiui: tamen videtur imperare.

Singula.

Aiout-mo. Libenter venissem. Et sic de cæteris personis, ut in Indicatiuo: habet tempus futurum addito aduerbio.

Exemplum coniunctiui.

Ta-iout. Veniam.

Sed ad implendam significationem addenda est hæc vox, *Nein*, quæ est aduerbium exhortandi, imperandi, orandi, & incitandi. Verbum hoc in indicatiuo caret: attamen ab eo formatur participium.

Tovvme. Veniens.

LI

Che-rourmé-Affoua-nitin.

Che-remiereco pouére.

Vt veniens inuēni, quod aliās perdideram.

Senoyt-pe. Hirundo.

Jnuby-a. Cornua lignea, quibus Barbari sonitus cient.

FINIS COLLOQUII.

Insuper, vt facilius iudicium de rebus à nobis in hac historia commemoratis ferre possint, tum ij quibuscum eundo, ac redeundo nauigauit, tū ij omnes, qui me in America viderunt (è quibus non paucos superstites esse credo) ipsique adeo nautæ, alijque, qui vel tantillum ad Sinum *Ganabara* sub Capricorni Tropico vixerunt: In eorum gratiam colloquio catalogum hunc, qui nomina pagorum 22. ad quos non semel oberrauit, adiungere visum est.

Ac primum quidem hæc sunt eorum nomina, qui siti sunt ad dexterā, ingredienti sinum illum. *Cariauc. 1. Taboraci. 2.* Quorum postremum Galli *Pepinum* nominabant, de nauarchi cuiusdam nomine, qui nauem aliquando ad eum pagum onerarat.

Euramyry. 3. A Gallis *Goffet* nominatur, de interpretis cuiusdam nomine, qui aliquandiu ibi habitabat.

Pira-ouassou. 4. Sapopem. 5. Ocarentin, pagus amœnissimus. 6. Oura ouassou-ouécé. 7. Tentimen. 8. Cotiua. 9. Pauo. 10. Sarigoy. 11.

Alium præterea *Talli* petram vocant, ob rupeculam à mola non abfimilem, quæ siluam ingredientibus iter ad istum pagum indicabat. 12. Aliū quoque Galli *Vpec* nominant, de Indicarum Gallinarum nomine, quas Barbari *Vpec* nuncupant.

Alium præterea sagittarum vicum appellabamus, quod cum primum ad eum iter faceremus, in siluam ingressi, sagittas multas ad procerissimæ cuiusdam arboris putrefactæ cacumen emissas defixeramus, quæ in posterum indicis vices nobis præstarent. 14.

Qui ad dexteram.

Keri-u. 15. Acara-u. 16. Morgenia-ouassou. 17.

Qui in Insulam magnam.

Pindo-oussou. 18. Coronque. 19. Piraijou. 20. Alius præterea, cuius nomen mihi excidit, situs inter *Pindo-oussou*, & *Piraijou*, ad quem in quibusdam captiuis emendis operam posui. 21.

Alios quoque inter *Caronque* & *Pindo-oussou*, cuius etiam appellatio non occurrit. 22.

Quæ sit tum pagorum, tum ædium forma, alibi demonstrauimus.

C A P.

C A P V T XX.

De nostro ab America discessu: deque naufragiis & aliis non minimis periculis, quæ primum in reditu nostro euasimus.

OSTquam menses octo in Insula, quam occuparat *Villagagno*, viximus, ab eo eiectioni fuimus. Itaque in continentem secessimus, ad sinistram *Ganabara* sinum ingredientibus, ad eum locum, quem nos *la briqueterie* nūcupamus, qui ab castello *Collignio* passibus *M.* distat. Ibi menses duos in tuguriolis quibusdam à Gallis piscatum euntibus olim constructis degimus. Per illud tēpus *Chappellæus* & *Boissius*, quos apud *Villagagnonem* reliqueramus, ad nos veniunt, eandem ob causam eum deferentes, ob quam nos ab illo discessionem feceramus. Duo vero illi in nostrum sunt adscripti numerum, qui naulum sexcentenarum Gallicarum libellarum, vna cum aliquanta comæatus copia cum nauclero, cuius nauis transportati sumus, pacti eramus.

Verum antequam ulterius progrediar, id est à nobis dicendum, quod antea nos dicturos recepimus, nimirum quo se gesserit modo in nobis dimittendis *Villagagno*. Legati regij nomen præ se ferebat, munusque obibat in illis regionibus: quare Gallorum, qui eo veniebant, nullus quidquā contra illius nutum adgredi ausus erat. Ille igitur tantisper dum nauis, qua reuecti fuimus, in anchoris stabat, ad *Ganabara* sinum, quo in loco onerabatur, ex scripto nobis abeundi potestatem facit, & literas dat ad nauarchum, quibus illi significat, ne cūctaretur, nos nauis deportare, id quidem illi per se licere: nam (in quiebat fraudulēter) quam gratus fuit mihi eorum aduētus, quo me id assequutum esse rebar, quod optabam, eorum discessione tam delector, quando mecum non consentiunt. Qua specie insidias nobis clam struxerat. Arculam enim cerata tela obuolutā (qui mos est ab nauigantibus receptus) epistolam plenam, quas ad familiares scribebat, eidem nauarcho tradit: quibus dicam in nos conscriptam clam interferit, qua primo quoque obuio regio ludici, vt in nos manus coniciat. Atq; ita merita nostra in se collata *Villagagno* indignissima perfidia veluti obsignauit. Quam tamen (vt mox dicitur) in contrarium Deus conuertit euentū: maximo enim nostro solatio, *Villagagnonis* vero ignominia cessit.

Tandem *Prid. Nonas Ianuarij*, anno 1558. nauem nostram, *Iacobæa* nomine, *Brasilio*, *pipere Indico*, *gossypio*, *cercopithecis*, *Sagouinis* psittacis, alijsque id genus, quæ iam pridem pleriq; nostrum sibi comparant, onerata conscēdimus. Sed antequam è portu soluamus, prætermittere nolo, vt magis ac magis pateat *Villagagnonem* vnum impedimento fuisse, quo minus Galli regionem illam tenuerint, *Faribæum* quædam nomine, *Rothomagensis*, nauis nostræ præfectum nauigationem illam suscepisse religiosi nominis procerum rogatu, vt terram illam exploraret, atq; habitationi idoneum locum deligeret. Ac sane is nobis significauit, nisi *Vil-*

L 2

Pagin. 2. quos in America peragrauit auctor.

Lateritia, la-
cui in Ameri-
ca.

Chappellæus;
Boissius à Vil-
lagagnone ab-
scēdunt.

Villagagnonis
indignissima
perfidia.

1558

Villagagno in
causa est, cur
à Gallis Ame-
ricanū sit oc-
cupata.

lagagnonis defectio obtulisset, vltra octingenta hominum capita longis Belgicis nauibus eò nauigatura mox fuisse: Ego vero facile credo, si Villagagno constanter in proposito perseuerasset, e Gallia vltra caput decem millia eo commigratura fuisse, quæ & Insulam nostram ab Lusitanorum insultibus propugnassent (qua tamē non multo post discessum nostrum sunt potiti) amplissimosque ac fertilissimos agros sub regia auctoritate in America incolerent. Quæ terra, si id contigisset, antarcticę Gallię nomen, quod inditum fuerat, merito retinisset.

Qua die ab America discessimus.

Sed vt ad rem, eodem ipso die, nimirum Frid. Nō. Ian. soluimus, ac Deo duce, vasto illi Occidentali Oceano rursus non committimus. Recessione facta, caput numerus ad quadraginta quinque est inuentus. Nauigiū enim, quo vhebamur, oneraria erat nauis mediocris, cuius Nauarchus, nomine Baudouinus, de quo ante facta est mētio, nautas viginti quinque habebat, nos vero quindecim eramus. Nauigationem porro illam nō nisi imminentis periculi cum formidine suscepimus: enimvero plerique nostrum ob infinitos, quos inter eundem exantlauerant labores, nisi adeo iniquus nobis fuisset Villagagno, vt in Galliam remigrarent, nunquam adduci potuissent: tum quod sincere Deum illic colere liceret, tum etiam soli fertilitate experta: quarum rerum in Gallia tum erat, atque est etiam num longe maior difficultas. Hinc fit, vt ego, qui patriam meam semper amaui atque amo, Americę valedicturus, hoc loco fateri cogar, me non raro Americanorum consortij teneri desiderio, apud quos integritatem ac sinceritatem maiorem sum expertus, quā apud nostrates plerisque Christianum nomen præ se ferentes. Iam n. apud nos fides nulla superest, resque adeo nostra tota immutata est, inque dissimulationibus, atque verbis inanibus posita.

Breui.

At quoniam ipso nauigationis nostrę initio Breuia erant nobis transmittēda (sunt autem scopuli arenę permixti) quæ in mare ad l. x. pass. mil. porriguntur, quæ etiam quam longissimè possunt, fugiunt nautæ, vento non satis ad altum tenēdum secundo, vt tam graue declinarem periculum, retro cedere propemodum coacti fuimus. Attamen postquam totos septem dies fluctibus agitati oberrauimus, nec multum promouimus, circa mediam noctem accidit nobis, vt nautis pro more alternatim aqua e sentina ^{id est per} haurientibus, quamuis diu multumque in illo perstitissent labore, eam tamen exhaurire nusquam potuerunt. Nauclerus noster rem illam admiratus ad sentinam descendit, quidnā rei illud esset sciscitaturus. Nauem rimosam atque adeo aquis oppletam, vt iam paulatim demergi, eam persentiremus, comperit. Quare minime querēdum arbitror, vtrum singulis nostrum expergefactis, vbi imminēs illud periculum, in quo versabamur, innotuit, vehemēter perculsi fuerimus, nec ne. Ac sane tam certum erat submersionis mox futurę indicium, vt salutis spe omnia abiecta, plerique iam mortem expectarent.

Imminēs naufragium.

Veruntamē Deo ita prouidente quidam (in quibus eram) vitam suam quam longissime possent producere decernunt: seq; colligunt, ac duobus ^{id est per} nauem ad horam vsque meridianam sustentant, hoc est, duodecim hora-

horarum spatio, quo tanta abundantia in nauem influxit, quāta totis viribus à nobis potuit exhauriri. Imo cum Brasiliam, quo erat nauis onusta, aqua attigisset, sanguinem bubulum rubore referēs e canalibus effluebat. Tantisper igitur dum tāta cum diligentia, quātam res ipsa flagitabat, nervos omnes contendimus, secundo flante vento ad reditum in Barbarorū oram, quam (vtpote non multum à nobis remotam) illius diei hora vndecima conspeximus, proram eò conuertimus. Interea nautæ, qui cum fabro lignario sub foris erant rimulas, quæ aquæ ingressum prætabant lustrantes, tam nauiter officio functi sunt, vt lardo, plumbo, panniculis, atque id genus aliis, quæ illis non parce à nobis subministrabantur, infestissimas quasque obturant: atque ita viribus iam deficientibus paulisper leuati fuimus. Attamen, vbi faber lignarius nauem vndiquaque diligenter recognouit, asseruit eam (vtpote vetustam & vermibus erosam) ad tantam nauigationem minime esse parem, quanta erat ea, cui iam nos accincti eramus: aucto orque fuit, vt vnde excesseramus, eò rediremus, ibique vel nauem aliam e Gallia venturam opperiremur, vel nouam conderemus: de qua sententia acerrime est certatum. Nihilominus tamen vicit naucleri sententia, qui veritus, vt si litus repeteret, nautis destitueretur, malle se affirmavit, vitam suā ad omnes casus obicere (quæ erat illius amentia) quam mercium, atque adeo nauis ipsius iacturam facere. Se quidem Philippo, aliisque quibus preerat, si ad Americam oram redire animus esset, scaphā ad eos vsus daturum esse. Ad quæ propere Philippus, se quidem Galliam repeteri decreuisse, atque suis omnibus, vt idem facerent, auctorem esse respondit. Nauclerus vero alter excepit, nauigationem periculosissimam esse: ac præterea præsentire se eam diuturniorem futuram, quam vulgo crederetur: ac proinde comeatum tot hominibus alendis non suffecturum. Quibus auditis ex vniuerso numero sex conuenimus, qui nauigationis pericula, ac præcipue famem imminentem reformidantes Americanam oram, à qua xx. tantum passuum millia aberamus, repeteri statuimus.

Id consilium vt exequemur, haud mora, sarcinas nostras in scaphā coniciimus, quæ nobis data fuerat, cum farinæ exigua copia, atque aliquantulo potu. Sed dum mutuo valedicentes bene alij aliis precaremur, quidam ex ijs, qui cum Philippo remanserant, summo quo me prosequeretur amore motus, manum mihi porrexit, atque ita inquit, obsecro te, vt nobiscū remaneas, fac nos minime in Galliā esse appulsuros, attamē longe maior affulget spes salutis, siue ad Prouinciā Peruensem, siue ad aliquā Insulam appellamus, quā si ad Villagagnonem reuertamur, apud quem (vt facile est conicere) quieti nunquam eritis. His permotus cum longiori orationi locus non daretur, ego relicta in scapha sarcinarum mearum bona parte in nauem rursus confestim conscendo, atque ita periculum summum (vt dicemus) ab amico illo sagaciter præuisum, effugi. Quinque reliqui, quorum nomina non sine causā hoc recensēbo loco, Petrus Bordonius, Ioan. Bordellus, Matthæus Vernellius, Andreas Fontanus, Iacobus Ballæus, ægre à nobis, nec sine lachrymis abscedentes, Americanam oram repeteri.

Gallorū quinque in Americam rediit.

Ad quam non nisi maximo labore tandem appulerunt, atque ad Villagagnonem redierunt; quorum tres primo loco nominatos suffocandos curauit.

Itaque rebus omnibus apparatis, vela damus, rursusque mari nos committimus, putri ac vetusta illa nauis vecti, in qua ceu in sepulchro mortem potius quam vitam operiebamur. Ac sane præterquam, quod maximo cum labore Breuia illa transgressi sumus, per totum Ianuarium mensem continuis procellis ac tempestatibus agitati fuimus, nauisque nostra maximam aquæ copiam rimulis excipiebat, quam nisi continuo exhaustissemus, ceteris de die (vt ita dicam) perissemus. Labor autem ille non fuit vnus diei.

*Insula inculta
arboribus atque
aëribus abundans.*

Maximo igitur illo labore ultra quadringenta passuum Mill. prouecti, Insulam quædam incultam conspicimus, in modum turris rotundam, quæ quædam coniectura assequi possum, passus mille in ambitu habebat. Eam vero, cum ad dexteram præternauigaremus, arboribus non modo virentibus, eo mense Ianuario abundare animaduertimus, sed etiam tanta auium copia, quarum non paucæ malo rudentibusque nauis nostræ insidentes prehendi se atque contrectari patiebantur, vt eminens columbarium forma referret. Aues in ea erant nigri, leucopæi, subalbi, atque varij id genus coloris: omnes quidem inter volandum amplitudinem non mediocrem præ se ferebant, verum captis quibusdam, vbi plumis eas nudauimus, corpore passeræ amplitudine non superante eas esse comperimus. Ultra quatuor passuum mill. progressi, ad dexteram rupes acutas emergentes conspicimus, quæ res metum dedit, ne plures illiusmodi sub aquis laterent, ad quos nauis allisa frangeretur, quod si contigisset, ab ea exhausta immunes fuisset. Toto nauigationis illius nostræ tempore, quæ fuit quinque mensium, terras nullas, exceptis Insulis illis, conspeximus, quas Nauiculatorum nostri in suis chartis minime notatas inuenerunt, ac forsitan etiam à nullis antea conspectæ fuerant.

Sub finem Februarii mensis ad æquinoctialem circulum accessimus, adeo, vt tribus tantum gradibus ab eo distarem. Sed quia dies iam quinquaginta erant elapsi, cum nauigationis partem tertiam nondum confeceramus, commeatu vero pars bona erat consumpta, ambigebamus, vtrum ad S. Rochi promontorium deflecturi essemus, necne? quæ terra Barbaros quosdam incolas habet, à quibus commeatum nos accipere posse non nihil spem faciebant. Vicit tandem eorum sententia, quibus visum est, vt vltimius progredieremur, vtque cercopithecorum & psittacorum, quos nobiscum vehēbamus, pars occideretur, atque ita commeatui parceretur.

S. Rochi promontorium.

Porro quarto huius historiæ capite summos retulimus labores, quæ nobis inter eundem fuerunt exantlati, vbi ad circulum æquinoctialem accessimus. At vero, quia ipse expertus sum, non faciliorem à polo antarctico huc tendentibus esse accessum, quæ mihi de ea re, probabiliter videntur, dicenda hoc loco adiciam. In primis igitur illud ponendum est, circulum æquinoctialem, cuius situs est ab Euro ad Fauonium, quasi dorsum siue spinam mundi esse, ijs qui ab Aquilone ad Austrum nauigationem instituunt, & contra (nam alioqui sat scio, in globo nihil summum, nihil infimum esse) dico igitur & accessum ad mundi illam summitatem esse ab vtraque parte difficillimum,

num, & in mari fluctus vtrinque æstuantes, quos tamen in immani illa abysso cernere est difficile. Ventos quoque ab eo loco erumpentes, atque in contrariam partem flantes, naues ipsas æquinoctialis circuli accessu prohibere. Cui meæ sententiæ id suffragatur, quod statim, vbi vel gradum vnum ab vtraque parte transgressi fuerint nauis, læticia summa exultantes, ac de reliqua nauigatione bene ominantes sese inuicem ad commeatum edendum hortantur: adeo vt naues in decliui globi versantes, non ita difficulter agantur, atque ad summitatem illam tendentes agebantur. Adde quod maria omnia inter se, quamuis connexa (quæ tamen admiranda Dei prouidentia, ne terras obruant, frenantur, licet in terris fundata sint, atque adeo supra ipsam terram elata, quam in varias Insulas, & quasi particulas diuidunt, quas item inter se quodammodo concatenatas quibusdam filamentis & radicibus, vt ita loquar, in imis gurgitibus esse existimo) cum inquam hæc tanta aquarum moles vna cum terra ipsa suspensa, quæque duobus axibus sustentata (quos axes in quadrangulis vtrique polo oppositos esse fingo, quorum quatuor, decussus duas faciunt, quæ in orbem & semicirculum sphaeram totam ambiunt) perpetuo agitur motu, quod ex æsto marino apparet. Cum igitur motus ille sub æquinoctiali circulo initium habeat, certissimum est, hemisphaerio meridionalium aquarum ad præscriptos limites recedente eos, qui in medio globo versantur, quasi in æquilibrio non nihil hac quoque ratione ab cursu cohiberi. Adde insuper, quod & alibi attingi, aeris intemperiem malaciaque, quæ sub æquatore crebro obtinent, non parum incommodè afferre: imò obstare, quo minus celeri cursu transmittatur. Hæc sunt, quæ paucis ac quasi obiter de hac re mihi dicenda fuere, de qua tamen in vtramque partem controuerti facile esse existimo. Ac sane nemo est, quantumuis eruditus, qui de his rebus statuere quidquam possit, quod non resillatur. Solus enim Deus, qui ingentem hunc orbem aqua terraque constantem condidit, quemque non sine insigni miraculo suspensum continet, arcana isthæc omnia nouit. Ac sane non est difficile, argumeta, quæ passim in scholis de hac re agitantur, confutare: quæ tamen minime sunt contemnenda, eo præsertim nomine, quod ingenia acuunt, dummodo isthæc omnia non primam (quod faciunt Athei) sed secundas esse causas meminerimus. Denique nihil certi hac in parte agnosco, nisi id, quod sacræ tradunt literæ. Illæ enim spiritum illius auctorem habent, à quo veritas omnis manet, ac proinde solas illas indubitatas habeo.

Sed cursum nostrum persequamur. Cum tandem ad æquinoctialem circulum paulatim maximis cum laboribus peruenissemus, Gubernator nauis, cleuationem nostram astrolabio rimatus est: atque asseruit nos sub linea illa æquinoctiali eodem ipso die, quo sol ad eam peruenerat versari, nimirum 4. Id. Mart. quæ res, vt apprimè notanda, quæque ante illud tempus paucissimis contigisset, ab illo est obseruata. Pluribus hæc persequi non lubet, cuiuslibet tantum æstimandum relinquo, quantos estus tum perfecti fuerimus, quibus Sol esset pro Zenith. Præterea, quamuis alijs anni temporibus Sol modo ad vnum, modo ad alterum ex tropicis exspatiatur,

*Quid causa sit,
cur circa æ-
quinoctialem
lineam diffi-
cili sit nauiga-
tio.*

*Sub æquatore
ipso die æqui-
noctiali versan-
ti sumus.*

nullibi tamen siue mare, siue terram spectes, æstus infestior perferitur, quam sub illa zona. Satis id mirari non possum, quod à quodam alioqui fide (quantum mihi cernere datum est) dignissimo, est memorię pròditū: Hispanos quosdam per regionem quãdam Peruanam iter facientes, non modo miratos esse, quod sub æquatore niuem conspexissent, imo mōtes niue obtectos ægre superassent, sed etiam tantum frigus experti essent, vt fociorum suorum nonnulli gelu rigore fuerint exanimati. Iam si vulgaris illa physicorum afferatur sententia, niuem in media aeris regione creari, quam faciat ad rem (quod cum bonã eruditorum venia dictum sit) non fati video. Sol enim perpēdiculariter in illa linea radios suos in terram emittit, ac proinde aerem calefacit, qui niuem ferre non potest, nedum vt eam congelet, concreetque. Nec magis mouet me, quod de montium altitudine, atque de Lunæ frigiditate vulgo dici solet.

Quare in solidum quid illud esse statuo, atq; ab Philosophorum regulis exceptum: solutionem vero certiore afferrim minime puto ea, quam Deus ipse lobo offert, cui, vt ostenderet homines, quãtumuis acutissimos præclaris suis operibus capiendis minime pares esse, ait: An meos thesauros penetraſti? An grandinis thesauros oculis perlustraſti? Quasi summus ille opifex lobo diceret, Quod horreum mihi putas esse, quo isthęc contineantur? tunc istarum rerum causas rimari potes? Minime id quidem, tu imperitor es, quam qui isthęc possis assequi.

Sed ad rem. Africus tandem ventus nos ab æstibus illis summis eripuit, ac mox arcticum polum, cuius cōspectu annum integrum carueramus, intueri cœpimus. Cæterum, ne lectores diutius detineam, ea minime repetam, quæ à nobis sunt commemorata, de permultis obseruatu dignissimis, de piscibus volantibus, alijsque prodigiosis, non vnus generis, qui à nobis inter eūdum sub torrida illa zona visi sunt: verum eos ad narrationem illam remitto.

Iam igitur eorum, à quibus eripuit nos Dominus, periculorum narratio est repetenda. Iurgium subortum erat inter vnū ex præfectis nauis nostræ, & nauiculatore nostrum, quo fiebat, vt neuter recte officio suo fungeretur. Contigit, vt nauiculatore ad 7. Cal. April. vicem suam explēte vela omnia expandi, atque in altum erigi iusserit: turbinem vero imminētē non animaduertit, qui repente in vela nostra tanto impetu irruit (quæ, vt contraherētur, iussisse debuerat) vt nauis in latus inclinata, adeo vt mali summum aquam attigerit, quin & rudentes, auium caueæ, aliæq; farcinæ paulo negligētius collocatæ in mare deciderint, non procul absumimus ab exitiali submersione. Attamen rudentibus summa celeritate abscissis, nauis paulatim erecta est. Nihilominus tamen nos in summum discrimē tum deuenisse merito affirmare poteramus. Illi tamen, quorum culpa totum illud nobis euenerat, non illo periculo mansueti facti sunt, atque ad concordiam allecti. Sed contra simul, atque à periculo exsoluti fuerunt, gratiarum actionis loco pugnam intenterunt inter se adeo obstinatam, vt periculum esset, ne tandem ad cædem deuenirent.

Ali.

Aliquot post diebus obtinente malicia, faber lignarius cum nautis, qui de nobis leuandis à tanto labore (dies enim ac noctes in nauis exhaurienda occupabamur) solliciti erant, rimas, quas obturarent, diligenter perquirunt. Sed dum quandam sarcinam, vt asser longitudine & latitudine pedis vnus auulsus sit, aqua vero tantã copia, tantõque impetu in nauem irruerit, vt nautas ipsos è vestigio abegerit, adeo, vt illi fabrum lignarium reliquerint solum, ad nos vero, qui in foris eramus accedentes, re ipsa minime explicata, summo cum pauore exclamabāt, actum est de nobis, actum est de nobis.

Ad hæc Præfectus cum nauarcho & Gubernatore, periculo urgente afferes nauis, quæ foris sunt regumēto, confestim in mare deiciunt, quo facilius educeretur scapha. Brasilijs quoque maximam vim aliasque merces, quarum precium ad Gallicarum libellarum millia decem accedebat. Illi igitur consilium de nauis relinquenda inibant, deq; salute querenda in scapha: quã rursus, ne nimio onere opprimeretur, metuebant. Quo factum est, vt nauarchus stricta machæra nos omnes ingressu illius prohibuerit: minatus, se brachium illi abscissurū, qui primus in illam ingressum moliretur. Igitur rabido mari permisos nos esse autumabamus. Prius tamen illud naufragium, ex quo singulari Dei ope emerferamus, in mentem nobis redibat, hortabaturq; vt totis viribus in eo præstaremus, ne nauis obrueretur: cum tamen alioqui æque mortem atq; vitam opperiremur. Tamen ratum effecimus, vt nauem incolumem retinuerimus. Atqui non omnibus erat ea animi fortitudo: nauis enim pleriq; mortis illius, quod imminēbat genus reformidantes, adeo obstupuerant, vt rerum omnium curam iam abiecerint. Ac sane, merito quidem asseuerare possum impios illos atheos, qui passim inter pocula eos irrident, qui mari sese committunt, quique tot pericula subeunt, si apud nos adfuisent, nugas illas & ludibria sua confestim horrendis terroribus permutaturos fuisse. Mihi porro dubium non est, quin eorum, qui isthęc aliq; quæ iam commemorauimus, pericula sunt lecturi, plerique ex nostrate forma exclament: Quam tutum est, brassicas in continente plantare! Quam facilius admiranda de Barbaris audiuntur quam visuntur! Quam sapienter olim Diogenes eos laudabat, qui nauigandi consilio inito, minime tamen nauigabant! Atqui nondum nostrorum hic fuit exitus malorum: tum enim, cum in istud incidimus discrimen, ab portu ad quem tendebamus, vices centena passuum millia aberamus. Fuerunt itaque multa alia nobis subeunda pericula: quinimo (vt mox dicetur) tãtam perpeſsi fuimus famem, vt non pauci ex nostris extincti ea fuerint. Sed interim subiicienda est ratio, qua istud euasimus periculum: Faber noster lignarius humilis quidem staturæ vir, sed animo forti, nauis sentinam vt cæteri, minime reliquerat, sed contra penulam suã nauticam vasto illi hiatus admouerat, pedibusque, vt aquæ viribus obfisteret (quibus tamen non semel est à suo loco dimotus, atq; in altum elatus) calcabat, tum quanta poterat vocis contentione, eos aduocabat, qui in foris erant consternati, atq; in summam iam deueniant desperationem: mo-

Mm

Hist. Gen. Ind.
lib. 4. cap. 126.

Iob. 48. 22.

Humanum ingenium, nisi à
Deo immutetur, indomabile.Cæsar, qui submersione nobis
propemodum
astulit.

nebatq; vt sibi vestes, xylina cubilia, aliaq; que vsui erant subministrarent, quibus quam maxime posset, aquæ impetus tantisper cohiberetur, dum asserem appareret, quo hiatus ille perniciosus refarciretur. Quibus diligenter suppeditatis, illius opera ab tam præfenti periculo liberati fuimus.

Ab eo tempore ventis adeo aduersis vsi sumus, vt nauis nostra modo ad Eurum, modo ad Fauonium depelleretur, cum tamen ad Austrum tenderemus. Præterea Gubernator noster illius artis non admodum penitus à cursu aberrauit, atq; ita incertum cursum, donec ad Tropicum Cæri peruentum fuerit, tenuimus.

Præterea per quindecim dies inter herbas mari innatantes versati sumus, quarum tanta erat densitas, tantaq; copia, vt nisi securibus eas secantes, nauigio, quod illis frangendis erat impar, viam fecissemus, futurum autumo fuisse, vt ibi substitissemus. Quoniam autem herbarum illa copia mare quodammodo turbidum efficiebat, nos in paludib. cœnosis versari credebamus: ac proinde Insulas quasdam in propinquo esse iudicabamus. Verum iacta bolide, cui funis quingentenarum vlnarum lōgitudine alligatus est, nec fundum attigimus, neq; etiam Insulas vllas aut cōtinentem animaduertimus. Ad hæc id commemorare libet, quod ab Ind. Hist. de hac re memoria est, pditum: Christophorus Columbus, inquit, ea quam primum instituit nauigatione ad Indiam nouam cognoscendam, anno nimirum 1492. commeatus reparandi gratia ad vnam ex Canarijs Insulis diuertit, à qua paulo post digressus, cum dies permultos nauigasset, tandem ad mare adeo herbidum deuenit, vt pratum referret. Que res nō parum eum commouit, quamuis nullum subesset periculum. Sed herbarum illarum descriptionem subiungere placet. Colore sunt subflauo, ad scœnum iam exsiccatum accedente, folijs à ruta hortensi non absimilibus: baccis iuniperinas referentibus: prælongis quibusdam filamentis ac fibris colligantur, non absimili ab hedera terrestri modo, atq; ita radicibus expertes, mari ipso innatant. Cæterum non satis tuto tractantur, nonnunquam etiam sordes nescio quas rubras, quarum forma ad galligallinacei cristam accedit mari innatantes vidi, quarum adeo periculosus erat contactus, vt si à nobis attrectarentur, manus confestim intumesceret, ac rubore infestaretur.

At quia nuper in sermonem de bolide incidimus, de qua multa ab anilium fabularum commētis non admodum aliena sæpius audiui, nimirum nauigantes ea iacta è terra quæ inhæret, quibus in regionibus versentur agnoscere, quod falsissimum esse de Occidentali mari assero. Itaq; quod res est, subiiciam. Bolis ergo instrumentum est trunculum pyramidalem formam referens, ac acuta parte perforatum, quod funibus attextitur, sebū vero ab altera parte applicantes in profundum demergunt nauitæ, quoties locū stationi idoneum nactos se esse putant. Cui, si arena adhæserit, opportunā esse stationem colligunt: sin minus, limum aut rupes subesse cognoscunt, cui anchora defigi minime potest, ac proinde alio esse properandum.

Hęc habui dicenda ad erroris illius refutationem. Si enim omnes, qui in alto Oceano nauigarunt, immensam esse illius & inscrutabilem, quantauis maxi-

Herbidum mare.

Hist. Gen. Ind. lib. 1. cap. 16.

Herbarum illarum marinarum descriptio. Quisquilia rubra mari innatantes.

Bolis quid sit, quisue illius usus.

maxima funium copia adhibita, profunditatem norunt: quo fit, vt dies noctesq; quam diu secundus est ventus, cursus sit tenendus: obtinente vero malacia, consistere necesse sit. Nauigia enim mari illi accommoda perinde ac naues actuariæ remis non aguntur. Ex quo patet, nugas esse ea, quæ vulgo referuntur: bolide humum erui, qua in quibus terris nauitæ versentur, dignoscant, cum vasti illi gurgites (vt supra dixi) sint penitus imperscrutabiles: quod si in mediterraneo mari, aut in ipsa terra, vt quidam de Africæ desertis referunt, in quibus stellarum & pyxidibus marine ductu viatores iter conficiunt, locum habeat: penes auctores fides esto. Ego quæ de Occidentali Oceano dixi, vera esse confirmo.

Igitur postquam herbosum illud mare prætergressi sumus, veriti ne in piratas incideremus, tormenta aliquot ferrea aptauimus, aliaq; munimenta instruximus. Que res nouum nobis creauit periculum. Cum enim tormentarius noster puluerem igni admouisset, tam diu eum apud ignem reliquit, quoad vas, cui fuerit impositus, candesceret, atq; adeo ignem conciperet: cuius flamma vniuersum nauigium nostrum penetravit. Adeo vt perparum abfuerit, quin ob picem, qua vndiquaque oblitum erat nauigium, flammis correpti fuimus, quibusdam velis ac rudentibus infestatis, tribus quoq; nauitis grauissime adustis, quorum vnus post aliquot dies vitam cum morte cōmutauit. De me quod attinet, nisi vultui meo pileum opposuissem, haud dubie adustione fuisset turpatus, nisi quid grauius mihi accidisset. At illius mei pilei beneficio summis tantū auriculis capillisq; adustis incolumis euasi. Quod quidem ad 17. Calen. Maias nobis contigit. In hoc loco aliquantulum est respirandum nobis per Dei gratiam ab naufragijs, submersione, in cendioque hætenus liberatis.

Calen. de bello Turcico.

CAPVT XXI.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes, diuina ope erepti sumus.

OT tantisq; euitatis periculis è Scylla in Charybdim incidimus. Etenim cibarijs nostris iam ante nō quidem opiperis pars media repente fuit detracta, eò quod cum temporis à Gallia decies centena passuum millia aberamus, quā moram non tempestates tantum nobis attulerunt. Nam (quod etiam alibi dixi) Gubernator noster à cursu adeo aberrauerat, vt cum assereret, nos ad Hispaniæ oram accedere, Insulas Efforeas legeremus, quæ ab Hispaniensi ora sexies centena passuum millia distant. Ille igitur error eò inopiæ nos redegit, vt sub Aprilis mensis finem commeatu penitus careremus. Postremum igitur solatium fuit, vt Cellulam gypsatā, in qua commeatus recodi solent, euerreremus: in qua vermes & murium excrementa maiori copia, quam micæ reperimus, quisquilijs tamen illis diligenter collectis, ac sigillatim distributis, pulmentum conficiebamus, quod & nigredine & amaritudine fuliginem superabat. Id genus cibi quæ

Vermes ac murium excrementa vna cum micæ panis colliguntur & eduntur.

*Nauta duo
fame necati.*

palato esset gratum, minime est quærendum. Per illud tempus, quicumque cercopithecus & psittacos referuarant ijs (quod iam pridem à multis erat factum) vesci non dubitarunt. In summa, iam ipso Maij mensis initio ex nauis nostris duo fame necati sunt, atque pro nauigantium more in ipso profundo sepulti. Præterea tam dira urgente fame totos viginti dies procellis ac tempestatibus adeo vexati fuimus, ut non modo vela omnia complicare, clauumque obligare, sed nauigium amplius regere impotes permittere illud flatibus atque vndis coacti fuerimus. Quæ res effecit, ut per totum illud tempus, quantumuis urgente fame, piscis à nobis nullus fuerit captus. In summa repente nos in diram famem incidimus extrinsecus vndis, intrinsecus vero aqua petimur. Quare in eorum gratiam, qui mare nondum viderunt, quos merito mediam tantum mundi partem vidisse dixeris, hoc loco, id est, in memoriam reuocandum, quod Psaltes de nauigantibus asserit:

*Psal. 107. 23.
24.*

*At vos tranantes p̄ictis vada salsa carinis,
Maris coloni diuitis,
Magna Dei vere miracula cernitis, alti
Dispersa campis æquoris.
Nam simulac iussit, rapidi tota æquora venti
Ad ipsa tollunt sidera.
Abripitur pariter ratis, & nunc nubila tangit:
Tumente v̄ecta gurgite,
Tartara nunc contra præceps contendit ad ima,
Ipsisque mergitur inferis, &c.*

Per illud tempus cogente rerum inopia, admiranda concipiebant vota nauarum: at nos ad verum illum Deum vota omnia dirigebamur, cuius benignitatem atque fauorem toties experti eramus: cuius etiam ope in media ipsa fame, non sine insigni miraculo sustentabamur, à quo etiam vno mare ipsum ac tempestates sedari posse noueramur.

*Parma ex tergo
Tapiroussou
mandantur.*

Interim licet inedia ac proinde macie adeo confecti essemus, ut nauigationis obeundis ministerijs vix, ac ne vix quidem idonei essemus, egestas tamen singulos eò compellebat, ut quacumque fieri posset ratione, de famelicò ventre saturando cogitarent. Nonnullis in mentem venit, ut frustula parmarum ex tergo Tapiroussou, de quo antea, in aqua decoquerent, ederentque: at illa inuentio non ita successit. Alij igitur eadem frustula excipientes prunis imposita torrent, quod adustum erat cultro eradunt; quod optime successit: corium enim illud nobis fame iam confectis suillam cutem prunis assatam sapore referebat. Hoc facto experimento, quicumque parmas eiusmodi habebant, frustatim eas concidebant falcibus, alijsque instrumentis, frustaque diligenter in sacculis recondita apud se continuo gestabant, imo in tanto apud eos erant illa pretio, atque loculi auro oppleti apud auaros & sceneratores nostrates esse solent. Iosephus de Hierosolymitanis obsessis verba faciens, memoria prodidit, eos nec cingulis, nec calceamentis abstinuisset, Coriaque scutis detracta mandasse. At non defue-

*De Bell. Iud.
lib. 7. cap. 7.
Thoraces co-
rucci & cal-
ceamenta ex-
eduntur.*

runt

runt inter nos, qui & Coriaceos thoraces, ipsaque adeo calceamenta ederent. Imo pueri, qui nobis famulabantur, fame adeo pressi fuere, ut à later-

*Laterarum
cornua, eade-
laque subacea
cibi vices præ-
stant.*

narum cornibus non abstinerint, quarum in nauigijs maxima suppetit copia, imo sebaceis ipsis candelis, si quas offenderent, non pepercerunt. At nos summe debilitatos iugiter in exhaurienda naue laborare necesse erat, alioqui mox submersi fuisset, in ediamque nostram largo potu compensassemus.

*Bolis ignea in
aere conspici-
tur.*

Porro ingentem bolidem tertio nonas Maias sub solis occasum in aere ardentem conspeximus, cuius tanta erat velis nostris reuerberatio, ut eagine iam correpta esse crederemus: attamen nullo nostro incommodo statim euolauit. Iam si quærat, unde bolis illa ortu habuerit. Respondeo rei illius causam indagare difficillimum esse, præsertim cum terras nouas, ex quibus ichtyocollæ aduehi solent, Insulamque Canada præterlegeremus, quæ regio est frigidissima, ex calidis exhalationibus ortam esse nemo dixerit. Nos igitur, ut genere omni incommodorum affligeremur, Aquilone vento adeo infestati fuimus, ut totos dies quindecim calorem vix vllum perfererimus.

Tormentarius noster ad 4. Cal. Maias, cum ante tanta fuisset fame oppressus, ut psittaci viscera me præsentem cruda paulo ante deglutisset, diem suum obiit, nec terræ, sed mari sepulchrali, ut & superiores mortui, mandatus est. Cuius mortem eò æquiore tulimus animo, quod opera ipsius facile careremus: etenim si Piratæ quidam eo tempore nos aggressi fuissent, non modo non propulsaeremus eos, sed vltro in deditiōem venire summis votis optabamus (quæ erat nostra miseria) dummodo cibus suppeditaretur nobis. Sed prout Deo visum est, nos per totam nauigationem illam affligere, vnicum conspeximus nauigium, quod assequi minime potuimus: vela enim apparate mature per imbecillitatem nostram non licuit.

Cæterum consumptis illis, de quibus paulo ante meminimus, parmis, coriis, ipsisque adeo arcarum tegumentis, breuiter quicquid famem explere poterat, nos vltimam nauigationis nostræ lineam attingisse existimabamus. Sed penuria artium inuentrix, quosdam ex nobis mures, ut venarentur, compulit. Illi enim fame oppressi (quod micæ ceteraque omnia, quæ corrodere solebant, diligenter collegissemus) turmatim per foros cursitabant. Nos vero cum diligenter, tum ingeniosissime ijs captandis varijs decipularum generibus adhibitis inuigilabamus, nonnunquam etiam noctu felium more eos obseruabamus. Quo factum est, ut quantumuis latentes per pauci manus effugerint nostras. Ac sane murem tum pluris quam bouem faceremus, in continete aestimabamus. Vidi enim, qui coronata tria, nonnunquam quatuor, in singulos mures numerarent. Imo quendam obseruavi, qui cum Chirurgus noster mures duos simul cepisset, hac voluit cum illo agere conditione, ut si murium suorum alterum commodare vellet, cum primum ad portum appelleremus, galerum, thoracem, femoralia & tibialia ipsi penderet. Ille tamen (quod vestes vitæ suæ posthaberet) conditionem respuit. Denique mures frequentes, ac minime exente-

*Mures capti
tur atque man-
dantur.*

rati in aqua marina elixabantur, qui tamen maiori nobis erant in pretio, quam sint in continente veruecinitati.

Murium pedes diligentissime colliguntur.

Præterea quo magis ac magis pateat, nihil quod edule esset à nobis contemni, de quodam narrabo, qui cum Præfectus noster murem satis grandem apparasset, quatuor exfectis pedibus, quos in foris reliquerat, eos diligentissime collegit, prunisq; assauit, asseruitque se perdicum alas tam sciti laporis minime vnquam edisse. Ac sane, quid est quod non tâta inedia oppressi mandissemus, aut potius vorassemus, qui ad explendam famem ofsa ipsa olim proiecta, aliaq; id genus sordes summopere optabamus? Nec dubium est, quin si nobis vires herbæ aut fœnum adfuisset, brutorum more ea mādissimus. Atqui non solum cum malo hoc conflictabamur, totis enim viginti diebus, quibus fame illa infestati fuimus, neque vinum neque aqua dulcis in naui nostra visa est, restabat tantum exiguus sicera cadus, quem Præfecti nostri adeo parce distribuebant, vt si vel Monarcha quis tum nobiscum fuisset: cæteris largiorem potum non obtinisset: singulis autem cyathus quotidie assignabatur. Cum itaque non minus siti, quam fame infestaremur, quotiescunque decidebat pluuia linteis expansis, ferreoq; globulo in medio sito, vt commodius in vasa subiecta instillaret, aquam excipiebamus. Imo eam, quæ per foros effluebat, diligenter colligebamus, nec obstabant sordes, quæ eam longe turbidiorum ea, quæ per vicus in vrbibus præterfluit, reddunt, quominus à nobis ebiberetur.

Sitis fame intolerabilior.

Sancerrana fames.

Denique quamuis ea fames, quam Anno 1573. in obsidione Sancerrana perpelli sumus, in earum numerum, quæ grauissimæ habentur, recenseri debeat, vt videre est ex historia, quam de ea re nos ipsi edidimus, quamuis diuturnior, non tam æque grauis, atq; de ea, qua nunc agimus, fuit. Sancerræ enim neque aquæ neque vini laborauimus inopia, præterea herbæ quædam ac radices, vitiumq; gemmæ nobis suppetebant. Ego sane, si ob causâ iustę patrociniū, obsidione alicubi tenerer, tantisper dum Deo creatis rebus benedictionem suam impertiri visum esset, quid pelles, mēbrana, bubalini thoraces, aliaq; eiusmodi succum aliquantulum habentes, quibus tamen quotidiano vsui, quamuis minime familiaribus, in illa obsidione famem tolerauimus, expertus, minime vnquā famis metu in conditionem hostibus venire, dum modo earum rerum copia suppeteret.

Brasilium lignum corroditur.

Philippi voti.

At in illa nostra nauigatione longe diuersa erat ratio: eō enim redacti fuimus, vt nil nobis restaret, præter Brasilium lignum. præ omnibus alijs lignorum generibus siccum, atque humore expers. Nihilominus tamen non defuerunt inter nos, qui fame ad extremum adacti, cibi alius inopia, lignū illud dentibus atterere conarētur. In quibus erat Philippus dux noster: qui cum frustulum ori admonisset, altum trahens suspirium, me his compellauit verbis: Heu mi Leri, pecuniam in Gallia ad quater mille libellas olim credidi, cuius apocham vtinam conscribere tenerer, & mihi pro ea panis vnus cum cyatho vini mihi præberetur. Petrus autem Richerius Pastor, qui non ita pridem Rupellę ad Dominum migravit, in cellula sua prostratus iacebat, adeoq; erat viribus omnibus expers, vt caput ad Deum oraturus

turus

turus minime posset attollere, attamen ita prostratus indefinenter precibus ad eum fundendis intentus erat.

Antequam sermoni huic finem imponam, id obiter obseruare libet, qd in alijs quidem, maxime in meipso animaduerti, qui binas fames expertus sum, easq; eiusmodi, vt nullum vnquā horridiores euasisse credam. Corporibus inedia debilitatis, & deficiente natura, sensibus alienatis, spiritibus que dissipatis, non modo feroces, sed & morosi & iracūdi fiunt homines. Illa porro iracūdia merito rabiei genus dici potest: Quo fit, vt apposite vernaculo nostro sermone is fame dicatur furere, qui fame premitur. Præterea, quoniam experientia res omnes expressius edocet, video non sine causa Deum, populo suo minantem famem nisi suis pareat præceptis, diserte exprimere futurum, vt viri illius, qui fuerat mollis, & delicatus, valde malignus sit oculus in fratrem suum, & in vxorem sibi charissimam, atq; in filios suos, adeo vt nō det vlli ex eis de carne filiorum suorum, quam comedit. Nam præter ea, quæ in Hist. Sancer. commemorauimus exempla de parētibus, qui ex liberis suis vnum comederunt, deque militibus quibusdam, qui postquam cadauera eorum, qui bello cæsi fuerant, degustassent, se decreuisse, si malum illud diutius pstitisset, viuus manus afferre, affirmare possum nos durante illa Nautica famē vix, ac ne vix quidem pacate alij cum alijs colloqui potuisse, licet Dei timore cohiberemur, imo qn (quod Dominus condonet nobis) malignis oculis alij in alios fuerimus.

Inedia rabiem generat.

Deut. 28. 53. 54.

Prodigiosa multa famis tempore in mentem plerisque venerant.

Nauta fame eneci.

Sed vt reliquum nauigationis nostrę cursum describere pergam: Contigit rebus nostris in peius ruentibus, vt nautæ alij duo 17. Cal. Maias fame necati fuerint. Quo tempore ex nostris nonnulli fuere, qui tam diuturnum errorē nostrum in aquis secum reputantes, nulla obiecta terra animo suo fingebant nos in nouo versari diluuiō. Cum igitur nautas illos mortuos in mare præcipites dari animaduertimus, eundem nobis exitum omnib. impendere credebamus. Ego in tanta rerum inopia, qua, vt dixi, cercopitheci ac psittaci, quos vehebamus, confecti fuere, ad illud vsque tempus psittacum plumis decorum, anseris magnitudine, articulate voces multas humanas imitatem, studiosissime conseruara: eum Gaspari Collignio offerre sperabam, atq; ea spe quinque dies cautissime occultaram, nullo ei præbito cibo. Hunc tum urgente fame, tum quod veterer, ne mihi noctu furto surriperetur, post alios omnes occidi. Ille mihi amicisq; aliquot meis per tres quatuorue dies alimento fuit: integer autem à nobis fuit esus, nullam enim particulam præter plumas eiecimus, adeo vt non carnes tantum, sed & viscera & pedes ipsos, atq; adeo vngues, vncumque rostrum corroserimus. Auis istius mortem ægerrime postea tuli: dolorem auxit, quod quinto ab eius obitu die terram conspeximus. Cum igitur illius generis aues facile careant potu, vel tribus nucibus totum illud tempus vitam illius sustentare potuissem.

At vero, dicet quispiam, quid nobis cum tuo psittaco? nosne perpetuo in miserijs illis vestris suspensos tenebis? Annon tãdem aliquando malorum & quidem omnis generis fatis? Nunquid aut vita aut morte finis tã-

*Qua die conti-
nentem cōspe-
ximus.*

*Prodigiosum
decretum.*

dem dabitur? dabitur utiq; Deus enim, qui (non sane vulgari cibo) corpora nostra sustentabat, opem nobis tulit opportunissimam, effecitque im-
 menfa sua bonitate, vt s. Cal. lun. cum iam ad foros ferme languore confe-
 cti iaceremus, Britanniam inferiorem conspexerimus. Veruntamē, quod
 nō semel à Gubernatore nostro decepti fuisset, qui terræ loco nobis ac
 chimæras indicarat, quæ propere euauerant, speculatore iterum atq; ite-
 rum pro more exclamante, Terram, Terram, vix tamen vere illud dici cre-
 debamus. Atqui secundo flante vento proa obuersa mox certo cognoui-
 mus, continentem in propinquo esse. Iam vero, vt liquido apparet, quan-
 tam in miseriam, quantumq; in discrimen adducti fuerimus: quæque op-
 portune Deus sit nobis opitulatus, huc referre lubet, quod nauclerus no-
 ster edita voce affirmavit statim, vbi gratiarum actiones ob imminētem
 liberationem nostram egisset: se nimirum omnino decreuisse, si diem v-
 num adhuc in illo tam misero statu permanissemus, non quidem sorte a-
 gere (vt ab nonnullis, in tales redactis angustias est aliquando factum) sed
 aliquem ex nobis clam interficere, qui cæteris esui esset. Quæ res minime
 me commouit, cōsciū enim mihi eram (quamuis omnes macie essemus
 confecti) me ab illo periculo tutum satis fuisse, nisi forte cutem & ossa nu-
 da pro carnib. habere voluisset. Quoniam autem nauæ nostri Rupellam
 appellere decreuerant, vt ibi Brasiliū suū lignum venderent, cum iam
 à Britannia sex passuum millibus tantum abessemus, Nauclerus cum Phi-
 lippo & quibusdam aliis scapha vecti ad oppidulum proximum (Hodier-
 nam vocant) contendunt, cibaria comparaturi. Inter quos duo ex nostris,
 quibus pecunias speciatim numeraueram ad cibaria quædam mihi com-
 paranda, vbi ad continentem appulerunt, nauem nostram famis domici-
 lium esse rati, diserte testati sunt se in eam pedem nunquā relatuos: quod
 ab ipsis est factum. Relictis enim in naue sarcinis suis, ab illo tempore eos
 nunquam vidimus. Attamē eorum vnus, qui solus mecum è quatuorde-
 ci illis, quorū nomina initio recensui, hoc an. 1584. quo historiam hanc
 cōrigo recensēoq; quanto cum labore pristina restituti fuerint valetudi-
 ni ad me scripsit. Nobis quid hac in parte contigerit, mox narrabo. Nobis
 in anchoris nostros operientib. ad nos accessere piscatores quidam, à qui-
 bus cibaria petimus, illi se à nobis irrideri arbitrati, imo ne iniuria aliqua
 afficerentur veriti, fugam capessunt; at nos, quos vrgebat fames, eos vt cō-
 sisterent, cogimus, inque eorum lintrem irruimus. Tum illi extrema que-
 uis sibi imminere credebant. Nos vero pacate omnia agere, cumque ciba-
 riorum nihil præter cibarii panis frustra aliquot comperissemus, vnus ex il-
 lis inuentus est, qui exposita extrema, qua premebamur fame, adeo ferum
 se præstitit, vt pro pane illius frustulo, quod vix obulo vænisset, sestertios
 duodecim non dubitaret à me exigere. Nostri autem mox cum cibariis ad
 nos redeunt, quam auide à nobis fuerint excepta, necesse non est dicere.
 Tum in proposito perseuerantes, nimirum vt Rupellæ littus peteremus, iā
 passuum sex millia nauigaremus, cum ab Nautis, qui nos asscuti sunt, ad-
 moniti fuimus, Piratas quosdam ad oram illam vagari. Quare post tot tā-
 taque

taque pericula, quæ Dei ope euaseramus, si vltro in periculum nos conii-
 ceremus, videntes illud nihil aliud esse, quam Deum tentare, illo ipso die 7.
 Cal. lunias portum intramus Blauuetensem, in Britannia: ad quem per il-
 lud tempus naues permultæ è varijs regionibus reduces appellebant: quæ
 & tormenta displodebant, aliq; nauigantibus solemnia celebrabant, atq;
 ob portas victorias triumphabant. Inter quas vna erat ex vrbe Sannalea,
 cuius nauæ Hispanicam ex terris Peruanis reducem ceperant. Ea pretiosis
 quibusque mercibus erat onerata, cuius pretium ad sexaginta aureorum
 nummorum millia estimabatur. Cuius rei fama, cum per vniuersam Gal-
 liam sparsa fuisset, mercatores non pauci Parisienses, Lugdunenses, alijsque
 eò ad merces illas coemendas commeabant. Quæ res commodissime no-
 bis euenit: accidit enim, vt cum è nauī egrederemur mercatorum illorum
 plerique ijs auditis, quæ perpeffi eramus, & nos præ infirmitate minus ad-
 gressus figendos idoneos sustentarint, & opportunissime admonuerint,
 vt ab nimio esu diligenter nobis caueremus, paulatimq; vires nostras pau-
 culo cibo repararemus, iure ex veterum gallinarum decoctione, lacte ca-
 prino, alijsq; ad viscera dilatanda accommodatis. Ac sane cum ijs omnib.
 qui tam salubri paruerunt consilio, bene est actum. Nauæ vero, qui repē-
 te ventrem cibo impleuerit, non tulerunt impune: nam è viginti, tot enim
 incolumes tetram attigerunt, plures decem sibi mortem accersuisse au-
 tumo: nos vero (quoddecim eramus numero) qui, vt iam dixi, nauem illam
 in America conscēderamus in Galliam remigraturi, ad vnum omnes terra
 marique incolumes tum seruati sumus. Hoc quidem verum est, nos non-
 nisi cute & ossibus tum constitisse, adeo vt alij alios intuentes cadauera è
 sepulchris eruta videre videremur. Adhæc, vbi cœlum terrestre persensi-
 mus, tātum ciborum nos cepit fastidium, vt (nam de me nominatim ve-
 rius referre possum) in diuerforium tādē delatus, oblatum mihi vinum,
 vbi olfecit, deliquium animi passus sim, inque arcem, quæ in propinquo e-
 rat delapsus. Qui vero aderāt, futurum, vt animam mox agerem, existi-
 mabant, habita præsertim debilitatis meæ ratione. Atqui minimo affectus
 sui casu illo incommodo. Itaq; in lectum decubui, tamq; suauiter dormi-
 ui, vt non nisi sequenti die, & quidem multa luce experrectus fuero: quā-
 uis ante decem mēses in lecto non decubuissem, quod ideo commemo-
 ro, quod faciat contra eorum opinionem, qui putant eos, qui ab mollib.
 cubilibus desueuerunt, ea repetentes initio dormire minus posse. Blaueti
 igitur quatuor diebus trāfactis, Hannebonem nos conferimus, quod op-
 pidulum ab Blaueto quatuor passuum millibus distat. In quo totos quin-
 decim dies quieuiimus, nosq; ex medicorum præscripto curauimus. Quā-
 tumuis tamen diligenter nobis caueremus, nemo nostrum effugere po-
 tuit, quin tumore per totum corpus infestaretur, mecum tribus alijs ex-
 ceptis, qui ab vmbilico ad pedes vsq; eo morbo laborauim⁹. Insuper cum
 & stomachi solutione conflictabamur, adeo vt intra corpus nihil
 consisteret eorum, quæ immittebantur. Tamen medicamenti genus no-
 bis est indicatum, quo postquam vsi sumus, confestim ab eo morbo sana-
 modum.

*Famem conse-
quitur ciborū
fastidium.*

*Medicamentū
ad restringēdū
alium accom-
modum.*

N n

ti fuimus: est autem eiusmodi: lus hederæ terrestris est accipiendum cum oryza probe cocta: in ipsa olla pannis veteribus restincta, deinde ouorum vitellis permittis, denovo igni admouenda. Confectionem illam cochlearibus ad modum pultis, ori admouebamus. Ac sane nos omnes morbo illo extinctos futuros fuisse, nisi medicamentum illud adhibitum fuisset facile credo. Hæc sunt deniq; quæ de nauigatione illa nostra habui referenda: quæ sane inter minimas non est reponenda, si animaduertas nos gradus septuaginta tres nauigasse ab Aquilone ad Austrum. Verum ne palam merentibus præripere videamur, quantula est, si cum ingenti illa Iohannis Sebastiani De Cano Hispani, aut (vt quidam volunt) Veneti, vel etiam, vt alijs placet, ab vrbe Guetaria in Cantabria Prouincia oriundi, qui vniuerso orbe circumdato, quod ni fallor, contigerat ante eum nemini (post eum quidem de Dracho Anglo idem referunt) qui in patriam redux pro insignibus orbem terræ depingi curauit, cum hac inscriptione, *Primus me circumdedisti.*

Ioh. Sebast. de Cano, Hispanus, & Drach. Anglus, vniuersum terrarum orbem circumdederunt. Consule Hist. Gen. Ind. c. 98. Iren. Popelin. De tribus n. d. Statim post Benzoni reditum accingit se ad iter Amer. Auctur.

Cæterum ijs à me lectis, quæ Hieronymus Benzo de sua in Peruensem terram, aliasque orbis illius regiones peregrinatione, quæ fuit annorum quatuordecim, scripsit: cõmune hoc mihi cū illo esse animaduerti, quod (vt ipse historiæ suæ initio refert) annos viginti duos natus esset, cum multorum exemplo peragrando orbis cupidus, ac præsertim visendæ eius mundi partis nuper repertæ, cui Indiæ Occidentalis nomen factum est, explere animum secum tandem constituit: Ego vero eodem studio impulsus, totidemque annos natus, in Brasiliam nauigationem suscepi, prout ipse historiæ huius initio adnotauit: sed aliud est longe maiori dignum obseruatione, quod nimirum Benzo (licet ille de nobis nihil, nec nos de ipso vnquam audiuissemus) affirmat se idibus Septembris Anno 1556. in Hispaniam, peractis suis peregrinationibus, appulisse: nos vero ad 4. Idus eiusdem mensis, eodemque anno in Brasiliam profecturi, domo discessimus. Iam igitur, si quis temporum seriem obseruare velit, eorum qui in Americam nauigarunt: nos statim post Benzoni reditum esse collocandi. Porro cum Benzoni historia Latino sermone primum, ac postea Gallico Vrbanus Caluetoni amicissimi mei opera extet ex Italico conuersa, cui titulus est, *Noua noui orbis historia*, adde quod auctor ipse inter eos, qui multa obseruarunt, atque obseruata elegantissime scriptis mandarunt, postremum non obtinet locum: necesse penitus esse existimo ijs, qui Americanorum mores probe nosse cupiunt, atque adeo quam immaniter miseræ illæ gentes ab Hispanis, à quibus subactæ sunt, excipiantur, vt historiæ illam diligenter perlegant. Ille autem eo maiori est dignus laude, quod historiæ suam concludat præstantissima gratiarum actione, quam ad Deum dirigit. In quo se minime ingratum in eum fuisse, à quo beneficium hoc acceperat, vt res adeo nouas, tamque à nobis remotas terras viseret, per totum quatuordecim annorum spatium, cuius etiam ope tot pericula euasisset. Illius tamen clarissimum nomen obscurare nititur Theuetus, veritatis (si quis alius nostra memoria extitit) acerrimus hostis, suo viro-

rum

rum illustrium libro, quem nuper edidit. Ille enim de Francisco Pizarro Hispano, à quo Attabalippa Peruenium Rex fuit deuictus, verba faciens, totam Benzoni historiam ita in dubium reuocat (à cuius tamen facundia longissime abest) vt meras fabulas esse dicat. Quæ res forte à Theueto de industria est suscepta, quod Galliam patriam suam debito non profectur affectu, cuius tamen lepidissimus Benzo famæ est studiosissimus, aduersus eos, qui quod minimo negotio Indos illos subegerint, cæteras omnes gentes tam facile se deuincere posse iactant.

Theuetus Benzoni obtruncat

Sed vt ad nos redeam, finem ac requiem laborum consequutos nos esse forsitan quis existimet: attamen nisi ille idem, cuius ope à tot naufragijs, tempestatibus, extremaq; fame, alijsq; in eommodis, quæ nos inter nauigandum assidue vexarunt, liberati sumus, nos ad littus appulso seruasset, extrema quæq; nobis impendebant. Iam supra dixi Villagagnonem tradidisse dicam in nos perscriptam, præfecto nauis illius, qua reuerti sumus, vna cum mandatis ad obuios quosque magistratus, vt in nos animaduertent, ignique abdicerent. Contigit autem, vt Philippo Duci nostro cum Magistratibus (ab religione, quam profitebamur, non abhorrentibus) cui arcu illa epistolis dicæ illi adiunctis plena tradita fuerat, necessitudo intercederet. Quo factum est, vt optime ab illis excepti fuerimus, contra quæ cupiebat Villagagno, imo etiam fortunis suis non pepercerunt, quin nostris, quibus opus erat, eas largirentur: Philippus quoque ab illis pecunias mutuo accepit, atq; ita Deus ille, qui astutos in astutia deprehendit, nos ab illo periculo liberauit, effecitque, vt scelerati Villagagnonis perfidia detecta, id totum ad illius contumeliam, nostrum vero solatium redundarit. Tanto igitur accepto beneficio ab illius manu, qui nos toties terra mariq; seruauit. Nautis nostris Hanebone excedentibus, vt Neustriam patriam suam repeterent: Nos etiam, vt ab Britannis illis recederemus, quorum idioma non minus nobis erat Barbarum, atq; fuerat Americana lingua, ad Nannetes properamus, non quod per celeres iter illud confecerimus: tanta enim erat infirmitas nostra, vt equis, quibus infidebamus, regendis minime pares essemus. Quocirca mercenarij, à quibus regerentur, singulis fuerunt mercede conducendi.

Prouidentia Dei admiranda.

Quoniam autem quodammodo restauranda erant corpora nostra, non minus portentosis flagrabamus appetitibus, atq; ij sunt, quos de prægnantibus mulieribus referunt: quorum, nisi ad finem properarem, exempla admiranda referre possem: quin etiam pleriq; ab vino ita abhorrebant, vt ab eo per mensem integrum abstinerent. Tandem vbi ad Nannetum urbem peruenimus, quasi inuersi essent sensus nostri vniuersi, aures oculiq; nostri adeo hebetes repente facti sunt, vt formido incesseret, ne in furdos atq; cæcos euaderemus. Huc referri potest, quod Ionathan Saulis filius dicebat: illuminatos fuisse oculos suos, postquam aliquatulum mellis gustasset: quibus verbis non obscure significabat, oculos antea fuisse inedia hebetatos. Verum tamen ab primi nominis medicis quibusdam, alijsq; claris viris, qui ad nos frequentissime accedebant, tanta cum diligentia curati

Nature flavata appetitum mirabiles.

Surditas oculorum, hebetatio ex fame orta. 1. Sam. 14. 27. 29.

Nn 2

fuius, vt nulla tantorum malorum vestigia nobis adhæserint: quin imo de me possum affirmare, exacto ab eo tempore mense, me optimum aurium oculorumque usum habuisse. Hoc quidem verum est, me ab eo tempore stomachi debilitate semper laborasse: quæ etiam fame illa Sancerrana, cuius paulo ante memini, adeo est confirmata, vt minime dubitem, ea me nunquam liberatum iri, donec me totum Deus felicissima resurrectione instauret. Itaque apud Nannetes, quo in loco (vt dictum est) optime excepti fuimus, recuperatis valetudine ac viribus, nostrum singuli quo visum fuit, abiêre.

Denique quandoquidem (vt ex hac historia satis apparet) & in genere & speciatim tot periculis, totque mortis abyssis ereptus sum, an non merito cum sancta illa Samuelis matre exclamare possum, lehouam morte afficere, & in vitam restituere, demittere in sepulchrum & educere? possum sane. Et quidem, ni fallor optimo iure, si quis alius nostra memoria. Attamen, si huius esset loci, addere possem Deum immensa sua bonitate me ab infinitis alijs, in quibus versatus sum, discriminibus eduxisse. Quare, si mare elementum adeo furens, me non absorpsit, si Barbari anthropophagi, quibuscum ferme annum vixi, me non deuorauerunt, fameque extremæ, quas toleraui, me non necauerunt: an non patria mea Gallia, tygride immanior erit, si violentam atque immaturam mihi afferat mortem? Vtcunque tamē sit, ego, qui mortem filiorum Dei (in quorum numerum me ascitum certo scio) coram eo pretiosam esse noui, totum me ipsius voluntati permitto. Hæc tandem sunt, quæ à me tum in ipso mari, cundo, ac redeundo, tum in terra America, apud Barbaros obseruauit. Me autem non latet tam amplum argumentum, resque adeo varias à me commemoratas eo stylo, eaque qua decebat, grauitate minime fuisse descriptas: imo etiam lubens agnosco, me hac tertia editione nonnunquam ea, quæ paucis fuerant perstringenda, fusius quam par erat, persequutum esse, & contra in extremum aliud peccantem ea, quæ longiorem postulabant orationem, plus æquo contraxisse. At lectores rogatos velim, vt studium meum æqui bonique consulant, quod orationis non satis comptæ damna refarcat: cogitentque quam dura mihi rerum, quæ in hac Historia commemorantur, fuerit experientia.

Regi autem æterno, immortalis, inuisibili, soli sapienti Deo honos sit & gloria in secula seculorum, Amen.

EXEM-

EXEMPLAR

DVARVM LITERARVM, QVIBVS BREVITER EXPLICANTVR, ET NAVIGATIO Nicolai Villagagnonis Equitis Melitensis, in illam Americæ Prouinciã, quæ ultra AEquatorem ad Tropicum vsque Capricorni extenditur: & mores consuetudinesque Incolarum eius regionis.

Scripta quidem illa ad flumen Ganabara (Lusitanis Rio de Genero dictum) & in Galliam missa à quodam è Villagagnonis domesticis: nunc vero recens Latio donata à

C. C. A.

FRANCOFVRTI
Typis Matthiæ Beckeri,

M D C V.

C. C. A. BENIVOLO
LECTORI.

Qum Theodorus de Bry, cuius nomen tibi proculdubio notum ex Virginiana & Floridensis Historiarum, quas elegantissimis figuris ornauit, euulgatione, Brasilianam etiam Historiam à Stadio quidem & Lerio conscriptam, ab ipso vero similibus picturis illustratam, in publicum emittere vellet: non ingratum tibi futurum existimaui, si ad eius Historie calcem, duarum Epistolarum, à Nicolao Barre (cuius Floridensis historia meminit) Gallico sermone scriptarum, exempla (quia eiusdem argumenti, & de Villagagnonis in eandem Prouinciam nauigatione breuiter agunt) adiungerem. Eas autem Anno M D LVII. hoc est, sequente illum quo scripta fuerunt, eodemque sermone editas auidè legi, pro innato mihi ad res peregrinas percipiendas desiderio, & hæcenus diligenter apud me seruauit: nunc vero Latinas facere volui, ut qui Gallicum idioma non callent, ipsarum etiam lectione frui possint. Boni igitur consule tenuem hunc meum laborem in tuam gratiam susceptum, & uiue.

PRIORIS

PRIORIS EPISTOLÆ
EXEMPLVM.

Qum à valle Argentueil, ad quam, inuicem ualedicturi non sine communi omnium nostrum mœrore comitati estis, discederem: vos ad felices vestras Musas redijstis, ego institutum iter prosequutus sum, meam tamen fidem obstringens, me, simul atque eo, quo tendebamus, peruenissem, vobis scripturum. Eam igitur liberare, ingratitude inquit; vitium fugere cupiens, nec immemor videri volens beneficiorum à vobis acceptorum: quantum temporis angustia permittit, quid nobis in illa Nauigatione acciderit, hac epistola vobis breuiter significare volui.

Anno Domini M D LV. Villagagno, paratis omnibus rebus ad suum institutum necessarijs, & attributis illi ex Regis Henrici II. mandato magnis duabus nauibus, quarum singulæ ducentorum doliorum capaces, & tormentis bellicis probe instructæ, ad earum tuitionem, tum vt aliquam eorum partem istic, quo perfectionem instituebat, relinqueret, oneraria præterea naue centum amphorarum, quæ annonam & cætera necessaria veheret, comitibus multis nobilibus viris, artificibus, & nautis, eas conscendit, & merces imposuit. Omnibus ergo recte constitutis 4. Id. Iulij sub tertiam pomeridianam, è Gratiano portu, in quo classis parata fuerat, soluere, & explicare vela iubet.

Bona tum erat tempestas, & spirabat Aquilo, nostræ nauigationi accommodus, quo perseuerante, Occidentalem Indiam attingere potuissemus. Sed postero die & sequentibus. Austroafricus, inde, quo nobis recta dirigendum erat iter, flare cepit adeo vehemens, vt in maritimam illam Angliæ oram, quæ vulgo Gallis *Blanquet* appellatur, propelleret, vbi iactis anchoris *Blanquet* subsistere statuebamus, sperantes eius vehemētiam mitigatum iri: verum frustra, imo summa cum festinatione nobis fuerunt vellendæ, vt in Galliam redeuntibus Diepam appelleremus. Turbida ista tempestate, nauis, qua Villagagno vehebatur, fluctibus concussa, tantum aquæ trahebat, vt minori quam semihoræ spatio, circiter quadringentas aquæ situlas è sentina educere necesse esset: quod sane mirandum, & hæcenus inauditum de nauis è portu soluente. Hac de causa Diepenssem portum ingressi sumus, sed cū magna difficultate, quia eius aqua tres duntaxat orgyias alta est, nostræ

Prima nauis
conscensio.

1555

*Regressus in
Diepensem
portum.*

vero naues ad duas orgyas cum semisse in aqua fidebant, præterea ventus admodum vehemēs aditum præpediebat: sed Diepensis (pro solito & laudabili ipsorum more) adeo frequentes affluerunt ad rudentes trahēdos, vt ipsorum auxilio portum intraremus xvi. Kal. Sextiles. Ex illo, plerosque nobiles nostri comitatus satias cepit maris, fidem firmantes prouerbio, Mare vidit & fugit; plerique etiam militum & artificum, istarum rerum pertæsi, secesserunt.

*Secunda nauium
conscensio.*

Nos trium hebdomadatum spatio istuc absumpto, secundum ventum expectantes, & reparandis nauibus occupati, Aquilone denuo flante secundo, vela fecimus, ea spe, vt superatis illis maris angustijs, in vastum Oceanum penetraremus: sed venti perinde nobis aduersi violentia, voto potiri non permisit, imo eundem portum, ex quo solueramus, repetere coegit, in quo hæsimus ad xix. vsque Kal. Septembres.

*Tertia nauium
conscensio.*

Interea singuli recentem annonam & reliqua necessaria compararunt, vt tertio mari nos committeremus. Prædicto igitur die Diuinam clementiam & benignitatem agnoscentes (nam quemadmodum nostris precibus illum sollicitaueramus, tempestatē maris sedauit, & cælum aduersus nos furens compescuit) atque animaduertentes ventum in ea statione constantem aliquamdiu futurum, maiori, quam antea, spe, tertio nauibus conscensis, vela fecimus: fuit vero is ventus nobis adeo secundus, vt angustias illas inter vtramque Britanniam, vulgo Gallorum nauarum *La Menche* dictas, Aquitanicum & Cantabricum sinum, Hispaniam, Lusitaniam, Sacrum promontorium, Calpen, Maderę Insulas, & Fortunatas, quę vulgo Canarię cognominantur, superauerimus. Tenariße montem, à veteribus Atlas appellatum (à quo secundum Cosmographos Atlanticum mare denominatum) obseruauimus: nam præcelsus est, & viginti leucarum spatio conspicitur. Illi ad enei tormenti iactum facti sumus vicini Dominico die, qui fuit vicesimus à tertia nostra in naues conscensione. Distat is à Gratiano portu mille & quingentas leucas, ab Æquatore vero xxviii. gradus ad Septentriones. Nascuntur, vt aiunt, in ea Insula sacchari abundantia & generosa vina. Hispano parere satis intelleximus: nam cum istuc anchoras iacere vellemus, ad petendam recentem aquam, & quædam necessaria, ex castello ad radices cuiusdam montis sito, duobus aut tribus globis sumus petiti, quorum vnus Prætoriam nostram nauem perfodit. Instabar meridies, ingensque erat æstus nullo spirante vento: illorum itaque ictus sustinendi fuerunt. Sed contra tormentis explosis ita ipsis respondimus, vt multis in arce ædificiis corruptis, scemina pueris permistæ præcipiti in agros fuga sibi consulere cogerentur. Si nostros lembos & cymbas eductas habuissemus, arbitror nos in pulcra illa Insula hæsiuros fuisse. Nemo nostrum vulneratus fuit, præter tormentarium quendam, qui tormēti ænei genus vulgo *Cardinac* appellatum explodere volēs, sibi vulnus inflixit, quod decimo post die extinctus est. Tandem cum animaduertere, nihil istinc quam ictus reportaturos, altum petiimus, ad Barbariæ (quæ pars Africae est) maritimam oram tendentes, atque secundo vento perseuerante, prætergressi sumus

Mis Atlas veterum.

*Eius distantia
à Gratiano
portu.*

*Barbaria, pars
Africae.*

sumus flumen Ligerim in Barbaria, Promontorium album, quod sub Tropico Cancræ est, & 6. Id. Septembres ad altitudinem Promontorii Æthiopiæ peruenimus, vbi maximum æstum experiri cœpimus. A Tenariffa ad hoc Promontorium trecentæ leucæ numerantur. His summis ardoribus suborta est in Prætoriam nauis pestilens febris, ex putidæ & corruptæ aquę potu, à quo, qui illa vehebantur, abstinere nequibant. Fuit vero ea febris adeo contagiosa & perniciofa, vt ex centum capitibus sola decem fuerint ab illa immunia, & ex nonaginta agris quinque morerentur: res profecto commiseratione digna & deploranda: adeo vt ipse Villagagno in nostram nauem se recipere cogeretur, in qua omnes sani & alacres eramus, tristes tamen ob infortunium in socia nauem acceptum. Abest hoc Promontorium à Torrida Zona 14. gradibus, & ab Æthiopiis habitatur. Istic desijt ventus secundus, & sex continuis diebus fuimus afflicti malacia, sole autem ad occasum tendente sæuis turbinibus & imbris tam foetidis, vt quibus cutis madesceret, amplæ excitarentur pustulæ: ea de causa vix ab acatio siue maiore velo abscedebamus. Deus tamen nobis adfuit: nam Austroafricum immisit, qui, licet aduersus, utilis tamen fuit, quia nimis ad Occidentem vergebamus; & cum frigidiusculus esset, plurimum corpus & animam nostrum refecit, illoque Guineæ oram legimus, paulatim ad Zonam torridam accedentes, quam (præter veterum opinionem) adeo temperatam comperimus, vt qui vestes induisset, ob æstum eas exuere non cogeretur, neque qui careret, illas ob frigus sumere.

Nos 6. Id. Octobris centrum illud mundi superauimus apud Insulas D. Thomæ, quæ directe sub Æquatore sunt, vicinæ Prouinciæ *Manicongo*. * Et licet hoc iter nobis cōmodum non esset: aduerso tamen vento obsequendum fuit, & eo deflectendum, sic vt pro trecentis leucis, quę recta tendentibus nobis erant emetiendæ, mille & quadringentas fere conficeremus. Imo si ad Bonæ spei Promontorium, quod 23. gradibus citra Æquatorem est, in Orientali India, iter instituissemus, prius eo peruenissemus, quam in Brasiliam. Quinque citra, & alijs quinque gradibus vltra Æquatorem, in tantam piscium, eorumque varij generis abundantiam incidimus, vt interdum illis inhærere nostras naues arbitraremur: ex horum numero erant Delphini vtrumque genus, Balænæ, Squatinæ, Auratæ, Albacores Hispani dicti, Pelamides, & hirundines marinæ, quas gregatim volantes conspeximus instar nostratium sturnorum. Istic nos defecerunt aquæ præter eas, quæ ex riuis collectæ, adeo foetidæ & corruptæ, vt nullus putor cum ijs comparari posset: quoties autem nobis erant bibendæ, oculos clauderamus, & nares obturabamus.

In his difficultatibus versantes, & fere animum despondentes Brasiliam attingere posse, ob magnam distantiam (nam nongentis aut mille adhuc leucis ab illa aberamus) Deus nostri misertus, Euroaustrium immisit, qui dirigere nos coegit proram ad Fauonium, quo nobis erat tendendum. Cæterum adeo secundo vsi sumus eo vento, vt Dominico die mane, qui incidebat in 13. Kalen. Nouembres, elegantem Insulam, in marina charta

*Prom. album
sub Tropico
Cancræ.*

*P. Æthiop. di-
stantia ab Æ-
quatore.*

Guinea.

** 6. tamē gra-
dibus, vltra Æ-
quatorem est.*

*Promon. Bonæ
spei 37. grad.
cit. Æquat.*

Ascensionis
2m.

Ascensionis nomine donatam, cōspiceremus, octo gradibus cum semisse ab Æquatore distantem: ex cuius conspectu exultātes didicimus, vbinam versaremur: viciniores tamen illi non sumus facti, quam magnæ leucæ distantia. Admiratione profecto dignum, Insulam videre quingentis leucis à continente discretam. Dies igitur, noctesque nostrum iter prosequētes secundo hoc vento, factum est, vt Dominico die mane 3. videlicet No. Nouembres Occidentalis India, Orbis quarta pars nobis in conspectum venerit, America dicta, ab eo qui primus illam obseruauit anno 1493. Facile quis æstimare potest, quāto gaudio fuerimus perfusi, considerata nostra miseria, & quanto tempore in itinere hæseramus: à singulis ergo gratiæ Deo actæ. Altitudinem porro x x. graduum habet Regio illa à nobis obseruata, quæ à Barbaris *Pararibe* appellatur, & à Lusitanis, nationeque continua bella cum nostris confœderatis gerente, incolitur. Inde restabant adhuc tres gradus ad Tropicum Capricorni, qui octoginta leucas conficiunt.

Quarto igitur Id. Nouembris ingressi sumus flumen *Ganabara*, à similitudine lacus sic appellatum, sub ipso Tropico Capricorni. Istic excensione facta, Dominoq; laudibus & gratiarum actionibus redditis, quingenti aut sexcenti incolæ omnino nudi, & arcibus sagittisq; instructi, nobis aduentum gratulati sunt, & facultates suas obtulerūt, solennes & festiuos ignes struentes, quod adiuuissimus eos aduersus Lusitanos, aliosque infestissimos hostes propugnaturi. Ipse locus peramœnus est, & natura munitus: nam fluminis ostium angustum, & scsquimiliare Italicum forsitan patēs, vtrisque præalto monte clauditur: medullium occupat rupes centum pedes longa, sexaginta lata, in qua Villagagno Propugnaculum è trabibus construxit, in quod tormentorum bellicorum partem transtulit, ne hostes damnum inferre possint. Adeo vero latum est hoc flumen, vt totius orbis (opinor) nauibus commodam & tutam stationem præbere possit. Sparse sunt in eo amœnissimæ Insulæ, arboribus perpetuo virentibus ornatae, tum etiam prata, in quorum vno (quod à propugnaculo tormenti ænei iactu abest) nos omnes cum reliquis tormentis bellicis fuimus expositi: metuebamus enim, si in continente sedes figeremus, vt Barbari, ad occupandas nostras merces, facto impetu nos trucidarent.

Terra Milium illud duntaxat producit, quod vulgo apud nos frumentum Turcicum dicitur, & quandam radicem, ex qua Milio commista vinum conficiunt. Habet vero ea radix, * *Maniel* appellata, fruticem ebuli altitudine, folia Pœoniæ mari adeo similia, vt initio eam esse arbitrarer. Ex eadem radice fit mollis farina, non minus grati saporis quam panis. Conspexi herbam, *Petun* vocatam, folia symphyto maiori æqualia habentem, quorum succum hauriunt, & fumum attrahunt, possuntque illius herbæ vsu, octo aut nouem dierum famem tolerare. Nascuntur etiam duo fructus genera, gratissimi saporis: vnum *Nana* dictum, cynaræ amplitudine, dulci quidem succo plenum, sed difficilis concoctionis, quem profert Aloë non dissimilis planta, spongiosa tamen: alterum *Pacona* * appellatum, ficubus

Propugn. Villagagno.

* Mandioca reliqui.

* Musa est.

con-

congener, probæ concoctionis, cuius stirps foliis Hydrolapati est. Præterea fabæ crassæ & minutæ, vtræque edules, sacchari cannæ, non tamen frequentes, & aurea, citria, limoniaq; mala, sed parce admodum, quia incolæ in colenda terra negligentiores sunt. Inter alias stirpes, obseruauit portulacam, myrtum, & ocymum: reliquæ sunt adeo peregrinæ, vt, si etiam adfit M. Ioannes herbarum demonstrator Lutetianus, multum negotii in iis nuncupandis sit habiturus. Metallica nos reperturos confido: nam Lusitani quinquaginta leucis supra hanc regionem, & aliis quinquagenis infra, aurum, argentum, & æs inuenerunt. Irrigant istam regionem tam amœni fluuii aquæ dulcis & potulente, vt saniosem bibere non meminerim. Aer est temperatus, calido tamen vicinior quam frigidus. December illis estas, nimirum cum Sol in suum Tropicum venit, illisque pro Zenith est. Toto illo tempore, quo Sol ad illos accedit, sub vesperam, per trium horarum spatium, cadunt illis imbres, & tonitrua exaudiuntur: quando vero ad suum Æquinoctium, & Tropicum Cancræ regreditur, amœnissimam apud eos esse tempestatem perhibent. Et hæc quidem de soli vbertate, aerisque salubritate & dispositione: superest vt de Incolarum conditionibus, statutis, & moribus dicamus.

Nullam sub Sole nationem magis Barbaram, & ab omni ciuilitate alienam censeo: nam sine vlla Numinis notitia, sine sollicitudine, sine lege, sine vlla religione viuūt, perinde ac bruta animalia, quæ solo suo sensu ducuntur. Nudi incedunt viri & femine, sine vllō pudore, obscœnis partibus nulla re tectis. Ipsorum idioma dictionibus abundat, sed numeris caret: nam quinarium exprimere volentes, quinque digitos ostendunt. Bellum inferūt quinq; aut sex nationibus, è quibus, si quos capiunt, pulcherrimis virginibus elocatis, tot funes collo innectunt, quot lunis illos conseruare voluit. His elapsis, vinum ex milio & radicibus conficiunt, quo conuocatis omnibus amicis, inebriantur. Deinde qui illum cepit, lignea claua trucidat, atque in partes sedum igni torret: has carnes auide vorant, nectar, ambrosia esse dicitantes. Ceteroquin, serpētibus, crocodilis, buffonibus, & magnis lacertis vesci solent, quos non in minoribus delitiis habent, quam nos capos, lepores, & cuniculos. Eorum confœderatio in centum leucas extenditur: hostes, præter Lusitanos, habent Onitachas, Onymas, Margaias, Taliarbas, quorum mores nostrorum confœderatorum moribus respondent. Totidem, quot volunt, vxores ducunt, liberumq; vxoribus est, leui occasione maritos deserere. Magni faciunt nostras vestes arma, & quæcunque à nostris aduehantur, contemnentes aurum, argentum, & gemmas omnis generis, quæ apud nos magno sunt in precio. Eorū arma sunt arcus & sagittæ officulis asperata. In alucis, siue lintribus *μνοζύλοι* triginta aut quadraginta pedes longis nauigant, adeo porro periti sunt natatores, vt si ipsorum lintres mergantur, non admodum solliciti sint. Pro opibus habent albas paruarum marinarum cochlearū lines, & ornamenta è plumis concinnata, quibus ad bellum profecturi se adornant: deinde Brasilianum lignum, quo aduenas naues onerant, Præcella

Brasiliāno est.

Brasiliāno barbaries.

Cruelitas.

Hostes.

Lintres.

Opes.

est hæc arbor (nam quasdam conspexi centum pedes altitudine, sex crassitudine equantes) folio buxi. Nisi Deus ipsorum misereatur, difficilime (vt puto) ad Christianam fidem conuertentur, & illis adimetur fera illa sese mutuo deuorandi consuetudo. Cateruatim viuunt, quingenti aut sexcenti simul conuenientes, & oblonga domicilia, veteribus mapalia dicta, ædificantes. Qui ex eadem familia sunt oriundi, libèter simul habitant. Xyli magnam habent copiam, ex quo pensilia cubilia contextunt, quibus incumbere non minus commodum, quam pluma suffarcinatis lectis. In singulis pagis præstantissimus quisque, hoc est, qui plures hostes ceperit & occiderit, omnium suffragio Rex creatur. Omnia sunt inter illos communia: sed quando nobis aliquid conferunt, aliqua re compensare ipsis oportet, alioqui moleste ferunt.

Qui sunt eiusdem familiae simul habitant.

Quos habeant Reges.

Hæc, amicissimi, nunc commentari & scribere licuit de nostra Navigatione, quæ vt boni consulatis, vos etiam atque etiam oro. Vterius, ad trigessimum septimum, aut trigessimum vsque gradum progredi, Deo aueniente, speramus. Quicquid istuc obseruauero, vobis etiam perscribam, vt eo fruamini, donec in patriam rediero. Interea vobis à Deo longam & felicem vitam precabor, atque vestra beneuolentiæ me commendabo. Ad flumen Ganabara in Brasilia Franciæ Antarcticæ Prouincia, sub Tropico Capricorni. Kal. Februar. M D LVI.

Vobis amicis.

N. B.

Accepta die Iouis ad x. Kal. Augusti eiusdem anni.

ALTERIVS EPISTOLÆ
EXEMPLVM.

Blatam occasionem prætermittere nolui, mihi amicissimi, quin vobis breuiter significarem, quibus & quantis periculis nos Deus pro sua clementia liberauerit: vt, quando in eiusmodi, aut alia pericula incidetis, nostro exemplo, ipsius benignitati confidere discatis.

Biduo post Nauium discessum, qui fuit pridie Non. Februar. M D LVI. deprehensa est coniuratio facta ab omnibus artificibus & mercenarijs, quos aduexeramus (erant autem triginta numero) aduersus Villagagnonem & reliquos, qui cum ipso eramus, quorum octo duntaxat erant ad resistendum idonei. Eius autem coniurationis auctor fuit Interpres Villagagnoni donatus à Nobile quodam Nortmanno, qui ipsum huc vsque comitatus erat. Consuetudinem habebat ille idem Interpres cum Brasiliana foemina, quam nec dimittere, ne pro legitima vxore retinere volebat. Villagagno porro probi viri & Deum metuentis officio functus, initio in constituenda sua familia, sub capitis pœna inhibuit, ne quis suorum cum istis infidelibus stupri consuetudinem haberet, sed in vxorem duceret. Vixerat autem is Interpres reliquorum more, in summa Epicureorum abominatione, diuini timoris, fideiq; expers toto septennio. Propterea tædebat eum dimittere suum scortum, & hætenus actæ vitæ valedicere, vt frugi vir in Christianorum coetu deinceps viueret. Principio igitur Villagagnonem nosque ceteros veneno tollere instituerat, nisi ab vno ex coniuratis fuisset inhibitus. Deinde ad mercenarias operas & artifices se contulit, quos ob graues labores sibi impositos, & parce subministratum cibum, inuitos istuc viuere nō ignorabat. Nam cum ex Gallia nulla annona esset allata, qua in continente viuere possent, statim primo die subducta est sicera, & cruda aqua ad potandum propinata: pro pane autem bis cocto, data eius regionis farina, ex herbæ cuiusdam, folia Pæoniæ maris habentis, & humanam altitudinem superantis, radicibus conflata. Quæ subita mutatio valde insolens fuit, præferrim artificibus, qui sui quæstus & commodi causa duntaxat aduenerant: huc accedebant aquæ potulentæ penuria, aspera & deserta loca, atque intolerandi labores impositi ad structuram ædificiorum, quæ inhabitaremus. Facile igitur illos

Coniuratio in Villagagnonem & eius domesticis.

Interpres profligatiss. vitæ.

Artifices &
mercenarias
operas corrupit.

seduxit, cum proponeret summam quam habituri essent libertatem, quas opes acquirerent, Barbaris abunde distribuendas, ut liberè & pro arbitrio deinde ipsis viuere liceret. Itaque cōspiratione facta, illico, pulueri tormētario, qui in cella propere ædificata, supra quam omnes iacebamus adseruabatur, ignem subiicere voluerunt: nonnulli tamen dissuaserunt, quia simul perirent omnes merces, supellex, & quidquid pretiosum habebamus, sine vlla ipsorum vtilitate. Statuunt ergo nos somno oppressos aggredi, & iugulare. Sed huic rei vna etiam oboriebatur difficultas, quod Villagagno tres Scotos haberet satellites. Hos igitur corrumpere etiam studuerunt. Sed illi ipsorum cōsiliis bene perspectis & exploratis, coniurationem mihi produnt, ego vicissim Villagagnoni & meis comitibus. Remedium autem statim adhibitu, quatuor è primariis coniuratorum comprehensis, quibus in omnium conspectu statim ferreæ compedes iniectæ. Postridie, victorū vnus, facinoris, sibi conscius, ad aquas adrepens, & sese in eas præcipitans, misere perit: alteri gula laqueo fracta fuit. Alii mancipiorum instar nunc seruiunt: reliqui sine murmure viuunt, & multo diligentius, quam antea, laborant. Coniurationis auctor Interpres aberat, sed deprehensam coniurationem intelligens, ad Barbaros se contulit, cum quibus nūc habitat, & cæteros eius regionis interpretes, viginti aut viginti quinque numero, seduxit. Hi quibuscumque possunt rationibus, nos calumniari & molestia afficere non desinunt, ut videlicet harum rerum pertæfos in Galliam redire cogant.

Interpres ad
Barbaros se
confert.
Cæteros inter-
preses seducit.

Quia porro Barcarum a nostro aduentu pestilenti & contagiosa febre correpti fuere, qua plures octingentis perierunt, ipsis persuasum ab interpretibus, Villagagnonem id facere. Ea de causa tantum odium in nos conceperunt, ut, si in continenti habitarem, bello sint haud dubie nos adgressuri. Sed loci quē incolimus accessu prohibentur: exigua enim est insula sexcentos passus longa, centum lata, vndiq; mari cincta, & à continēte se iuncta ad tormenti ænei iactum: quæ causa est ut ad nos accedere nequeat, cum furor ipsos corripit. Ipsum etiam locum suapte natura munitum, propugnaculis ita firmavimus, ut nos in suis cymbis accessuri, præformidine torpeant. Illud tamen accedit incommodi, quod potulēta aqua careat: sed huic etiā difficultati subuenire iam cœpimus structura cisternæ, quæ tantum aquæ cōtineat, ut omnibus qui hic viuimus, ad semestre sufficere queat. Lacturam præterea fecimus vnus nauiculæ, tum et cymbæ, quæ ad scopulos allisæ, magno nostro incommodo: quia in tribus destituti, neque aquam, neque ligna, neque annonam inferre possumus. Postremo faber lignarius & duo mercenarii ad Barbaros trāsferunt, ut liberius viuere possint. Nihilominus tãtam constantiam nobis dedit Deus, ut horum conatibus resistamus, & de ipsius misericordia non diffidamus. Eius autem permissu hæc contigisse non est dubium, ut declararet, quanta difficultate quouis loco radices agat Dei verbum, ad eius rei solidam gloriam sibi vindicandam: at vbi semel radices egerit, in æternum permanet. In causa fuerunt hi motus, quo minus regionem (ut constitueram) obseruare potuerim an vllas

Insula à Villa-
gagnone habita-
ta.

an vllas metallicas venas, aut alias res singulares habeat: sed alio tempore fiet. Imminere nobis dicuntur Lusitani: verum Deus pro sua beniguitate nos conseruabit.

Vtrumque vestrum autem obsecro, ut proluxa epistola me doceatis, quid rerum agatis, quæ sint vestra consilia, & quonam secedere decreueritis, ad studiorum vestrorum fructum percipiendum, ut, cum Deo visum erit, me ex hac regione in Galliam reuocare, vos conuenire, & vestra consuetudine vti possim. Deum interea oro, ut omni felicitate vos cumulet.

Ad flumen Ganabara, in Brasiliæ Franciæ Antarcticæ Prouincia, sub Tropico Capricorni v. i. i. Kalen. Iunij

M D LVI.

Vobis amicis.

N. B.

IN IOANNIS STADII,
ET IOANNIS LERII HISTO-
RIAS BRASILIENSES, RERVM
ET VERBORVM INDEX LO-
CVPLETISSIMVS.

A.

Abbati Bossange regulus	93	Agouti, nefrendis genus	180
Acaiou, fructus edulis	198	Aiourous, psittacorum genus	186
Acara ouaffou, pisces optimi	91	Albacora, pisces	152
Acetum è cannis sacchari	200	Albakore, pisces maiores	4
Ackakey, Cercopithecorum genus.	129	Alimēta Barbarorum infantium	236
Acores Insule. n. regis Portugaliæ im- perio subsunt	ibid.	Alkindar Mtri	42
Acus nautica. 147. eius præstantia, ibi- dem.		Alkindar Ioan. Stadio infestus. 67. ex oculis laborat. 87. visum recuperat	67
Acutia, vicus Barbarorum	22	Alkatrafes Insula	24
Adulteri, qua poena afficiantur apud Barbaros	235	Alkatrafes aues, 25. nullo negotio ca- piuntur	ibid.
Æquator (seu Æquinoctialis circu- lus) vnde dictus	156	Ameni iou, xylon	199
citra Æquatorem nauigatio diffi- cilis	154	Americæ amplitudo	204
circa Æquatorem naues difficili- me aguntur	156	Americus Vesputius Americę inuen- tor	157
sub Æquinoctiali vterq; polorum latet	156	Americani potatores eximii. 175. 4. sex- tarios Caouini exhauriunt	176
Aër temperatus sub Tropicis, & qua- re	200	Americani non sunt villosi	158
Æstus inter Tropicos perpetuus	102	Americanum solum tritico & vino accommodatum. 173. ad frumenta nostra ob pinguedinem ineptum.	174
Æstus maximus sub Æquinoctia- li	155	Amurati, Turcici Imperatoris, crude- litas	218
Agésilai eximia sententia	196	Ananas, plantæ descriptio. 200. opti- mus totius Americæ fructus	201
		Anati	

Index.

Anati, fructus Barbarorum	33	Anrap, vicus	90
Anati, milium amplum	173	Arma Barbarorum	122
Anatum India ferax. 185. cur ijs nõ ve- scantur Americani	ibid.	Armilla ex ossium frustulis	169
Animalia quænam apud Barbaros	129	Aroua, specula	169
Animalia insolita multa in Barbaro- rum regione	130	Artus Coellius Marino Præfectus	5
Animalia Americæ prorsus nostris dissimilia	178	Arundines in India Oriētali mirema- gnitudinis & crassitudinis	200
Animarum immortalitatem credūt Barbari	222	Assumptio, locus Rio de Plata	20
Anni distinctione carent Barbari	120	Astutia Barbarorum in decipiendis exteris	158
Antipodes nostra ætate Euangelium audiuerunt	232	Atourassap Barbaris, inter quos bona sunt communia	234
Antonius Agodinus Gallicienfis	46	Atramentum quale Barbaris	131
Anus Barbaræ adipem humanum a- uidissimè lingunt	214	Attabalipæ Peruensium regis admi- randa fortitudo	209
Aou ai, lignum tetri odoris	197	Attun, vermiculi genus ex fordib. na- tum. 130. partibus humani corpo- ris infestum	ibid.
Apostoli totum orbem peragrarunt. 232		Auaritiam nostrorum rident Barba- ri	195. 196
Apes culicum magnitudinē. 131. mel optimum conficiunt	ibid.	Auellanæ sub terris nascentes	202
Apum tria genera	131	Auium mira varietas	131
Aprasse Barbaris saltare est	42	Auium cantus Americani obseruant. 188	
Aprofitus Insula	148	Auium multitudo in Maq. hensibus Insulis	161
Aquæ Brasiliensium optimæ	177	Aurata vnde dicantur. 152. omnium marinorum suauissimi pisces	153
Aqua marina potui inutilis. 155. eius mirabilis natura	ibid.	Aurea mala magno numero crescunt apud Americanos	199
Arabouten, Brasilia arbor	149	Aypi, radix	171
Araroye, pennarum fasciculus	167	Ayri, hebeni species spinosa	196
Arafoya flabellum ex auium pennis. 44			
Arat, auis excellenti pluma	185	B.	
Arauers, Papiliones	189	Baculus Iacob, instrumentum nauti- cum	156
Arbores, quomodo excindāt Barba- ri	194	Balænæ monstrofæ	163
Arbores Americanæ multæ venena- tos fructus ferunt	197	Balæna in vado adhærescens. 163. eius caro insipida	163
Arcus cuiusmodi habeāt Barbari. fol. 205		Balæna instar scopuli emergit	157
Arignau miri, gallinæ nostrates	184	Barbari infidi, & ab omni virtute alie- ni	94
Arignau oufou, gallinæ Indicæ	184	Barbari futurorum prædictiones idõ- lis suis attribuunt	45
Arignau-ropia, ouum	185		

Index.

Barbari quando expeditionem suscipiant	33	Bolis ardens in aere conspicitur	276
Barbari sibi mutuo diffidunt, folio 159		vnde ortum habuerit	277
Barbari primoribus dicto audientes sunt	111	Bombax quomodo proueniat	132
Barbari, quibus blanditijs merces à Gallis extorqueant	169	Bonitæ pisces	152
Barbari semper sagittis & arcu instructi incedunt	107	Brafilia ex parte inter Tropicos iacet.	102
Barbarorum statura. 164. rerum mundanarum neglectores	164	Brafiliae amplitudo. 103. amoenitas. ib. feris abundat	103
villosi non sunt	164. 165	Bratti pisces à Barbaris appellati	33
vnde natus hic error	166	Brickioca à Lusitanis restauratur	31
variis coloribus corpus inficiunt. 166		Buttugaris portus	11
corpus incidunt. 167. ex parte nudi, ex parte induti incedunt. 168. absque pane & vino laute viuunt. 171. quoties esuriunt, edunt. 176. inter edendum non bibunt. ib. immortales inimicitias gerunt. 204. sagittas validissime emittunt. 206. sagittis pisces transfigunt. 191. sine ordine, inconfuse tamen in militia proficiscuntur. 206. ad proelium venientes vlulant	207	Byassape portus. 25. eius situs. ibidem.	
Barbari aduenas humeris gerunt. fol. 243		Byyv, liba	109
Barbari suam agnoscunt obcaecationem	233	C.	
Barbari inexcusabiles in extremo iudicio	232	Cacodæmones an sint	224
Barbari Dei cultui adherere promittunt	231	Cacodæmones Barbaros infestant. 223. apparent eis brutorum specie. ibid.	
Barbarorum cæcitas	118	Caiou a brassicæ	202
Barbari cum lachrymis excipiunt reuerfos	50	Caluariatum acerui apud Barbaros.	215
Barbari vnde originem traxerint. fol. 233		Calumniæ exitus, qualis	73
Bogesly, colli ornamentum	113	Camomoupouy-ouassou, piscis prægrandis	191
Boiga de Todoslos sanctos, vicus à Portugallensibus constructus	103	Canada Insula	277
Boisius classi præficatur	145	Canaria Insula amœna. 149. pro Atlãtide à nonnullis habetur	ibid.
		Canariarum Insularum nomina	101
		Cancris terrestres	190
		Canes nulli apud Barbaros	182
		Canide, auis cærulea	186
		Cannibali Tououpinambaultijs vicini	232
		Canomi miri, pueruli	170
		Cantabri, in quo Ouetacatibus similes	160
		Cantus Barbarorum	226
		Capita hostium vestibulis tuguriorum Barbarorum præfixa	50
		Capo de S. Augustin, promontorium	5
		Capo de Gel, vrbs Barbariæ	4

Index.

Capo Verde, id est, Capitis viridis Insula, 101. in Æthiopia sita.	12	Choyne, arbores fructum Maracaferentes.	197
Capreoli nostris similes apud Barbaros.	129	Citrea mala magno numero crescunt in Brafilia.	199
Captiui coloniae causa in Americam deducti.	2	Citrullæ Americanæ.	203
Captiui quomodo tractentur à Barbaris.	81	Claua lignea Barbarorum.	205
Captiuorum verba sollempnia.	83	Claudius Mirandus Gallus, 69. fratrem Io. Stadii se simulat.	69
Captiuus cædi destinatus quomodo tractetur.	123	Clypeus ex marina testudine.	154
Captiuos quomodo tractent Barbari, 210. per vicos circumducunt. 211.		Coaty, longo rostro animal.	184
Captiuus moriens se vlcisicitur. ibidem.		Collignium, castellum.	163
Carabes, Pseudoprophetae Barbarorum.	225	Commanda miri, pisa minora.	203
Caribas, gens pessima.	183	Commenda-ouassou, faba Brafiliana	203.
Carinée portus.	25	Commutandi cum Barbaris ratio.	159.
Carios ad meridiem sita natio.	16	Concordia Barbarorum.	112
Carios, gens malitiosa, 103. regio paulo rigidior, 103. quibus indumentis vtantur incolæ.	ibid.	Consilia quomodo incant Barbari.	119.
Carios ferina & piscibus abundat.	20.	Conuentus Barbarorum ad Lunam.	54.
Carnes humanas fumo indurat Barbari.	86	Conuentus Barbari quarto vel quinto quoque anno celebrant, 225. & quibus cæremoniis.	226. 227
Casa Barbarorum quomodo constructa.	105. 106	Copau, arbor nuci similis.	197
Casarum Americ. forma & structura.	227	Coquendi ratio apud Barbaros.	110
Catharina de Vattauilla, nauis Gallica.	97	Cortex arboris nauis vsu præbens.	119.
Catiuaro, animal amphibium.	130	Cosmographorum error in describendo Fortunatarum Insularum situ.	148.
Cauxium mare.	146	Cosmographorum error in depingendis Barbarorum assationibus.	214
Cay, Cercopithecus, 183. eorum in tudis paruulis industria.	183	Crepundia Americanorum infantium.	235
Cera Barbarorum nigra.	189	Crines quomodo absque forfice detondeant Barbari.	113
Cercopithecorum tria genera.	129	Crucis signum in Barbaria conspicunt Lusitani.	19
Ceyba, arbor ingens.	194	Cubilia Barbarorum quomodo sterantur.	239
Chamus auctor generis Barbarorum censetur.	233	Culinæ Barbarorum quales.	179
Charitatem colunt Barbari.	244	Cumanensium regio vbi sita.	188

Index.

Cunei Barbarorum.	108	il Ferro Insula.	101
Cynici cuiusdam impudentia.	237	Festum quomodo celebrent Barb.	117
D.			
Dæmonem timent Barbari.	170	Flâmulae apparentes nautis bonum omen.	5
Dattu animalculum.	129	Florida quantum distat ab America.	201.
Delicatorum hominum studia	155	Fœneratores Americanis immaniores.	219
Delphines ad naues alluunt.	97	Folia ingentis magnitudinis.	198
Delphines nauem circumdant.	157	Forte-ventura Insula.	101
Dentium dolore infestatur Ioan. Stadium.	49	Fortunatae Insulae.	148
Deum nullum agnoscunt Barbari.	221	Franciscus de Champs, nauclerus.	97
Dierum discrimen apud Barbaros nullum.	120	S. Francisci flumen.	19
Diluuii notitia aliqua apud Barbaros est.	118. 229	Friense Promontorium.	160. 161
Diuitiae Barbarorum.	116	Frigus nullum in America.	200
Don Diego de Senabria, classis praefectus.	11	Fumus, Tatatin Barbaris.	243
Dorado, piscis genus.	4	Funtschallum Insulae Maderae oppidum.	4
Doynges, piscium genus.	77	G.	
E.			
Enduap, natium tegumentum.	114	Gallarum ferax America.	185
Equis caret America.	209	Gallus apud Barbaros degit. 47. de uorandum pronuntiat Stadium.	47
Essentiorum de animarum immortalitate sententia reprehenditur.	222	Galli piperi colligendo intenti.	46
Essoreae Insulae.	275	Gallica nauis à Lusitanis inuaditur.	11.
Expeditio Barbarorum.	77	Gallorum cum Brasiliensis commercium. 45. cum Lusitanis inimicitias exercent.	45
F.			
Faba Brasiliensis.	203	Ganabarae sinus. 161. eius descriptio.	162.
Fames in nauis Lusitana exorta.	11	Garasu oppidum à Barbaris obsidetur. eius situs.	ibidem
Famis horrendae hist. 275. 276. 277. & seqq.		Garasu obsidio soluitur.	9
Famuli apud Gallos infano more circumcurstantes.	176	Genipat fructus gummosus.	166
Farina ex radicibus.	8	Georgius Fenero Lusitanus à Barbaris voratur.	81
Farina ex piscibus.	108	Gerau, Palmarum genus.	196
Femina Barbara crucem Ioan. Stadium demolitur.	87	Gigantum ad flumen Platam celeritas.	160
Feminae Barbarorum vestes pertinaciter reiciunt.	170	Gladios ferreos parui faciunt Barbari.	206.
Fernambuco portus?	5	Gomera, historiae Indicae scriptor.	233
		Gonambuch, auis minima.	187
		Gorgones,	

Index.

Gorgones, Insulae, nunc Capo Verde dicuntur.	101	Ignem quomodo eliciat Barbari.	107
Gossypium quomodo neant Americanae mulieres	239	Ignem quomodo exitent Barbari.	243
Cran Canaria, Insula.	101	Ignis Tata Barbaris.	243
Guap vel Kuap, pectines.	169	Ignem quomodo exitent Barbari.	243
Guinea, Aethiopia regio.	101	Inaures Barbarorum.	167
H.			
Hami, quibus vtuntur Barbari.	193	Inconstantia Barbarorum.	231
eos magni faciunt.	ibidem	Inedia rabiem generat.	278
Hay, deforme animal.	184	Infantes quomodo gestet Barbari.	114
Heliodorus Hefsus, Eobani filius.	35	Infantibus quo ritu indent nomina.	115.
Henricus Brand Bremensis.	2	Infantes vorant Barbari.	215. 216
Hesperion cornu, Capo Verde dictum in Aethiopia.	12	Infantes an fasciis inuoluendi.	236
Hesperides Insulae.	101	Ingange, Dæmon Barbaris.	107
Hetich, radices optimae.	202	Inimicitiae inter Gallos & Lusitanos vnde ortae.	147
Hieronymus de praga à Barbaris affatur.	18	Ingenio tuguria in quibus saccharum conficitur.	35
Hiuomae, Guaiaci species.	197	Inni, lecti penfiles.	38
Homicidii poena quae apud Barbaros ino.		Insularum Fortunatarum situs.	104. 148
Honfleur oppidum Normaniae.	97	Inubia, cornua ingentia.	206
Hospites comiter excipiunt Barbari.	240	Ioannes Brachusius, Germanus.	2
Humanitatis Barbarorum. infigne exemplum.	244	Ioannes Ferdinandus, Cantaber, cum Barbaris degit.	20
Huuaßou, locus asper.	157	Ioannes Humbertus, Nauarcha.	146
I.			
Iacare, Crocodili Americani.	181	Ioannes Meunius, nauclerus. 156. sine literis egregius gubernator.	ibid.
Iacous, Phasiani.	185	Ioannes Sanches Cantaber.	69
Iacobus & Dominicus de Praga fratres Christiani capiuntur à Barb.	79	Ioannes Stadius Vlyssibonae quieti sedat.	11
Ian-ouare, fera hominibus infesta.	182.	ad Portum S. Mariae Batica urbem appellit.	11
Ichthiocollae vnde aduehantur.	277	Hispalim venit.	11
Idola Barbarorum futurorum praescia ab ipsis creduntur.	45	ad S. Lucam portum peruenit.	12
Ieppipo VVafu 42. duriter tractat Stadium.	55	tempestate conflictatur.	15
Ieppipo VVafu familia aegrotat.	58	ad Barbaros scapha mittitur.	22
Ittiki, radices boni saporis.	132	castello tuendo praeficitur.	31
		ab Hispano in Insula S. Vincentii inuisitur.	35
		in Barbarorum manus incidit.	35
		ab eis captiuus abripitur.	35
		de eo altercantur Barbari.	36
		in mortis discrimine versatur.	36

Index.

ad pias cogitationes incenditur.	38	mitius tractatur à Barbaris.	70
in angustiis Deo hymnum canit.	38.	aufugere conatur.	75
precibus suis tempestatem auertit.	39.	ad Barbaros redit.	75
à mulieribus Barbarorum vexatur.	40.	expeditioni adiungitur.	77
epulis destinatur.	42	captiuos duos Christianos conso-	81
vinculis à Barbaris mulierculis cō-		latur.	81
stringitur.	42	vaticinandi peritus à Barbaris cre-	82
detondetur.	42	ditur.	82
ad saltationem accingitur.	44	Christianos à cæde eripere satagit.	83.
Ipperu V Vafu traditur.	45	crucem ligneam erigit.	87
contra idola Barbarorum differit.	45.	piscationi adhibetur.	88
Gallorum confœderatum se dicit.	46.	tempestatem precibus auertit.	88
ad Deum preces fundit.	47	fugæ occasionem Christianis ca-	90
accuratissime asseruatur.	48	ptiuus monstrat.	90
dentium doloribus vexatur.	49	à Gallis inuisitur.	93
mortem optat.	49	inuitis Barbaris abducitur & libe-	94-95
coram Rege Konyan Bebe sistitur.	50.	ratur.	94-95
magno plausu à Barbaris excipitur.	50.	in conflictu vulneratur.	97
regi Konyan Bebe blanditur.	50	Diepam proficiscitur.	97
eundem de hostibus suis præmo-		Londinū aduehitur, & inde Ant-	99
net.	51	uerpiam.	99
cantare cogitur.	51	Ionquet, sal Barbarorum.	203
fugam meditatur.	53	Iosephus Ornio, Genuensis merca-	35
ægrotos frustra sanare tentat.	60	tor.	35
melius haberi iubetur.	60	Ipperu V Vafu dono Io. Stadium acci-	42
à vetulis Scheracire vocatur.	61	pit.	42
mancipium morti destinatum de		Itavvu regulus Lusitanum vorat.	92
Deo erudit.	64	Itero-enne, locus maritimus.	62
tempestatem excitasse à Barbaris		Iudæorum immanis crudelitas.	214
arguitur.	65	Iumentis carent Americani.	194
ab escu humanarum carniū Bar-		Iuni Pappeey vva arbores.	131
baros deterret.	67	Iunonia, vna ex Insulis Fortunatis.	148.
ad nauim Lusitanorum in collo-		Ivvara Pemme claua maçtationi ca-	124
quium mittitur.	69	ptiuorum destinata.	124
merces ab iis accipit.	70.		
Brickiocacenses admonet.	70		

K.

Kannitare, capitis redimiculum, fol.	113.
Karayæ, natio.	
Karaya natio ex palmis salem confi-	110
cit.	
Karvvat-	

Index.

Karvvattuvvare Gallus quidam à Bar-	47	Litteræ, excellentissimum Dei donū.	221
baris nominatus	47	Litui Barbarorum, fistulæ ex ossibus	206
Karvvattuvvare ad Stadium reuertit-	62.	humanis	206
tur. Stadium liberare conatur.	62.63.	Lunam metuunt Barbari	54
Kavvi, potus Barbarorum	33	Lunæ facies formidabilis apparet. fol.	54
Kenirima, radices aridæ	109	Lunæ vicibus tempus definiunt Bar-	231
Kenrimakui regulus Barbarorum.	61.	bari	231
de Ioan. Stadio somniat	61	Lusitani de Io. Stadio apud Barbaros	
Key, Cercopithecorum genus	129	inquirunt. 57. responsum frigidum	ibid.
Konyan Bebe, rex Barbarorum	50	referunt	ibid.
Konyan Bebe fastu & ambitione la-	50.	Lusitanorum erga Gallos crudelitas.	62
borat. fortitudinem suam ia-	51	Lusitani quomodo cum Barbaris ne-	69
ctat	51	gotientur	69
Kurema, nulli genus	191	Lysles pisces ab Hispanis dicti	33
L.			
Labia perforant Barbari. 113. lapillis ex-			
ornant	ibid.		
Lacertæ Americanæ maximæ. 181. e-			
dules	ibid.		
Lacerta immanis magnitudinis. fol.	182		
Lamerotta Insula	101		
Lapides varij generis ex labiis appen-	50		
dunt Barbari	50		
Lapides olim cultrorum vsu Ame-	214		
ricanis præbebant	214		
Laridum quadragesimæ non est suis	153		
marini adeps, sed Balenæ	153		
Lateritia, locus in America	267		
Leçti Barbarorum	107		
Leitpirakaen, piscium genus	77		
Leopardi infesti Barbaris	130		
Leripes, ostrea	163		
Librum, quomodo Barbari appella-	65		
uerint	65		
Ligna rosei odoris	197		
Ligna varij coloris	197		
Lignorum duo genera apud Americ.	243		
Lingua Balenæ in Galliam transmif-	163		
sa	163		
Lintres corticei	207		

M.

Macacoua, Perdicum genus	185
Maçtationis captiuorum descriptio.	72
Mackukavva, auis	124
Madera Insula regiæ Portugaliæ parec	4
4. vini & sacchari fertilis	4
Magi Barbarorum. 117. eorum impo-	ibid.
stura	ibid.
Mahometi monstrosa crudelitas	218
Mais, Peruanum triticū. 173. eius mira	ibid.
fœcunditas	ibid.
Mambukabe pagis à Tuppin Ikinfijs	55
vastatur	55
Mancipium quoddam Ioh. Stadium	72.
apud Barbaros calumniatur.	72. æ-
grotans maçtatur à Barbaris	72
Mandioca, radix	9
Mandiocæ radices descriptio	109
Maniot, radix	171
Manobi, auellanæ	202
Maq-he regio	160
Maraca, crepitacula ex fructibus	168
Mare, an in se habet singulas animali-	192
um species	192

Index.

Margaiates Gallis inimicissimi	157	nibus conuentibus	226.228.229
Marganas, Pfittaci, apud nos frequētes	186	Mokaen, caro tosta Christianorum.	85
Margou-ia, poma aurea	199	Monetæ nullus vsus	116
Maria Bellete, nauis Gallicana. 92. in itinere perijt	ibid.	Monilia Barbarorum	50
Marinum oppidum	5	Mori-yamus Barbari plerique	115
Markayas, hostes Barbarorum	50	Montium Brasiliæ altitudo	103
S. Maro, è regione Brickiocæ Insula.	31	Mortem contemnunt Barbari	64
Matliche in dumetis nascitur	200	Mos Barbarorum in adornandis epulis	64
Matrimonia, quomodo contrahant Barbari	234	Mouton, auis rara	183
Matrimonia Barbari, cum quibus nõ ineant	234	Mulierum Barbarorum nomina, unde desumpta	114
Matte pue, cochlearum marinarum genus	113.114	Mulieres Barbarorum, quomodo capiunt	40
D. Mattheus Euangelium apud Canibalas annuntiauit	232	Mulieres Americanæ viros laboribus vincunt. 235. grauidæ à laboribus non cessant	ibid.
Matthiolus, quomodo Musam arborem describat	199	Mulieres Americanæ dæmoniæ fiunt	226.227
Mauritanix terra humilis & plana.	149	Mulieres Barbaræ fuco vniuersum corpus illinunt. 114. comam alunt. ibid. auriculas perforant	ibid.
Maurongaus, citrullæ rotundæ	203	Mulieres vatidicæ Barbarorum 118. ecstasin simulant	118
Mayenbipe Insula	77	Mulieres Americanæ, qua in re nostris præstent	234
Medici cuiusmodi apud Barbaros. fo.	246	Mulierum nostratium mores	235
Melle, quomodo vtantur Barbari	189	Mullorum duo genera	191
Memoriæ subsidia, an vtilia	222	Mungu VVappe, locus maritimus	62
Menisci ex ossibus candidis	166	Mus tribus coronatis venditur	277
Menstruis carent Americanæ mulieres. 237. & cur, coniectura	ibi.	Mures à nautis famelicis vorantur.	275
Merces, quas à Barbari negotiatores accipiunt	75	Musa arbor eiusque descriptio	199
Merces nostrates, quanti faciant Barbari	244.245	Mussurana, funis ad vinciendo captiuos	64
Metre humane quidam Barbaris dictus miracula edidit apud Barbaros	113	Myoparo piraticus capitur	149
Mingau, puls	110	N.	
Mitylenæ quando expugnata	218	Nambibeia, muliebre ornamentum	114
Mockaein, carnes coctæ	110	Natandi peritissimi Barbari	192
Modulationes Barbarorum in solennibus conuentibus	226.228.229	Naues quomodo construant Barbari	119
			Na-

Index.

P.	
Nauigatio in Brasiliam quomodo instituenta	101.102.
Nauigantibus nullæ delitiæ propositæ	155
Nauigantium pericula	148
Nauis oneraria in portu perit	23
Nautæ duo fame necati	275
Nautarum rapacitas	147
Nautarum crudelitas	149
Negotiandi cum Barbaris ratio.	69
Neustrij naumachix peritissimi	150
Nicotiana non est Petum. 201. vnde primum allata	ibid.
Nigua quid	189
Niue caret America	200
Nomina Barbari cum feris communia habent. 114. ad numerum cæsum hostium augent	114
Nomina cuiusmodi imponant infantibus Barbari	236
Nuditas Americanorum, an sit libidinis illex	171
Nuditas contra S. scripturam	171
Numerorum vsus nullus apud Americanos	128
O.	
Obstetrices nullæ apud Barbaros	114
Ocarantim vicus	245
Occarafu mons	83
Ollæ, cuiusmodi apud Americanos.	240
Ombrios Insularum Fortunatarum vna	148
Orapat, arcus Barbarorum	205
Ostrea præstantissima	163
Oua ab Americanis venenata habentur	185
Ouara, piscium genus	191
Ouetacates Gallis inimici	158
Ouetacatum feritas	159
Oussa, cancri terrestres	190
Ouy-entan, farina durior	172
Ouy-pou, farina mollior	172
Paco, poma, ficus sapore	198
Paco-aire, frutex tenera. 198. folia habet amplissima	ibid.
Pag, animal maculosum	180
Pages, Medici Barbarorum	246
Paicacu, turtures	185
Palma Insula vna ex Canarijs. 12. eius situs	101
Palmarum 4. aut 5. genera	196
Palmae encephalum nautis loco cibi est	19
Pana-pana, piscis capite deformi	192
Pane, quo vtantur Barbari	109
Parabe fluuius	77.105
Paraibæ	159
Parati, nulli genus	191
Parmæ ex tergore Tapirouffou	178
Papiliones apud Barbaros	189
Pacca animalis dens	108
Paygi, vates Barbarorum	117
Pediculos vorant Barbari	114
Pegassou, palumbi	185
Pelles tonitruorum liber Barbaris dicitur	65
Pennæ auium magno sunt in pretio apud Barbaros	116.131
Perdices Americani. 185. eorum duo genera	ibid.
Petasitis folium latissimum	198
Perot appellantur Lusitani à Barbaris	35
Perottus Ioh. Stadij fratrem se simulat	93
Peru regnum auro fertilissimum	11
Petrus Rosselius, negotiator	97
Petrus Bordonius, tornator peritissimus	198
Petum herba magnarum virium 201. eius fumus cerebrum purgat	ibid.
Petum vera in Gallia nulla	201
Phasiani Indici	185
Phasianorum tria genera	185
Q.	

Index.

Pintiadus nauarcha	2	R.	
Piper Brasilianum, quomodo proueniat	132	Rabies ex inedia	278
Piper Indicum non est oblongum	202	Radices, Iettiki dictæ. 132. in lupuli modum crescunt	ibid.
Piperis duo genera	132	le Ratier rupes munitissima	162
Pipere viridi, vt plurimū vtuntur Barbari	110	Reciprocatio fluctuum mirabilis, fo.	148
Pipere ad fugandos hostes vtuntur Barbari	123	Requienes pisces. 153. damnosi	154
Pira, pisces	191	Resurrectio mortuorum à Peruenfibus Barbaris creditur	224
Pirakui farina ex tostis piscibus	33	Rio de Iencro, portus	75
Pirauī iou, Insula	212	Rio de Plata regio Americæ	11
Piscandi ratio apud Barbaros	107	Roberga minor, nauis	145
Pisce Bolador, id est, pisces volatiles	4	Romanus itineris ad Prouinciam Rio de Plata peritus	25
Piscis prodigiosus	161	Rosea, nauis	146
Plumaceus ornatus Barbarorum	113	Rupes Smaragdus credita	160
Politia Barbarorum qualis. 238. nullis legibus constituta est, sed à sola naturæ luce pendet	ibid.	S.	
Polygamia apud Barbaros vsitata	234	Sabaucæ, nucis Indicæ species	197
Potus conficiendi ratio	175. 111	Sacchari cannæ in Brasilia nascuntur	200
Portulaca Americana nostræ similis.	203	Sacrum Promontorium	148
Portus S. Mariæ, vrbs Baticæ	11	Sagæ nostræ cum mulieribus Americanis Dæmoniacis comparantur.	226
Prandium præter casam fugiens, prouerb.	149	Sagittarij peritissimi in America	205
Precatio Ioh. Stadij	99	Sagittarum cuspides ex ossibus piscium	122
Precum efficacia	17. 19	Sagittis, cuiusmodi vtantur Barbari.	205
Pricki, Cercopithecorum genus	129	Sago apud Marotum quid, & vnde.	184
Psttaci humanæ vocis periti	186	Sagouin, pulcrum animalculum	183
Psttaci mira historia	186	Salasar, Capitaneus	20
Psttacorum multitudo	161	Salis nullus vsus apud Barbaros	203
Psttacorum tria genera apud Americanos	186	Saltationes Barbarorum, quibus ritibus fiant	228
Ptolemæi Lathuri immane facinus.	217	Sancerra Gallie per annum integrum obsessa	239
Puellæ impuberes despondentur	116	Sancerrana fames	278
Puerperæ Americanæ laboris patientissima	236	Sâtelmo, id est, corpora sancta, flammulæ nautis apparentes	5
Pulus tormentarius incensus nauigium corripit.	275	Sarigoy, foetidum animal	180
Quoniam, dicuntur sceminæ Barbaris	169	Sarvvoy, fera apud Barbaros	129
		Sca-	

Index.

Scarificatione qua vtantur Barbari.	108.	Sues marini. 153. eorum duo genera. ibid. ingens copia. ibid. qua ratione capiantur.	ibid.
Schæraeire quid Barbaris.	61	Sues vmbilicum in dorso habent.	180
Scheriff Mauritanorū rex urbem Capode Gel Portugaliæ regi eripit.	4	Supellex Barbarorum qualis sit.	239
Schirmireni, Portus S. Catharinæ.	19	Superstitioes Barbarorum crassissima.	239. 230
Scorpionēs in America frequētes. 190 aduersus eorum ictus remedium.	ibid.	Supravvai, portus. 15. ab Insula S. Vincentii xviii. miliarib. abest.	ibid.
Scoticus lapis admiranda ratione ingnem concipit.	243	T.	
Scripturæ vsus magnum Dei beneficium.	221	Tacape, claua lignea.	205
Scuta Barbarorum.	122	Tackvvarasucibi, vicus Barbarorum.	91.
S. Sebastiani Insula.	77	Taiassou, aper Americanus.	180
Senes reuerenter habent Barbari.	204	Talionis poenā apud Barbaros.	238
Seouassou, ceruorum genus.	180	Tamaraka fructus, Barbarorum numina.	40. 117
Serpentes vorant Barbari.	181	Tamaraka vicus Barbarorum.	8
Setubal, vrbs Lusitaniæ.	2	Tamouata, piscis monstrosus. 191. 192	
Siluestres in Fernambuco seditionē mouent.	6	Tapemiry, plaga maritima.	159
Sippo sarmēta.	8	Tapiroussou, fera asinum referens.	178
Sirenes an sint in mari.	193	Tapitis, leporis genus.	180
Socrates liberorum suorum Deo committit.	196	Taramiri regulus Georgium Ferrerium assat.	86
Socetatis sententia de memoria subdiis reprehenditur.	222	Tatou, squaminis armata fera.	180
Solis altitudo apud Tuppini Ikinios.	16.	Tempētatis insignis descriptio.	17
Somnia obseruant Barbari.	77. 120	Tempus qua ratione distinguat Barbari.	120
Soo, animantes feræ.	178	Teneriffe Insula.	101
Sorices sciurorum magnitudine.	180	Tercera Insula.	11
Sovvarasu, regulus.	93	Testudinum marinarum sub zona torrida quantitas.	154
Spiritus sanctus, castellum Lusitanorum.	159	Teuire, conuicium Barbarorum et gaudium.	51
Sponsalia quo ritu celebrentur à Barbaris.	116	Teygasu Tattu, apri.	129
Spuma quæ saponis vicem supplet apud Americanos.	239	Theuetus notatus.	162. 175
Strategemata Barbarorum in militia proficiscentium.	207	Theueti error in descriptione herbæ Petum.	202
Stryges Græcorum.	189	Theuetus reprehenditur.	243
Su, stella polus Antarcticus à Neufstris dicitur.	156	Thomas de Suse Capitaneus.	32
		S. Thomæ Insula à Portugallensibus inhabitatur.	12
		Tiberaun, piscis marinus.	122

Index.

Tickquarippe pagus	64	Typpoy,industria nationis Carios	103
Tigrides in Barbaria	129	Tyuire,conuicium Barbarorum	23
Tippiti, palmæ genus	109	V.	
Tockaun, folia, ex quibus retia con-		Valboa Hispanus canibus Barbaros	
textunt Barbari	107	fugat	183
Tocon herba, arcubus neruorum lo-		Vasa, quomodo conficiant Barbari.	
co	205	III	
Ton, insecti genus. 189. vngulas pedū		Vasanum, maris sinus	164
& manuum infestat	189	Venti in mari Brasiliano, sole in meri-	
Tonitru terrentur Barbari	222	die versante, à meridie flant, ad me-	
Tonitrua horrenda in Brasilia	200	ridiem declinante, à septentrione	
Toucan, auis descriptio	167	irruunt	13
Toucan, auis rostro monstroso	187	Venti per quinque menses vno ex lo-	
Touis, Psittacorum genus	187	co spirant	13
Toupan, tonitrua	200	Venti inconstantes circa Æquato-	
Tououpinambaultij, Barbarorū no-		rem	154. 155
men	164	Ventorum tempestas exoritur	65
Touous, lacertæ Americanæ	181	Ver perpetuum apud Brasilienses	157
Trichides prodigiosa	148	Verba quib. Barbari in proelio se mu-	
Tritones, num in mari reperiantur.		tuo inclamant	119
193		Vespertiones nostris maiores apud	
sub Tropicis cœlum clementissimū.		Barbaros. 130. dormientes infestant	
200		ibid.	
Tubæ Barbarorum	121	Vespertilionis faceta historia	188
Tuguria, quomodo construunt Bar-		Vestium luxuries ad libidinem, puo-	
bari	103	cat	171
Tuguria, quomodo muniunt Barba-		Vicus Barbarorum, quot casis con-	
ri	106	stet	106
Tuppin Ikinsij. 16. Lusitanorum con-		Vignol, cochlea prægrandis	169
fœderati	ibid.	Villagagno rupem munire conatur.	
Tuppin Ikinsij cum Tuppin Imbis de		162. eius habitatio	163
certant	37	Vindictæ cupidissimi Barbari	204
Tuppin Ikinsij in hostes suos expedi-		Vino incautè se obruunt Americani.	
tionem suscipiunt	53	177	
Tuppin Imbarum regio sub 24. vltra		Viri obstetricantur mulieribus	235
Æquatorem gradu sita	101	Vitam hilarem ducunt Americani, &	
Tuppin Imbarum cum Tuppin Ikin-		curis vacuam	233
sius conflictus	79	Vladi, Moldauix reguli, inaudita im-	
Tuppin Imbe iuxta flumina & siluas		manitas	219
ædificant	105	Vltionis diuinæ exemplum	98
Tuppin Imbæ, quas nationes vicinas		Vlyssibona, vrbs Lusitaniæ. 101. eleua-	
habeant	105	tionem poli habet 39. grad.	ibid.
Turacanus, legatus Turcicus trophe-		Volatiles pisces	151. 152
um ex capitib. humanis erigit	217	Vpec, Anates Indiæ	185
		Vra-	

Index.

Vrakuciba, ligna	107	Vveittaka vicini Tuppin Imbarum.	
Vratinge VVafu, Regulus. 42. 61. eius	105	105	
nominis interpretatio. ibid. Barba-		VWilhelmus de Moner, præfectus na-	
ris somnium de Iohan. Stadio nar-		uis Gallicanæ	97
rat	61	X.	
Vrbanitas Barbarorum	158	Xyliferæ arbores	199
Vrbioneme Insula S. Vincentij	25	Xylon, quomodo proueniat	132
Vulturnus ventus, quomodo a nau-		Y.	
tis appelleretur	17	Yettin, cūlices	190
Vvvara Pirange, aues	36. 131	Ygayvera, arbores	119
Vvvara crebro colorem mutant	36	Ygat, linter corticeus	207
Vvattibi vicus Tuppin Imbarum.		Yneppaun, vasa Barbarorum	109
40. 51		Yvvara Pemme, claua Barbarorum ad	
Vxores inuicem donant Barbari	115	mactandos captiuos	42
Vythan, farina	109	Yvvara, tuguriorum munimenta.	
40		40	
VVaygannas natio in montibus ha-		Z.	
bitans. 103. hullis certis vtitur sedib.		Zelotypia nulla apud Barbaros	234
103. in hostes crudelis	104		

F I N I S.

IMPRESSVM FRAN-
COVRTI AD MOENVM,
APVD MATTHIAM BECKERVM,
IMPENSIS THEODORI DE BRY.

MD CV.